

มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

ISSN 0125-5061 (Print) ISSN 2697-5688 (Online)

ปีที่ 37 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2563

วารสารของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ห้วมสุข
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนา จันทร์เทวี่
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. ประยงค์ แสนบุราณ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
วิทยาเขตอีสาน

ศาสตราจารย์สุวิทย์ วีระศาศวัต
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภรณ์ ติระราษฎร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลี สบายยิ่ง
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินรัตน์ อัครวัฒนากุล
มหาวิทยาลัยพายัพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรวิภา ไชยสมคุณ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ์ กอบบุญ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Prof. Madya Dr.Ahmad Martadha Mohamed
Universiti Utara Malaysia, Malaysia

Assoc. Prof. Dr. Violet B. Valdez
Ateneo Center for Asian Studies,
Philippines

Assoc. Prof. Dr. Le Thu Hoa
National Economics University, Hanoi,
Vietnam

• ผู้ตรวจสอบภาษาอังกฤษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภรณ์ ติระราษฎร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• ฝ่ายจัดการ

นางสาวขวัญนคร สอนหมั่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

• พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น
123 ถ.มิตรภาพ ต.ในเมือง อ.เมือง
จ.ขอนแก่น 40002

• วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความคิดเห็นทางวิชาการ
2. เพื่อเผยแพร่งานการศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

• กำหนดออก (ปีละ 3 ฉบับ)

(มกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม,
กันยายน-ธันวาคม)

• ค่าบอกรับวารสาร

สมาชิกปีละ 300 บาท
ขายปลีกฉบับละ 120 บาท

ติดต่อบอกรับวารสาร หรือ
ส่งบทความออนไลน์เพื่อตีพิมพ์ได้ที่

ฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

40002

โทร. 0 4320 2861 ต่อ 45449

โทรสาร 0 4320 3050

E-mail: kwanso@kku.ac.th

ส่งบทความที่

www.tci-thaijo.org/index.php/HUSO

Humanities & Social Sciences

ISSN 0125-5061 (Print) ISSN 2697-5688 (Online)

Vol. 37 No. 1 January - April 2020

Journal of Humanities and Social Sciences Khon Kaen University

- **Advisor**

Assoc. Prof. Dr. Kulthida Tuamsuk
Khon Kaen University

- **Editor-in-Chief**

Assoc. Prof. Dr. Rattana Chanthao
Khon Kaen University

- **Editorial Board**

Prof. Dr. Prayong Saenpura
Mahamakut Buddhist University Isan Campus

Prof. Suwit Theerasawat
Khon Kaen University

Asst. Prof. Dr. Thanapauge Chamaratana
Khon Kaen University

Asst. Prof. Dr. Poranee Deerajiset
Khon Kaen University

Asst. Prof. Dr. Malee Sabaiying
Prince of Songkla University

Asst. Prof. Dr. Phinnarat Akharawatthanakun
Payap University

Assistant Professor Dr. Pornwipa Chaisomkun
Chiang Mai University

Assistant Professor Dr. Pisit Kobbun
Ubon Ratchathani University

Prof. Madya Dr. Ahmad Martadha Mohamed
Universiti Utara Malaysia, Malaysia

Assoc. Prof. Dr. Violet B. Valdez
Ateneo Center for Asian Studies, Philippines

Assoc. Prof. Dr. Le Thu Hoa
National Economics University, Hanoi,
Vietnam

- **English Editor**

Assist. Prof. Dr. Poranee Deerajiset
Khon Kaen University

- **Managing**

Miss Kwannakorn Sonman
Khon Kaen University

- **Printing**

Khon Kaen University Printing House,
Muang, Khon Kaen 40002
E-mail : kkuprinting@hotmail.com

- **Objective**

1. To promote and disseminate academic knowledge and ideas
2. To disseminate research studies on humanities and social sciences
3. To be the medium of exchanging knowledge and academic ideas in humanities and social sciences

- **Publication**

This journal is published triannually
(January-April, May-August,
September-December)

- **Subscription Rates**

300 Baht (per year)
120 Baht (per a journal)

- **Inquiries**

Research and Academic Service,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Khon Kaen University Muang, Khon Kaen
40002

Tel. 043-202861 Ext. 45449

Fax. 043-203050

E-mail: kwanso@kku.ac.th

Full paper submission at :
www.tci-thaijo.org/index.php/HUSO

เกี่ยวกับวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความคิดเห็นทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่งานการศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วารสารมีกำหนดออกปีละ 3 ฉบับ (มกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม, กันยายน-ธันวาคม) ตีพิมพ์ทั้งรูปแบบรูปเล่มและระบบวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ครอบคลุมความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เนื้อหาของบทความต้องเกี่ยวข้องกับด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในด้านปรัชญาและศาสนา ภาษา ภาษาศาสตร์ และวรรณกรรม วัฒนธรรม สังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐประศาสนศาสตร์ พัฒนาสังคม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี อาณานิคมศึกษา สื่อ สารสนเทศและการสื่อสาร และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ โดยไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

About Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, is the academic journal in the field of humanities and social sciences. It aims to promote and publicize research. It also aims at being the stage of exchanging knowledge and academic ideas in humanities and social sciences. This journal is published triannually in both hard copies and electronic copies. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The contents of the article should be related to the field of humanities and social sciences such as Philosophy & Religion, Languages, Linguistics & Literature, Culture, Sociology, Anthropology, Public Administration, Social Development, History & Archeology, Area Studies, Information Technology & Communication, and related areas. The articles are in both Thai and English.

The articles submitted for Journal of in Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University including the referencing format.

Views and opinions expressed in the articles published in Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, are the responsibility of the authors, are not under responsibility of the editors, and do not necessarily reflect those of the editors.

Unusannakar

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ ฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 ของปี พ.ศ. 2563 โดยได้รับการจัดระดับคุณภาพวารสารโดยศูนย์ดัชนีอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ให้อยู่ในกลุ่ม 2 ซึ่งกองบรรณาธิการจะได้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพวารสาร เพื่อให้ได้รับการจัดระดับคุณภาพวารสารฐานที่สูงขึ้นต่อไป

บทความที่เผยแพร่ในฉบับนี้มีจำนวน 9 บทความ เป็นบทความวิจัย จำนวน 8 บทความ โดยบทความส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับด้านสังคมศาสตร์ และการพัฒนา และบทความวิชาการอีก 1 บทความทางด้านภาษาศาสตร์ ฉบับนี้มีบทความภายในหน่วยงานเจ้าของวารสารจำนวน 3 เรื่อง ส่วนอีก 6 เรื่อง เป็นบทความจากภายนอกโดยมีทั้งบทความที่เป็นผลงานของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและผลงานวิจัยของนักวิชาการ ผลงานในแต่ละบทความสะท้อนให้เห็นความพยายามและพลังของนักวิชาการ นักวิจัย ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ช่วยกันพัฒนาชุมชน สังคม ในพื้นที่ของตนเอง ทั้งด้านการค้าขายแดนระหว่างไทย-สปป.ลาว การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ การจัดการด้านทุนชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาด้านนโยบายสาธารณะในพื้นที่ ตลอดจนการสร้างความตระหนักรู้ด้านการขับเคลื่อน โดยพื้นที่วิจัยในบทความเหล่านี้ครอบคลุมภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ดังนั้น เนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะทำให้เห็นภาพมุกกว้างในด้านการพัฒนาในมิติสังคมศาสตร์ และปรากฏการณ์การใช้ภาษาในทางมนุษยศาสตร์ ที่กำลังเกิดขึ้นและเป็นไปในประเทศของเรา ซึ่งกองบรรณาธิการหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านทุกท่านต่อไป

บรรณาธิการ
รัตนา จันทร์เทาว์

บทความวิจัย

- ❖ พลวัตของการควบคุมจัดการพื้นที่ตลาด
ชายแดนไทย - สปป.ลาว จังหวัดหนองคาย
ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์
Dynamics of Control and Management in the Thai - Laos
Border Marketplace, Nong Khai Province in Globalization
สุดารัตน์ ศรีอุบล และ จักรพันธ์ ชัดชุมแสง
Sudarat Sriubon and Jaggapan Cadchumsang 1

- ❖ กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อน
นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์
ของจังหวัดอุบลราชธานี
The Process of Social Network Construction for Drive Public
Health Policy The Organic Farming in Ubonratchathani
รพินทร์ ยืนยาว และ ธนพฤษ ขามะรัตน์
Rapin Yuenyao and Thanapauge Chamaratana 38

- ❖ การจัดการความรู้ทุนชุมชนเพื่อการส่งเสริมการจัดการที่ยั่งยืน
ของตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย
Knowledge Management of Community Capital to Support
Sustainable Management of Communities in Mae Pao
Sub-district, Phaya Mengrai District, Chiang Rai Province
จามรี พระสุนิล
Jamaree Prasunin 60

- ❖ การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน
 ดันหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
 Evaluation of Agritourism Potentials in Tanyong Pao Community,
 Tha Kamcham Sub-district, Nong Chik District, Pattani Province
ซัมรอฮ์ ดอลาะ และ ประจวบ ทองศรี
Samrah Doloh and Prachuap Thongsri

80
- ❖ ความคิดเห็นของประชาชนและบุคลากรท้องถิ่น
 ในเรื่องการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 ในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
 Citizens and Officials' Opinion on Amalgamation of Local
 Administrative Organizations in Kham Sakaesaeng District,
 Nakhon Ratchasima Province
ปณิดา แสนหล้า และ กฤษวรรณ โล่ห์วัชรินทร์
Panida Sanla and Grichawat Lowatcharin

112
- ❖ “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา” แนวทางการปฏิรูปการบริหารจัดการ
 ท้องถิ่น โดยการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง
 'One Tambol; One Plan' An Approach for Area-Based Local
 Administration Reform
สถาพร เจริญธรรม และ อัญชนา แสงแก้ว
Sataporn Roengtam and Anchana Sangkhaw

138
- ❖ ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร
 ของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา
 Factors affecting Traffic Rule Compliance Behavior
 of Motorcycle Riders in Songkhla Province
อิสระ ทองสามสี และ กันยปริน ทองสามสี
Isara Tongsamsi and Kanyaprin Tongsamsi

161

- ❖ การแปรผันศัพท์ภาษาของจังหวัดลำพูนตามตัวแปรอายุ 187
Lexical Variations of Yong Language in Lamphun Province
by Age Variables
ปิยาภรณ์ ไชยพันธุ์ และยุทธพร นาคสุข
Piyaporn Chaipun and Yuttaporn Naksuk
- ❖ กลยุทธ์ความสุภาพเมื่อไม่เห็นด้วยในระบบความสุภาพ 213
Thai Politeness Strategies for Disagreement in Politeness Systems
สโรชา รัตนเพียร
Srowcha Rattanapian

พลวัตของการควบคุมจัดการพื้นที่ตลาดชายแดนไทย - สปป.ลาว
จังหวัดหนองคาย ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์¹
Dynamics of Control and Management in the Thai - Laos
Border Marketplace, Nong Khai Province in Globalization¹

สุदारัตน์ ศรีอุบล² และ จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง^{3*}
Sudarat Sriubon² and Jaggapan Cadchumsang^{3*}

^{2,3}กลุ่มวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

^{2,3}Division of Sociology and Anthropology

^{2,3}สาขาวิชาสังคมศาสตร์

^{2,3}Department of Social Sciences

^{2,3}ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง

^{2,3}Center for Research on Plurality in the Mekong Region (CERP)

^{2,3}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{2,3}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{2,3}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{2,3}KhonKaen University

*Corresponding Author

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอพลวัตการควบคุมพื้นที่ชายแดนไทย – สปป. ลาว จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคาย โดยใช้แนวคิดระบอบชายแดนในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ข้อมูลที่ปรากฏในบทความเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย

¹ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ตลาดชายแดน: ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้ค้าลาวในพื้นที่ชายแดนไทย – สปป.ลาว”

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย ภายใต้โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านสังคมศาสตร์ – มนุษยศาสตร์

เชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม มีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชน 5 คน ผู้นำชุมชน 3 คน เจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง 2 คน เจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น 4 คน ผู้ค้าลาวข้ามพรมแดน 22 คน แรงงานรับจ้างแบกของ 3 คน คนขับเรือ 3 คน คนขับรถรับจ้าง 3 คน เป็นต้น การเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้ทั้งวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงและการเลือกแบบให้ผู้ที่ให้ข้อมูลบอกต่อผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า หลังสิ้นสุดสงครามเย็น อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ที่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านต่างๆ อาทิ ด้านสิทธิมนุษยชน สภาพแวดล้อม การค้าเสรี สิทธิและสิทธิบัตร ได้แผ่ขยายไปทั่วมุมโลก โดยเฉพาะในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนซึ่งเป็นชุมชนชายแดนที่ผู้คนทั้งสองฝั่งโขงมีความสัมพันธ์ยึดโยงกันผ่านเครือญาติ และมีลักษณะร่วมทางชาติพันธุ์เดียวกัน อีกทั้งมีความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจมาอย่างยาวนาน ภายหลังจากการที่ประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาการค้าระหว่างประเทศซึ่งสัตว์ปาและชนิดพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือ “อนุสัญญาไซเตส” ซึ่งเป็นระบอบชายแดนที่เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ในการควบคุมกำกับกิจกรรมการค้าข้ามพรมแดนของผู้คนและสินค้า ส่งผลให้วิถีการค้าชายสัตว์ป่าที่เป็นอาชีพประเพณีของผู้คนในพื้นที่ชายแดนได้กลายเป็นสิ่งที่ถูกเรียกว่า การลักลอบค้าขายสัตว์ป่าข้ามพรมแดน สะท้อนให้เห็นว่าระบอบการควบคุมชายแดนที่รัฐมุ่งเน้นให้พื้นที่ชายแดนมีความเป็นสากล มีเข้มงวด เป็นการมองพื้นที่ชายแดนแบบแข็งทื่อ (hard border) ที่เน้นเพียงความมั่นคงของรัฐไม่สามารถทำความเข้าใจความซับซ้อนและพลวัตของพื้นที่ชายแดน ผู้เขียนจึงเสนอมุมมองในการทำควมเข้าใจวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภายใต้งารมองพื้นที่ชายแดนแบบยืดหยุ่น (soft border) ที่ไม่อาจจะเลยความสำคัญของกฎจารีตท้องถิ่น ระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่ชายแดนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบอบในการควบคุมพื้นที่ชายแดนในแต่ละยุคสมัย

คำสำคัญ: ระบอบชายแดน, จุดผ่อนปรน, พื้นที่ชายแดนไทย - สปป. ลาว, โลกาภิวัตน์

Abstract

This article primarily deals with the dynamics of Thai-Lao border control at the Nong Mon Village Border Trade Checkpoint in Nong Khai Province, using the border regime concept in understanding phenomena. Based on a qualitative research, the data employed in this article were drawn from reviewed documents as well as fieldwork. The data collection techniques used during the fieldwork comprised in-depth interviews and participant and non-participant observations. The selected key informants included 5 community seniors, 3 community leaders, 2 central government officials, 4 local government officials, 22 trans-border Laotian petty traders, 3 load carrying workers, 3 transported boatmen, and 3 tricycle riders. Data were selected using both methods of purposive sampling and snowball technique.

According to the research, upon the end of the Cold War era, the notion known as Globalization was created in order to promote international cooperation in different aspects such as human rights, environments, free trade, copyright, and patentability. The aforementioned New World Order has spread throughout the world, including the area of Nong Mon Village Border Trade Checkpoint. Nong Mon is a border community, which people from the both sides of the borderline--the Mekong River--have been closely linked on the basis of kinship as well as ethnic origin. Socio-cultural and economic relations between the people from the both sides of the river have been established for a long time. Since Thailand has been a signatory to the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), the border regime has played a vital role in controlling and monitoring transborder mobilities of people and goods. The way of wildlife trade is a tradition of people in the border area which has become what it was called the illegal wildlife trade across borders. Reflecting the democratic control of the border states focused

on border areas, there is a universal austerity as a border area, a rigid (hard border). The state's definition of border trade, which tends to diminish the complexity of border trade practices and considers the border trade as static rather than dynamic. The authors propose a view to understand economic life, society, and culture under a flexible border (soft border) which could not ignore the importance of the common law, patronage system, and kinship relationships. This is a relationship that has existed in the border area between the changes of the regime in control of the border area in each period.

Keywords: Border Regime, Border Trade Checkpoint, Thai- Lao PDR
Borderland, Globalization

1. บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์และการเปิดเสรีทางการค้าส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน เกิดการปรับตัวในระดับมหภาคและระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะเกิดการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนให้เกิดการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ในระดับท้องถิ่นชายแดนที่ไปสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระดับโลกในทิศทางที่เข้มข้นมากขึ้น (Anderson J. and O'dowd L., 1999) เห็นได้จากความพยายามในการควบคุมสินค้าและผู้คนชายแดนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่กับรัฐใดรัฐหนึ่ง แต่เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมสอดส่องความเป็นไปของการข้ามพรมแดนให้มากยิ่งขึ้น แนวทางดังกล่าวมีความแตกต่างจากเครื่องมือในการควบคุมพื้นที่ชายแดนแบบเดิม ที่เป็นการกำหนดเขตแดนและอำนาจอธิปไตยของรัฐ อาทิ สันปันน้ำหรือแนวเทือกเขา อย่างไรก็ตามแม้ว่าอาณาเขตของรัฐมักแสดงออกในรูปแบบของการเขียนแผนที่ แต่สิ่งที่มีเกิดขึ้นควบคู่กัน คือ ด้านกันบริเวณชายแดน ที่มีเจ้าหน้าที่ควบคุมชายแดนและมีอำนาจบังคับใช้ในทางกฎหมายเพื่อแสดงถึงขอบเขตพื้นที่ที่รัฐมีอำนาจในการควบคุมจัดการพื้นที่ชายแดน (จักรกริช สังขมณี, 2561)

นอกจากมิติทางด้านภูมิรัฐศาสตร์และความมั่นคงของพื้นที่ชายแดน การพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงยังทำให้เกิดการเชื่อมต่อทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของผู้นคนในพื้นที่ชายแดน เกิดการเชื่อมโยงประสานเข้าด้วยกันของสิ่งต่างๆ ที่ตัดข้ามเขตแดนของสังคมรัฐชาติผ่านการเดินทาง การเคลื่อนที่ของทุน ผู้คน สินค้า ขาวสาร อุดมการณ์ ความคิด ถือว่าพื้นที่ชายแดนถูกทำให้ยืด หด ปลดปล่อยให้ผู้คนและวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และสังคมที่แตกต่างกันและที่มาจากต่างถิ่นต่างทางได้ติดต่อ ปะทะ ประสานกันและกันอย่างเข้มข้น หรือ เรียกว่า “สภาวะข้ามชาติ” (Transnationality) (Ong, 1999) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่คนกลุ่มต่างมีการติดต่อเชื่อมโยงผ่านความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ไม่ได้จำกัดอยู่ภายในดินแดนของรัฐชาติใดรัฐชาติหนึ่ง แต่ติดต่อเชื่อมโยงข้ามอาณาเขตของรัฐชาติสมัยใหม่ ทำให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์กันของผู้คนอย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้น

ความร่วมมือระหว่างรัฐที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนไทย - สปป. ลาว จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคาย ปรากฏให้เห็นผ่านการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ จากเดิมที่เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติภายใต้ระเบียบชุมชนสองฝั่งโขง จนกระทั่งถูกผนวกเข้ากับการพัฒนาภายใต้นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” รวมทั้งได้รับผลจากการที่รัฐไทยได้ลงนามทำข้อตกลงในอนุสัญญาการค้าระหว่างประเทศซึ่งสัตว์ป่าและชนิดพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – CITES) โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำในการสร้างความร่วมมือระหว่างกันของประเทศสมาชิก (ธโสธร ตู้อทองคำ. 2555) การบังคับใช้อนุสัญญาไซเตสในพื้นที่จึงเป็นผลพวงหนึ่งของการรับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเงื่อนไขที่อนุสัญญาไซเตสมีผลบังคับใช้ในพื้นที่ตลาดชายแดน จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนจึงประกอบด้วยเงื่อนไขในระดับมหภาคและระดับจุลภาค โดยเงื่อนไขในระดับมหภาคเกิดขึ้นจากผลจากการที่รัฐไทยได้ลงนามเป็นสมาชิกในอนุสัญญาสัญญาไซเตส อีกทั้งได้รับการจัดอันดับให้เป็นประเทศต้นทาง ทางผ่าน และปลายทางที่มีการลักลอบค้าขายสัตว์ป่าข้ามพรมแดนเป็นอันดับ 2 ของโลกรองจากประเทศจีน ส่งผลให้พื้นที่ที่มีการติดต่อกับข้ามพรมแดนต้องถูกควบคุมภายใต้อนุสัญญาดังกล่าวผนวกกับเงื่อนไขในระดับจุลภาค ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ กล่าวคือ พื้นที่ตลาดชายแดนจุดผ่อนปรนบ้านหนองมน เป็นพื้นที่การค้าสัตว์ป่า และพืชป่า มาอย่างยาวนานก่อนที่จะมีการบังคับอนุสัญญาไซเตส พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของสินค้าประเภทสัตว์ป่า และพืชป่า ด้วยเงื่อนไขเบื้องต้นจึงส่งผลให้มีการบังคับใช้อนุสัญญาไซเตสในพื้นที่ ช่วงเวลาดังกล่าวทำให้ชุมชนชายแดนแม่น้ำโขงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากความร่วมมือระหว่างประเทศที่มุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนเป็นหลัก ทำให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการจัดการควบคุมกิจกรรมการค้าการแลกเปลี่ยนในชุมชนชายแดนมากขึ้น (กนกวรรณ มะโนรมย์, 2554)

พื้นที่ดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความพิเศษทางโครงสร้าง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการปะทะกันระหว่างท้องถิ่น รัฐ และโลก หากมองจากมุมมองของรัฐบาล

ที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่สะท้อนให้เห็นความพยายามของรัฐในการเข้ามาจัดการพื้นที่ชายแดน ทั้งการอำนวยความสะดวกและควบคุมกิจกรรมการค้า (พฤษ์ เกาวิล, 2552) ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนในพื้นที่ตลาดชายแดน ในบางครั้งเกิดความตึงเครียดภายใต้กฎระเบียบของรัฐที่เน้นหลักสากลในด้านความมั่นคง คือ การบังคับอนุญาตให้ใช้ตราใช้ในการปราบปรามการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าที่รัฐมองว่า เป็นการค่านอกระบบหรือการค้าผิดกฎหมายที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ และส่งผลต่อภาพลักษณ์ทางลบของประเทศในสายตาของประชาคมโลก อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นที่เคยทำการค้าอย่างเสรี มีการพึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมการค้าที่ไม่เป็นทางการยังดำเนินต่อไปได้ นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่มีความก้ำกึ่งของการใช้อำนาจของรัฐที่มีทั้งความเข้มงวดและผ่อนปรนขึ้นกับหน่วยงานที่เข้ามาใช้อำนาจในแต่ละบริบทของช่วงเวลา

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงสนใจที่จะทำความเข้าใจพัฒนาการของการควบคุมจัดการพื้นที่ชายแดนไทย – สปป.ลาว ซึ่งเป็นการศึกษาในบริบทที่เชื่อมโยงกับกระแสโลกาภิวัตน์ ในมิติของการจัดระเบียบโลกใหม่ภายใต้การเกิดขึ้นขององค์กรเหนือรัฐ โดยใช้แนวคิดชายแดนศึกษาและแนวคิดระบอบชายแดนมาใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนภายใต้การทำให้เป็นอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และการเป็นสมาชิกที่ลงนามในอนุสัญญาไซเตส ภายใต้คำถามวิจัยที่ว่า ระเบียบในการควบคุมกำกับพื้นที่ชายแดนชายแดนในแต่ละช่วงเวลาเป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เป้าหมายหลักของบทความชิ้นนี้ของผู้เขียน คือ การสะท้อนให้เห็นว่า ในการควบคุมพื้นที่ชายแดน จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน ที่มีการบังคับใช้กฎเกณฑ์ที่เป็นสากลมากำกับดูแล แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่อาจจะเลยกฎจารีตท้องถิ่น ที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชายแดนสองฝั่งโขงท่ามกลางความพยายามในการควบคุมแบบรัฐสมัยใหม่

2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาที่ผู้เขียนได้ทบทวนแนวคิดชายแดนศึกษาและแนวคิดระบอบชายแดน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดระบอบชายแดน

นักวิชาการต่างประเทศที่ได้อธิบายระบอบชายแดน (border regime) ผ่านนโยบายการควบคุมจัดการชายแดนในบริบทของสหภาพยุโรป แม้ว่าการควบคุมข้ามพรมแดนจะเป็นลักษณะสำคัญของรัฐชาติซึ่งเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับประเด็นของอำนาจอธิปไตยและความเป็นอิสระต่อพรมแดน แต่ในสภาพความเป็นจริงในการควบคุมกำกับดูแลพื้นที่ชายแดนมักมีความเกี่ยวข้องกับรัฐและชุมชน นโยบายรัฐในการควบคุมชายแดนจึงแบ่งเป็นหลายระดับ เช่น นโยบายระดับเหนือรัฐ (supranational) ระดับชาติ (national) และระดับท้องถิ่น (local) ที่มีลักษณะผสมผสานและซ้อนทับกันระหว่างแนวทางการปฏิบัติในแนวนอน (horizon) และแนวตั้ง (vertical) (Berg & Ehin, 2006) แนวทางการปฏิบัติดังกล่าว (local) สามารถมองผ่านสามมิติ คือ 1) ประเภทของการทำหน้าที่ (type of functions) 2) รูปแบบของการควบคุมจัดการ (mode of governance) เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรัฐชาติเชื่อมโยงกับอำนาจอธิปไตยและความเป็นอิสระในการควบคุมพื้นที่ชายแดนและ 3) ระดับการเปิดหรือการเฝ้าระวังของชายแดน (degree of openness) ซึ่งเป็นผลมาจากข้อจำกัดและสิ่งจูงใจที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดน (บุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล, 2561) โดยประเภทของการทำหน้าที่และรูปแบบของการควบคุมจัดการของรัฐกับชุมชนจะต้องมีความสอดคล้องกัน ไม่เช่นนั้นจะทำให้เกิดความไม่สอดคล้องของนโยบายของรัฐต่อชุมชนท้องถิ่น (Berg & Ehin, 2006) แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนที่มีความลึกลับจึงทำให้กลายเป็นทั้งข้อจำกัดและสิ่งกระตุ้นของผู้กระทำที่มีกลยุทธ์ต่างๆ ที่ซับซ้อนและหลากหลาย อันเป็นผลมาจากกระบวนการตัดสินใจของผู้ปฏิบัติและการกำหนดนโยบายที่ทำให้เกิดช่องว่างในการใช้อำนาจอย่างตรงไปตรงมา ระบอบชายแดนจึงไม่ได้เป็นเพียงระบบการควบคุมอย่างเดี่ยว หากแต่ครอบคลุมไปถึงการสะท้อนมุมมองแนวคิดและอุดมการณ์ผ่านระบบอีกด้วย

ผู้เขียนนำแนวคิดระบอบชายแดนมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์การควบคุมพื้นที่ชายแดนในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสะท้อนถึงวิถีปฏิบัติของรัฐและผู้คนชายแดนอันเป็นผลมาจากแนวคิดระบอบชายแดนที่ปรากฏให้เห็นผ่าน “ข้อห้ามในการซื้อขายสัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญาไซเตส” มาเป็นกรณีศึกษาที่ใช้ในการทำ ความเข้าใจการควบคุมกำกับพื้นที่ชายแดน จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน ดังนั้น ระเบียบข้อบังคับในการควบคุมผู้คนและสินค้าในพื้นที่จุดผ่อนปรนจึงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้การรวมตัวเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกองค์การสหประชาชาติ และการรวมกลุ่มกันในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ทำให้ทั้งรัฐไทยและ สปป. ลาว ได้ลงนามในอนุสัญญาไซเตส ซึ่งทำให้เห็นว่าเงื่อนไขทางนโยบายจากองค์กรเหนือรัฐได้ถูกส่งผ่านมายังรัฐส่วนกลางและรัฐท้องถิ่น

ในการวิเคราะห์พลวัตการควบคุมพื้นที่ชายแดน จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน ผู้เขียนจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสามส่วนเพื่อสะท้อนให้เห็นบทบาทการใช้อำนาจที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขของเวลาและนโยบายจากภายนอกที่ส่งผ่านมายังพื้นที่ชายแดน ซึ่งจากเดิมระบอบการควบคุมพื้นที่ชายแดนจะใช้ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ และระเบียบชุมชนสองฝั่งโขงเป็นกรอบกติกาในการอยู่ร่วมกันของผู้คนทั้งสองฝั่ง ต่อมาภายหลังจากการรวมตัวภายใต้กรอบภูมิภาคแม่น้ำโขง ประเทศสังคมนิยมในอินโดจีน ได้หันมาปฏิรูปเศรษฐกิจด้วยการเปิดรับตลาดให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยลาวหันมาใช้แนวทาง “จินตนาการใหม่” ใน พ.ศ. 2529 และไทยได้มีนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ในช่วง พ.ศ. 2531 - 2534 เพื่อให้สอดคล้องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลก ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายจึงทำให้พื้นที่ชายแดนถูกกำกับดูแลภายใต้ความร่วมมือของรัฐในหลายระดับ รวมทั้งมีตัวแสดงจากองค์กรเหนือรัฐ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมกิจกรรมการค้าที่บริเวณชายแดนมากขึ้น (พุกฤษ์ เกาถวิล และสุธีร์ สาดราคม, 2554)

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการควบคุมจัดการพื้นที่ชายแดนพบว่า งานศึกษาส่วนใหญ่มุ่งให้ความสำคัญกับการควบคุมจัดการพื้นที่ชายแดนในมิติใดมิติหนึ่ง โดยเฉพาะมิติด้านความมั่นคงของชาติ งานศึกษาดังกล่าว มองว่า พื้นที่ชายแดนสัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติ (practice) ของรัฐในแง่ที่เป็นมาตรการ แนวทาง และวิธีการต่างๆ ซึ่งจะถูกกำหนดโดยปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ อำนาจอธิปไตยและบรรทัดฐานของสังคมระหว่างประเทศซึ่งรัฐที่เป็นสมาชิกยึดถือร่วมกัน การลักลอบข้ามพรมแดนจึงกลายเป็นปฏิบัติการที่ฝ่าฝืนอำนาจอธิปไตยของการเป็นภัยคุกคาม เป็นความสัมพันธ์ที่ต่อสู้ ชวชิง ชัดแย้งเชิงผลประโยชน์ระหว่างหน่วยงานรัฐกับผู้ทำการค้านอกระบบ มุมมองนี้อาจมองโดยยึดผลประโยชน์ของรัฐชาติเพียงอย่างเดียว (ศุภมิตร ปิติพัฒน์, 2553) เป็นต้น

ในขณะที่มีการศึกษาการค้าชายแดนอีกชุดหนึ่งก็พยายามโต้แย้งกับงานศึกษาชายแดนที่มองการค้านอกระบบว่าเป็นการมองผิวเผินภายใต้ฐานคิดการเก็บภาษีซึ่งเป็นรายได้ของรัฐ อาทิ งานศึกษาของ Margaret Niger-Thomas (2001); Flynn (1997); Egbert (2006); พฤษ์ เถาถวิล และเนตรดาว เถาถวิล (2561) ที่มองการค้านอกระบบในฐานะของกลวิธีหนึ่งของผู้ค้าชายแดนที่พยายามต่อรองและดิ้นรนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกับปัจเจกบุคคลและกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนชายขอบที่มีความสามารถเป็นผู้กระทำกรหนึ่งที่สามารถฉกฉวยโอกาสใช้พื้นที่พรมแดนในการประคับประคองเศรษฐกิจท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ได้ เศรษฐกิจนอกระบบในบริบทนี้จึงทำหน้าที่เสมือนสิ่งหล่อเลี้ยงให้กับครอบครัวและชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐยังเข้ามาพึ่งพิงเงินตราจากเศรษฐกิจนอกระบบผ่านการกักขัง การขอเรียกเก็บค่าสินบน เพื่อให้สามารถดำรงตำแหน่งในฐานะตัวแทนรัฐท้องถิ่นได้

ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของบุศรินทร์ เลิศชวลิตสกุล (2561) ที่มีข้อค้นพบว่ากฎเกณฑ์ของรัฐสมัยใหม่ส่งผลให้ระบอบการควบคุมชายแดนมีความเข้มข้นเพิ่มมากขึ้นแต่ผู้อพยพที่เป็นชาวไทยใหญ่ยังมีความพยายามในการหาแนวทางเพื่อต่อรองกับกฎเกณฑ์ในการฉกฉวยโอกาสในการเคลื่อนย้ายของผู้คนได้ประสบผลสำเร็จ และงานศึกษาของศิริพร ทองคนารักษ์ (2551) ที่มองว่า การเปิดจุดผ่อนปรนทำให้การ

เดินทางข้ามพรมแดนมีความถูกต้องได้รับการรับรอง แต่ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์การข้ามแดนผ่านจุดผ่อนปรน แต่ในวันที่ไม่เปิดจุดผ่อนปรนหากชาวบ้านฝั่งไทยและลาวต้องการข้ามพรมแดนก็สามารถกระทำได้ผ่าน"ด่านประเพณี" ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า นอกเหนือจากวันที่รัฐกำหนดและให้การรับรอง ชาวบ้านจะใช้เวลาข้ามพรมแดนไปมาได้ด้วยการสวมทับ "จุดผ่อนปรน" เป็นด่านประเพณี เพื่อรองรับความชอบธรรมในการข้ามพรมแดน ฉะนั้นพรมแดนจึงเป็นพื้นที่แห่งการต่อรองช่วงชิง ทั้งในเชิงของความหมายและการปฏิบัติกร

นอกจากนี้ยังมีงานวิชาการร่วมสมัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นโลกาภิวัตน์ได้แก่งานศึกษาของ Appadurai (1996) ที่มองว่า การเปิดเสรีด้านเศรษฐกิจที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดโลกาภิวัตน์ส่งผลให้พรมแดนระหว่างประเทศมีการเปิดกว้างมากขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนที่ทวีความเข้มข้น เป็นผลให้รัฐอ่อนแอลง ในขณะที่งานศึกษาของ Walker (1999) ที่ได้ให้ความสนใจต่อประเด็นนโยบายการค้าเสรีที่มีผลทำให้แต่ละประเทศต้องเปิดพรมแดนรองรับการเคลื่อนย้ายข้ามไปมาของผู้คนและสินค้า Walker เสนอว่า การเปิดเสรีทางการค้าไม่ได้ทำให้รัฐชาติลดบทบาทลง แต่รัฐมีการปรับเปลี่ยนบทบาทในการควบคุมและอำนวยความสะดวกในพื้นที่ชายแดน รัฐชาติจึงไม่ได้มีอำนาจที่จะกำหนดกติกาต่างๆ ในบริเวณชายแดนแต่เพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากผู้คนชายแดนมีความสามารถเป็นผู้กระทำกรที่สามารถสร้างสรรค์ ตอบโต้ ต่อรอง ผ่านกิจกรรมต่างๆ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เกิดข้อถกเถียงความร่วมมือระหว่างประเทศและทำให้เกิดระเบียบกฎเกณฑ์ในการควบคุมกำกับผู้คนและสินค้าในพื้นที่ชายแดน ซึ่งผู้เขียนเรียกระเบียบกฎเกณฑ์ข้างต้นนี้ว่า "ระบบชายแดน" อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความ เป็นเป็นชายแดนที่ผู้กระทำกรในพื้นที่สามารถตอบโต้ ต่อรอง กับกฎเกณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามบริบทเฉพาะของพื้นที่

3. ระเบียบวิธีวิจัย

ข้อมูลที่ใช้เขียนบทความนี้ได้มาจากการทำวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งให้ความสำคัญกับพลวัตของปรากฏการณ์ (ชาย โพธิ์สีดา, 2547) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ทั้งแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงแรกที่คุณเขียนได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจบริบทของตลาดชายแดน โดยสังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ค้าลาวกับเจ้าหน้าที่รัฐไทย คนขับเรือ แรงงานรับจ้างแบกของ เพื่อช่วยให้คุณเขียนสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกและความชัดเจนในปรากฏการณ์ที่มีบริบทเฉพาะ จากนั้นผู้เขียนได้มีส่วนเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมการค้าขายของผู้ค้าลาวในวันที่มีตลาดชายแดน จึงกล่าวได้ว่า การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม จะเกิดขึ้นในระยะแรกที่คุณเขียนเข้าไปในพื้นที่ศึกษา เพื่อสังเกตสภาพแวดล้อมของจุดผ่อนปรน แบบแผนการค้าขายในตลาดชายแดน ผู้ค้า ผู้ซื้อและสินค้า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและลาวในพื้นที่ตลาดชายแดน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐที่ควบคุมการข้ามแดนกับประชาชนลาวที่ข้ามแดน สังเกตปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องตลาดชายแดน รวมถึงสังเกตการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐในจุดผ่อนปรน หลังจากการที่คุณเขียนได้เข้าไปพูดคุย แนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่รัฐในสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองในบริเวณจุดผ่อนปรน และในขณะเดียวกันผู้เขียนได้เข้าไปพูดคุยเพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ค้าลาว จนกระทั่งได้มีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการค้าขายชายแดน เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการค้าขายสินค้าร่วมกับผู้ค้าลาว เป็นต้น

บทความนี้เขียนขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในช่วงปี 2559 – 2561 เป็นเวลา 24 เดือน ผู้ให้ข้อมูลในงานศึกษานี้ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 8 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยแบ่งเป็นผู้ในชุมชนจำนวน 3 คน ผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 5 คน เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลต้องมีคุณสมบัติที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานาน และมีประสบการณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนไทย - ลาว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง ในพื้นที่ตลาดชายแดนบ้านหนองมน เจ้าหน้าที่รัฐที่มีบทบาทหลักในการจัดการพื้นที่ตลาดชายแดน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง จำนวน 2

คน และเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น จำนวน 4 คน โดยมีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากฝั่งไทยเป็นหลัก โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีบทบาทหลัก และมีประสบการณ์ในการควบคุม ตรวจตราพื้นที่ตลาดชายแดนเป็นระยะเวลานาน ในส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ค้าลาวรายย่อย จะครอบคลุมผู้ค้าลาวทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง ผู้ค้าท้องถิ่นชาวลาว จำนวน 17 คน เป็นผู้ค้าลาวที่ข้ามพรมแดนบริเวณด่านประเพณีบ้านไชยะสี โดยใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราวในการเดินทางไป - กลับ ส่วนใหญ่จะไม่มีการค้าสินค้า ผู้ค้าลาวกลุ่มนี้ครอบคลุมทั้งผู้ค้าลาวที่มีพื้นที่การขายสินค้าในฝั่งพม่าจำนวน 7 คน และมีผู้ค้าลาวจำนวนหนึ่งที่เป็นผู้ค้าหน้าด่าน เป็นผู้ที่ขายสินค้าสัตว์ป่าให้กับผู้บริโภคที่เป็นชาวประจำ จำนวน 10 คน และกลุ่มที่สอง ผู้ค้าลาวจากเวียงจันทน์จำนวน 5 คน เป็นผู้ค้าลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนบริเวณสะพานมิตรภาพไทย - ลาว จังหวัดหนองคาย โดยใช้หนังสือเดินทาง (passport) ผู้ค้าลาวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะค้าสินค้าในประเทศไทยเพื่อเดินทางค้าขายตามจุดผ่อนปรนในจังหวัดหนองคาย การเลือกผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มเลือกแบบบอกต่อผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป (snowball technique) โดยคำนึงถึงคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล ในด้านเพศ อายุ ประเภทสินค้า ประสบการณ์ในการค้าขายข้ามพรมแดน และภูมิฐานะ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายกระจายตัวและครอบคลุม อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้เขียนพยายามหาความหลากหลายของผู้ให้ข้อมูลในด้านเพศ แต่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม พบว่า ผู้ค้าลาวที่เดินทางข้ามพรมแดนเพื่อค้าขายสัตว์ป่าส่วนใหญ่มักเป็นเพศหญิง ทำให้ผู้ให้ข้อมูลในส่วนของผู้ค้าลาวเป็นเพศหญิงทั้งสิ้น

ผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในตลาดชายแดน ประกอบด้วย แรงงานรับจ้างแบกของ จำนวน 3 คน คนขับเรือ จำนวน 3 คน คนขับรถรับจ้าง จำนวน 3 คน ผู้บริโภคชาวไทย จำนวน 6 คน และผู้ค้าชาวไทย จำนวน 2 คน เป็นต้น การเลือกผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ใช้วิธีการให้ผู้ให้ข้อมูลบอกต่อผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป (snowball technique)

งานศึกษานี้มีหน่วยในการวิเคราะห์ 3 ระดับ คือ 1) ระดับปัจเจกบุคคล เป็นการวิเคราะห์ผ่านตัวบุคคลนั้นเพื่อให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีต่อรองของผู้ค้าลาวกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจข้ามพรมแดน 2) ระดับกลุ่ม

เป็นกลุ่มของเจ้าหน้าที่รัฐไทย และกลุ่มคนขับเรือ กลุ่มคนขับรถสามล้อ และคนแบกของการวิเคราะห์ระดับกลุ่มจะแสดงให้เห็นภาพของการดำเนินกิจกรรมการค้าข้ามพรมแดน และ 3) ระดับชุมชน การวิเคราะห์ระดับชุมชนจะแสดงให้เห็นภาพพัฒนาการความสัมพันธ์ของผู้คนชายแดนทั้งสองฝั่งที่มีความสัมพันธ์กันมายาวนานก่อนการแบ่งเส้นเขตแดนรัฐชาติ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะเก็บข้อมูลผู้เขียนได้เก็บข้อมูลจากฝั่งไทยเป็นหลัก ส่วนการเก็บข้อมูลจากฝั่งลาว ผู้เขียนจะอาศัยช่วงเวลาที่มีการจัดงานบุญประเพณีในการเดินทางข้ามแดนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การจดบันทึกข้อมูลในสนาม ผู้เขียนเลือกใช้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ในบางครั้งใช้การจดบันทึกระหว่างการสัมภาษณ์และการบันทึกเสียงร่วมด้วย โดยบางสถานการณ์จะไม่มีกรจดบันทึกในสนาม แต่มีการบันทึกเสียงและจดประเด็นสำคัญทันทีที่ออกจากสนาม เช่น การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ข้อมูลบางอย่างมีความเปราะบาง รวมทั้งการใช้ผู้เขียนสังเกตเห็นกิริยาท่าทางของผู้ให้ข้อมูลที่มักมีท่าที่ไม่ผ่อนคลายเมื่อผู้เขียนมีการจดบันทึก ผู้เขียนจึงพยายามให้การชวนพูดคุยผ่านการสนทนาแบบเป็นธรรมชาติให้มากขึ้น และใช้การจดจำข้อมูลแล้วรีบจดบันทึกในภายหลัง

ส่วนการตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้เขียนได้ตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล เกี่ยวกับเวลา สถานที่และบุคคล โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งระหว่างการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากออกจากพื้นที่วิจัย ในการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ หากผู้เขียนพบว่าข้อมูลบางส่วนตกหล่น ก็กลับไปถามซ้ำกับผู้ให้ข้อมูลรายเดิมอีกครั้งเพื่อให้ข้อมูลที่สำคัญของเรื่องที่ศึกษามีความสมบูรณ์ และหากพบว่าข้อมูลบางอย่างไม่ตรงกัน ผู้เขียนใช้วิธีการขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายเดิมซ้ำอีกรอบเพื่อยืนยันคำตอบและใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆ เพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจนร่วมกัน ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้เขียนได้คำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ทุกขั้นตอนของการวิจัย โดยการขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล ไม่มีการกดดันหรือบีบบังคับหรือให้สินจ้างรางวัลเพื่อจูงใจให้บุคคลเข้าร่วมวิจัยแต่อย่างใด นอกจากนี้ในการนำเสนอผลการวิจัยผู้เขียนได้ปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลโดยใช้นามสมมติในด้านของพื้นที่วิจัยผู้เขียนได้ใช้นามสมมติกับพื้นที่วิจัยเพื่อป้องกันผลกระทบกับผู้ให้ข้อมูล

4. ผลการศึกษา

ก่อนที่ผู้เขียนได้จะนำเสนอพลวัตของการควบคุมจัดการพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนไทย – สปป.ลาว จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคาย อย่างไรก็ตามในส่วนแรกผู้เขียนจะอธิบายถึงบริบทของพื้นที่ชายแดนไทย – สปป.ลาว จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคาย ดังนี้

4.1 หนองมนไชยะสี: พื้นที่ตลาดชายแดนไทย – สปป.ลาว จังหวัดหนองคาย

จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคายตั้งอยู่ตรงข้ามด่านประเพณีบ้านไชยะสี สปป.ลาว ซึ่งตั้งอยู่ใกล้อุทยานแห่งชาติเขาคายของประเทศลาวประมาณสิบกิโลเมตร อุทยานดังกล่าวเป็นพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่าและพันธุ์พืชต่างๆ อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และเป็นแหล่งต้นกำเนิดของสินค้าที่มาจากสัตว์ป่าและพันธุ์พืช สินค้าส่วนใหญ่ที่ผู้ค้าลาวในพื้นที่ตลาดชายแดนบ้านหนองมนจึงมักเป็นสัตว์ป่า พืชป่า นอกจากนี้ยังมีสินค้าประเภทอื่นๆ เช่น พืชผักตามฤดูกาล เครื่องจักสาน เป็นต้น พื้นที่ดังกล่าวเดิมเป็นเพียง “ช่องทางการค้าตามธรรมชาติ” ซึ่งเป็นเส้นทางที่นิยมของชาวลาวและชาวไทยใช้ในการข้ามแดนมายาวนาน ซึ่งเป็นรูปแบบการข้ามแดนที่ไม่มีกฎหมายรองรับ แต่เป็นการข้ามแดนโดยใช้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติเป็นกลไกในการรับรองการเดินทางข้ามแดน พื้นที่ดังกล่าวจึงมีบทบาทในการติดต่อค้าขาย เยี่ยมเยือนญาติพี่น้อง ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ต่อมาจึงได้ถูกยกระดับให้กลายเป็น “จุดผ่อนปรน” ที่มีสถานะทางกฎหมายรองรับและมีการควบคุมจัดการจากหน่วยงานราชการทั้งในระดับเหนือรัฐ รัฐและท้องถิ่น

จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน เปิดทำการเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2542 ในช่วงแรกเปิดสัปดาห์ละสองวัน คือ วันอาทิตย์และวันพุธ เวลา 08.30 - 16.30 น. ต่อมาใน พ.ศ. 2556 ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคายได้มีการหารือร่วมกันกับเจ้าแขวงบอลิคำไซ เพื่อแลกเปลี่ยนความร่วมมือกันในด้านต่างๆ และเห็นชอบให้เพิ่มจำนวนวันสำหรับการเปิดจุดผ่อนปรนเป็นสัปดาห์ละสามวัน คือ วันพุธ วันศุกร์ และวันอาทิตย์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้คนในการข้ามไปร่วมกิจกรรมบุญประเพณีจุดผ่อนปรนบ้านหนองมน

มีพื้นที่ 8 ไร่ 2 งาน 20 ตารางวา (สถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2557) ในอดีตพื้นที่ตลาดเป็นดินลูกรัง ในช่วงฤดูฝนจะมีโคลนตามและพื้นที่ขึ้นและไม้สะดวกต่อการเดินจับจ่ายใช้สอย ต่อมาใน พ.ศ. 2551 จึงได้มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน โดยการเทคอนกรีตครอบคลุมพื้นที่จุดผ่อนปรนและมีการจัดโซนการขายสินค้า เป็นต้น โดยที่ตั้งของจุดผ่อนปรนบ้านหนองมนแสดงให้เห็นดังภาพที่ 1

ที่มา: ดัดแปลงจาก www.googlemap.com

ที่มา: ดัดแปลงจาก www.googlemap.com

ภาพที่ 1 ที่ตั้งของจุดผ่อนปรนบ้านหนองมน

ในการควบคุมกำกับกิจกรรมการค้าในพื้นที่จุดผ่อนปรนมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลากหลายกลุ่ม อาทิ เจ้าหน้าที่รัฐ การบริหารจัดการพื้นที่ตลาดชายแดน จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน แบ่งออกเป็นสองฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายแรก คือ ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลหนองมน มีหน้าที่ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและจัดเก็บค่าเช่าจากพื้นที่ตลาด โดยให้ผู้ค้าทั้งชาวไทยและชาวลาวมาเช่าเพื่อจำหน่ายสินค้าร้อยละ 20 บาท ปัจจุบันมีจำนวนประมาณ 200 ล้อค โดยแบ่งเป็นผู้ค้าชาวไทย

ประมาณหนึ่งร้อยห้าสิบ ลีด และผู้ค้าชาวลาวประมาณห้าสิบลีด อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่า ในอดีตยังไม่มี การแบ่งโซนพื้นที่ตลาดอย่างเป็นระบบระเบียบ ทั้งผู้ค้าไทย และผู้ค้าลาวจึงขายในพื้นที่เดียวกัน แต่ในปัจจุบันมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การเทคอนกรีตในบริเวณจุดผ่อนปรน การทำอาคารเพื่อกันแดดและฝน อีกทั้งมีการ ทำแผงขายอย่างถาวรสำหรับผู้ค้าชาวประจําซึ่งเป็นชาวไทยที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้กับพื้นที่ จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน ส่วนผู้ค้าชาวจร มักเป็นผู้ค้าท้องถิ่นทั้งชาวไทยและชาวลาว ที่นำสินค้าที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาขาย จะจัดให้อยู่พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในลักษณะเป็น เเพิงหมาแหงน

ส่วนฝ่ายที่สอง คือ ฝ่ายปกครอง ทำหน้าที่ดูแลด้านความมั่นคง ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ทั้งจากหน่วยงานระหว่างประเทศ เจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่รัฐ ท้องถิ่น เช่น เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเลขาธิการไซเตส เจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร เจ้าหน้าที่ กรมป่าไม้ เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่ กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครรักษาดินแดน หน่วยเฝ้ารักษา ความสงบเรียบร้อยตามลำน้ำโขง ตำรวจ ทหาร คณะกรรมการชุดรักษาความสงบ หมู่บ้าน (ชรบ.) นำโดยผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองมน ฯลฯ มีการจัดการด้านความมั่นคง ทั้งการจัดการด้านผู้คนและสินค้าข้ามแดน โดยรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับระบบ ชายแดนในการควบคุมจัดการพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน ผู้เขียนจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

4.2 พลวัตการควบคุมจัดการพื้นที่ชายแดนไทย – สปป.ลาว จังหวัดหนองคาย

ในการควบคุมพื้นที่ชายแดนไทย – สปป.ลาว จังหวัดหนองคาย ผู้เขียนได้ แบ่งการควบคุมพื้นที่ชายแดนออกเป็นสามยุค เพื่อสะท้อนให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ ในการควบคุมพื้นที่ชายแดนที่เป็นความสัมพันธ์ทั้งแนวราบและความสัมพันธ์ในแนวตั้ง เงื่อนไขที่ใช้ในการแบ่งยุคนั้น ผู้เขียนพิจารณาจากการเปลี่ยนผ่านนโยบายของรัฐ ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของผู้คนในพื้นที่ชายแดน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 การข้ามแดนแบบเสรีบนฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติ (พ.ศ. 2488 - 2529)

จากประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของผู้คนสองฝั่งโขง คือ บ้านหนองมนและบ้านไชยสี จากคำบอกเล่าของพ่อค้า ผู้อาวุโสในชุมชน เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ในช่วงนี้มีการข้ามแดนแบบเสรีบนฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ซึ่งช่วงปีที่ใช้ในการแบ่งยุคนั้นผู้เขียนมองว่าความสำคัญของผู้คนในพื้นที่ชายแดนก่อนที่จะเกิดนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ความสัมพันธ์ของผู้คนยังเป็นวิธีการดำรงชีพข้ามพรมแดนแบบท้องถิ่น มีการข้ามพรมแดนโดยใช้ “ช่องทางการค้าตามธรรมชาติ” หรือ “ด่านประเพณี” โดยใช้ความเป็นเครือญาติเป็นกลไกสำคัญที่ใช้ในการติดต่อประสานกันในระดับท้องถิ่น โดยผู้นำหมู่บ้านของไทยและฝั่งลาวจะมีบทบาทในการเจรจาทำข้อตกลงต่างๆ ร่วมกัน เช่น การร่วมงานบุญประเพณี การแต่งงานข้ามพรมแดน การหาปลาตามลำน้ำโขง รวมทั้งการโทรศัพท์ติดต่อกับญาติของชาวไทยหรือชาวลาวที่อยู่ในพื้นที่ปลายทางเพื่อให้มารอรับบุคคลที่จะเดินทางข้ามแดน

ต่อมาเมื่อความขัดแย้งทางการเมืองสมัยสงครามเย็นสิ้นสุดลง การที่ลาวมีการประกาศใช้ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมถือได้ว่าเป็นชั่วคราวข้ามกับประเทศไทยที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงมีการปิดชายแดนเพื่อตัดขาดความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งสองฝั่ง การข้ามแดนเพื่อไปมาหาสู่กันของผู้คนจึงมีความยุ่งยากมากขึ้น เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาตรวจตรา ควบคุมพื้นที่ชายแดนอย่างเข้มงวด อย่างไรก็ตามยังมีประชาชนบางส่วนที่สามารถเชื่อมสัมพันธ์กันผ่านการลักลอบหรือหาจังหวะที่เหมาะสมในการเดินทางติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน

ในส่วนของการค้าขาย ในช่วงนี้ความสัมพันธ์ของผู้คนส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ขาดเหลืออะไรจะนำมาแลกเปลี่ยนแบ่งปันซึ่งกันและกัน เช่น การเอาข้าวมาแลกเปลี่ยนผ้า เป็นต้น ในด้านการค้าขายนั้น เป็นการค้าขายตามลำน้ำโขง และการหาบเร่สินค้าข้ามแดนไปขายตามหมู่บ้านต่างๆ ไม่ได้มีการจำกัดพื้นที่ในการทำการค้าขาย การค้าขายในอดีตนั้น แม่จันทร์ได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า การค้าขายในอดีตจะใช้เรือที่เรียกว่า “เรือกะแซง” บางรายจะมีลูกจ้าง เพื่อช่วยในการขับเรือหรือขนของ โดยเรือของแม่ค้าร้านขายของชำในลาว

สามารถข้ามฝั่งมายังฝั่งไทยได้ เนื่องจากในชว่งนั้นยังไม่มีก้าหนดกฎระเบียบในพื้นที่ชายแดน เรือสินค้าจะเป็นเรือกะแซงยาว 16 - 24 เมตร กว้างประมาณ 2 - 2.5 เมตร ใช้คนประมาณ 6 - 12 คนเพื่อประคองเรือให้สามารถบรรทุกสินค้าได้จำนวนมากและมีความปลอดภัย นอกจากนี้เรือสินค้าในอดีตมีการเสริมด้วยทุ่นไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบตองตึงคลุมเรือตลอดลำและล่องเรือมายังฝั่งไทย พ่อค้าจะนำของป่า เช่น สัตว์ป่า หวายหนูลีเสียด มากแห่ง ยาหัว ไม้หอม ไม้กฤษณา น้ำมันยาง ฯลฯ ล่องเรือมาตามแม่น้ำโขงไปขายถึงตัวจังหวัดหนองคาย หลังจากขายหมดก็ซื้อสินค้าสำเร็จรูปและเกลือเอากลับไปขายที่บ้านไชยะสี

การค้าในยุคนี้ผู้ขายถือว่ามืบทบาทสำคัญในพื้นที่การค้า เนื่องจากในภาวะของความไม่มั่นคงทางการเมือง ผ่นวกกับเส้นทางการคมนาคมยังไม่สะดวกสบายบางพื้นที่ยังมีโรคตกปล้น ชิงทรัพย์สิน การเดินทางไกลเป็นเวลานานเพื่อทำการค้าขายจึงมีความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน หากเป็นผู้ค้าที่เป็นผู้หญิงจะมีความเสี่ยงในการได้รับอันตรายสูงทำให้ผู้หญิงไม่นิยมเดินทางไกลเพื่อค้าขาย

พอธง มองว่า การค้าขายในชว่งนี้ถือว่าเป็นยุคเฟื่องฟูของการค้าชายแดน อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นยุค “ใครใคร่ค้าช้างค้า ใครใคร่ค้าม้าค้า” ก็ว่าได้ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีชาวลาวและชาวไทยบางกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากการข้ามแดนในการกระทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย โดยการลักลอบนำเอายาเสพติดเข้าประเทศ ดังที่พ่อธงแรงงานรับจ้างแบกของ เล่าว่า

“..ในชว่งนี้การค้าชายแดนเฟื่องฟูมาก อยากขายอะไรก็ขาย อยากขนอะไรก็ขน เพราะมันไม่ได้มีกฎเกณฑ์เป็นลายลักษณ์อักษร ยิ่งห้าม ยิ่งชอบ เพราะการขนของเถื่อน ของผิดกฎหมาย มันเสร็จเร็ว ได้เงินไว ได้เงินดี เราต้องรีบขน ทหารก็มีบ้างที่จับตาดูแลส่วนใหญ่ทหารก็จับไม่ได้หรอก เพราะเราวิ่งเร็วกว่า ขนยาเสพติดก็มีเยอะ ขนน้ำมันเถื่อนก็มี ก็ใช้เวลานี้แหละที่เป็นกองทัพนวดในการขน แต่พอเขาเห็นว่ามันไปกันใหญ่ เจ้านายเขาก็เริ่มอย่างเข้ามาจัดการให้เรียบร้อยมากขึ้น...”
(ธง, 2561: สัมภาษณ์)

จะเห็นว่าความสัมพันธ์ทางการค้าข้ามพรมแดนไทย - ลาว ในช่วงนี้เกิดขึ้นจากสายสัมพันธ์ของผู้นคนสองฝั่งโขงที่ข้ามไปมาหาสู่กันแบบเครือข่าย มีการติดต่อขายสินค้ากันอย่างเสรี มีเพียงแม่น้ำโขงที่เป็นพรมแดนธรรมชาติที่แบ่งแยกแผ่นดินออกจากกัน การค้าชายแดนจังหวัดหนองคายจึงพัฒนามาจากธุรกิจธรรมชาติของผู้นคนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน ในอดีตมีลักษณะการค้าแบบประเพณี ไม่ได้มีข้อกำหนดในเรื่องระยะเวลาในการข้ามชายแดน ไม่ได้มีการจำกัดประเภทและปริมาณสินค้าและไม่ได้มีการเก็บภาษี ระเบียบที่กำกับควบคุมผู้นคนชายแดนในช่วงนี้จึงอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับท้องถิ่นบนฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติ โดยผู้นคนชุมชนและผู้นคนในท้องถิ่นชายแดนมีบทบาทในการจัดการความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน ดังคำกล่าวของแม่คำพา ผู้นอาวุโสในชุมชนที่เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า

“...คนสมัยก่อน ไม่ได้คิดว่าแม่น้ำโขงเป็นเส้นกันเขตแดน การข้ามไปมาสมัยเป็นเด็กก็ไม่มีปัญหาอะไร เมื่อก่อนแม่ก็พายเรือไปขายผักที่ฝั่งโน้น ขากลับก็ซื้อสมุนไพรซื้อปลามาจากชาวบ้าน การจับปลาของชาวบ้านริมฝั่งโขงในอดีตก็ไม่ได้มีกฎเกณฑ์อะไร ใครหาได้มากได้น้อยก็ขึ้นอยู่กับดวง สมัยแม่เป็นสาวก็ข้ามไปเที่ยวเป็นประจำ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลงานวัด ก็เหมือนกับการไปเที่ยวงานวัดที่บ้านเรา...” (คำพา, 2561: สัมภาษณ์)

หลังจากสิ้นสุดสงครามเย็น ประเทศต่างๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้เข้าสู่ยุคของความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่เน้นส่งเสริมการขยายตัวทางการค้า การลงทุน อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และบริการ สนับสนุน การจ้างงาน และยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน นโยบายการพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้มีการประกาศจัดตั้งจุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จนกระทั่ง พ.ศ. 2538 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาว เริ่มมีทิศทางดีขึ้นทำให้รัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทในการควบคุมสอดส่องพื้นที่ชายแดนมากขึ้น ดังจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

4.2.2 ตลาดลาว: ระเบียบชายแดนในยุคความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2530 – พ.ศ. 2555)

การข้ามแดนภายใต้นโยบายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2530 – พ.ศ. 2555) รัฐเข้ามามีบทบาทในการสร้างนโยบายการพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่เข้มข้นมากขึ้นโดยเฉพาะมิติทางด้านเศรษฐกิจ จุดผ่อนปรนทางการค้าจึงเป็นกลไกหนึ่งที่รัฐถูกสร้างขึ้นโดยรัฐเพื่อให้การค้าขายที่เคยเป็นอิสระของผู้คนชายแดน ต้องได้รับการสอดส่อง ดูแล ควบคุมโดยรัฐ จนนำไปสู่การเปิดจุดผ่อนปรนบ้านหนองมน โดยอนุญาตให้มีการค้าขายระหว่างพ่อค้าแม่ค้าทั้งสองฝั่ง และผู้คนสามารถเดินทางข้ามไปมาได้ แต่ต้องมีการจดชื่อไว้เป็นหลักฐาน มีการจำกัดด้านระยะเวลา สินค้า และระยะทางในการเดินทางออกนอกพื้นที่ เป็นต้น บ้านหนองมนและหมู่บ้านชายแดนในละแวกใกล้เคียงได้รับการส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาของรัฐเพื่อเชื่อมต่อและร่วมมือด้านเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งเป็นแหล่งพึ่งพาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ผู้เขียนได้จำแนกระเบียบชายแดนในยุคความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ระเบียบชายแดนว่าด้วยการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คนและสินค้า และ 2) ระเบียบชายแดนว่าด้วยข้อตกลงด้านการเดินเรือ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ระเบียบชายแดนว่าด้วยการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คนและสินค้า

จากข้อมูลภาคสนาม พบว่า ภายหลังจากการประกาศจัดตั้งจุดผ่อนปรนบ้านหนองมนอย่างเป็นทางการ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ การเกิดขึ้นของตลาดชายแดน คนท้องถิ่นมักเรียกขานในนามว่า “ตลาดลาว” ซึ่งเป็นชื่อที่เป็นภาพแทนของผู้ค้าท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ชาวลาวที่เดินทางข้ามแดนมาฝั่งไทยจะต้องมีการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบที่ถูกวางไว้ในจุดผ่อนปรนบ้านหนองมนเพื่อควบคุมกำกับผู้คนและสินค้า โดยกฎระเบียบจากรัฐส่วนกลาง คือ การเปิดจุดผ่อนปรนวันพุธ ศุกร์ และอาทิตย์ เวลา 08.30 - 16.00 นาฬิกา ระยะเวลาในการค้างคืนสามารถใช้สิทธิ์ในการค้างคืนได้ไม่เกิน 3 วัน 2 คืน อย่างไรก็ตามพื้นที่นี้ยังมีการใช้กฎระเบียบที่เป็นจารีตท้องถิ่น

เป็นข้อตกลงของผู้นำชุมชนทั้งสองฝั่ง คือ การอนุญาตให้เดินทางข้ามแดนนอกเหนือจากวันที่กำหนด ในกรณีการเดินทางเพื่อร่วมงานบุญประเพณี เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน แต่จะต้องมีเครือข่ายเป็นผู้รับรองการเดินทางข้ามแดน ส่วนผู้คนที่เดินทางข้ามจุดผ่อนปรนบ้านหนองมนเพื่อผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ เช่น การซื้อของในตัวอำเภอ การรักษาพยาบาลนอกเขตพื้นที่จะต้องติดต่อขอทำหนังสือออกนอกพื้นที่พร้อมแจ้งวัตถุประสงค์ของการออกนอกพื้นที่ให้ชัดเจน กรณีที่คนไทยจะเดินทางไปเยี่ยมญาติฝั่งลาว ส่วนใหญ่จะมีญาติที่ฝั่งลาวจะโทรศัพท์ติดต่อประสานกับทั้งเจ้าหน้าที่ฝั่งลาวไว้ล่วงหน้า ส่วนผู้คนที่จะเดินทางจะมีหน้าที่เพียงการทำหนังสือผ่านแดนที่ฝั่งไทยในอาคารสำนักงานให้ถูกต้องตามระเบียบ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การชำระค่าเหยียบแผ่นดินในฝั่งไทย

ในเรื่องของบัตรผ่านแดนและการชำระค่าเหยียบแผ่นดินในฝั่งไทยนั้น แม้ว่าชาวลาวบางคนที่ข้ามมาฝั่งไทยจะยังไม่ชำระในขาเข้าหรือชำระเป็นเงินกีบ แต่ชาวออกจะต้องชำระเป็นเงินไทย ในอัตรา 20 บาทต่อคน อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตของผู้เขียน พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่นของไทยกับชาวลาวที่ข้ามมายังฝั่งไทยในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน ความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่มักเป็น

ความสัมพันธ์ที่รู้จักมักคุ้น มีการพูดคุย ทักทายที่เป็นภาษาเดียวกัน เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความคิดครุ่น เนื่องจากชาวลาวที่ข้ามแดนมาในวันที่มีตลาดชายแดน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่เคยมีประสบการณ์ในการข้ามแดนมายาวนานตั้งแต่ช่วงก่อนที่มีการเปิดจุดผ่อนปรน

นอกจากนี้ยังสังเกตเห็นว่าเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นบางรายสามารถทักทาย เรียกชื่อ หรือมีการพูดคุยหยอกล้อกันได้กับชาวลาว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องยังคงอยู่ท่ามกลางการควบคุมกำกับดูแลภายใต้นโยบายจากส่วนกลาง ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ชาวลาวบางคนมักใช้เป็นโอกาสในการหลีกเลี่ยงค่าเหยียบแผ่นดินในฝั่งไทย โดยจะอาศัยช่วงฤดูฝนในช่วงเช้าที่เปิดจุดผ่อนปรนในการแอบอ้างว่าได้ชำระค่าเหยียบแผ่นดินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เนื่องจากระบบการจัดเก็บค่าเหยียบแผ่นดินไม่ได้มีการออกไปเสร็จรับเงิน แต่เป็นเพียงการรับเอกสารผ่านแดนที่ออกโดยทางการไทยเพียงใบเดียว ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นช่องโหว่ในการจัดเก็บรายได้เข้าสู่รัฐส่วนกลางที่ไม่อาจทำได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เนื่องจากไม่มีการบันทึกการจัดเก็บค่าเหยียบแผ่นดินอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร อีกทั้งกลายเป็นจังหวะที่ทำให้ชาวลาวบางรายที่ยื่นเอกสารผ่านแดนที่ออกโดย สปป.ลาว เมื่อนำมายื่นที่ฝั่งไทยในช่วงที่มีผู้คนหลุมุน และส่วนใหญ่มักไม่มีการเข้าแถวต่อคิวการยื่นเอกสารอย่างเป็นระเบียบ ทำให้กลายเป็นช่องว่างให้ชาวลาวได้แอบอ้างว่าชำระค่าเหยียบแผ่นดินแล้ว เพื่อที่จะรับเอกสารที่ทางการไทยออกให้

ส่วนการหลีกเลี่ยงการชำระค่าเหยียบแผ่นดินอีกวิธีหนึ่งคือ การเดินทางกลับฝั่งลาวโดยไม่มารับเอกสารบัตรผ่านแดนชั่วคราวที่สำนักงานฝั่งไทย หรือแม้แต่ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝั่งไทยค้นหาเอกสารผ่านแดนของชาวลาวไม่พบ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการหยิบสลับให้ชาวลาวคนอื่นที่เอกสารไม่ตรงกับผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริง ทำให้ชาวลาวบางรายต้องเดินทางกลับประเทศต้นทางโดยไม่มีเอกสารผ่านแดนติดตัว แต่สามารถกระทำได้โดยไม่มีอุปสรรค เนื่องจากชาวลาวมีความคุ้นเคย สามารถจดจำชื่อเสียงเรียงนามกันได้ทั้งกับเจ้าหน้าที่ฝั่งไทยและเจ้าหน้าที่ของฝั่ง สปป.ลาว ดังที่นายสมพงษ์ เจ้าหน้าที่จุดผ่อนปรน กล่าวว่า

“บางครั้งเขาเข้ามา แต่ตอนเขาเข้ามากลับไปเขาก็ไม่มารับหนังสือ
แต่ก็ไม่มีปัญหาอะไรเพราะเราคู้กันแล้ว ส่วนตอนชำระค่าเหยียบแผ่นดิน
เจ้าหน้าที่จะต้องตาวัว เพื่อจะได้มั่นใจในการทวงถามในกรณีที่ชาวลา
วยังไม่จ่ายเงิน ซึ่งพบบ่อยมากในกรณีที่ยังไม่จ่ายแต่บอกว่าจ่ายแล้ว
เพราะช่วงเปิดด่านมันหลุมุนมาก” (สมพงษ์ [นามสมมติ], 2561: สัมภาษณ์)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าในอดีตก่อนที่จะมีการเปิดจุดผ่อนปรน ผู้คนทั้งสอง
ฝั่งมีความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้อง เข้าไปหาญาติมิตร ไม่มีกฎระเบียบที่เป็น
ทางการ แต่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้สังเกตการณ์การข้ามแดนเท่านั้น
ในอดีตมิเกิดการค้าขายระหว่างหมู่บ้านของฝั่งลาวและฝั่งไทยเกิดขึ้นเป็นปกติ
ข้าวของส่วนใหญ่ที่นำมาค้าขายมักเป็นสิ่งที่เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ข้าวสาร
เอามาแลกเปลี่ยนหรือมาขาย เป็นต้น แต่ปัจจุบันที่โลกเข้าสู่ระเบียบการค้าแบบใหม่
ทำให้มีสินค้าบางประเภทที่ไม่อนุญาตให้ส่งออกหรือมีสินค้าบางประเภทที่ไม่อนุญาต
ให้นำเข้า ดังเช่น ในกรณีของข้าวสาร ที่กลายเป็นสินค้าต้องห้ามในการส่งออก เนื่องจาก
ข้อกำหนดของกรมศุลกากรที่จำเป็นต้องมีการจดทะเบียนและต้องมีพิธีการทางศุลกากร
อย่างถูกต้อง แต่ในกรณีที่น่าไปเพื่อบริโภคในครัวเรือนยังสามารถทะลุมอ่วยให้นำออกได้
ส่วนยาเสพติด เป็นสินค้าต้องห้ามที่ต้องตรวจตราเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่จะไม่พบเห็น
การขนส่งยาเสพติดในจุดผ่อนปรนนี้ เนื่องจากผู้ค้ายาเสพติดมักจะข้ามแดนในพื้นที่อื่นๆ
ที่รอดพ้นจากการตรวจตราของรัฐ ส่วนสินค้าห้ามนำเข้าสำคัญ คือ สัตว์ป่าและพืชป่า
ต้องห้ามตามอนุสัญญาไซเตส แต่ในทางปฏิบัติกฎต่างๆ ยังมีการอนุโลมจากเจ้าหน้าที่
รัฐท้องถิ่นภายใต้หลักความอยู่รอดของคนในท้องถิ่น การยึดหยุ่นผ่อนปรนของเจ้าหน้าที่
รัฐท้องถิ่นถือเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบเกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังมีสินค้าบางประเภทที่ไม่ได้ผิดกฎหมายแต่ไม่มีข้อตกลง
ทางกฎหมายที่รองรับหรือเรียกได้ว่าเป็นรายการสินค้าที่ไม่ได้ระบุไว้ในระเบียบของ
จุดผ่อนปรนว่าด้วยประเภทและปริมาณสินค้าที่อนุญาตให้ซื้อขายแลกเปลี่ยน เช่น
การส่งออกต้นกล้วยพารา กล้วย มะพร้าว น้ำหอม ไปยัง สปป.ลาว เป็นจำนวนมาก
จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในกระบวนการส่งออกสินค้าเหล่านี้ แม้ว่าจะไม่ได้รับ

อนุญาตจากรัฐส่วนกลางให้ส่งออก แต่ในสภาพความเป็นจริง พบว่า รัฐท้องถิ่นมีการใช้ดุลยพินิจในการเรียกเก็บภาษีตามอำเภอใจเพื่อเปิดช่องทางการขนส่งสินค้าข้ามแดนให้กับผู้ค้าชาวไทยและผู้ค้าชาวลาว ได้ทำการค้าข้ามพรมแดน หรือแม้กระทั่งการข้ามแดนของสัตว์ป่าและพืชป่า ในบางช่วงที่การตรวจตราไม่มีความเข้มข้นยังสามารถให้นำเข้าได้ในปริมาณน้อยเพื่อไม่ให้เข้าข่ายของการค้าเป็นขบวนการค้าสัตว์ป่าข้ามชาติ ดังนายสมัคร เจ้าหน้าที่จุดผ่อนปรน กล่าวว่า “...สินค้าบางอย่างถ้าปริมาณไม่มากเป็นการค้าขายเพื่อยังชีพก็อนุโลมได้เพราะไม่เข้าข่ายค้าเป็นกระบวนการค้าส่วนนี้ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องยาเสพติดมากกว่าสินค้าอื่นๆ...” (สมัคร [นามสมมติ], 2561: สัมภาษณ์)

การเดินทางข้ามแดนระหว่างผู้คนและสินค้าระหว่างสองฝั่งมักอาศัยความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่มีมาตั้งแต่อดีตรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่นที่มีผลทำให้กฎ กติกาบางอย่างถูกลดทอนลง สิ่งสำคัญที่สุดในการข้ามแดนจึงเป็นการพูดคุยชี้แจงระหว่างกัน อาทิ ในกรณีคนไทยจะข้ามไปฝั่งลาว เจ้าหน้าที่ไทยต้องโทรแจ้งไปยังเจ้าหน้าที่ลาวให้ทราบล่วงหน้าเพื่อให้การเดินทางเป็นไปอย่างราบรื่น การเดินทางของคนลาวข้ามมาฝั่งไทยก็เช่นเดียวกัน ปรากฏการณ์นี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงเครือญาติเป็นเครื่องมือสำคัญในการการอำนวยความสะดวกในการเดินทางข้ามแดนที่ง่ายขึ้นเนื่องจากมีผู้รับรองการข้ามแดน ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงระบอบชายแดนที่มีทั้งความเข้มงวดและผ่อนปรน ส่งผลให้เกิดสภาวะของการเล็ดลอดรัฐผ่านการหลีกเลี่ยงการจ่ายค่าเหยียบแผ่นดิน โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวลาวกับเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น จากปรากฏการณ์สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐส่วนกลางมีความพยายามในการใช้อำนาจในแนวดิ่งกับรัฐท้องถิ่นเพื่อควบคุมจัดการผู้คนและสินค้าให้เป็นไปตามนโยบายที่รัฐชาติเป็นผู้กำหนดกรอบกติกานั้น แต่ในขณะเดียวกันรัฐท้องถิ่นกลับมีความสามารถในการต่อรองกับรัฐส่วนกลาง ในการใช้ดุลยพินิจได้อย่างเต็มที่ในการจัดการด้านผู้คนและสินค้าเพื่อรักษาความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนกับชาวลาว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในแนวราบระหว่างรัฐท้องถิ่นกับชาวลาว

2) ระบอบชายแดนว่าด้วยข้อตกลงด้านการเดินเรือ

นอกจากการจัดการสินค้าแล้ว จากข้อมูลที่ผู้เขียนได้จากสนาม ในการสัมภาษณ์คนขับเรือ ยังพบว่า ในพื้นที่ชายแดนสองฝั่งโขงยังระเบียบชุมชนชายแดนสองฝั่งโขงที่ใช้ในการจัดการผลประโยชน์ของผู้คนชายแดน เกี่ยวข้องกับข้อตกลงด้านการเดินเรือ ในการเดินเรือรับจ้างส่งผู้คนและสินค้า ในอดีตมีแต่เรือจากฝั่งลาวที่สามารถเดินเรือขนส่งสินค้าและผู้คนมายังพื้นที่ไทยได้ ส่วนเรือไทยไม่สามารถข้ามแม่น้ำโขงไปยังฝั่งลาวได้ แต่เมื่อมีการเปิดจุดผ่อนปรนอย่างเป็นทางการ จึงมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของทั้งสองฝั่งเพื่อสร้างข้อตกลงบางอย่างร่วมกัน และเกิดข้อตกลงในการเดินเรือขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2542 โดยมีการกำหนดว่าเรือของไทยต้องมีการจดทะเบียนกับกรมเจ้าท่า จังหวัดหนองคาย ส่วนคนขับเรือจะต้องเป็นผู้มีทักษะและมีใบอนุญาตขับที่เรือเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ใช้บริการ โดยในการสอบใบอนุญาตขับที่เรือจะมีการทดสอบคนขับเรือในรูปแบบต่างๆ เรือแต่ละลำต้องมีการจดทะเบียนกับกรมเจ้าท่าหนองคาย มีใบขับที่เรือ ผูกทักษะการขับเรือกับคลื่นน้ำ ต้องรู้ว่าถ้าคลื่นใหญ่ต้องขับอย่างไร ถ้าคลื่นเล็กวิ่งเรือตัดคลื่นได้ แต่คลื่นใหญ่เราต้องวิ่งเรือไปตามคลื่นไม่เช่นนั้นเรือจะจม การเดินเรือจะต้องรู้ว่าบริเวณใดมีตอได้น้ำหรือมีโขดหิน โดยคนขับเรือจะมีจุดสังเกตคือ บริเวณใดมีคลื่นน้ำแตกกระจายออกไปในวงกว้างนั้นแปลว่าข้างล่างมีตอไม้หรือโขดหิน จึงหลีกเลี่ยงเส้นทางดังกล่าวเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ พ่อไพร คนขับเรือ อายุ 60 ปี เล่าว่า “...การขับเรือไม่ใช่ใครจะมาขับก็ได้ แต่ต้องมีใบอนุญาตทั้งคนและเรือ มีทักษะต่างๆ จึงจะสามารถเดินเรือและมีธงชาติไทยติดบนเรือได้...” (ไพร [นามสมมติ], 20561: สัมภาษณ์)

ข้อตกลงการเดินเรือทั้งสองประเทศในการข้ามมาของผู้คนและสินค้าของชาวลาวจากฝั่งลาว จะต้องใช้เรือลาวขนส่งผู้คนและสินค้าย่างฝั่งไทยและเรือลาวจะต้องนำเรือเปล่ากลับไป ส่วนชาวลาวกลับจากฝั่งไทย จะต้องใช้เรือไทยในการขนส่งสินค้าและผู้คนข้ามไปยังฝั่งลาว และเรือไทยก็จะนำเรือเปล่ากลับมายังฝั่งไทยโดยที่ไม่สามารถรับคนจากฝั่งลาวกลับมาด้วยได้ เพราะเป็นการละเมิดข้อตกลงเรื่องผลประโยชน์ของผู้คนในชุมชนที่ทำอาชีพขับเรือ ข้อตกลงการเดินเรือในฝั่งจุดผ่อนปรนบ้านหนองมน ในอดีตที่มีเรือรับจ้างจำนวนไม่มากจะไม่มีแบ่งคิวกัน แต่เมื่อมีผู้คน

ในชุมชนหันมาทำอาชีพขับเรือเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการจัดคิว เพื่อทำการเดินเรือในอาทิตย์ โดยมีเรือทั้งหมด 51 ลำ โดยแบ่งเป็นสามคิว คิวละ 17 ลำ โดยตกลงสลับกัน ในอาทิตย์ เช่น วันอาทิตย์นี้เป็นของคิวหนึ่ง วันอาทิตย์ถัดไปเป็นของคิวดูสอง วันอาทิตย์ถัดไปเป็นของคิวดูสาม เป็นต้น ตารางการเดินเรือจะมีคนที่ทำหน้าที่ในการบันทึกรายได้จากการเดินเรือเป็นคนจัดว่าเที่ยวใดเรือลำใดจะวิ่ง โดยจะแบ่งงานในการเดินเรือให้เท่าเทียมกัน เนื่องจากต้องแบ่งค่าตอบแทนทั้งหมดในอัตราที่เท่ากัน ส่วนการเดินเรือในวันพุธและวันศุกร์จะเปิดเสรีให้กับเรือทุกลำ

จากข้อตกลงในการเดินเรือ สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการเกี่ยวกับกฎหมายในการเดินเรือที่ถูกกำหนดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่รัฐไทย และในขณะเดียวกันการเดินเรือยังต้องปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชนชายแดนสองฝั่งโขงเกี่ยวกับการจัดสรรผลประโยชน์ในการเดินเรือให้เกิดความเท่าเทียมกัน เห็นได้จากการที่เรือจากฝั่งไทยที่จะขนส่งสินค้าหรือบรรทุกผู้คนไปยังฝั่งลาว แต่ไม่สามารถนำสินค้าหรือผู้คนจากฝั่งลาวกลับมายังฝั่งไทยได้ ซึ่งในกรณีของเรือลาวก็ต้องอยู่ภายใต้ข้อตกลงชุดเดียวกัน ข้อตกลงในการเดินเรือจึงเป็นภาพของความทับซ้อนกันระหว่างกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐและกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการซึ่งเป็นข้อตกลงของชุมชนท้องถิ่นชายแดนเพื่อให้ความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนภายใต้การเป็นจุดผ่อนปรน ที่มีเรื่องของผลประโยชน์ในพื้นที่ชายแดนเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นไปอย่างราบรื่นและปราศจากความขัดแย้งที่อาจเป็นผลมาจากการจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมและไม่เป็นธรรมนอกเหนือจากข้อตกลงของชุมชนชายแดนแล้ว พื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนยังถูกผนวกเข้ากับกรอบกติการะหว่างประเทศว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศที่สำคัญที่เป็นผลมาจากการจัดระเบียบโลกใหม่ทำให้เกิดระบอบชายแดนที่มีขอบเขตกว้างกว่าความเป็นรัฐซึ่งผู้เขียนจะขอล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

4.2.3 ไซเตส: กฎเกณฑ์การจัดระเบียบโลกใหม่ในการข้ามแดนของผู้คน และสินค้า (พ.ศ. 2556 – ปัจจุบัน)

ใน ค.ศ. 1973 สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN) ได้จัดการประชุมนานาชาติขึ้นที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เพื่อร่างอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือ “อนุสัญญาไซเตส” (CITES) เป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายเพื่อควบคุมไม่ให้เกิดการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าระหว่างประเทศเป็นภัยคุกคามการอยู่รอดของชนิดพันธุ์ในธรรมชาติ โดยเฉพาะสัตว์ป่าและพืชป่าที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ อนุสัญญาดังกล่าวมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 ในส่วนของประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกไซเตสเมื่อ พ.ศ. 2526 (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2016)

ในอดีตทั้งไทยและ สปป. ลาว ซึ่งเป็นเมืองคู่ค้ายังไม่ได้มีการลงนามเป็นสมาชิกในอนุสัญญาไซเตส ทำให้การค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าข้ามพรมแดนเป็นไปอย่างเสรี ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับในการซื้อขายสินค้า การเอาของป่า สัตว์ป่า และพืชป่า มาแลกข้าวจึงเป็นวิถีพื้นถิ่นของผู้คนชายแดนสองฝั่งโขง สัตว์ป่าตามความหมายของผู้คนสองฝั่งโขงจึงเป็นสินค้าท้องถิ่นที่มีการค้าขายเพื่อการดำรงชีพรูปแบบหนึ่งเท่านั้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2526 ประเทศไทยได้ลงนามเป็นสมาชิกในภาคีไซเตส โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานของไซเตสในประเทศไทย ที่จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลง ในการกำหนดมาตรการการบังคับใช้อนุสัญญาไซเตสไม่ให้มีการค้าสัตว์ป่า พืชป่าที่ผิดกฎหมายตามอนุสัญญาไซเตส มีมาตรการลงโทษผู้ที่ครอบครอง ครอบครอง และส่งกลับแหล่งกำเนิดกรณี ที่ทราบเรื่องถิ่นกำเนิดจะต้องตั้งด่านตรวจสัตว์ป่า พืชป่าระหว่างประเทศเพื่อควบคุม และตรวจสอบการค้าสัตว์ป่า พืชป่า และการขนส่งที่ปลอดภัยตามระเบียบอนุสัญญาไซเตส จะต้องส่งรายงานประจำปีเกี่ยวกับสถิติการค้าสัตว์ป่า พืชป่าของประเทศตน แก่สำนักงานเลขาธิการไซเตส จะต้องจัดตั้งคณะทำงานฝ่ายปฏิบัติการ และคณะทำงานฝ่ายวิทยาการประจำประเทศเพื่อควบคุมการค้าสัตว์ป่า พืชป่า และมีสิทธิ์เสนอ

ขอเปลี่ยนแปลงชนิดพันธุ์ในบัญชีเพื่อให้ภาคีพิจารณา (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2559)

ต่อมาใน พ.ศ. 2535 ภายหลังจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ขึ้นซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ไชเตสควบคุม อนุสัญญาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการแข่งขันความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับวิถีการปฏิบัติทางการค้าแบบดั้งเดิมของผู้คนในพื้นที่ตลาดชายแดนที่เรียกว่าเป็น “การค้าขาย” ระหว่างชุมชนสองฝั่งโขง ซึ่งเคยมีอยู่ก่อนหน้านี้ได้กลายเป็นสิ่งใหม่ที่ถูกเรียกว่า “การลักลอบ” คำขายสินค้าข้ามแดนที่เป็นการฝ่าฝืนอำนาจรัฐ (จักรกริช สังขมณี, 2555)

จากข้อผูกพันข้างต้นที่ประเทศไทยได้ให้ไว้กับสหประชาชาติ ทำให้อนุสัญญาไชเตสมีผลบังคับในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนไทย – สปป. ลาว จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนที่มีตลาดชายแดนในการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศของประชาชนทั้งสองฝั่ง ด้วยเหตุนี้บทบัญญัติของอนุสัญญาไชเตสในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนจึงเป็นภาพสะท้อนของระบอบชายแดน ทั้งในมิติของแนวคิด นโยบาย และการนำมาปฏิบัติแม้ว่าอนุสัญญาไชเตสจะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 แต่ในส่วนของประเทศไทยเองได้มีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าฉบับแรก ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นก่อนที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกไชเตส แต่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้เน้นการสงวนคุ้มครองสัตว์ป่าชนิดพันธุ์ที่มีอยู่ในประเทศไทยเป็นหลัก ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงสัตว์ป่าที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในต่างประเทศ ซึ่งถูกนำเข้ามามีในประเทศไทยเพื่อการค้า สุนัขตัว หรือเพาะพันธุ์ ภายหลังจากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกไชเตส เมื่อ พ.ศ. 2526 ประเทศไทยจึงถูกพิจารณาลงโทษจากกลุ่มประเทศภาคีอนุสัญญาไชเตสด้วยการคว่ำบาตรการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์กับประเทศไทย (Trade ban) ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ผลจากการถูกคว่ำบาตรส่งผลเสียหายต่อเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นวงเงินสูงถึงหลายพันล้านบาท (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2559)

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ประเทศไทยจึงได้มีการปรับแก้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการ

นำเข้า ส่งออก และนำผ่านซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ไซเตสควบคุม ทำให้สำนักเลขาธิการ ไซเตสประกาศยกเลิกการคว่ำบาตรกับประเทศไทย

จนกระทั่ง พ.ศ. 2556 ประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมภาคีอนุสัญญา ไซเตสครั้งที่ 16 (CITES CoP 16) ในวันที่ 3 – 14 มีนาคม พ.ศ. 2556 ประเทศไทยได้ เป็นประเทศปลายทางหรือศูนย์กลางการค้าทางช้างใหญ่ที่สุดอันดับสองของโลก รอง จากประเทศจีน (ผู้จัดการออนไลน์, 2556) ซึ่งมีผลต่อการถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ อีกครั้ง ประเทศไทยจึงต้องแก้ไขปัญหาการค้าสัตว์ป่าให้เห็นเป็นรูปธรรม ส่งผลให้มีการ บังคับใช้กฎหมายในการควบคุมและปราบปราม การค้าสัตว์ป่า และพืชป่า ที่ถูกระบุไว้ในบัญชีไซเตสอย่างเข้มงวดมากขึ้น โดยมีการติดป้ายประกาศห้ามนำสินค้าสัตว์ป่าและ พืชป่าต้องห้ามมาจำหน่ายในพื้นที่จุดผ่อนปรน ผลจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่กรม อุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ทำให้ผู้ค้าลาวไม่สามารถวางขายสัตว์ป่าหรือ พืชป่าที่เป็นอาชีพนับได้ได้อย่างเปิดเผยอีกต่อไป

แม้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะมีความเข้มงวดมากขึ้นในการควบคุมสกัดกั้นสินค้า ที่ข้ามแดนจากฝั่งลาวมายังฝั่งไทย แต่ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ชายแดนมีหลายหน่วยงาน ทั้งเจ้าหน้าที่เลขาธิการไซเตส เจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง และ เจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น ซึ่งในการปฏิบัติงานทั้ง 3 หน่วยงานที่ไม่ได้บูรณาการการร่วมมือ กันในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มข้นและตรงไปตรงมา ส่งผลให้เกิดช่องว่างจากการ ตีความกฎหมายที่เกี่ยวกับอนุสัญญาไซเตสที่แตกต่างกันไป โดยรัฐส่วนกลางมักมองว่า ปัญหาการลักลอบค้าสัตว์ป่าจะต้องถูกปราบปรามให้หมดไปจากพื้นที่เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อประชาคมโลก โดยละเลยประเด็นเรื่องการรู้เห็นเป็นใจระหว่างเจ้าหน้าที่ รัฐกับผู้ค้าลาวรายย่อย รวมทั้งละเลยบริบทเฉพาะของพื้นที่ชายแดนที่มีความสัมพันธ์ กันแบบท้องถิ่น มีการถ้อยทีถ้อยอาศัย มีการยืดหยุ่นผ่อนปรน อะลุ่มอล่วยระหว่างกันได้

ในขณะที่มุมมองของเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ค้าลาว แม้จะรับรู้ว่าการค้าขายสัตว์ป่าเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย หากแต่สามารถอะลุ่มอล่วยให้ได้ ในกรณีการค้าเพื่อการดำรงชีพ มีการขนส่งจำนวนไม่มาก ไม่ถือว่าเป็นค้าแบบขนวนการ ค้าสัตว์ป่าข้ามชาติตามที่รัฐส่วนกลางมีความพยายามที่จะปราบปราม การค้าขายสัตว์ ป่าในพื้นที่จุดผ่อนปรน จึงไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่ผลประโยชน์ทางการค้าของผู้ค้าลาว

เท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่ที่รัฐสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความดีความชอบหรือเป็นพื้นที่ที่เข้สร้างผลงานในการจับกุมผู้ค้าลาวที่ครอบครองสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่รัฐได้รับผลประโยชน์ในการทำการค้าสัตว์ป่าข้ามพรมแดนของผู้ค้าลาวอีกด้วย

ในด้านของมุมมองการค้าขายสัตว์ป่าของผู้ค้าลาวในช่วงก่อนและหลังของการบังคับใช้อนุสัญญาไซเตส มีจุดร่วมสำคัญคือ การมองสัตว์ป่าในฐานะสินค้าประเภทหนึ่งซึ่งไม่ได้หมายความว่าสินค้าที่มีการค้าขายในชีวิตประจำวันในพื้นที่ปลายทางเท่านั้น แต่ความหมายของสัตว์ปายังผูกติดและเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่ต้นทางคือ ภูมิภานาของผู้ค้าลาว และพื้นที่ปลายทาง คือ พื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน แม้ว่าผู้ค้าลาวบางราย ซึ่งมีเพียงส่วนน้อยที่รับรู้ว่สินค้สัตว์ป่าเป็นสินค้าที่ผิดกฎหมายตามอนุสัญญาไซเตส แต่สถานะของสัตว์ป่าได้ถูกผูกติดกับสถานะทางวัฒนธรรมในฐานะของความสอดคล้องกับวิถีชีวิตในพื้นที่ต้นทางที่พึ่งพาสัตว์ป่าในการทำเป็นอาหาร และใช้สมุนไพรรหรือเครื่องรางของขลังที่ทำจากชิ้นส่วนของสัตว์ป่าในการรักษาโรค จึงถือได้ว่าผู้ค้าลาวได้นำเอาวิถีชีวิต การดำรงชีพที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่ดำรงชีพผ่านการบริโภคและค้าขายสัตว์ป่า ทำให้ผู้ค้าลาวกลุ่มนี้เรียนรู้จากคนรุ่นพ่อแม่จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นทุนรูปแบบหนึ่งที่ผู้ค้ากลุ่มนี้ใช้เป็นช่องทางและโอกาสในการเป็นผู้ค้าลาวข้ามพรมแดนเพื่อนำสินค้าท้องถิ่นประเภทนี้ในภูมิภานาของตนมาจำหน่ายในพื้นที่จุดผ่อนปรน และนำเงินไปจุนเจือครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่นหรือผู้คนชายแดนสามารถยอมรับได้ด้วยหลักของศีลธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของผู้คนทั้งสองฝั่งโขงที่มีมาอย่างยาวนาน ได้ก่อให้เกิดข้อตกลงบางอย่างที่มีความเฉพาะและได้รับการยินยอมของชุมชนสองฝั่งมากกว่าการยึดกฎกติกาจากส่วนกลางอย่างเบ็ดเสร็จ เนื่องจากหากมีการเข้มงวดที่มากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของผู้คนสองฝั่ง อีกทั้งแม้ว่าอนุสัญญาไซเตสจะเป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศที่มีความเป็นสากลและมีผลบังคับใช้มาเป็นเวลานานับ 40 ปี แต่ผลในทางนำมาปฏิบัติของประเทศสมาชิกกลับมีความลักลั่น และมีช่องว่างที่ทำให้เกิดการตีความทางกฎหมายในมุมมองของรัฐที่แตกต่างกัน ความลักลั่นดังกล่าวจึงส่งผลให้บทบาท

ของอนุสัญญาไซเตสในพื้นที่ตลาดชายแดนบ้านหนองมนมีทั้งความเข้มงวดและยืดหยุ่น ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย รัฐมองผู้ค้าลาวรายย่อยว่าเป็นผู้ทำทนายกฎหมาย แต่หากพิจารณาจากมุมมองของผู้ค้าลาวรายย่อย พวกเขากลับเห็นว่าการค้าขายสัตว์ป่าเป็นการดิ้นรนทำมาหากินเพื่อเลี้ยงครอบครัว และเป็นอาชีพประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานก่อนการจัดตั้งจุดผ่อนปรน การค้าสัตว์ป่าจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การค้าสัตว์ป่าจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก เนื่องจากคนในชนบทที่พึ่งพาการหาของป่าเพื่อดำรงชีพ ปรากฏการณ์ข้างต้นจึงสะท้อนให้เห็นความลักลั่นและความไม่คงเส้นคงวาในการบังคับใช้กฎหมายที่ขาดประสิทธิภาพตามแนวความคิดของ Berg & Ehin (2006)

นอกจากนี้ในความเป็นพื้นที่ชายแดนที่ความสัมพันธ์แบบท้องถิ่นฝังรากลึก ในความสัมพันธ์ทางการค้าและความสัมพันธ์ด้านสังคมวัฒนธรรม ส่งผลให้การบังคับอนุสัญญาไซเตสโดยเจ้าหน้าที่รัฐที่มุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิภาพที่เป็นสากลนั้นมีความยืดหยุ่นและลื่นไหลของการบังคับใช้กฎหมายขึ้นอยู่กับอำนาจในการตีความของแต่ละหน่วยงานในแต่ละระดับ จึงกล่าวได้ว่า แม้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลางจะมีความพยายามในการบังคับใช้อำนาจอย่างเข้มข้น แต่ด้วยช่องว่างในการตีความกฎหมายที่มีความลักลั่น ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถควบคุมกำกับกิจกรรมการค้าสัตว์ป่าข้ามพรมแดนได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เงื่อนไขดังกล่าวจึงส่งผลให้ผู้ค้าลาวนามาปรับใช้ควบคู่กับความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว ในมิติที่เกี่ยวข้องกับระบบอุปถัมภ์และความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ซึ่งเป็นทุนที่ฝังรากลึกในความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ชายแดน เพื่อนำมาใช้ในการฉกฉวยผลประโยชน์จากการค้าขายสัตว์ป่าข้ามพรมแดน

5. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การเกิดขึ้นของระบอบชายแดน ตั้งแต่ยุคแรกถือเป็นการข้ามแดนบนฐานของความสัมพันธ์แบบเครือญาติ จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงสงครามเย็น ที่พื้นที่ชายแดนถูกปิดตัวลง แต่ผู้คนสามารถลักลอบไปมาหาสู่กัน จนกระทั่งเข้าสู่ยุคความร่วมมือทางการค้าและยุคของการบังคับใช้อนุสัญญาไซเตสในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน

ได้ทำให้เห็นถึงพลวัตการควบคุมพื้นที่ชายแดนที่เริ่มต้นจากระบบการควบคุมชายแดนแบบท้องถิ่น มาสู่ระบบการควบคุมชายแดนโดยรัฐแต่ละรัฐที่พยายามปิดกั้นพรมแดนในช่วงเกิดศึกสงคราม จนกระทั่งยุคของความร่วมมือระหว่างประเทศ ภายใต้การเกิดขึ้นของอนุสัญญาไซเตส เป็นภาพสะท้อนของระบบการควบคุมชายแดนจากองค์กรเหนือรัฐที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐจะมีความเข้มงวดในการควบคุม ตรวจตรา ในแต่ละยุคแต่วิถีจารีตท้องถิ่น หรือกฎจารีตท้องถิ่นที่มีหลักสำคัญคือการพึ่งพาอาศัยกันแบบบ้านพี่เมืองน้อง ความเป็นเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ ยังเป็นระบบการควบคุมชายแดนที่มีความสำคัญและดำรงอยู่ในทุกยุคสมัย เพื่อรักษาสมดุลและอำรงรักษาความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน แม้ว่าจะมีชายแดนที่เป็นทางการจะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของช่วงเวลา ความเป็นพื้นที่ชายแดนจึงไม่อาจยึดติดกับการเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจเท่านั้น เนื่องจากพื้นที่ตลาดชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทับกันของการเป็นพื้นที่ทางสังคม พื้นที่ทางวัฒนธรรม พื้นที่ทางกายและการเมือง ที่ทำให้จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนมีทั้งความเข้มข้นและความยืดหยุ่นในการบังคับใช้กรอบกติกาในการข้ามแดนทั้งผู้คนและสินค้า

ในส่วนของกรอบอธิบายผล ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นว่า การควบคุมพื้นที่ชายแดนบ้านหนองมนไม่อาจใช้กฎเกณฑ์ที่เป็นสากลมากำกับดูแลได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังมีการใช้กฎจารีตท้องถิ่นในการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชายแดนสองฝั่งโขงท่ามกลางความพยายามในการควบคุมแบบรัฐสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Berg & Ehin (2006) ที่มองว่าความซับซ้อนของพื้นที่ชายแดนส่งผลให้ระบบราชการในการควบคุมจัดการพื้นที่ชายแดนไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและคงเส้นคงวา แต่ข้อค้นพบจากงานชิ้นนี้มีความแตกต่างกับข้อเสนอของ Appadurai (1996) ที่มองว่า โลกาภิวัตน์มีผลทำให้การเคลื่อนย้ายไปมาของผู้คน ทุน สินค้า เทคโนโลยี ความคิดและอุดมการณ์อย่างเข้มข้น เป็นผลให้รัฐอ่อนแอลงอาจไม่เป็นความจริงทั้งหมด เนื่องจากในบริบทของพื้นที่ตลาดชายแดน จุดผ่อนปรนทางการค้าชายแดนไทย – สปป.ลาว บ้านหนองมน แม้จะมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่หากมองในแง่ของหน่วยงานที่เข้ามาควบคุม

จัดการพื้นที่นั้นมียุทธศาสตร์หลายหน่วยงาน อาทิ เจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น รัฐส่วนกลาง และองค์กรเหนือรัฐ จึงทำให้การควบคุมจัดการพื้นที่ตลาดชายแดนมีทั้งความเข้มข้นและยืดหยุ่น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของบริบทและระยะเวลา

นอกจากนี้ข้อค้นพบข้างต้นยังมีความแตกต่างจากงานศึกษาของบุญรินทร์ เลิศสวัสดิศกุล (2561) ที่มองว่าผู้คนสามารถสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาใหม่เพื่อขวยโอกาสให้เว้นรอดจากการรบกวนกีดกันของรัฐ หรือ “คนลอดรัฐ” เกิดขึ้น ในขณะที่ข้อค้นพบจากงานชิ้นนี้พบว่า นอกจากผู้คนชายแดนสามารถมีความเป็นผู้กระทำการในการขวยโอกาสในการกระทำบางอย่างที่นอกเหนือจากการรบกวนกีดกันของรัฐ ซึ่งเป็นผลจากการบังคับใช้ระเบียบ กฎ กติกาของรัฐที่มีหลายระดับ อาทิ เจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่จากองค์กรเหนือรัฐ ซึ่งการกระทำของรัฐท้องถิ่นในการใช้ดุลยพินิจในการเรียกเก็บภาษีตามอำเภอใจเกี่ยวกับสินค้าข้ามแดนที่ไม่ได้มีระเบียบกฎหมายรองรับอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร ได้สะท้อนให้เห็นถึงการจับกุมรายได้เกี่ยวกับสินค้าข้ามแดนที่ไม่ได้ถูกจัดเก็บเป็นรายได้ของแผ่นดินโดยตรงไปตรงมา ผู้เขียนจึง เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “รัฐลอดรัฐ” ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่แตกต่างจากงานศึกษาของบุญรินทร์

ระบบการควบคุมชายแดนที่รัฐมุ่งเน้นให้พื้นที่ชายแดนมีความเป็นสากล มีเข้มนวดและแข็งทื่อ (hard border) จึงไม่สามารถทำความเข้าใจกิจกรรมการค้าบางอย่างที่รัฐนิยามว่าเป็นการค้าอันกระบวนหรือเป็นการค้าเสรีได้อย่างครอบคลุม ผู้เขียนจึงเสนอมุมมองในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมภายใต้การมองพื้นที่ชายแดนแบบยืดหยุ่น (soft border) ซึ่งไม่อาจจะเลยความสำคัญของกฎจารีตท้องถิ่น ระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่ชายแดนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบบในการควบคุมพื้นที่ชายแดนในแต่ละยุคที่รัฐมีนโยบายในการควบคุมจัดการพื้นที่ชายแดนที่แตกต่างกันออกไป ผนวกกับเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่เข้ามาควบคุมกำกับพื้นที่ชายแดน ทำให้การดำเนินกิจกรรมการค้าข้ามพรมแดนของผู้ค้าลาวที่แม้ว่าจะถูกควบคุมกำกับภายใต้ระบบชายแดนผ่านกฎระเบียบกติกาสถาของรัฐ แต่กฎเกณฑ์ดังกล่าว ได้กลายเป็น “โอกาส” ที่เกิดขึ้นภายใต้ “ช่องว่าง” ทางการใช้อำนาจของรัฐ

ผนวกกับความเป็นท้องถิ่นชายแดน ที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ ที่ทำให้ผู้ค้าลาวและสินค้าสามารถเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนได้ในสภาวะการร่นรอด จากการอบกตึกาของรัฐ

6. เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ มะโนรมย์. (2554). *ชายแดนอีสานกับเพื่อนบ้าน: ข้อค้นพบทางวิชาการและ*
นโยบายเชิงนโยบาย กรณีศึกษา กัมพูชามองไทย คนไร้รัฐ และเมืองคู่มือ.
อุบลราชธานี: ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- จักรกริช สังขมณี. (2561). *Limology: ชายแดนศึกษา กับ เขต-ชั้นวิทยาของพื้นที่ใน/*
ระหว่าง. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- _____ (2555). *สลายเส้นแบ่งพรมแดนไทย-พม่า. วารสารทางวิชาการ*
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 24(1-2); หน้า 17-61.
- ชาย โพธิ์ธิดา. (2547). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1.*
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- บุศรินทร์ เลิศขวลิตสกุล. (2561). *พลวัตการเคลื่อนย้ายและระบอบควบคุมชายแดน*
ไทย-พม่าบริเวณจังหวัด
- แม่ฮ่องสอน. ใน ประเสริฐ แรงกล้า (บ.ก.), *ชีวิตทางสังคม ในการเคลื่อนย้าย (Social*
Life on the Move), หน้า 147-183. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2556). *“ค้างาช้าง” ประเด็นใหญ่ในการประชุมไซเตส. (ออนไลน์).*
สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562. เข้าถึงได้จาก: <https://mgronline.com/science/detail/9560000026525>
- พฤษ ภาณุวิ. (2552). *พื้นที่ของการดำรงชีวิตในการค้าชายแดน: เขตแดนรัฐ พื้นที่*
ในระหว่างและภูมิศาสตร์แห่งการครอบงำ/ต่อต้าน. วารสารศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ฉบับพิเศษลุ่มน้ำโขงศึกษา, หน้า 1-27.

- พฤกษ์ เถาถวิล และเนตรดาว เถาถวิล. (2561). “ในระบบ” หรือ “นอกระบบ” พลวัตและความกำกวมของการค้าชายแดนในพื้นที่ชายแดนไทย – ลาว. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 30(2): 53-96.
- พฤกษ์ เถาถวิล และสุธีร์ สาตราคม. (2554). MOU การจ้างงานข้ามชาติ: เสรีนิยมใหม่ การคุ้มครองแรงงานและการปรับยุทธศาสตร์การค้ากับควบคุมของรัฐ. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 7(3), หน้า 1-26.
- ธโรธร ตูทองคำ. (2555). หน่วยที่ 2 วิวัฒนาการสังคมระหว่างประเทศ ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน่วยที่ 1-8*. (ฉบับปรับปรุง). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2553). *เขตแดน / พรมแดน / ชายแดน*. กรุงเทพฯ: บริษัท สแควร์ปริ้นท์ 93 จำกัด
- สถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2557). *รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์การค้าตามแนวชายแดนของจังหวัดหนองคาย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- Anderson J. and O’ Dowd L., (1999). Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance. *Regional Studies*, 33(7); 593-604.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Berg, E. & Ehin, P. (2006). What kind of border regime is in the making?: Towards a differentiated and uneven border strategy. *Journal of the Nordic International Studies Association*, 41(1), 53–71.
- Egbert, H. (2006). Cross-border Small-scale Trading in South-Eastern Europe: Do Embeddedness and Social Capital Explain Enough?. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(2); 346-361.

- Flynn,D. (1997). "We Are the Border': Identity, Exchange, and the State along the Benin-Nigeria Border," *American Ethnologist*, 24(2); 311-330.
- Niger-Thomas, M. (2001). Women and the art of Smuggling. *African Studies Review*. 44(2): page 43-70.
- Ong, A. (1999). *Flexible Citizenship: The Cultural Logics of Transnationality*. Durham and London: Duke University Press.
- Walker, A. (1999). *The Legend of the Golden Boat: Regulation, Transport and Trade in North-Western Laos*. Doctor's Thesis. Australia: The Australian National University.

กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบาย
สาธารณะเพื่อสุขภาพ
ด้านเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดอุบลราชธานี
The Process of Social Network Construction for Driving
Public Health Policy on
the Organic Farming in Ubonratchathani

รพินทร์ ยืนยาว¹ และ ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์²

Rapin Yuenyao¹ and Thanapauge Chamaratana²

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Science

^{1,2}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2}Khon Kaen University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีหน่วยวิเคราะห์ในระดับกลุ่มเครือข่าย เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นเครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดอุบลราชธานี ที่เข้าร่วมในกระบวนการสมัชชาสุขภาพ ผลักดันนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์จำนวน 23 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจาก 4 ภาคส่วน คือ กองเลขาธิการกิจการภาคประชาสังคมและเกษตรกร หน่วยงานรัฐ และหน่วยงานวิชาการ โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก ตลอดจนการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม ATLAS.ti และวิเคราะห์

ความสัมพันธ์เครือข่ายด้วยโปรแกรม UCINET ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีมี 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การกำหนดโครงสร้างบริหาร 2) การระบุประเด็นปัญหา 3) การตัดสินใจเลือกประเด็น 4) กำหนดแนวทางเคลื่อนไหวนโยบาย 5) กำหนดเป้าหมายนโยบาย 6) กำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ และ 7) กำหนดแผนปฏิบัติการ ทำให้เครือข่ายสามารถที่จะเชื่อมโยง มีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง และขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะไปสู่ความสำเร็จตามที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: การสร้างเครือข่ายทางสังคม, เกษตรอินทรีย์, นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

Abstract

This research aims to study the process of creating a social network in driving public health policies on organic agriculture in Ubon Ratchathani province. By using qualitative research methodology, there is an analysis unit at the network group level. Collecting data with key informants is the Ubon Ratchathani Health Assembly Network, who came to participate in the health assembly process pushing 23 public policies on organic agriculture, which are selected from four specific sectors, namely the Division of the Secretariat Civil Society and farmers, government agencies, and academic departments. Data were collected from in-depth interviews as well as participatory and non-participatory observation with important information providers. Data were analyzed by ATLAS.ti program and network relationship analysis with UCINET program. The process of creating a social network in driving public policy in organic agriculture in Ubon Ratchathani province has 7 steps including 1) Administrative structure determination, 2) Identification of problems, 3) Decision making, 4) Determination of movement policy, 5) Policy goal setting, 6) Formulate strategic directions, and 7) Set out action plans. In order to make the network able to connect, there is a continuous relationship and the driving public policy to succeed as planned.

Keywords: Social Networking, Organic Agriculture, Public Health Policy

บทนำ

พลังเครือข่ายทางสังคมเป็นการรวมพลังเพื่อทำงานไปสู่ผลที่ได้มากกว่าการดำเนินงานเพียงองค์กรเดียว (นฤมล นิราทร, 2543) การผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพได้นำพลังเครือข่ายทางสังคมตามยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาประกอบด้วย พลังเครือข่ายทางความรู้ พลังเครือข่ายอำนาจรัฐ และพลังเครือข่ายเคลื่อนไหวสังคม เข้ามาช่วยในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะสู่การแก้ปัญหา (ประเวศ วะสี, 2547) โดยใช้เครื่องมือตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 บัญญัติให้สมัชชาสุขภาพเป็นเครื่องมือพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมที่เครือข่ายทุกภาคส่วนในสังคมที่เห็นร่วมกันว่าจะเป็หนทางที่จะทำให้ทุกฝ่ายในสังคมเข้ามาร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนา ขณะเดียวกันเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีได้รวมตัวกันในการขับเคลื่อนให้เกิดนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์ระดับจังหวัดด้วยเครื่องมือสมัชชาสุขภาพ โดยมีการชักชวนเครือข่ายทางสังคมที่มีองค์ประกอบตามแนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงผลักดันให้เกิดนโยบายด้านเกษตรอินทรีย์ ที่จะทำใหคนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และคนทั้งโลกได้รับอาหารที่ปลอดภัย โดยใช้แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา (รายงานผลการดำเนินงานโครงการสมัชชาสุขภาพจังหวัดอุบลราชธานี, 2559)

แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ซึ่งเป็นวิธีการที่ค้นพบในการปฏิรูปทางการเมือง ในช่วงปี พ.ศ. 2537 ถึง ปี พ.ศ. 2540 ที่มีการนำไปใช้เขยื้อนเรื่องยากๆ ถึงประเทศจะมีรัฐบาลที่ดีก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหได้ ส่วนใหญ่ปัญหาที่ถูกแก้ไขจะเป็นปัญหาที่ง่าย และตรงไปตรงมา แต่ปัญหาที่ยาก และซับซ้อนนั้น การใช้อำนาจรัฐเพียงลำพังก็ไม่สามารถแก้ไขได้ และจะถูกแทรกซ้อนอำนาจตามมา ส่วนการสร้างความรู้จะเป็นความรู้ที่ถูกเรียกว่า “ความรู้ขึ้นหิ้ง” ไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ หรือ นำไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ ขณะที่การเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างเดียว โดยการไม่ติดอาวุธทางปัญญา หรือ ไม่อาศัยข้อมูลความรู้ในการขับเคลื่อนก็ไม่มีพลัง และอาจจะเกิดความรุนแรงตามมา (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2560) โดยองค์ประกอบสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาประกอบด้วย 3 ส่วนหลักๆ เริ่มต้นด้วยพลังความรู้ หรือ ภาคส่วนของวิชาการ จะดำเนิน

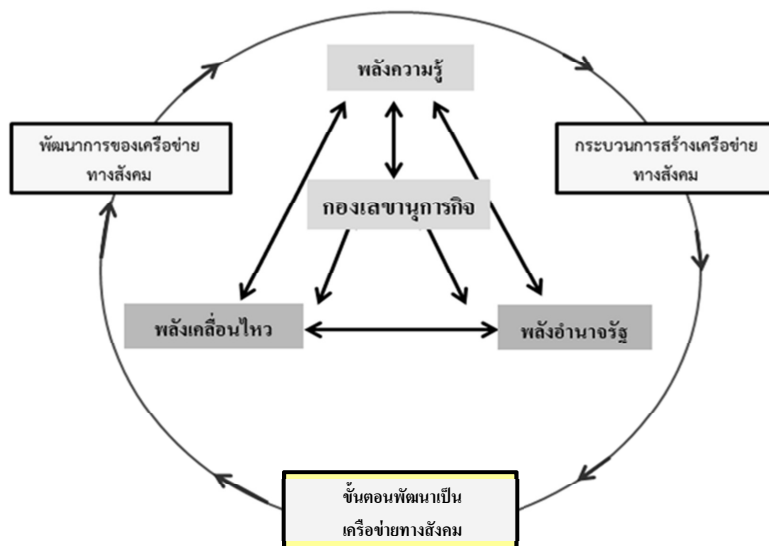
การวิจัยหาความรู้ แล้วนำความรู้ที่ได้มาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม ทำให้สังคมรับรู้ เข้าใจ ตระหนักถึงปัญหานั้น และเชื่อมความรู้กับการเคลื่อนไหวทางสังคมไปพร้อมๆ กัน ผลักดันให้เกิดกฎกติกาของสังคม หรือ เป็นกฎหมาย ข้อนะเบียบแบบแผน แม้แต่ การเกิดข้อเสนอเชิงนโยบายสาธารณะก็เช่นกัน จะเป็นหน้าที่ในส่วนของอำนาจรัฐ เข้ามาช่วยผลักดัน ทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติ และยอมรับแนวทางนั้นร่วมกัน (ประเวศ วะสี, 2560)

ฉะนั้น การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้พลังทั้งสามภาคส่วน จากสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาดังกล่าวเข้ามาเป็นตัวกลไกสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะ เพื่อสุขภาพร่วมกัน และผู้วิจัยมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจต่อการใช้เครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยแนวทางยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ที่จะทำให้ทราบถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างไร จึงได้ดำเนินการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ที่จะนำไปสู่องค์ความรู้ในการพัฒนากลไกเครือข่ายทางสังคมขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพต่อพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

การพัฒนารอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์การกำเนิดเครือข่ายทางสังคมที่มีองค์ประกอบตามยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ประกอบด้วย 3 ส่วนหลักๆ ได้แก่ พลังความรู้ พลังเคลื่อนไหวทางสังคม และพลังอำนาจรัฐ เริ่มต้นด้วยพลังความรู้ หรือ ภาคส่วนของวิชาการ นำความรู้ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยหาความรู้ เกิดความรู้ใหม่ๆ แล้วนำความรู้ที่ได้มาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม ทำให้สังคมรับรู้ เข้าใจ ตระหนักถึงปัญหานั้นมากขึ้น และเชื่อมความรู้กับการเคลื่อนไหวทางสังคมไปพร้อมๆ กัน ผลักดันให้เกิด

กฎกติกาของสังคม หรือ เป็นกฎหมาย ข้อระเบียบแบบแผน แม้แต่การเกิดข้อเสนองานนโยบายสาธารณะก็เช่นกัน จะเป็นหน้าที่ในส่วนของอำนาจรัฐเข้ามาช่วยผลักดันทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติ และยอมรับแนวทางนั้นร่วมกัน (ประเวศ วะสี, 2560) ซึ่งใน 3 ส่วนนั้นก็จะมีกองเลขานุการกิจเป็นแกนประสานงานเครือข่ายให้เกิดการเชื่อมร้อยทั้ง 3 ส่วนเข้าด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยได้มองถึงพัฒนาการของเครือข่ายทางสังคม กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคม และขั้นตอนพัฒนาเป็นเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์มี 7 แนวทาง ดังนี้ (1) การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกร่วม (2) การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ (3) การแสวงหาผู้นำเครือข่าย (4) การสร้างแนวร่วม (5) การศึกษาข้อมูล (6) การค้นหาทางเลือกของเครือข่าย และ (7) การสร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย (พระมหาสุทิตย์ อาภาภิโร, 2547; สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, 2548; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) โดยสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีหน่วยวิเคราะห์ในระดับเครือข่าย โดยให้หลักเกณฑ์การคัดเลือกเครือข่าย คือ เครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรมขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์ เป็นเครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และเครือข่ายตามหลักสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา เป็นต้น และแหล่งข้อมูลสำคัญจากเครือข่ายตามหลักสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา จำนวน 23 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง คือ เป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลครบถ้วนมากที่สุด เป็นบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และบุคคลที่เข้าร่วมกับกระบวนการสมัชชาสุขภาพจังหวัดอุบลราชธานี อย่างน้อย 1 ปี เป็นต้น โดยแยกออกเป็น 4 ส่วน คือ กองเลขานุการกิจ 2 คน ภาคพลังความรู้ 2 คน ภาคพลังเคลื่อนไหวทางสังคม 12 คน และภาคพลังอำนาจรัฐ 7 คน เป็นไปตามส่วนของการเข้าร่วมมามากน้อยแตกต่างกัน

สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้นรวมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยเข้าไปร่วมออกแบบกิจกรรมในบางครั้งและเข้าร่วมประชุมในกิจกรรมของเครือข่าย แล้วรวบรวมข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ พร้อมตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลด้วยวิธีแบบสามเส้า (Triangulation) (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2540) ด้วยแบบการตรวจสอบแหล่งข้อมูลต่างกัน และเวลาที่ต่างกัน จากนั้นจึงได้มีการประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปรวบรวมข้อมูลจากการถอดเทปบันทึกเสียง ซึ่งจัดพิมพ์ข้อมูลลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ Microsoft Word และป้อนเข้าสู่โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti อนึ่ง งานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่ HE6313015

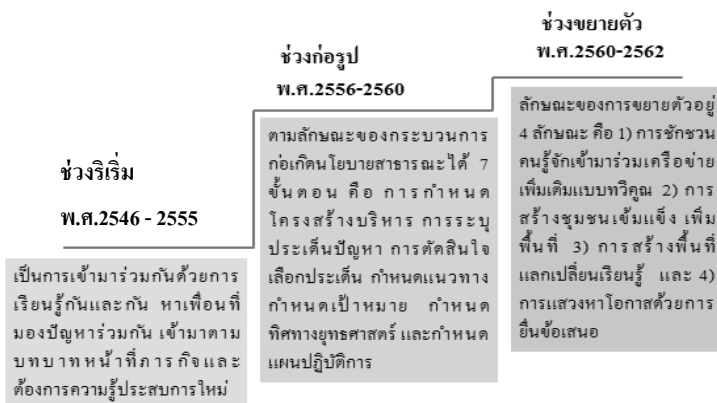
ผลการวิจัย

จังหวัดอุบลราชธานีมีการเคลื่อนไหวด้านเกษตรอินทรีย์มานานกว่า 8 ปีที่ผ่านมาจะเป็นการแยกกันทำ หรือ ต่างคนต่างทำมีการรวมกลุ่มกันตามบริบทของสังคมและบริบทของพื้นที่ตามเป้าหมายของแต่ละกลุ่มและคำที่ใช้ในการขับเคลื่อนด้านเกษตรอินทรีย์ก็มีความแตกต่างกัน เช่น เกษตรไร้สารพิษ เกษตรอินทรีย์ เกษตรกรรมยั่งยืน เกษตรพอเพียง เกษตรผสมผสาน เกษตรปลอดภัย เกษตรที่เอื้อต่อสุขภาพ ฯลฯ จนทำให้เครือข่ายได้มองเห็นว่า ทุกกลุ่มเครือข่ายได้มีการมองที่แตกต่างกัน จะทำอย่างไรให้ทุกกลุ่มเครือข่ายได้มีการมองเป้าหมาย หรือ ทิศทางการขับเคลื่อนด้านเกษตรอินทรีย์ไปในทิศทางเดียวกัน จนมาในปี พ.ศ. 2556 ก็มีการรวมตัวกันในการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ถือว่าเป็นการมารวมกันเป็นครั้งแรกของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เป็นช่วงของการริเริ่มเครือข่ายไม่กี่คน เพื่อมาวางแผนงานในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจัดตั้งเป็นคณะทำงาน หรือ อนุกรรมการเชิงประเด็นเกษตรอินทรีย์ เพื่อกำหนดเป้าหมาย แผนงาน ยุทธศาสตร์ ออกมาเป็นลักษณะของเอกสาร 2 รูปแบบ คือ เอกสารร่างมติข้อเสนอ และเอกสารประกอบหลัก ทั้งนี้ได้มีกลุ่มเป้าหมายหลักใน 3 ส่วน คือ (1) ภาควิชาการจำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้แทนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จำนวน 1 คน และผู้แทนจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำนวน 1 คน (2) ภาคนหน่วยงานรัฐ จำนวน 3 คน ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และ (3) ภาคประชาสังคมจำนวน 3 คน ได้แก่ มูลนิธิสื่อสร้างสุขอุบลราชธานี มูลนิธิประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองมัง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี เข้ามาทำหน้าที่การยกกว้างข้อเสนอนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์ ริเริ่มด้วยผู้แทนเครือข่ายจำนวน 8 คน เปรียบเสมือนเป็นกองเลขานุการประเด็น เริ่มต้นในการพูดคุยใช้เวลาการประชุมกันหลายครั้ง และแบ่งบทบาทหน้าที่ในการค้นหาข้อมูลมาประกอบร่างเอกสารขึ้นมา จนได้เอกสารข้อเสนอมติสมบูรณ์ และนำเอกสารใน 2 ส่วนดังกล่าวเข้าในที่ประชุมสมัชชาสุขภาพจังหวัด เพื่อรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติม เป็นการประชาพิจารณ์เอกสารดังกล่าวให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เมื่อพิจารณาบริบทในการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการ

ขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีอยู่ 3 ประเด็นสำคัญในการนำเสนอ ประกอบด้วย (1) พัฒนาการเครือข่ายทางสังคมนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี (2) กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี และ (3) ขั้นตอนพัฒนาเป็นเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. พัฒนาการของเครือข่ายทางสังคมนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงริเริ่มเครือข่ายทางสังคมในปี พ.ศ. 2546 – 2555 ในลักษณะของการเข้ามาเพื่อการเรียนรู้กันและกัน การหาเพื่อนที่มองปัญหาร่วมกัน บางบุคคลเข้ามาตามภารกิจบทบาทหน้าที่ และบางบุคคลเข้ามาเพื่อมาแลกเปลี่ยนความรู้ให้ได้ความรู้ประสบการณ์ใหม่ ต่อมาช่วงที่ 2 เป็นช่วงของการก่อรูปเครือข่ายทางสังคมในปี พ.ศ. 2556-2560 ลักษณะของเครือข่ายทางสังคมจะมีกระบวนการก่อเกิดเครือข่ายเป็นไปตามขั้นตอนของนโยบายสาธารณะ 7 ขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดโครงสร้างบริหารเครือข่าย เป็นการแบ่งบทบาทหน้าที่ความเชี่ยวชาญทักษะเฉพาะของบุคคล โดยเป็นไปตามความสมัครใจของสมาชิกเครือข่าย การระบุประเด็นปัญหาตรงกัน ด้วยการอาศัยข้อมูลสถานการณ์เป็นตัวบ่งชี้ถึงความน่าจะเป็นของนโยบาย โดยพิจารณาถึงความสำคัญ ความเร่งด่วนของปัญหา การตัดสินใจเลือกประเด็นของเครือข่าย ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การกำหนดประเด็นจากผู้มีส่วนได้เสียเป็นแนวทางในการขับเคลื่อน การกำหนดเป้าหมายประเด็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดของเครือข่าย การกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ และกำหนดแผนปฏิบัติการ เป็นการวางรายละเอียดวิธีการปฏิบัติให้ไปสู่เป้าหมายยุทธศาสตร์ให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น และช่วงที่ 3 การขยายตัวของเครือข่ายทางสังคมในปี พ.ศ. 2560-2562 เป็นลักษณะของการขยายตัวอยู่ 4 ลักษณะ คือ (1) การชักชวนคนรู้จักเข้ามาร่วมเครือข่ายเพิ่มเติมในลักษณะของผู้ที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นการเพิ่มแบบทวีคูณ คือ $1+1=2$, $2+2=4$, $4+4=8$...เป็นการผลิพลังในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน (2) การสร้างชุมชนเข้มแข็ง หรือ การสร้างกลุ่มเข้มแข็ง เป็นการเพิ่มจำนวนชุมชนในการ

ผลิตระบบอินทรีย์ (3) การสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยการขยายพื้นที่ตลาดสีเขียวเพิ่มมากขึ้น (4) การแสวงหาโอกาสด้วยการยื่นข้อเสนอเพื่อระดมทุนมาหนุนเสริมเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ดังภาพที่ 2 ที่แสดงถึงพัฒนาการเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ดังนี้

ภาพที่ 2 พัฒนาการเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

2. กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการเริ่มต้นของเครือข่ายทางสังคมเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะที่ทุกภาคส่วนเข้าร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะร่วมกัน โดยอาศัยองค์ประกอบตามยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาหรือพลังสามภาคส่วน คือ พลังความรู้ พลังเคลื่อนไหวทางสังคม และพลังอำนาจรัฐสามารถแยกขั้นตอนของการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์ ออกเป็นทั้งหมด 7 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน เป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะว่าการที่ทำการเกษตรอินทรีย์ยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน จะเห็นได้จากการใช้คำพูด หรือการเรียกชื่อที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย เกษตรปลอดภัยสารพิษ เกษตรไร้สารพิษ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นบ่งบอกว่าทุกคนในสังคมมีความเข้าใจเรื่อง

ของเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ตรงกัน เครือข่ายจึงเห็นว่า เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีการสร้างความเข้าใจบ่อยๆ และต่อเนื่อง แทรกซึมทุกกิจกรรม แต่ส่วนใหญ่เครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ใช้รูปแบบของการสร้างความเข้าใจด้วยการเสวนาพูดคุย หากจุดร่วมกัน และภาคีที่เข้าร่วมนั้น มีองค์ประกอบทั้ง 3 ภาคส่วน คือ หน่วยงานด้านวิชาการ หน่วยงานรัฐ และ ภาคประชาสังคม ทั้ง 3 ส่วนนี้ จะช่วยในการให้ข้อมูล หรือ ให้ความรู้ที่เติมเต็มซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการมองเห็นปัญหาร่วม และบทเรียน ประสบการณ์ ในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเป็นการประกอบส่วนของข้อมูลให้สมบูรณ์มากที่สุด นำมาสร้างความตระหนักรู้ร่วมกันในเวทีกลางเพื่อเกิดการรับรู้ รับทราบ และตระหนักต่อปัญหาไปด้วยกัน ซึ่งกระบวนการนี้ใช้กระบวนการสมัชชาสุขภาพ เป็นเวทีกลางเปิดโอกาส ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น ดังกล่าว แต่การพูดคุยจะนำไปสู่เป้าหมายของเวทีก็ต้องมีผู้นำเสวนา จึงได้มีการตั้งประธานในการพูดคุย และก็มีมีการเปลี่ยนคนพูดคุยตามความสะดวก โดยเป็นรูปแบบที่เป็นกึ่งทางการ แนวทางที่ได้ก็เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ภาคส่วนนั้น

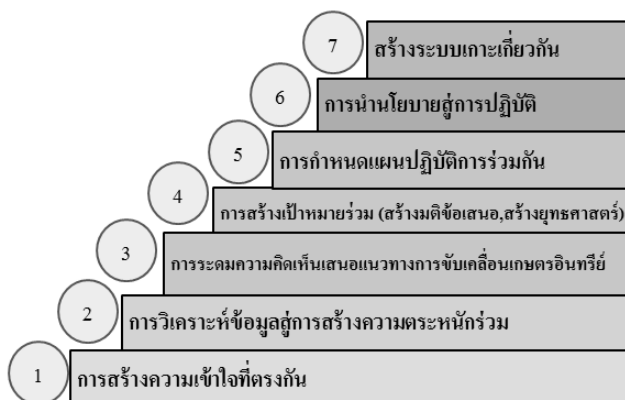
ขั้นตอนที่ 3 การระดมความคิดเห็นเพื่อเกิดแนวทาง เป็นการนำข้อมูลที่ถูกเรียบเรียงด้วยการสังเคราะห์จากนักวิชาการมาแล้ว กลายเป็นเอกสารร่างมติ ข้อเสนอ และเอกสารหลักประกอบข้อเสนอ ใช้เวทีกระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นส่วนของการสร้างเครือข่ายเพิ่มเข้ามามากขึ้น ซึ่งส่วนที่มารับฟังความคิดเห็นจะเป็นภาคประชาชน จะเป็นกลุ่มของ อสม. และกลุ่มเกษตรกร หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภาคประชาสังคม และนักวิชาการสถาบันอุดมศึกษา คนที่เข้าร่วมร่วมทีมคณะทำงานด้านเกษตรอินทรีย์พยายามให้ครบทั้ง 3 ภาคส่วน โดยร่วมกันให้ข้อเสนอแนะต่อมติข้อเสนอนโยบายให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างเป้าหมายร่วมของนโยบายกำหนดสิ่งที่จะไปสู่ความสำเร็จ เป็นการสร้างเป้าหมายร่วมเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทุกคนต้องเห็นเป้าหมาย หรือ ได้รู้จักเป้าหมายร่วมกัน เปรียบเสมือนการถือธงไปด้วยกัน และนำไปสู่การปักหมุดยึดเป็นกระบวนการที่สร้างความมั่นใจว่า ทุกภาคส่วนเอาจริงเอาจังกับเรื่องนี้แล้ว ในส่วนของภาคประชาชน หรือ เกษตรกรก็เกิดความมั่นใจต่อหน่วยงานมากขึ้น นำไปสู่การร่วมมืออย่างเต็มที่

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดแผนปฏิบัติการร่วมกัน เป็นกระบวนการสำคัญอีกกระบวนการหนึ่ง ซึ่งถ้าคณะทำงานไม่ขับเคลื่อนต่อกระบวนการกำหนดเป้าหมายการทำยุทธศาสตร์ก็เสียเปล่า สิ่งที่คณะทำงานได้ทำร่วมกัน และใช้ความพยายามเกาะติดอย่างต่อเนื่อง ทำให้หาเจ้าภาพในการกำหนดแผนปฏิบัติการร่วมกัน และในส่วนของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นต้น ได้เข้ามาอย่างเต็มตัว สามารถนำมาสู่แผนปฏิบัติการ และตัวชี้วัดของหน่วยงานได้ ซึ่งเกิดจากการบูรณาการออกแบบจากทุกภาคส่วน และการมีแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของแผนนั้น และอนุมัติงบประมาณมาสนับสนุนต่อทำให้เครือข่ายรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เป็นการให้ภาคีเครือข่ายนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเป็นไปตามภารกิจ และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ เป็นสำคัญ และมีการบูรณาการงาน และงบประมาณในบางกิจกรรมเท่านั้น ในส่วนของ การออกแบบกิจกรรม ได้ยึดเพียงยุทธศาสตร์ของจังหวัด ที่ได้ออกแบบร่วมกันเป็นที่ตั้ง และการดำเนินงานกิจกรรมก็ขึ้นอยู่กับความถนัดขององค์กร หรือ หน่วยงานนั้น และมาเชื่อมกันเป็นครั้งๆ คือ ในงานเทศกาลกินสบายใจ หรือ ตลาดนัดกินสบายใจทุกวันเสาร์ของสัปดาห์ ทุกเครือข่ายจะได้มาช่วยกันในการให้ข้อเสนอต่อการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ จะเห็นได้ว่า ในแต่ละช่วงกิจกรรมนั้น จะมีการผลักดันเป็นเจ้าภาพตามความถนัด หรือ เรื่องนั้น ตรงกับภารกิจของใคร และจะมีเจ้าภาพเข้ามาช่วยกันดำเนินการ

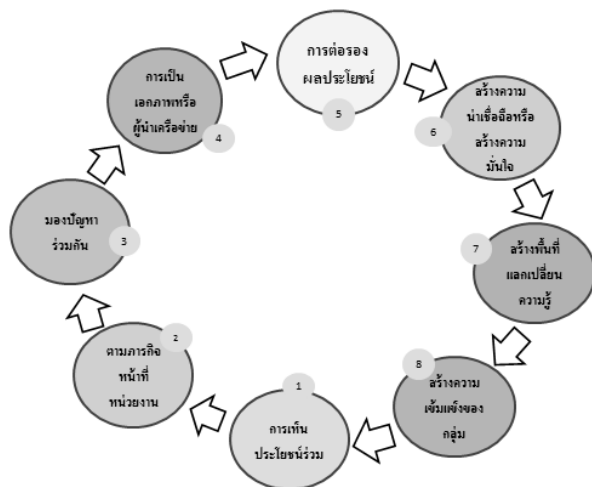
ขั้นตอนที่ 7 การสร้างระบบเกาะเกี่ยวกัน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของเครือข่ายให้ดำรงอยู่ ซึ่งเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีใช้ตลาดนัดสีเขียวกินสบายใจ เป็นพื้นที่กลางในการนัดหมาย ให้คณะทำงานทุกฝ่าย เข้ามาร่วมกัน ประชุม หรือ การปรึกษาหารือในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์โดยมีความถนัดในการพบปะกัน คือ ทุกสัปดาห์ และยังมีพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่าย เป็นประจำทุกปี คือ เทศกาลกินสบายใจแห่งไกลโรค จัดในเดือนกุมภาพันธ์ ดังภาพที่ 3 ที่แสดงถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ดังนี้

ภาพที่ 3 กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

3. ขั้นตอนพัฒนาเป็นเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์ เป็นการมองถึงปัจจัยสาเหตุของการมารวมกันเป็นเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี สามารถแบ่งออกได้ทั้งหมด 8 ประการ คือ (1) การเห็นประโยชน์ร่วมกันที่จะนำไปสู่การมีสุขภาพดีของสังคม (2) เข้ามาร่วมตามภารกิจหน้าที่ของหน่วยงานเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือ ตอบเป้าหมายขององค์กรที่มีภารกิจหน้าที่โดยตรงกับประเด็นด้านการเกษตร (3) การมองปัญหา ร่วมกันของเครือข่ายที่เห็นปัญหาด้านสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วน (4) การเป็นเอกภาพ หรือ ผู้นำเครือข่ายเป็นการรวมกัน เพื่อให้เกิดผู้นำในการแก้ปัญหา (5) การต่อรองผลประโยชน์เป็นสาเหตุปัจจัยที่มองถึงการสร้างมูลค่าและคุณค่าทางเศรษฐกิจ (6) การสร้างความน่าเชื่อถือ หรือ สร้างความมั่นใจเป็นการมารวมกัน เพื่อสร้างพลังร่วม สร้างมาตรฐานร่วม และแนวทางปฏิบัติ กฎ กติกาของเครือข่ายร่วมกัน เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือกับผู้บริโภคมากขึ้น (7) การสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ด้วยการสร้างตลาดสีเขียว มาเป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่สู่การแก้ปัญหา และ (8) การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นการแสดงพลังถึง ความสามัคคีของเครือข่ายทั้งหมด 7 เครือข่าย ซึ่งแต่ละปัจจัยมีความสำคัญต่อการ

ก่อตั้งของเครือข่ายทางสังคมในการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีกันทั้งสิ้น ดังภาพที่ 4 ที่แสดงให้เห็นถึงปัจจัยการก่อตัวของเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ดังนี้

ภาพที่ 4 ขั้นตอนพัฒนาเป็นเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ กรณี นโยบายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีพัฒนาการของการรวมกลุ่มกันของเครือข่ายทางสังคมนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ใช้เวลากว่า 8 ปี มีพัฒนาการทั้งหมด 3 ช่วง คือ ช่วงของการริเริ่ม ช่วงของการก่อรูปและช่วงของการขยายตัว ส่วนของการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี เป็นไปตามขั้นตอนของการกำหนดนโยบายสาธารณะ 7 ขั้นตอน คือ ขั้นการสร้างความเข้าใจ การสร้างความตระหนัก ระดมความคิดเห็น เป็นช่วงของการริเริ่มก่อตัวเครือข่าย ส่วนขั้นการสร้างเป้าหมายร่วม และการกำหนดแผนปฏิบัติการร่วม

เป็นช่วงของการก่อรูปของเครือข่าย และส่วนขึ้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ และการสร้างระบบเกาะเกี่ยวกันนั้น เป็นช่วงของการขยายตัวเครือข่าย ส่วนของปัจจัยสาเหตุสำคัญที่ทำให้เครือข่ายทางสังคมด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีมารวมตัวกัน มีอยู่ 8 ปัจจัยหลัก คือ การเห็นประโยชน์ร่วม การเข้ามาตามภารกิจหน้าที่ การมองปัญหา ร่วมกัน การเป็นเอกภาพหรือผู้นำเครือข่าย การต่อรองผลประโยชน์ การสร้างความน่าเชื่อถือ การสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม แต่ละปัจจัยมีความสำคัญต่อการก่อตัวของเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีกันทั้งสิ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า เครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ได้ใช้องค์ประกอบของเครือข่ายตามยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา หรือสามพลัง คือ พลังทางความรู้ พลังทางเคลื่อนไหวทางสังคม และพลังทางอำนาจรัฐ (ประเวศ วะสี, 2560) โดยมีการขยายพื้นที่ และขยายตลาดสู่ผู้บริโภคเพิ่มเติมผ่านกระบวนการขั้นตอนต่างๆ จากการคิดออกแบบอย่างมีส่วนร่วมของเครือข่าย เป็นรูปแบบที่ค่อยไปค่อยไป มีการบริหารเครือข่ายแบบแนวนอน ไม่มีใครมีอำนาจสั่งใครได้ ใช้วิธีการสร้างแรงศรัทธา และสร้างกัลยาณมิตรมีจิตใจที่เห็นตรงกัน การสร้างเป้าหมายร่วม เป็นเครื่องสัญญาใจผูกมัดกันไว้ มีแผนยุทธศาสตร์ และ Road Map เป็นตัวนำทางให้ถึงจุดหมาย และเครือข่ายทุกส่วนพยายามหาทุนมาหนุนเสริมกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้เครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีกำเนิดขึ้น ส่วนการเกาะเกี่ยวของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ โดยใช้ตลาดนัดสีเขียวกินสบายใจเป็นพื้นที่กลางในการนัดหมายให้คณะทำงานทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันประชุม หรือ การปรึกษาหารือในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ โดยมีความถี่ในการพบปะกัน คือ ทุกสัปดาห์ และยังมีพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่าย คือ เทศกาลกินสบายใจทางไกลโรค จัดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี มีความสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547) ที่เพิ่มกระบวนการก่อตัวเครือข่าย คือ การสร้างศรัทธาร่วม การให้เห็น

ปัญหาความร่วมมือ การค้นหาข้อมูลมาช่วยในการกำหนดทางเลือก และการสร้างระบบความสัมพันธ์ให้เข้มแข็ง และสอดคล้องกับสมพันธ์ เศรษฐกิจ และคณะ (2548) ที่ระบุว่า การเกิดขึ้นของเครือข่ายนั้นจะต้องไปเป็นในทิศทางเดียวกัน ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน โดยการค้นหาผู้ประสาน หรือผู้เชื่อมภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของธวัชชัย เคหะบาล (2555) ที่มีการศึกษาเรื่อง เครือข่ายทางสังคมกับการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพระดับตำบล ได้ชี้ให้เห็นว่า การก่อตัวของเครือข่ายนักวิจัยสุขภาพชุมชน มีอยู่ 2 ปัจจัยหลักที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการรวมกันของเครือข่าย คือ ปัจจัยภายในที่มีกลุ่มองค์กรเครือข่ายภายในพื้นที่ และส่วนปัจจัยภายนอกที่มีกลุ่มองค์กรที่เข้ามาหนุนเสริมชุมชน

ส่วนกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีกระบวนการสร้างเครือข่าย 7 ขั้นตอน โดยในขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 จะเป็นช่วงของการริเริ่มเครือข่าย ส่วนในขั้นตอนที่ 4 และขั้นตอนที่ 5 จะอยู่ในช่วงของการก่อรูปของเครือข่าย และส่วนขั้นตอนที่ 6 และ ขั้นตอนที่ 7 จะอยู่ในช่วงการขยายตัวของเครือข่ายที่บ่งชี้ได้ว่า ในกระบวนการเกิดเครือข่ายกับขั้นตอนการสร้างให้มีความสัมพันธ์กัน หรือให้สอดคล้องไปด้วยกัน และทั้ง 7 ขั้นตอนนั้น ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ต้องระบุปัญหาให้ชัด การวิเคราะห์ข้อมูลมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกหัวข้อนโยบายนั้น การระดมความคิดเห็นเพื่อเกิดแนวทางควรที่จะใช้กระบวนการประชาคมเข้าไปช่วย การสร้างเป้าหมายร่วม (มติข้อเสนอ, ยุทธศาสตร์) ควรใช้กระบวนการประชาพิจารณ์ในการตกลงเห็นพ้องด้วยกัน การกำหนดแผนปฏิบัติการ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติควรใช้กระบวนการแปลงนโยบายตามบทบาทของเครือข่าย ตามภารกิจที่มีทักษะเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และการสร้างเครือข่ายทางสังคมนั้นควรที่จะสร้างให้ครบทั้ง 3 ภาคส่วนโดยไม่จำกัดจำนวน แล้วค่อยเพิ่มภาคีเครือข่ายเข้ามาในทั้ง 3 ภาคส่วนนั้น โดยพิจารณา หรือ การประเมินจากขนาดของปัญหา พื้นที่เป้าหมายดำเนินการ และภารกิจงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของประภาพรพรณ อุณอบ (2552) ที่ระบุให้เห็นว่า การสร้างเครือข่ายควรจะมีการศึกษาข้อมูลและสถานการณ์ การสร้างแรงศรัทธาและหาแนวร่วม การสร้างความตระหนักรู้

ถึงปัญหา การแสวงหาข้อมูลมากำหนดทางเลือก การค้นหาจุดร่วมของเครือข่าย การแสวงหาช่องทางเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์เป็นการหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง การสร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย และสอดคล้องกับแนวคิดของธนพฤษฯ ชามะรัตน์ (2554) ที่ระบุให้เห็นว่า การสร้างเครือข่ายจุดเริ่มต้นจากการมีความสัมพันธ์ส่วนตัว และประสบการณ์ร่วม จากกิจกรรมของกลุ่มวงเล็กๆ ไปสู่กิจกรรมวงกว้างมากขึ้น จากปัจเจกบุคคลเข้าร่วมเป็นกลุ่มและเป็นเครือข่าย ซึ่งจะถูกชักจูงขึ้นเป็นเครือข่ายแบบหลวม ต่อมาเครือข่ายจะเริ่มมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในรูปแบบของข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ใหม่ เทคนิคใหม่ๆ หรือ ตำแหน่ง โดยอาศัยกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย รวมทั้งการสานผลประโยชน์ ในการต่อรองผลประโยชน์ของเครือข่าย ได้แก่ การกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรแก่บริษัทห้างร้าน การกำหนดราคาในตลาดสี่เหลี่ยม การแบ่งโควตาสินค้าเกษตรเข้าสู่สถานโรงพยาบาล เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้สร้างมาตรฐานด้านการเกษตรร่วมกันเป็นมาตรฐานของกลุ่ม รับรองคุณภาพสินค้าของกลุ่ม เมื่อกลุ่มเกิดความเข้มแข็งการขยายตัวของเครือข่ายทางสังคมก็จำเป็นต้องเกิดขึ้น เพื่อรองรับการขยายฐานการบริโภคและการขยายฐานการผลิตสินค้าให้มีเพียงพอต่อความต้องการของตลาด โดยเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ใช้รูปแบบการจัดการเป็นกลุ่มและเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย สินค้าและตลาดมีการเชื่อมโยงกันด้วยการวางแผนการผลิตร่วมกัน การวางแผนการตลาดร่วมกัน จนเกิดข้อตกลงร่วมของเครือข่ายในการกำหนดราคาร่วมกัน และการผลิตที่มีความสอดคล้อง หรือ การสอดคล้องกันให้มากที่สุด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวิโรจน์ เป็นสุข (2554) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพพระดื่บตำบลในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ที่ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงานเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพพระดื่บตำบลในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางทอง จนเกิดการรวมกันของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นตัวกลางเชื่อมประสานระหว่างหน่วยงานในท้องที่ ท้องถิ่นเข้ามาร่วมกันดูแลสุขภาพ ด้วยการทำแผนปฏิบัติการ การประชุมชมหมู่บ้าน การจัดทำแผนตำบล การทำข้อบัญญัติท้องถิ่น และการทำโครงการกิจกรรม

ส่วนปัจจัยการก่อตัวของเครือข่ายทางสังคมขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีนั้น เกิดจากปัจจัยสาเหตุอยู่ 8 ประการ พบว่า การมารวมกันของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี มีสาเหตุมาจากการมองประโยชน์ในเรื่อง “สุขภาพดี” ทำให้ทั้ง 3 ส่วนเข้ามารวมกันเป็นเครือข่ายไม่ว่าหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานภาคประชาสังคม และหน่วยงานทางวิชาการ ทั้ง 3 ภาคส่วนนั้น บางหน่วยงาน หรือ ทั้งหมด ได้มองเห็นถึงการเข้ามาเพราะภารกิจหน้าที่ของงานตนเอง ส่วนการมองปัญหาร่วมกัน ได้มองเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นที่ตรงกันทั้งหมด 4 ด้าน คือ (1) ด้านสุขภาพ เกิดจากการบริโภคผัก ผลไม้ที่มีสารเคมี เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ยาเร่งเนื้อแดง เป็นต้น (2) ด้านสิ่งแวดล้อม การใช้ยาฆ่าหญ้าส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมตามมา เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ การทำลายดิน การทำลายน้ำ การทำลายระบบนิเวศ (3) ด้านสังคม เมื่อความสะอาดเข้ามาในชุมชนการพึ่งพากันก็ลดน้อยลงทำให้เกิดความเหินห่างขาดความสามัคคีในชุมชน ขาดอำนาจต่อรองในเรื่องราคาก็ตามมา (4) ด้านเศรษฐกิจ การใช้ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า การใช้แรงงานเครื่องจักร การปลูก การแปรรูป การเก็บเกี่ยว การตลาด จะทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูงมากขึ้น ส่วนปัจจัยในการเป็นเอกภาพหรือผู้นำเครือข่ายนั้น ภายในกลุ่มเครือข่ายยังมีความต้องการอำนาจในการตัดสินใจ การนำของผู้นำ การวางแผน ในเครือข่ายต้องมีผู้นำที่ดีและผู้ตามที่ดีด้วย ส่วนปัจจัยสาเหตุในเรื่องของการต่อรองผลประโยชน์ ในการสร้างอำนาจต่อรองด้วยการก่อตัวของเครือข่ายเพื่อขยายฐานการตลาดของสหกรณ์มากขึ้น เพื่อให้ส่งผลผลิตให้กับกลุ่มเครือข่ายมากขึ้น เป็นการค้นหาแหล่งจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชน การมารวมกันเป็นเครือข่ายเป็นการแสดงพลังต่อรองต่อการผลักดันนโยบายกับอำนาจรัฐให้มีการสั่งการ และปฏิบัติตามข้อเสนอของเครือข่ายที่กำหนดไว้ เช่น การรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อนำสินค้ามาขายตลาดสีเขียว ตลาดในโรงพยาบาล เป็นต้น ส่วนในการสร้างความน่าเชื่อถือ หรือ สร้างความมั่นใจนั้น การมาอยู่ร่วมกัน ทุกคนพึงยอมรับในกฎกติกา ระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม เช่น การสร้างมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม หรือ PGS เป็นต้น นำมาใช้ภายในกลุ่ม แสดงให้สังคมรับรู้ มีกระบวนการและแผนที่ชัดเจน มีกิจกรรมกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงของเครือข่าย และจะนำมาสู่ความน่าเชื่อถือกับภาคีเครือข่ายภายนอกกลุ่ม และส่งผลต่อความมั่นใจ

ของสมาชิกภายในกลุ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน ส่วนสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ สมาชิกในกลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่ายส่วนใหญ่ ต้องการเรียนรู้ เพิ่มความรู้มากขึ้น การได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กันและกัน ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ในการแก้ไขปัญหาของส่วนบุคคล หรือการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม หรือ บางคนมาเรียนรู้ เพื่อต้องการวางแผนในการผลิต การจำหน่ายการบริโภค การบริหารจัดการ ซึ่งในเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีใช้ตลาดสีเขียวกินสบายใจเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ หรือ การเรียนรู้ และยังมีตลาดสีเขียวในอุบลราชธานีอีก 5 แห่ง เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนของเกษตรกร ส่วนของการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม เป็นการขยายความรู้สู่ชุมชนนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมของชุมชนและภายนอกชุมชน เครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ก็จะเป็นตัวเชื่อมกลางในการกระจายสินค้าให้เกษตรกร เป็นการเปิดโอกาสให้กับชุมชนมาเรียนรู้ที่ตลาดสีเขียวกินสบายใจ ทั้งนี้ในการก่อตัวของเครือข่ายทั้ง 8 ประการนั้น ได้สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุทนต์ อภาภโร (2547) ที่ชี้ให้เห็นว่า เหตุผลของการมาร่วมกันของเครือข่าวนั้น เกิดจากสถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น การแก้ปัญหาต้องอาศัยความสามารถของบุคคลในการแก้ไข เครือข่ายเป็นตัวประกอบสร้างพื้นที่ทางสังคม และการได้รับผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษา ที่พบว่า การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานี ในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพนั้น เกิดขึ้นด้วยองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคมใน 3 ส่วนหลัก คือ พลังเคลื่อนไหวทางสังคม พลังความรู้ และพลังอำนาจรัฐ ในทั้ง 3 ส่วนนี้จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ จะไม่สามารถนำไปสู่การผลักดันนโยบายสาธารณะได้สำเร็จ ซึ่งสมาชิกเครือข่ายจะเพิ่มขึ้นเป็นไปตามขั้นตอนพัฒนานโยบายสาธารณะ และค้นพบว่า ใน 7 ขั้นตอนพัฒนานโยบายสาธารณะ คือ ขั้นตอนการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน การสร้างความตระหนักร่วม และการระดมความคิดเห็น จะเป็นช่วงของการริเริ่มของเครือข่าย ส่วนขั้นตอนการสร้างเป้าหมายร่วมเป็นการสร้างมิติข้อเสนอนโยบาย การสร้างยุทธศาสตร์ รวมทั้งการกำหนดแผนปฏิบัติการร่วมกันนั้น

จะเป็นช่วงของการก่อรูปเครือข่ายที่เป็นทางการ ส่วนขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ และการสร้างระบบเกาะเกี่ยวกันของเครือข่าย จะเป็นช่วงของการขยายตัวของเครือข่าย การนำข้อเสนอแนะนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมตามศักยภาพ ชีตความสามารถ และบทบาทหน้าที่ ภารกิจของเครือข่าย

จากผลการวิจัยดังกล่าว จึงมีข้อเสนอแนะ (1) คนที่จะมาเป็นแกนนำประสานงานในเครือข่าย 3 ภาคส่วน หรือ เครือข่ายสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา นั้น ต้องเป็นบุคคลที่มีความเป็นกลางและมีลักษณะยึดหยุ่นสูง (2) สมาชิกในเครือข่ายไม่ควรมีหลายบทบาทหน้าที่ เพราะต้องแบกรับภาระหน้าที่นั้นมากจนเกินไป ทำให้ส่งผลถึงความสำเร็จของการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมได้ และ (3) แกนประสานงานเครือข่ายถ้าได้เป็นผู้ที่ทำหน้าที่บทบาทสื่อมวลชนเข้ามาร่วมด้วยจะเป็นส่วนในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะอย่างมาก

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย* : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัท ชัคเชสมีเดีย จำกัด.
- ธนพฤษช์ ชามะรัตน์. หมุดยึดคนกระจาย : เครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*. 7(3), 27-52..
- ธวัชชัย เคะบาล. (2555). *เครือข่ายทางสังคมกับการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพระดับตำบล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นฤมล นิราทร. (2543). *การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิตย์ ทัศนียมและสมพนธ์ ทัศนียม. (2555). *การสร้างเสริมสุขภาพ การสร้างพลังอำนาจ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2540). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และปกเจริญผล.

- ประภาพรรณ อุ่ณอบ. (2552). *เครือข่าย: กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาอย่าง
บูรณาการ*. ขอนแก่น : คณะสังคมศาสตร์และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหิดล.
- ประเวศ วะสี. (2547). *ทฤษฎีใหม่ทางการแพทย์*. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. (2560). *สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา เครื่องมือเคลื่อนออกจากวิกฤตชาติ*.
สืบค้นวันที่ 29 สิงหาคม 2560. จากหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ออนไลน์ [http://
www.parliament.go.th/news](http://www.parliament.go.th/news).
- ประเวศ วะสี. (2560). *ทฤษฎีสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาสร้างจุดเปลี่ยนพัฒนาประเทศ*.
สืบค้นวันที่ 20 กันยายน 2560. จาก <http://www.thaihealth.or.th>.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2547). *เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*.
กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พระไพศาล วิสาโล. (2535). *สุขภาพ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม* ใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์
และเพ็ญจันทร์ประดับมุข บก. *สิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ ข่ายงานวิจัยพฤติกรรม
สุขภาพ : กระทรวงสาธารณสุข*.
- สมัชชาสุขภาพจังหวัดอุบลราชธานี. (2556). *รายงานผลการดำเนินงาน*. อุบลราชธานี
: โครงการสมัชชาสุขภาพจังหวัดอุบลราชธานี.
- วิโรจน์ เป็นสุข. (2554). *การจัดการเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลในเขตองค์การบริหาร
ส่วนตำบลบางทอง อำเภอห้วยเมือ จังหวัดพังงา*. รายงานการศึกษา
อิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
- สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. ขอนแก่น : วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น.
- มูลนิธิประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี. (2559). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสมัชชา
สุขภาพ จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2558*. ระหว่าง วันที่ 1 กรกฎาคม 2558 ถึง
วันที่ 30 มิถุนายน 2559. เสนอต่ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2537). *ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น “คู่มือและ
ทิศทางการพัฒนาผู้นำชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาในชนบท”*. ขอนแก่น : สถาบันวิจัย
และพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2553). *คู่มือผู้นำสุขภาวะตำบล การสร้างนโยบายยุทธศาสตร์
โครงการนวัตกรรมสร้างเสริมสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์
คลังนาวิทยา.*
- สมบัติ อารังญวงศ์. (2546). *นโยบายสาธารณะ แนวความคิด การวิเคราะห์ และ
กระบวนการ. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.*
- สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ. (2560). *ศัพท์ที่ใช้อยู่ในรูปสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.*

การจัดการความรู้ทุนชุมชนเพื่อการส่งเสริมการจัดการที่ยั่งยืนของ
ตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย
Knowledge Management of Community Capital to Support
Sustainable Management of Communities in Mae Pao
Sub-district, Phaya Mengrai District, Chiang Rai Province

จามรี พระสุนิล
Jamaree Prasunin
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
Social Development
สำนักวิชาสังคมศาสตร์
School of Social Sciences
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Chiang Rai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนชุมชนและจัดการความรู้ทุนชุมชนเพื่อการส่งเสริมการจัดการที่ยั่งยืนของตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย ซึ่งดำเนินการในผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เปา สถาบันการศึกษา ศาสนา และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน จำนวน 50 คน ด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย พบว่า ตำบลแม่เปาเป็นชุมชนกึ่งเมืองและมีลักษณะทางสังคม พหุวัฒนธรรม โดยทุนชุมชนของตำบลแม่เปาหมายถึงสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ประกอบด้วย ทุนชุมชนด้านกายภาพ ทุนชุมชนด้านวัฒนธรรม ทุนชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติ และทุนชุมชนด้านทรัพยากรมนุษย์ ที่ส่งผลให้ชุมชนมีการเรียนรู้ การปรับตัว สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสามารถจัดการความรู้

ทุนชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ ชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาในทุกมิติ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาสังคมตามทฤษฎีการพัฒนาทางเลือก โดยมีการยกระดับองค์ความรู้จากตัวบุคคลหรือปราชญ์ชุมชนสู่สารสนเทศชุมชน คือภูมิปัญญา ภูมิสังคม ทุนชุมชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งกับผู้อื่น หน่วยงานภายนอกชุมชน และภายในชุมชน อันสามารถขับเคลื่อนให้ชุมชนตำบลแม่เปามีการจัดการที่ยั่งยืนและเป็นชุมชนเข้มแข็ง

คำสำคัญ : ทุนชุมชน การจัดการความรู้ทุนชุมชน การจัดการที่ยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง

Abstract

The objectives of this study were community capital and knowledge management of community capital to support the sustainable management of communities in Mae Pao sub-district, Phaya Mengrai district, Chiang Rai province. To study in key-informants Including community leaders, folk philosopher, representatives from Mae Pao subdistrict administrative organization, educational institutions, religions, and various organizations in the community consisting 50 people of interviews and focus group.

The results show that Mae Pao sub-district were a semi-urban and multicultural society. The Mae Pao community capital means things that are in the community consisting of physical, cultural, natural resources and human resources. Which causes the learning community to adapt and survive in the development trend and social change. Knowledge management of community capital to strengthen communities is an important strategy for national development. And the community strength is the starting point for development with the concept of social development according to alternative development theory. Knowledge enhancement of tacit knowledge to community information was wisdom, socio-geographic, community capital to learning exchange with other external agencies and within the community which can propel the Mae Pao community to become a sustainable management community and strength.

Keywords: Community Capital, Knowledge Management of Community Capital, Sustainable Management and Community Strength

บทนำ

การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ และอาจกล่าวได้ว่าชุมชนเข้มแข็งเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาในทุกมิติ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาสังคมตามทฤษฎีการพัฒนาทางเลือก ที่มีกระบวนการทัศน์ใหม่ที่เฉพาะเจาะจงลงไปเฉพาะพื้นที่ในการพัฒนาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น นับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 มาจนถึงปัจจุบัน ได้เกิดกระบวนการทัศน์ทางเลือกในการพัฒนาที่อาจเรียกได้หลายชื่อ ข้างต้น แต่ทว่าจุดร่วมของกระบวนการทัศน์การพัฒนาทางเลือก มิใช่เพียงการปฏิเสธกระบวนการทัศน์กระแสหลัก แต่นักคิดด้านการพัฒนาหลายท่านมีความเห็นร่วมกัน ใน ประเด็นที่ว่าตัวแบบการพัฒนาแบบเดิมที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดตะวันตก ขาดความยั่งยืนและไม่พึงประสงค์สำหรับโลกที่สาม ประเทศเหล่านั้นไม่มีทางที่จะสามารถหลุดพ้นจากการถูกกำหนดให้ อยู่ในภาวะของความด้อยพัฒนาไปได้ ดังนั้นนักคิดกลุ่มนี้จึงปฏิเสธแนวคิดกระบวนการทัศน์และแม้กระทั่งการใช้คำว่าการพัฒนา โดยมุ่งสร้างสรรค์คำ วาทกรรม และกระบวนการทัศน์ใหม่ ๆ นอกจาก คำว่า การพัฒนา รวมทั้งได้เสนอให้ประเทศโลกที่สามมุ่งแสวงหาแนวคิด แนวทางการสร้างสรรควิถีชีวิต ที่ดีงามที่เป็นของตัวเอง (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2543) นอกจากนี้ยังได้นำเสนอ ทัศนะใหม่ที่ท้าทายว่าการพัฒนาไม่จำเป็นต้องมีเพียงกระบวนการทัศน์เดียวที่ใช้กันอย่าง เป็นสากลทั่วโลก หากแต่ในแต่ละที่แต่ละแห่งอาจจะมีกระบวนการทัศน์ของตนเองก็ได้ หรือที่เรียกว่ากระบวนการทัศน์เฉพาะของตนเอง (Multiplicity)

ในบริบทประเทศไทย แนวคิดการพัฒนาดังกล่าวถูกกล่าวถึงในลักษณะ ของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มี “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องการปฏิบัติ ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ในการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น ที่ขับเคลื่อนการศึกษา การวิจัย และบริการวิชาการเพื่อสนองต่อการพัฒนา ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ รวมถึงคำกล่าวของ ประเวศ วะสี (2561) ในเวทีชุมชนเข้มแข็ง : หัวใจของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทย ซึ่งกล่าวว่าชุมชนเข้มแข็งเป็นหัวใจ ของการพัฒนาในทุกเรื่องและ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากฐานราก อันเป็นแนวคิด สำคัญซึ่งนำมาสู่ผลลัพธ์อย่างน้อย 8 ประการ ได้แก่ 1) ประเทศแข็งแรงประเทศมั่นคง 2) พัฒนาอย่างบูรณาการเชื่อมโยงกันอย่างสมดุลโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง 3) ประชาธิป

โดยสร้างผู้นำคุณภาพซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่เกิดจากการยอมรับของคนในชุมชน
4) ศีลธรรมที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม
5) ระบบเศรษฐกิจที่มีภูมิคุ้มกัน คือมีบ้านอยู่ มีข้าวกิน ประกอบอาชีพตามถนัด 6) รองรับ
สังคมสูงอายุ 7) ระบบบริการสุขภาพใกล้บ้านใกล้ใจ และ 8) การปฏิรูปการศึกษา
โดยการรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อทำงานร่วมกันจะทำให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติ
อาจเป็นผู้นำจากด้านต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น ผู้นำตามกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี เยาวชน
ศาสนา กลุ่มครู ราษฎรชาวบ้าน โดยผู้นำตามธรรมชาติจะเกิดขึ้นมาเอง และมีคุณภาพ
สูงกว่าผู้นำที่มาจากคัดเลือกตั้งหรือการแต่งตั้ง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าหากทุกๆ หมู่บ้าน
มีผู้นำตามธรรมชาติหมู่บ้านละ 40-50 คน ประเทศไทยก็จะมีผู้นำที่เข้มแข็งจากผู้นำ
กว่า 4 ล้านคน

สภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในมิติของชุมชนที่ในปัจจุบันมีความซับซ้อนของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ
ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมืองการปกครอง กฎหมาย รวมถึงทุนทางสังคมและ
วัฒนธรรม ที่ล้วนอยู่ภายใต้กระบวนการเปลี่ยนแปลงและกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งในการ
พัฒนาประเทศไทยให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันได้ในสังคม
โลก “ชุมชน” นับเป็นจุดเริ่มต้นในการเสริมสร้างศักยภาพในลักษณะเครือข่าย เพื่อสร้าง
ความเข้มแข็งในระดับฐานราก การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ รวมถึงคุณภาพชีวิตที่ดี
ของประชาชน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2552) ซึ่งสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการ
เปลี่ยนแปลง ล้วนเป็นผลกระทบสำคัญของการดำเนินชีวิตตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึง
ระดับชุมชน และสังคม ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ส่งผลให้การดำเนินชีวิต
เปลี่ยนแปลงตาม และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ล้วนอยู่ภายใต้การกำกับของ
บรรทัดฐานทางสังคม ตั้งแต่ขั้นวิถีชีวิต ขั้นประเพณีวัฒนธรรมไปจนถึงขั้นกฎระเบียบ
การอยู่ร่วมกันในสังคมและกฎหมาย จึงมีการศึกษาในประเด็นสังคมวัฒนธรรม และ
ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีความสำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกัน
อย่างสงบสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายและสิ่งสำคัญที่ทุกประเทศต้องการให้เกิดขึ้นในประเทศ
ของตน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งในด้านความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต และการพัฒนา
สังคม โดยการสร้างระบบชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง โดยชุมชนไม่ใช่หน่วยเดียวที่อยู่

โดด ๆ ไม่ใช่แค่เป็นพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่มีอาณาเขตชัดเจน หากแต่ประกอบขึ้นจากกิจกรรมที่หลากหลายของคนที่มาอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นทั้งความสัมพันธ์เชิงบวกและเชิงลบ หากมองชุมชนในเชิงโครงสร้างจะพบว่าชุมชนมีโครงสร้างหลักที่เป็นสถาบันทางสังคมอยู่แต่ละสถาบันมีหน้าที่เป็นตัวกำกับ

ชุมชนจึงเป็นถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของคนที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ และระบบความสัมพันธ์ในสังคมซึ่งอิงอาศัยความเอื้ออาทร ความผูกพัน และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อเป็นเครื่องดำเนินการเพื่อให้มีชีวิตที่ดีร่วมกัน การพัฒนาชุมชนเป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ให้แก่ท้องถิ่นตามบทบาทและภารกิจในการนำภูมิปัญญาไปใช้แก้ปัญหา และการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงจากอดีตถึงปัจจุบัน การพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งคนในชุมชนจะต้องเรียนรู้ว่าแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่แตกต่างกันไป และทุกคนล้วนมีความสามารถ มีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง ในทุกชุมชนจะมีทุนชุมชนอยู่หลายอย่าง เช่น ทุนมนุษย์ ทุนความรู้ ทุนทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนเงินตรา ฯลฯ ซึ่งชุมชนจะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะบริหารจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ และเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ในชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสมก็จะเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง สามารถนำภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านมาสร้างเป็นอาชีพในรูปแบบต่างๆ (พัชรภรณ์ ชัยพัฒน์เมธี, 2561) ซึ่งในปัจจุบันการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อพัฒนาชุมชนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งการให้ส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการด้านองค์ความรู้ในการผลิตสินค้าชุมชน รวมถึงการส่งเสริมด้านการตลาดด้วยเทคโนโลยี เช่น การพัฒนาชุดฝึกอบรมเครือข่ายบนฐานสมรรถนะที่ช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำมาประยุกต์และนำไปใช้เพื่อการเพิ่มยอดขายให้กับสินค้าของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นต้น

ในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในพื้นที่ตำบลแม่ป่า อำเภอยางตลาด จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นชุมชนกึ่งเมือง ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับตามความหนาแน่นของประชากร แต่ในขณะเดียวกันก็มีภูมิสังคมและวิถีชีวิต

ที่พึงพาธรรมชาติและเป็นการรวมกลุ่มตามแบบสังคมชนบท โดยในตำบลแม่เปา มีลักษณะทางสังคมพหุวัฒนธรรม ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ คนอีสาน และคนเมือง ซึ่งหมายถึงคนไทยพื้นถิ่นภาคเหนือ ในพื้นที่ที่มีความน่าสนใจด้านการผสมผสานทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา ตลอดจนมีทุนทางสังคมด้านต่างๆ เช่น กลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ทั้งกลุ่มอาชีพด้านภูมิปัญญา และด้านการท่องเที่ยว ทุนนิเวศวิทยาธรรมชาติทางกายภาพของพื้นที่ชุมชนตำบลแม่เปา ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ลุ่มน้ำร่องแม่เปา และร่องเปี้ย อันเป็นทุนชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถอำนวยความสะดวกต่อวิถีชีวิตด้านกิจกรรมการเกษตร การท่องเที่ยว และกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งการวิจัยครั้งนี้นำเอากระบวนการจัดการความรู้ซึ่งเป็นแนวคิดในการปฏิบัติการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยมีฐานคิดสำคัญจากการสร้างสรรค์ชุมชนเข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วย การสื่อสารสร้างคุณค่าชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง การสร้าง พื้นที่สถานภาพและงานชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง บรรทัดฐานสังคมและกฎหมายชุมชน สถาบันการศึกษาในพื้นที่ กลไกในการบริหาร ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง และองค์รภาคเครือข่ายสนับสนุน ตลอดจนนโยบายรัฐ ซึ่งสิ่งสำคัญคือทุนชุมชน สำหรับการสร้างชุมชนแห่งภูมิปัญญา

ดังนั้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแนวคิดการพัฒนา มีส่วนสำคัญหนึ่งในการบูรณาการองค์ความรู้สู่การปฏิบัติที่เรียกว่า “การจัดการความรู้” ด้านหนึ่งเชื่อว่าเป็นการยกระดับองค์ความรู้จากตัวบุคคลสู่สารสนเทศความรู้ระดับชุมชน สังคม หรือองค์กรได้ โดยในมิติชุมชนนั้นกระบวนการจัดการความรู้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในบุคคล หรืออาจกล่าวว่าเป็นภูมิปัญญา ภูมิสังคม ทุนชุมชน ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งกับผู้อื่น หน่วยงานภายนอกชุมชน และภายในชุมชน อันสามารถขับเคลื่อนให้ชุมชนตำบลแม่เปาเกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนชุมชนของตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อส่งเสริมการจัดการความรู้ทุนชุมชน และแนวทางการจัดการชุมชนที่ยั่งยืนสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย

วิธีการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เริ่มต้นด้วยกระบวนการรวบรวมทุนชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่เปา จัดกระบวนการเวทีชุมชน การจัดการความรู้ทุนชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มในผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งและการจัดการที่ยั่งยืน โดยมีกระบวนการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงในผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา ตัวแทนจากสถาบันการศึกษา ศาสนาและองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ 20 หมู่บ้านของตำบลแม่เปา จำนวน 50 คน โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กำนันตำบลแม่เปา ผู้ใหญ่บ้าน และแกนนำในตำบลแม่เปา รวม 28 คน โดยเป็นผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ผู้นำตามธรรมชาติ) ทุกชุมชนในพื้นที่ศึกษา และผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี การจักสาน การทำนา และพัฒนาข้าวกล้อง จำนวน 15 คน รวมถึงตัวแทนจากสถาบันการศึกษา ศาสนา และองค์กรต่าง ๆ จากโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลแม่เปา ตัวแทนพระภิกษุสงฆ์ ตัวแทนกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ประกอบไปด้วยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่เปา และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เปา จำนวน 7 คน

เครื่องมือการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยได้พัฒนาเครื่องมือหลักในการวิจัยจากกรอบคิด ทฤษฎี และสถานการณ์ปัจจุบันที่เกี่ยวข้อง โดยมีเครื่องมือการวิจัยหลัก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ในประเด็นทุนชุมชน และการจัดการความรู้ทุนชุมชน ของผู้นำ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชนตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย และวิธีการสนทนากลุ่มกระบวนการจัดการที่ยั่งยืนของชุมชนสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งตำบลแม่เปา

กระบวนการวิจัย เป็นขั้นตอนอย่างมีส่วนร่วม โดยเริ่มต้นจาก **ร่วมวางแผน** สำรวจและนำเสนอโจทย์วิจัย และจัดเวทีชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาของชุมชน **ร่วมวางแผนเป้าหมาย** การขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย โดยสร้างกระบวนการจัดการความรู้ (KM) เริ่มจากการค้นหาตีความค่าว่าการจัดการความรู้ทุนชุมชน และการจัดการที่ยั่งยืน สู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง กำหนดเป้าหมายร่วมสำหรับการจัดการทุนชุมชน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ร่วมดำเนินการ ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยประกอบไปด้วย 1) การศึกษาทุนชุมชน 2)เสริมสร้างตระหนักในการเห็นคุณค่า 3) การจัดการทุนชุมชนสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน และ**ถอดบทเรียนการดำเนินงาน** สร้างแนวทางการจัดการที่ยั่งยืนเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์และตีความโดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ นำข้อมูลจากกระบวนการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์ สร้างข้อสรุป และจัดการข้อมูลโดยการจำแนก และอธิบายความหมายโดยใช้รูปแบบที่คนในชุมชนสามารถเข้าใจได้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง รวมถึงการจัดเวทีชุมชนเพื่อร่วมวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ตลอดเวลาที่มีการเก็บข้อมูล เพื่อสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น คือการใช้ประโยชน์ทุนชุมชน ศักยภาพผู้นำชุมชน รวมถึงประโยชน์ในเชิงนโยบาย ซึ่งเสริมสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็ง อันเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศชาติที่สำคัญ

ผลการวิจัย

สามารถนำเสนอผลการศึกษาทุนชุมชนและจัดการความรู้ทุนชุมชนเพื่อการส่งเสริมการจัดการที่ยั่งยืนของตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย เป็นรายประเด็นได้แก่ สภาพพื้นที่ตำบลแม่เปา ทุนชุมชนและการจัดการความรู้ทุนชุมชน และการจัดชุมชนที่ยั่งยืนสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งของตำบลแม่เปา ดังนี้

สภาพพื้นที่ตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอและห่างจากที่ทำการอำเภอพญาเม็งราย ประมาณ 7 กิโลเมตร มีพื้นที่โดยประมาณ 95,000 ไร่ มีสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นเทือกเขาสลับที่ราบหุบเขาเหมาะสำหรับทำการเกษตรมีแม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำเปา แม่น้ำแม่ตาก และห้วยแม่เลียบ ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าชุมชนกระจายอยู่ในพื้นที่กว่า 15 แห่ง และมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ เพียงพอต่อการทำการเกษตรและอุปโภคบริโภคในพื้นที่ตลอดทั้งปี อาชีพหลักของชุมชนคือการเกษตรและมีการเพาะปลูกทำนาข้าวมากที่สุด ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และปริมาณน้ำที่เอื้ออำนวยให้สามารถ

เพาะปลูกปีละ 3 ครั้ง ทั้งนาปี นาปรัง และข้าวไร่ รวมถึงมีการเพาะปลูกพืชสวนและพืชไร่ต่าง ๆ เช่น ลิ้นจี่ ลำไย กัลยาร ส้มเขียวหวาน ข้าวโพด หมุนเวียนตลอดทั้งปี

ตำบลแม่เปาสามารถแบ่งกลุ่มการก่อตั้งบ้านเรือนและการจัดการปกครองชุมชนเป็นพื้นที่ตามแนวทิศเหนือลงมา ประกอบไปด้วย 4 โซนตามการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนตำบลแม่เปา ได้แก่โซน 1) ทิศเหนือ 2) แม่เปา 3) สบเปา และ 4) โซนทุ่งเจ้า ซึ่งโซน**ทิศเหนือ**ของตำบลบริเวณติดต่อกับตำบลทุ่งก่อและตำบลตาดควั่นนั้น ได้แก่หมู่บ้านขุนห้วยแม่เปา หมู่ที่ 5 (ซึ่งมีหมู่บ้านบริวารจำนวน 53 ครัวเรือนชื่อบ้านห้วยน้ำฮาก) หมู่บ้านขุนห้วยแม่เปาใต้ หมู่ที่ 17 และหมู่บ้านกระแล หมู่ที่ 7 โดยทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จากนั้นก็มีการกระจุกตัวของชุมชนหรือกลุ่มหมู่บ้านเป็นแนวตามเส้นถนนลงมาตามทิศใต้ โซนต่อมาเรียกว่า**แม่เปา** ประกอบไปด้วยหมู่บ้านสันเจริญ หมู่ 1, บ้านแม่เปา หมู่ 2, บ้านแม่เปาเหนือ หมู่ 12 และบ้านแม่เปาใต้ หมู่ 16 โดยทั้ง 4 หมู่บ้านมีสถานที่สำคัญๆ ได้แก่ วัดสบเปา มีโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลแม่เปา วัดสันเจริญ วัดเข้าแก้ว ซึ่งมีเจ้าพ่อห้วยป่าแห้ง เป็นที่สักการะบูชาของคนในชุมชน รวมถึงโรงเรียนบ้านแม่เปา และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลแม่เปา โดยในโซนนี้มีพื้นที่ป่าชุมชนน้ำตกห้วยเปี้ย มีลำน้ำร่องเปี้ยไหลลงเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และเชื่อมโยงลงมาทางทิศใต้ของชุมชนต่อมา คือโซน**สบเปา** ได้แก่หมู่บ้านสบเปา หมู่ 2 และหมู่ 20, บ้านสบเปาใหม่ หมู่ 14, บ้านสันติคีรี หมู่ 6, บ้านนาเจริญ หมู่ 11 และบ้านนาเจริญใหม่ หมู่ 19 โดยทั้ง 6 หมู่บ้านมีลักษณะความผสมผสานทางวัฒนธรรมได้แก่ความเป็นล้านนา อีสาน และไทลื้อ โดยในบริเวณนี้ปัจจุบันหน่วยงานพัฒนาชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้ส่งเสริมให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งด้านนิเวศวัฒนธรรมและการจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ เช่นเดียวกับที่โซนเหนือของตำบลมีการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าเขียนเทียนชาติพันธุ์ม้ง โดยมีผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เมื่อลงมาทางทิศใต้สุดของตำบล ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลเม็งราย ตำบลไม้ยา และตำบลดอนศิลา นั้น ในโซนนี้คือโซน**ทุ่งเจ้า** เนื่องจากมีสถานที่สำคัญๆ ได้แก่เมืองโบราณสถานบ้านทุ่งเจ้า การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอพญาเม็งราย โรงพยาบาลอำเภอพญาเม็งราย ประกอบไปด้วย 7 หมู่บ้าน คือ บ้านทุ่งเจ้า หมู่ที่ 4 และหมู่ 15, บ้านสันหลวง หมู่ 8,

บ้านสันสามัคคี หมู่ 9, บ้านสันเชียงใหม่ หมู่ 10, บ้านทุ่งเจ้าเหนือ หมู่ 13 และบ้านทุ่ง
เจ้าใต้ หมู่ 18 **ทุนชุมชนและการจัดการความรู้ทุนชุมชน** ผลการศึกษาพบว่า
ทุนชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย มีการนิยาม
ความหมายและร่วมกระบวนการจัดการความรู้ทุนชุมชนจากการสำรวจและจัดเวที
ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้นำ
ทั้งที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ผู้รู้ และปราชญ์ชาวบ้าน ได้นิยามทุนชุมชน
ของตำบลแม่เปาว่า “ทุน” หมายถึงทรัพย์สิน และ “ทุนชุมชน” หมายถึงทรัพย์สินของชุมชน
ที่ประเมินค่าไม่ได้ ทั้งที่เป็นนามธรรม เช่น ความสามัคคี ความร่วมมือ ความซื่อสัตย์
สุจริต และเป็นรูปธรรม เช่น ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การก่อตั้งกลุ่มจัดการ
ขยะ กลุ่มอาหารปลอดภัย วัฒนธรรมประเพณี ที่ผสมผสานของชุมชนตำบลแม่เปา
เป็นต้น โดยสามารถจำแนกรูปแบบของทุนชุมชนตำบลแม่เปาได้ดังนี้

(1) ทุนภูมิปัญญา หรือทุนความรู้ที่สั่งสมในตัวบุคคล และปราชญ์ชาวบ้าน
ที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์และภูมิปัญญาชุมชน โดยถ่ายทอดและสืบทอดได้
โดยภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลแม่เปา ได้แก่ ผู้รู้ด้านการจักสาน สล่ำ
หรือช่างด้านงานไม้ งานฝีมือของช่างทอผ้าทั้งผ้าฝ้ายแบบล้านนา และผ้าไหมแบบอีสาน
ผู้รู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ด้านการรักษาโรค (หมอผี : เคอะกั้ง) ซึ่งมีการสืบทอดผ่าน
ทางคติความเชื่อ รวมถึงฝีมืออันประณีตของปราชญ์ด้านการเขียนเทียนผ้าไหม เป็นต้น

(2) ทุนสังคม โดยหมายถึงความเป็นสังคมที่พึงประสงค์ของชุมชนตำบลแม่เปา
ความเป็นสังคมที่ดีงาม มีรากฐานมั่นคง สามารถพัฒนาสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้
โดยมีลักษณะเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับเครือข่ายไปจนถึงการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้และการรวมกลุ่มของชุมชน รวมถึงการมีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความพร้อม
ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพและ
ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(3) ทุนทางจิตวิญญาณ ที่หมายถึงทัศนคติ ค่านิยมร่วมของชุมชน ซึ่งตำบล
แม่เปามีความพิเศษด้านวัฒนธรรมความเชื่อเพราะในพื้นที่มีกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย
ทางชาติพันธุ์ ดังนั้นชุมชนตำบลแม่เปาจึงถือว่าเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย
4 กลุ่มชาติพันธุ์ที่ผสมผสานประเพณีวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตอยู่อย่างลงตัว ได้แก่

กลุ่มคนล้านนา(ชาวเหนือ/คนพื้นเมือง) กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ และคน
อีสานอพยพ (ชาวอีสานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยและกลุ่ม
บรรพบุรุษคนลาวจากสปป.ลาว) ซึ่งทุนทางจิตวิญญาณอันเป็นจุดร่วมของชุมชนแม่เปา
ได้แก่ความรัก ความสามัคคี และความร่วมมือ

กระบวนการจัดการความรู้ทุนชุมชน

กระบวนการจัดการความรู้ทุนชุมชน และการจัดการที่ยั่งยืนสู่การสร้างชุมชน
เข้มแข็งของตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย พบว่าจากฐานด้านทุน
ชุมชนที่มีอยู่ของชุมชนตำบลแม่เปานั้น มีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
สนองต่อการดำรงชีวิต วิถีเกษตรกรรม และทรัพยากรทางการท่องเที่ยว อีกทั้งชุมชน
กำลังริเริ่มพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) รวมถึงตำบลแม่เปามีลักษณะ
ทางสังคมวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจด้านการผสมผสานทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต
ภูมิปัญญา กิจกรรมทางสังคม และวัฒนธรรมประเพณี โดยการจัดการทุนชุมชนเหล่านี้
โดยการประสานพลัง และสร้างระบบคุณค่า สามารถส่งเสริมความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง
และเสริมสร้างการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การจัดการ
ความรู้ทุนชุมชนสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น มีฐานคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ว่าชุมชน
เข้มแข็งของชุมชนตำบลแม่เปาต้องมีลักษณะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning
Community) โดยมีการยกระดับองค์ความรู้จากตัวบุคคลหรือปราชญ์ชุมชนสู่สารสนเทศ
ชุมชน คือภูมิปัญญา ภูมิสังคม ทุนชุมชน ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งกับผู้อื่น
หน่วยงานภายนอกชุมชน และภายในชุมชน อันสามารถขับเคลื่อนให้ชุมชนตำบล
แม่เปามีการจัดการที่ยั่งยืนและเป็นชุมชนเข้มแข็ง

การจัดการชุมชนที่ยั่งยืนสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ในขั้นตอนการสรุปผลการวิจัย ได้เชื่อมโยงจากกระบวนการทั้งหมดของการวิจัย
ครั้งนี้ ที่ใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยในระยะแรก
เป็นการสำรวจข้อมูลและรวบรวมทุนชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่เปา จากนั้นจัดกระบวนการ
เวทีชุมชน สนทนากลุ่มในผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) ขั้นการศึกษาพื้นที่เป้าหมาย โดยนักวิจัยทำการสำรวจและประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เปา เพื่อนำเสนอโจทย์วิจัย และจัดเวทีชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาของชุมชน ได้ผลการวิจัยบริบทของพื้นที่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

(2) ขั้นศึกษาบริบทชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย และศึกษาทุนชุมชนจากพื้นที่ 20 หมู่บ้านในตำบลแม่เปา

(3) ขั้นการประสานงานกับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้รู้ และตัวแทนชุมชน เพื่อจัดเวทีชุมชนวิเคราะห์ทุนชุมชนตำบลแม่เปาร่วมกัน และเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมเพื่อนำไปสู่การวางแผนการจัดการความรู้ทุนชุมชนตำบลแม่เปา

(4) ขั้นตอนการวางแผน เพื่อจัดการความรู้ทุนชุมชนตำบลแม่เปา รวมถึงเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยเตรียมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเป้าหมายการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง ตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย โดยสร้างกระบวนการค้นหา ตีความ จัดการ และกำหนดเป้าหมายร่วมสำหรับการจัดการที่ยั่งยืน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง

(5) ขั้นตอนการดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ 1) เริ่มจากการศึกษาทุนชุมชนตำบลแม่เปาด้วยกระบวนการสำรวจ การสัมภาษณ์ และใช้กระบวนการกลุ่มดำเนินการจัดการความรู้ทุนชุมชนของตำบลแม่เปา จากนั้นมีการจัดเวทีชุมชนเพื่อความตระหนักในการเห็นคุณค่าของการจัดการความรู้ทุนชุมชนสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อสร้างแนวทางการจัดการที่ยั่งยืน โดยมีการสนทนากลุ่มเพื่อการจัดการความรู้ทุนชุมชนสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนอีกครั้งเพื่อนำสู่การปฏิบัติ โดยมีกระบวนการกลุ่มที่ร่วมมือกัน คิด และปฏิบัติทางคณะผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR)

(6) ขั้นตอนการติดตาม ประเมินผล การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นติดตามและประเมินผลหลังจากที่ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ระยะหนึ่งแล้ว เป็นกระบวนการติดตามการจัดการความรู้ทุนชุมชน โดยสรุปบทเรียนการดำเนินงานในการร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการที่ยั่งยืน เพื่อเป้าหมายการเป็นชุมชนเข้มแข็งร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

สามารถสรุปผลของการจัดการความรู้ทุนชุมชนแม่เปา ในด้านต่างๆ ที่กล่าวมา
แล้วนั้น นำสู่การจัดการชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะ ดังนี้

1) การจัดชุมชนที่ยั่งยืนของตำบลแม่เปา ต้องมุ่งให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) กล่าวคือ การที่ชุมชน มีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันข่าว
ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการที่ชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ
อย่างสม่ำเสมอ

2) การจัดชุมชนที่ยั่งยืนของตำบลแม่เปา ต้องสร้างกระบวนการที่เป็นชุมชน
จัดการตนเอง (Community Management) ด้วยระบบการบริหารจัดการในกิจกรรมที่
สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการขององค์กรภายในชุมชน การ
ลงมือปฏิบัติตาม แผนงาน และมีการประเมินผล

3) การจัดชุมชนที่ยั่งยืนของตำบลแม่เปา ต้องมีการร่วมมือของทุกภาคส่วนที่
จะผลักดันให้ตำบลแม่เปาเกิดเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) กล่าวคือ ชุมชน
มีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึงความภาคภูมิใจ ความรัก ความห่วงใย ความรู้สึก
เป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน

4) การจัดชุมชนที่ยั่งยืนของตำบลแม่เปา ต้องมีเป้าหมายก่อเกิดชุมชนที่มี
สันติภาพ (Peaceful) กล่าวคือ เป็น ชุมชนที่มีความสงบสุข และคนในชุมชนมีคุณภาพ
และมีคุณธรรม

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า **ทุนชุมชนของตำบลแม่เปา** ประกอบไปด้วย
ด้านกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรมนุษย์ โดยสามารถ
อธิบายได้ว่าบริบทและภูมิสังคมของพื้นที่ตำบลแม่เปาประกอบไปด้วยทุนชุมชน
ที่สามารถอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งจะนำไปส่งเสริม
การจัดการที่ยั่งยืน อันตีความถึงความเข้มแข็งชุมชน และเกิดการปฏิบัติด้านการจัดการ
ความรู้ในชุมชน โดยสามารถอธิบายได้ว่าตำบลแม่เปามีลักษณะสภาพทางกายภาพ
ที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพหลัก
ของชุมชนที่เป็นการทำการเกษตรโดยมีแหล่งน้ำ ได้แก่ แม่น้ำสายสำคัญตามธรรมชาติ

อยู่จำนวนมาก รวมถึงแหล่งน้ำที่เป็นเทคโนโลยีการเกษตรในชุมชน อาทิ บ่อน้ำในพื้นที่ทำการเกษตร เหมือง ฝาย เป็นต้น แม้ว่าตำบลแม่เปาจะมีสภาพสังคมแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท แต่ในชุมชนยังคึกคักต่อเนื่องดังเดิมตามกลุ่มชาติพันธุ์ และยังคงมีอาชีพเกษตรกรรมเพาะปลูกเพื่อผลิตข้าวในการบริโภคเป็นอาชีพหลัก อีกทั้งในด้านการจัดการการปกครองชุมชน สอดคล้องกับการเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์คนเมืองหรือล้านนา กลุ่มชาติพันธุ์อีสาน (ผู้ที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยรวมถึงกลุ่มคนลาวจากสปป.ลาว) กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ โดยแต่ละหมู่บ้านหรือกลุ่มชาติพันธุ์จะมีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ และยึดถือปฏิบัติ แต่สามารถผสมผสานทางวัฒนธรรมในกิจกรรมทางบุญประเพณีต่าง ๆ ในระดับตำบล

กระบวนการจัดการความรู้ชุมชน และแนวทางการจัดการชุมชนที่ยั่งยืนของชุมชนตำบลแม่เปา เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงพัฒนาเพื่อนิยามความหมายชุมชนเข้มแข็งร่วมกันของพื้นที่ต่างๆ หมู่บ้าน ซึ่งมีการสรุปผลการวิจัยตามทัศนะคนในว่า ชุมชนตำบลแม่เปาเข้มแข็ง ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา ภูมิศาสตร์สังคม และทุนชุมชน ซึ่งจะสามารถเป็นแนวทางในการจัดการชุมชนที่ยั่งยืนและเข้มแข็งได้ โดยการวิจัยครั้งนี้ มีการจัดกระบวนการแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย องค์การปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ ตัวแทนผู้นำชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถสรุปผลการจัดการความรู้ทุนชุมชนแม่เปาเพื่อนำสู่การจัดการชุมชนที่ยั่งยืน และเป็นแนวทางบรรลุเป้าหมายการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประกอบไปด้วย 1) การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) สร้างและส่งเสริมกระบวนการชุมชนจัดการตนเอง อย่างมีส่วนร่วมตั้งแต่ การวางแผน การจัดกระบวนการ การปฏิบัติ และการประเมินผล 3) อยู่บนฐานคิด การบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน ที่จะสร้าง"ชุมชนจิตวิญญาณ" อันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนที่แตกต่างจากค่านิยมชุมชน หรือศาสนา วัฒนธรรม เช่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรัก ความสามัคคี เป็นต้น และ 4) การสร้างและก่อเกิดชุมชนที่มีความสงบสุข คนในชุมชนมีคุณภาพควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาการจัดการความรู้ทุนชุมชนเพื่อการส่งเสริมการจัดการที่ยั่งยืนของตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ว่านิยามทุนชุมชนของตำบลแม่เปาได้แก่ ทุนภูมิปัญญาที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชุมชน อันสอดคล้องกับรูปแบบทุนชุมชนประเภททุนความรู้ และทุนสังคมที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับเครือข่ายไปจนถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการรวมกลุ่มของชุมชน รวมถึงทุนทางจิตวิญญาณที่หมายถึงทัศนคติ ค่านิยมร่วมของชุมชน โดยชุมชนตำบลแม่เปาถือว่าเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ซึ่งทุนทางจิตวิญญาณอันเป็นจุดร่วมของชุมชนแม่เปาได้แก่ความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือในการเป็นพี่น้องชุมชนเดียวกัน ตลอดจนความตระหนักในความร่วมมือสร้างความเข้มแข็งชุมชนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในนิยามของทุนชุมชนตำบลแม่เปานี้ล้วนมีความสัมพันธ์ของทุนภูมิปัญญา ทุนสังคมและทุนทางจิตวิญญาณ โดยสามารถวิเคราะห์ทุนชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา โดยสอดคล้องกับคำกล่าวของบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2546, อ้างใน นิตยา ปุระระโท, 2558) ที่ว่า ในการวิเคราะห์ทุนทางสังคมจำเป็นต้องวิเคราะห์ควบคู่กับทุนทางวัฒนธรรม และมองว่าทุนทางสังคมคือความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในแนวราบและแนวตั้งระหว่างบุคคล สถาบัน และองค์กรทั้งในรูปแบบปัจเจก กลุ่ม เครือข่าย ค่านิยม และบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ เช่นเดียวกับผลการศึกษาของณัชชา ศิริธนาร และอมรรัตน์ ทิพย์เลิศ (2556) ในประเด็นการนำทุนทางสังคมร่วมกับการปฏิบัติการและความคงอยู่ของหอกระจายข่าวสารชุมชนบางหลวง โดยความรู้เรื่องการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจากประสบการณ์และการเรียนรู้สามารถพัฒนาการทำงานอย่างเป็นระบบ มีแบบแผนด้วยการบูรณาการทุนชุมชนเข้ามาร่วมสนับสนุนการทำงานโดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมการบูรณาการทุนชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ในประเด็นการจัดการจัดการความรู้ทุนชุมชนและการจัดการที่ยั่งยืน ที่มีการถ่ายทอดและมีความหมายเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ของชุมชนเอง ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าความรู้เรื่องการปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจากประสบการณ์และการเรียนรู้สามารถพัฒนาการทำงานอย่างเป็นระบบ มีแบบแผนด้วยการบูรณาการทุนชุมชนเข้ามาร่วมสนับสนุนการทำงานโดยประชาชนเข้ามามี

ส่วนร่วมการบูรณาการทุนชุมชน อาทิ ความรักและความสามัคคีเพื่อสร้างพลังให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง องค์กรชุมชนที่ทำงานเพื่อส่วนรวมต่างๆ เช่น กลุ่มผู้บำเพ็ญประโยชน์ บางหลวง กลุ่มสตรีพัฒนาอาสา กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรม ไทย-จีน กลุ่มผู้ประกาศรุ่นเยาวชน ฯลฯ เป็นแรงยึดเกาะเกี่ยวสายสัมพันธ์ระหว่างกัน จนเกิดองค์กรชุมชนทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมและเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสารแบบมีส่วนร่วม เกิดจากระบบความสัมพันธ์ของกระบวนการทุนทางสังคมที่เข้มแข็งอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งด้วยการพัฒนาทุนชุมชน การสั่งสมทุนเพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสารตลาดบางหลวงให้กลับมาเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนและทุนทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดและพัฒนาให้ดีขึ้นในปัจจุบันที่ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง จากระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและทุนทางวัฒนธรรมการพึ่งตนเอง ประกอบกับการสั่งสมความรู้ของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารที่มีการถ่ายทอดความรู้เชื่อมโยงการทำงานด้วยคำว่า “จิตอาสา” การสั่งสมทุนทางสัญลักษณ์มาอย่างยาวนานของหอกระจายข่าวสารที่แสดงบทบาทเพื่อธำรงรักษาความเข้มแข็งของชุมชน และเมื่อระดมทุนทางสังคมเข้ามาหนุนเสริมความเข้มแข็งให้แก่หอกระจายข่าวสาร ทำให้การดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสารมีความเข้มแข็งและตอบสนองความต้องการของชุมชน ทุนทางสังคมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับทัศนะของบรูดีเยอ (ณัชชา ศิริธนาร และอมรรัตน์ ทิพย์เลิศ, 2556) ที่กล่าวไว้เกี่ยวกับทุนทางสังคม คือ ทุนของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมความมีน้ำมีเตา ความเป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนเป็นความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมได้ ปริมาณของทุนทางสังคมขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่ายความสัมพันธ์และปริมาณทุน

รวมถึงการขับเคลื่อนและจัดการทุนชุมชนสู่การพัฒนาชุมชนชนให้กลายเป็นชุมชนเข้มแข็ง นั้นมีความสอดคล้องกับการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการดูแลสุขภาพชุมชนของกมลทิพย์ ชลังธรรมเนียม (2555) โดยได้กล่าวว่าการดูแลสุขภาพเป็นความรับผิดชอบของทุกคนของชุมชนและของสังคม การดูแลสุขภาพจึงเป็นภารกิจร่วมของทุกองค์กรในชุมชน ได้แก่ 1) ภาคประชาชน องค์กรชุมชน กลุ่ม เครือข่าย 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) หน่วยบริการสุขภาพในพื้นที่ จึงเกิดกระบวนการนำทุนทางสังคม

มาเป็นทีมดูแลสุขภาพชุมชน โดยทุนทางสังคมต้องมาจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน องค์กรชุมชน กลุ่ม เครือข่าย และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ มาร่วมเป็น เครือข่ายในการดูแลสุขภาพชุมชน โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผล ประโยชน์ โดยอาศัยเวทีต่าง ๆ มาช่วยให้เกิดมีปฏิสัมพันธ์กัน เช่น การประชุมระดม สมอเพื่อจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพชุมชนระดับตำบล การศึกษาข้อมูลการเจ็บป่วย การจัดการเพื่อดูแลผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เป็นต้น ซึ่งกระบวนการที่นำทุนทางสังคม มาเป็นทีมดูแลสุขภาพชุมชนนั้น พยาบาลชุมชนต้องใช้กลวิธีให้ทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้อง เห็นและตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมดูแลสุขภาพชุมชนโดยการเปิดเผยข้อมูล ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชนที่แสดงปัญหาสุขภาพ บั๊จจัยเหตุ ทางออกในการดูแลสุขภาพ และการแก้ปัญหา ตลอดจนศักยภาพของคน (ทุน) ที่เป็นกำลังสำคัญในการ ดูแลสุขภาพร่วมกัน และกัณทิกา สหายมิตร (2551) ผลการศึกษาทุนทางสังคมที่เสริม สร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านกิวลม ตำบลบ่อทราย อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการดำรงอยู่ของทุนชุมชนที่เสริมสร้างชุมชนบ้านกิวลมประกอบด้วย 5 มิติ อันได้แก่ มิติทางด้านกิจกรรมและความร่วมมือ มิติทางด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย (Network) และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง

โดยสรุป การจัดการความรู้ทุนชุมชนสู่การจัดการที่ยั่งยืน และต่อยอดสู่ เป้าหมายในการสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ และจะทำให้ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง และเสริมพลัง (Empower) ให้กับชุมชนตำบลแม่ป้ออย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ต่อยอดในด้านการสร้างแนวทางการพัฒนา ศักยภาพผู้นำชุมชนด้านการจัดการทุนชุมชนสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง
2. หน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำผลการวิจัยด้านทุน ชุมชนไปใช้ในการวางแผน กำหนดทิศทางการทำงาน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล

แม่เปาสามารถนำข้อมูลทุนชุมชนไปกำหนดนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง รวมถึงนโยบายในการนำทุนชุมชนไปใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพื้นที่ในความรับผิดชอบได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สามารถศึกษาวิจัยครั้งต่อไปโดยการนำทุนชุมชนมาจัดระบบเป็นสารสนเทศข้อมูล หรือต่อยอดนวัตกรรมทางสังคมด้านการจัดการชุมชนสู่ที่มีเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ ทั้งยังสามารถเชื่อมโยงรูปแบบกระบวนการสู่การวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ ขลังธรรมเนียม. (2555). การใช้ทุนทางสังคมเพื่อการดูแลสุขภาพชุมชน. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี*. 24 (1); 66-72
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2543). *การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์ 21 เซ็นจูรี
- ณัชชา ศิริรัตนาร และอมรรัตน์ ทิพย์เลิศ. (2556). ทุนชุมชนการสั่งสมทุนเพื่อการดำรงอยู่ของหออกระจายข้าวสาร. *วารสารนิเทศสยามปริทัศน์*. 12 (13); 74-93
- นิตยา ปฐกะโทก. (2558). การสะสมทุนทางสังคมสู่การสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์*. 3 (2); 238-256
- ประเวศ วะสี. (2541). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง
- . (2561). *ชุมชนเข้มแข็ง : หัวใจของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทย*. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษเวที Kick off สานใจสานพลังภาคีสนับสนุนปฏิรูปชุมชนเข้มแข็ง ครั้งที่ 1/2561 และพิจารณาร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง 3 พฤษภาคม 2561. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) นนทบุรี.

- พริ้งขจร ธารเสนา. (2559). *ทุนชุมชนที่สนับสนุนการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษากองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลบ้านนา อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง*. รายงานการศึกษาด้านพัฒนาสังคม วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรภรณ์ ชัยพัฒน์เมธี. (2561). *การพัฒนากระบวนการข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนวังกั๊พ อำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย 10(2) : 263-276.
- ภณทิกา สหายมิตร. (2551). *ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านกือลม ตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). *สังคมไทย : ลักษณะ การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา*. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์
ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
Evaluation of Agritourism Potentials in Tanyong Pao
Community, Tha Kamcham Sub-district, Nong Chik District,
Pattani Province

ซัมรอส ดอเลาะ¹ และ ประจวบ ทองศรี²

Samrah Doloh¹ and Prachuap Thongsri²

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม,
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,

¹ Master's degree students Department of Social Development Administration,
Master of Arts Program,

^{1,2} สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม

^{1,2} Department of Social Development Administration

^{1,2} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,

^{1,2} Faculty of Humanities and Social Sciences,

^{1,2} มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

^{1,2} Prince of Songkla University Pattani Campus

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ เป็นประชากรในชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี จำนวน 361 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง มีจำนวนทั้งสิ้น 14 คน

ผลการวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ศักยภาพของชุมชนโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.46$) เมื่อพิจารณาระดับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ เป็นรายด้าน ผลเป็นดังต่อไปนี้ 1) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.44$) 2) ศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.44$) 3) ศักยภาพด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.39$) และ 4) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.56$) ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ กล่าวสรุปโดยรวม คือ เป็นการมุ่งเน้นในด้านการแสดงศักยภาพ ที่มีอยู่ภายในชุมชน ทั้งนี้เพื่อการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน ไปควบคู่กับการดูแลรักษาและคงไว้ต่อไป

คำสำคัญ : การประเมิน, ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ชุมชนต้นหยงเปาว์

Abstract

The purposes of this study were to evaluate the potential of agritourism of Tanyong Pao community, Tha Kamcham Sub-district, Nong Chik District, Pattani Province. The study was a quantitative research. A sample was selected from population 361 cases. For a qualitative research, purposive sampling was used, and there were a total of 14 people.

The quantitative findings show that the potential of the community in general was at high level ($\bar{X} = 3.46$). When considered level of agritourism potential of Tanyong Pao community in each aspect, the findings were as follows: 1) The management potential of agritourism was at high level ($\bar{X} = 3.44$). 2) Potential for support of agritourism was at high level ($\bar{X} = 3.44$). 3) Service potential of agritourism was at moderate level ($\bar{X} = 3.39$); and 4) potential for attractiveness of agritourism was at high level ($\bar{X} = 3.56$). The qualitative data analysis of the agritourism potential of Tanyong Pao community, Tha Kamcham Sub-district, Nong Chik District, Pattani Province, shows that overall it aims to show the potential within the community and to promote the agritourism of the community along with treatment and preservation.

Keywords: Evaluation, Potential of Agritourism Tourism, Tanyong Pao Community

บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกว่า 1,215 แห่ง ประกอบไปด้วย แหล่งท่องเที่ยวชุมชน 969 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวของส่วนราชการ 87 แห่ง และศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) 163 แห่ง และในอนาคตคาดว่าจะมีการเพิ่มของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอีก 5% โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยว 5 ประเภท ได้แก่ 1) การกสิกรรม เพาะผสมสวนดอกไม้ สมุนไพร ไม้ประดับ 2) ป่าไม้ เยี่ยมชมสวนป่าธรรมชาติและสวนป่าที่เกษตรกรปลูกขึ้นเอง 3) การประมง เยี่ยมชมการเลี้ยงกุ้ง หอย ปู และ ปลา หรือการแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ของการเกษตรประมงที่ประสบความสำเร็จ 4) ฟาร์มปศุสัตว์ สัมผัสสัตว์เลี้ยงที่เป็นมิตร และร่วมสนุกกับกิจกรรมในฟาร์ม อาทิ ขี่ม้า รีดนมวัวและกิจกรรมอื่นๆ และ 5) วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร เป็นต้น (ประชาชาติธุรกิจเศรษฐกิจในประเทศ, 2561) อีกทั้งจะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมากมายและหลากหลาย ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี อีกทั้งความมีไมตรีจิตของคนไทยที่เป็นที่รับรู้โดยทั่วกันจนได้สมญานามว่า “THE LAND OF SMILES” หรือสยามเมืองยิ้ม จึงเป็นแรงดึงดูดการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติทั่วโลก (อมรรัตน์ วงศ์เป็ง, 2554) เมืองไทยจึงกลายเป็นจุดท่องเที่ยวที่มีตัวสินค้าหลักๆ ที่นำเสนอรวมทั้งสินค้าเกษตรในจำนวนองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว และสามารถแตกเป็นประเภทกิจกรรมของการท่องเที่ยวได้ถึง 8 ประเภท ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวทางเรือ และการท่องเที่ยวในแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งเหล่านี้เองสามารถสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) นอกจากนี้ความสนุกสนานเพลิดเพลินที่ได้จากการท่องเที่ยวยังเป็นการพักผ่อนหย่อนใจและเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และก่อให้เกิดความเข้าใจทำให้เกิดความรู้สึกเป็นไมตรีต่อกันและมีประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติด้วยกัน อีกทั้งยังสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น การท่องเที่ยว

จึงเป็นสื่อกลางที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันของคนในชุมชนที่มาจากต่างถิ่น และต่างวัฒนธรรมในการสร้างมิตรภาพจากการท่องเที่ยวอย่างใกล้ชิด

ทั้งนี้หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ปี พ.ศ. 2558 - 2560 ได้อธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในฐานะเป็นกลไกหนึ่งในการช่วยรักษาเสถียรภาพเพื่อเคลื่อนไหวเศรษฐกิจของประเทศ โดยได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2558 - 2560 เพื่อเป็นแผนหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศที่ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั่วทุกภาคส่วนของไทย และทำให้เห็นแนวทางในการจัดการปัญหาชุมชนและสร้างรายได้เสริมให้ชุมชนสามารถนำมาพัฒนาชุมชนและเลี้ยงดูตัวเองให้ความมั่งคั่งได้อย่างยั่งยืน (กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับชุมชนประมงชายฝั่งที่มีศักยภาพและสามารถจัดการให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังสามารถเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้วิชาชีพ โดยนักปราชญ์ชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันคิดค้นและสร้างอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนไปพร้อมๆ กันเพื่อเป็นการดึงดูดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนสู่ความประทับใจให้กับผู้ที่มาท่องเที่ยว รวมถึงมีการจัดการพื้นที่ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรแหล่งหนึ่งในการปรับปรุงสภาพพื้นที่เดิมให้ดีขึ้น ไม่เป็นปัญหาหรือส่งผลกระทบต่อคนในหมู่บ้านด้วยตนเอง เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเยี่ยมชมเกี่ยวกับการเกษตรประมงของชาวบ้านให้ยังคงสภาพต่อไป และมีความเหมาะสมกับการท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนมากขึ้น (มนัสสินี บุญมีศรีสง่า, 2558)

ดังนั้นการแสดงศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ที่พยายามแนะนำแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเป็นศูนย์การเรียนรู้ของศูนย์ฝึกอบรมอาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโอริงปันต์ในการแปรรูปอาหารทะเลที่มีความหลากหลาย และมีลักษณะเด่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สร้างความเข้มแข็งด้วยกำลังของประชาชนด้วยตนเอง รวมถึงปลูกฝังให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ของระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติที่มีอยู่แล้วให้คงอยู่ต่อไป และพยายามแนะนำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

ที่เป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ในการบริหารจัดการที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมเชิงเกษตรชุมชนประมงในการเดินทางท่องเที่ยวที่สามารถกระตุ้นหรือสร้างแรงจูงใจให้เกิดความสนใจมากขึ้น และเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ตลอดจนตระหนักและให้ความสำคัญในการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาร์ฯ กับบริบทชุมชนว่ามีสภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการมีส่วนร่วมในการจัดการปรับปรุงระบบสิ่งแวดล้อมชุมชน การปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน เพื่อใช้ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและหาแนวทางเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สร้างสรรคของชุมชนเกษตรประมงที่มีอยู่เดิมมาสร้างสรรคการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ให้มีความน่าสนใจภายใต้ความเข้มแข็งของชุมชนที่ยังคงไว้ ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนให้เป็นที่ดึงดูดของนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้อย่างคุ้มค่าสร้างความอุดมสมบูรณ์แก่สิ่งแวดล้อมยิ่งขึ้นไป นำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาร์ฯเชิงสร้างสรรค์และเหมาะสมกับบริบทของชุมชนประมงต้นหยงเปาร์ฯได้ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนต้นหยงเปาร์ฯ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาร์ฯ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี โดยมีรายละเอียดของการศึกษาดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ จะใช้หลักการวิเคราะห์ SWOT โดยที่มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ได้แก่ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (โกลม วงศ์อนันต์ และอภิชา ประกอบแสง, 2555) และใช้เกณฑ์ในคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มาปรับใช้ในการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ ในแต่ละด้าน ได้แก่ ศักยภาพด้านความสามารถในการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ศักยภาพด้านความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ศักยภาพด้านความสามารถในการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และศักยภาพด้านความสามารถในการดึงดูดใจฯ (สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553)

ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานีซึ่งใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561 – เดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 รวม ระยะเวลา 8 เดือน

ระเบียบวิธีในการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quatitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาใช้วิธีการศึกษาจากแบบสำรวจ และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก เพื่อศึกษาการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน ดันหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นประชากรในชุมชนตันหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งหมด 3,740 คน (สำนักงานทะเบียนและบัตร อำเภอหนองจิก จ.ปัตตานี, 2562)

กลุ่มตัวอย่าง

เชิงปริมาณ ได้แก่ ประชากรในชุมชนตันหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี จำนวน 361 คน คำนวณใช้สูตร Taro Yamane (1973) โดยกำหนดขนาดตัวอย่างจากการแทนค่าสูตรของ Taro Yamane ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดย n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนหน่วยประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มที่ยอมรับได้ (.05)

$$\text{แทนค่า } n = \frac{3,740}{1 + (3,740)(.05)(.05)}$$

$$n = 361 \text{ คน}$$

ดังนั้นกลุ่มตัวอย่าง มีจำนวน 361 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ โดยมีการกระจายของพื้นที่รับผิดชอบใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านตันหยงเปาว์ บ้านท่ายามู และบ้านบางราพา

เชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 14 คน ได้แก่

1. ผู้นำชุมชน	จำนวน	1	คน
2. นายกสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี	จำนวน	1	คน
3. เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าก้ำ	จำนวน	1	คน
4. บัณฑิตอาสา	จำนวน	1	คน
5. นักปราชญ์ชุมชน/ผู้รู้	จำนวน	1	คน
6. ตัวแทนกลุ่มชาวบ้าน/เครือข่าย ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน			

ได้แก่

- ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโอริงปันตัย/ผู้ประกอบการแปรรูปเกษตรประมง จำนวน 1 คน
- ประธานกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง อำเภอหนองจิก จำนวน 1 คน
- ตัวแทนกลุ่มค้าขาย/ร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 1 คน
- ประธานกลุ่มสตรี จำนวน 1 คน
- 7. นักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน

เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นการเลือกจากบุคคลที่มีบทบาท มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนสามารถรับรู้ถึงปัญหา อุปสรรคและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในกิจกรรมการทำงานและจากการส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนโดยตรง เพื่อให้ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อย่างครบถ้วนและตรงประเด็นมากที่สุด ซึ่งได้กำหนดไคด์/นามแฝงของกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจ

แบบสำรวจ (Survey) เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัยต้องลงไปสำรวจสภาพพื้นที่ที่ต้องการศึกษา เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ทำการวิจัย เพื่อสะท้อนถึงสภาพทั่วไปของชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประเด็นแบบสำรวจและเกณฑ์ในคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากหน่วยงานของสำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มาปรับใช้ในการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแต่ละองค์ประกอบหลักเมื่อรวบรวมและแจกแจงความถี่แล้ว จะมีค่าระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.8 ในประเด็นการประเมิน ดังนี้ ศักยภาพด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ศักยภาพด้านการรองรับฯ ศักยภาพด้านการให้บริการฯ และศักยภาพด้านการดึงดูดใจฯ (ไบเพิร์น วงษ์บัวงาม และมุขสุดา พูลสวัสดิ์, 2556)

ทั้งนี้แบบสำรวจ ประกอบด้วยข้อมูล 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ ซึ่งประกอบไปด้วย เพศ อายุ สถานะภาพ ศาสนา ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 แบบสำรวจสภาพพื้นที่และเกณฑ์การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ เป็นแบบสำรวจศักยภาพพื้นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อใช้สำหรับกลุ่มประชากร จำนวน 361 คน โดยจะใช้สถิติ พรรณนา ด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดค่าระดับคะแนน ใช้วิธีการให้ คะแนนแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ระดับที่ 1 2 3 4 และ 5 มีเกณฑ์ในวิเคราะห์ ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนนประเด็นคำถามในแบบสำรวจ

ช่วงคะแนน (Mean)	ระดับความคิดเห็น
มากที่สุด	4.21 – 5.00
มาก	3.41 – 4.20
ปานกลาง	2.61 – 3.40
น้อย	1.81 – 2.60
น้อยที่สุด	1.0 – 1.80

เมื่อรวบรวมข้อมูลและแจกแจงความถี่แล้ว จะใช้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งระดับผล เป็น 5 ระดับ ซึ่งใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, น. 156-157)

$$\begin{aligned}\text{ช่วงกว้างของคะแนนระหว่างชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวน}} \\ &= \frac{5-1}{5} = \frac{4}{5} = 0.8\end{aligned}$$

การสัมภาษณ์ (Interview)

เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ เพื่อให้สำหรับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 14 คน โดยแบบสัมภาษณ์ จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ สำหรับข้อมูลพื้นฐานในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา และสถานภาพ

ส่วนที่ 2 ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนต้นหยงเปาว์ ในแต่ละด้าน ได้แก่ ศักยภาพด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ศักยภาพด้านการรองรับ ศักยภาพด้านการให้บริการฯ และศักยภาพด้านการดึงดูดใจ (สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งส่วนในเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึกและแบบสำรวจ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลจากการสำรวจ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจากการสำรวจ โดยศึกษาจากสภาพชุมชนพื้นฐานและทำการค้นคว้าทบทวน เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ครอบคลุมประเด็นหลักๆ จากอินเทอร์เน็ต วารสารต่างๆ และหนังสือของห้องสมุดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และห้องสมุดประจำจังหวัดปัตตานี

2. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

2.1 ผู้วิจัยได้สร้างคำถามหลักๆ ที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษาภายใต้กรอบแนวคิด วัตถุประสงค์และความเหมาะสมในการใช้สัมภาษณ์ ซึ่งแนวสัมภาษณ์ มีดังนี้

1. สภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ เป็นอย่างไร
2. การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ ใช้วิธีการอย่างไร และใช้หลักการวิเคราะห์ SWOT อย่างไร

3. การเสนอแนวทางส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ มีรูปแบบเป็นอย่างไร

2.2 นัดหมายบุคคลที่สัมภาษณ์

2.3 พบผู้ให้สัมภาษณ์และทำการสัมภาษณ์พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกภาพหรือเสียง

2.4 บันทึกการให้สัมภาษณ์

4.การวิเคราะห์ผลการศึกษา

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสำรวจ เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจใช้สถิติเบื้องต้น ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ

- ก่อนนำแบบสำรวจมาวิเคราะห์ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความครบถ้วน และความถูกต้องของข้อมูลในแบบสำรวจ และบันทึกการหาลงแบบสอบถามทุกฉบับ

- ลงรหัสบันทึกข้อมูลลงในกระดาษบันทึกรหัส

- ประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ
ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากสรุปผลจากแบบสัมภาษณ์

- ถอดเสียงสนทนาจากการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ
- สรุปประเด็นการสัมภาษณ์
- ตรวจสอบความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการ
สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ
- สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้

5. วิธีการนำเสนอผลการศึกษา

ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษ โดยการนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติแจกแจง
ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และความคิดเห็นของการสำรวจศักยภาพการท่องเที่ยว
เชิงเกษตรชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการพรรณนาความ
อย่างละเอียดครบถ้วน

6. ผลการวิจัย (Results)

“ผลการศึกษา “เรื่อง การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน
ต้นหยงเปาว์ ตำบลท่าก้ำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ” โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อศึกษาสภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ เพื่อประเมินศักยภาพ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้นหยงเปาว์ฯ โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการศึกษา
ตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการประเมิน
ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ พบว่าจำนวนและร้อยละ
ของข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสำรวจจำแนกตามเพศ พบว่า เป็นเพศหญิง มากกว่าเพศชาย
โดยมีเพศหญิง จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 56.2 รองลงมา เป็นเพศชาย จำนวน
158 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8

2. ผู้ตอบแบบสำรวจจำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มอายุมีจำนวนผู้ตอบแบบสำรวจมากที่สุด คือ 40 ปีขึ้นไป จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 47.9 และกลุ่มอายุที่น้อยที่สุด คือ น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7.8

3. ผู้ตอบแบบสำรวจจำแนกตามสถานภาพ พบว่า มากที่สุด คือ สถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน จำนวน 201 คน คิดเป็นร้อยละ 58.2 และน้อยที่สุด คือ สถานภาพอยู่ร้าง จำนวน 11 คิดเป็นร้อยละ 3.0

4. ผู้ตอบแบบสำรวจจำแนกตามศาสนา พบว่า ศาสนาที่พบมากที่สุด คือ ศาสนาอิสลาม จำนวน 361 คิดเป็นร้อยละ 100

5. ผู้ตอบแบบสำรวจจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสำรวจส่วนมากอยู่ในระดับการศึกษามากที่สุด คือ ประถมศึกษา จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 45.7 และน้อยที่สุด คือ ปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0

6. ผู้ตอบแบบสำรวจจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสำรวจส่วนมากมีรายได้ต่อเดือนมากที่สุด คือ 5,001– 10,000 บาท จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 46.8 และน้อยที่สุด คือ มากกว่า 25,000 บาท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3

ตอนที่ 2 ผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี พบว่า จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกสามารถวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพื่อการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ สรุปในรูปแบบการวิเคราะห์ SWOT (TOWS matrix) ดังตารางที่ 1 ดังนี้

**ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ TOWN Matrix จากผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ในการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ**

SO	WO
พัฒนาจัดรูปแบบการอบรมให้ความรู้บุคคลากรชุมชนเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมศักยภาพการปฏิบัติงานในการต้อนรับอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว	1.จัดทำแผนดำเนินงานรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดกฎระเบียบ และติดตั้งป้ายกฎระเบียบประกาศให้ชัดเจน 2.การพัฒนาจากวิกฤติความไม่สงบหรือเป็นพื้นที่สีแดงที่มองต่อชุมชนการสร้างสื่อในการประสานการแก้ไข เพื่อประชาสัมพันธ์ในการสร้างความเข้าใจและเปลี่ยนมุมมองในทางสร้างสรรค์ความหลากหลายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เข้มแข็ง
ST	WT
1.จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในการเชื่อมโยงรอยต่อของการท่องเที่ยวที่เพิ่มกว้างและสร้างความหลากหลายของการท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากขึ้น 2.พัฒนารูปแบบกิจกรรมที่โดดเด่นและสร้างสรรคในชุมชน เพื่อสร้างความน่าสนใจและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น 3.พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลาย ตลอดจนสามารถสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ รวมถึงสามารถดึงดูดประชาชนในพื้นที่ที่อาศัยกระจายในพื้นที่อื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศกลับสู่อินบ้านเกิด	จัดเวทีการประกวดในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเปิดพื้นที่สนทนาแสดงความคิดเห็นและร่วมกันตัดสินใจเพื่อสรุปผลการปฏิบัติงานความพร้อมของการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในทุกๆ 4 เดือน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สภาพพื้นที่ของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ มีความเหมาะสมในการจะเปิดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมงอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งภายในชุมชนยังมีความหลากหลายของกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่น่าสนใจ และสามารถสร้างให้เป็นสถานที่เรียนรู้ไปพร้อมๆกับการเก็บประสบการณ์จากการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ ว่ามีศักยภาพพอต่อการรองรับให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายต่อการศึกษาถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนประมง มีความโดดเด่นด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาใช้ในการประกอบอาชีพ อีกทั้งมีจุดทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติและสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมง รวมถึงชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมงที่สามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ส่วนที่ 2 ผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

จากการสำรวจ และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกถึงการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้อธิบายการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการศึกษา ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี จะประกอบไปด้วย 4 ด้าน ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.44$) เมื่อพิจารณาระดับการประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในระดับมากที่สุด คือ ชุมชนมีกลไกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการบริหารจัดการได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$) และพบว่าระดับน้อยที่สุด คือ ชุมชนมีกลไกและช่องทางการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น เว็บไซต์ แผ่นพับ ป้ายโฆษณา หนังสือพิมพ์วิทยุ หรือโทรทัศน์ เป็นต้นกลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$)

ด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.44$) เมื่อพิจารณาระดับการประเมินศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในระดับมากที่สุด คือ ชุมชนมีความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์และ อินเทอร์เน็ต ในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$) และพบว่าระดับน้อยที่สุด คือ การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ใน ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$)

ด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$) เมื่อพิจารณาระดับการประเมินศักยภาพด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในระดับมากที่สุด คือ ชุมชนมีการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ แหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ บริการผู้สูงอายุและคนพิการ ได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$) และพบว่าระดับน้อยที่สุด คือ ชุมชนมีจุดการให้บริการด้านยานพาหนะเยี่ยมชมสำหรับนักท่องเที่ยว กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ใน ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$)

ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$) เมื่อพิจารณาระดับการประเมินศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในระดับมากที่สุด คือ ชุมชนมีความโดดเด่นด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาใช้ในการประกอบอาชีพ ชุมชนมีสภาพธรรมชาติและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$) และพบว่าระดับน้อยที่สุด คือ ความโดดเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ใน ระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$)

ดังนั้นจึงสรุปผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาวั โดย

ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.46$) เมื่อพิจารณาระดับการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาวั ทั้ง 4 ด้าน กลุ่มตัวอย่างได้สรุปในการประเมินในระดับมากที่สุด คือ ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

รองลงมา คือ ศักยภาพด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ ศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ใน ระดับที่เท่าๆ กัน คือ ระดับมาก ($\bar{X} = 3.44$) และพบว่าระดับน้อยที่สุด คือ ศักยภาพ ด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มตัวอย่างได้ประเมินในประเด็นนี้ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$)

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง “การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี” ได้ดังนี้

1. ศักยภาพด้านการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการองค์กรและมีการบริหารจัดการและแบ่งฝ่าย แบ่งหน้าที่ได้รับมอบหมาย และการดำเนินงานในการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง และชุมชนมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการประชุมร่วมกันในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการประชุมร่วมกันภายในชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2553) อธิบายว่า การกำหนดแนวทางการพัฒนาของการบริหารจัดการ เช่น ด้านการบริการ ด้านความสะดวกและความปลอดภัยนั้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน และยังรวมถึงผลที่จะส่งผลถึงความประสบความสำเร็จและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่นอกจากนี้ชุมชนมีการจัดการด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดวางแผนสำหรับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในพื้นที่ จัดตั้งฝ่ายรักษาความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อคอยให้ความระมัดระวังตรวจตราทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิวัฒน์ชัย บุญญาอนุวงศ์ (2544) กล่าวว่า การบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยว โดยมีปัจจัยสำคัญในการยึดหลักในการให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการรักษาความปลอดภัยทางด้านทรัพย์สิน ด้านการเดินทางในการ

เข้าถึงชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอย่างปลอดภัยให้มากที่สุด เพื่อสร้างความไว้วางใจ และชุมชนมีการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การปลูกจิตสำนึกสำหรับชาวบ้าน โดยการปลูกจิตสำนึกที่เริ่มจากการปลูกฝังผ่านโรงเรียนในชุมชน เพื่อปรับภูมิทัศน์ชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงามและน่าอยู่สำหรับเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2553) อธิบายว่า การให้ความสำคัญถึงการปลูกจิตสำนึกและควมมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนนั้น เพื่อการบริหารจัดการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ชุมชนมีกลไกความร่วมมือ มีกลไกความร่วมมือของคนในชุมชนอยู่ในระดับที่มาก ทุกๆ กิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชน ประชาชนจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจ สร้างความร่วมมือไม่ร่วมมือ ความสามัคคีร่วมกันเป็นอย่างดี โดยจะมีผู้นำเครือข่ายที่คอยควบคุมดูแล และสามารถที่จะเข้าไปประสานงาน เพื่อขับเคลื่อนหรือสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานีอย่างยั่งยืนต่อไป และชุมชนมีกลไกและช่องทางการสื่อสารการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนที่หลากหลายช่องทาง เช่น เพจปลากุเลาเค็มไอรังบันตัย ทางวิทยุโทรทัศน์ สื่อมวลชน ทางอินเทอร์เน็ต และอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สินธุ์ สโรบล (2546) ได้กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะประสบความสำเร็จได้นั้น สิ่งสำคัญ คือ ชาวบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกันคิดตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและทางทะเล พร้อมทั้งส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยวได้ดีที่สุด และการสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะต้องมีการปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมและชุมชนมีกลไกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลไกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ศักยภาพด้านการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ชุมชนมีเส้นทางการในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางสะดวก ในการเข้าถึงชุมชนและมีความปลอดภัย และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนต้นหยงเปาว์ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รัชฎาพร เลิศโกคานนท์ และ วิเชียร เลิศโกคานนท์ (2557) พบว่า ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จะสามารถดึงดูดให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาแวะเวียนหรือเข้ามาท่องเที่ยว ทั้งนี้ทางชุมชนจะต้องมีการเตรียมสภาพการคมนาคมขนส่งที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นที่สะดวกสบายในการเดินทาง ทั้งนี้ชุมชนมีความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นการบริการขั้นพื้นฐานที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายในการมาท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นๆ ความพร้อมด้านการบริหารที่พักแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีที่พักในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักแบบโฮมสเตย์หรือแบบกางเต็นท์นอนหรือจุดพักสำหรับนักท่องเที่ยวทางชุมชนกำลังอยู่ในระหว่างของการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนสำหรับที่จะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเชิญชมบรรยากาศริมทะเล ริมชายหาดเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้แก่ผู้ที่สนใจ และมีกิจกรรมการแปรรูปอาหารทะเลโดยกลุ่มสหกิจชุมชนออร์แกนิกที่มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในกระบวนการผลิต เพื่อเป็นสินค้าหรือของที่ระลึกจากการผลิตของคนในชุมชน อีกทั้งสามารถสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน และขึ้นชื่อเป็นที่รู้จักให้กับชาวอำเภอหนองจิก และจังหวัดปัตตานี ในส่วนความพร้อมด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น อาหารพื้นบ้าน อาหารที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นต้น ชุมชนมีการรองรับของอาหารในการจัดเตรียมมีความพร้อม ทั้งถึง และเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว สำหรับอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนต้นหยงเปาว์ จะเป็นอาหารทะเล อาหารในการแปรรูปของสัตว์น้ำให้เพิ่มมูลค่า เพิ่มแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่น่าสนใจให้กับคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิวัฒน์ชัย บุญญานุพงศ์ (2544) พบว่า ความสามารถในการท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นความโดดเด่นของอาหารพื้นบ้าน และการพัฒนาในการปรับปรุง หรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นๆ มีเพียงพอในการให้รองรับสำหรับนักท่องเที่ยวในการให้ความสะดวกต่อที่พักแรม ร้านอาหาร

เครื่องมือ สถานบริการต่างๆ อย่างทั่วถึง ในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ ชุมชนยังไม่มีกำหนดจำนวน เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาท่องเที่ยวแบบมาเช้า – เย็นกลับ แต่จะกำหนดในส่วนของการนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาพักแรมในชุมชน และในอนาคตข้างหน้าทางชุมชนเปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ทางชุมชนจะต้องมีการกำหนดจำนวนขนาดของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาพักในพื้นที่ เพื่อให้เป็นไปตามขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเข้ามาตามความสามารถในการรองรับและการบริหารจัดการสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงความพร้อมของชุมชนที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวที่น่าประทับใจให้มากที่สุดและไม่กระทบกับแหล่งท่องเที่ยว ด้านการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ชุมชน ผู้นำชุมชน นักปราชญ์ หรือผู้รู้ชุมชน เป็นต้น พบว่า ชุมชนมีความพร้อมในการรองรับในการจัดเตรียมบุคลากรในชุมชนหรือมีมัคคุเทศก์ชุมชน เพื่อการให้คำแนะนำ และเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชน แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างครบทุกด้าน ครบวงจร เพื่อไปเผยแพร่ความรู้ในโรงเรียนและมีหลักสูตรวิชาเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาบรรยายให้เกิดองค์ความรู้ตรงนี้ออย่างครบถ้วน นอกจากนี้ การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว ชุมชนได้มีการกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว ที่จะมาพักแรมหรือมาท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจาก การท่องเที่ยวของชุมชนต้นหยงเปาว์จะเชื่อมโยงเกี่ยวกับการเกษตรประมง และสภาพทางฝน ฟ้า อากาศ ดังนั้นทางชุมชนจึงต้องมีการกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการเข้ามาท่องเที่ยวและช่วงหน้าฝนหรือช่วงมรสุม ที่ไม่เหมาะสมกับการมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ฯ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ระบุพิพรรณ ทองหล่อ และคณะ (2549, น.12-15) พบว่า การกำหนดเขตการใช้พื้นที่หรือเขตการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งต้องมีการกำหนดเขตการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ต่างๆ หรือเพื่อการจัดการให้เหมาะสมตามสภาพและขนาดของทรัพยากรที่จะรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น โดยสามารถป้องกัน ผลกระทบที่จะมีผลต่อระบบนิเวศโดยรวมด้วย

3. ศักยภาพด้านการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ชุมชนมีการต้อนรับและสร้างความคุ้นเคยให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ทั้งนี้โดยมีการบรรยายในการให้ความรู้ในแต่ละที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นๆ รวมถึงมีการแนะนำสถานที่ และกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชนได้เตรียมความพร้อมความสามารถในการให้บริการสำหรับการดูแลของนักท่องเที่ยวก่อน ในการอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การให้ความเสียสละ ความมีไมตรีต่อการสร้างความคุ้นเคยที่ดีต่อกัน และการเตรียมผู้รู้หรือนักปราชญ์ชุมชนที่มารับบรรยายให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้รับรู้ในการให้ข้อมูลของการท่องเที่ยวของชุมชน และการเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่ทำให้เกิดความน่าสนใจและตื่นเต้น สามารถนำความรู้ที่ได้จากการท่องเที่ยวไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองได้ต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ชุมชนมีมัคคุเทศก์หรือผู้นำชมสำหรับนักท่องเที่ยว ชุมชนมีการเตรียมมัคคุเทศก์/ผู้นำชุมชน หรือผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน และการให้ข้อมูลในการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในแต่ละจุดภายในชุมชน เช่น การนำนักท่องเที่ยวไปศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ซึ่งได้แก่ ศึกษาเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโอริงบันตัย การเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพโฝงผาง เป็นวิธีการหนึ่งที่นักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ตรงนี้มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตตัวเองต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นิรุจัน ไล่พันธ์ (2544) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ถือว่าเป็นการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแรงพลังขับเคลื่อนในการเตรียมความพร้อมต่อการบริการในการถ่ายทอดองค์ความรู้สำหรับการท่องเที่ยว รวมถึงการนำเที่ยวและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการที่มีประสิทธิภาพ ภายในชุมชนมีร้านขายของชำหรือของใช้ในแต่ละวัน เพื่อเป็นของฝากและของที่ระลึก ชุมชนมีร้านจำหน่ายเกี่ยวกับการแปรรูปของอาหารทะเลโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลาเกะเลเค็มโอริงบันตัย เช่น ปลาเกะเลเค็ม กะปิกุ้ง มันกุ้ง กุ้งแห้ง ปลาแห้ง ข้าวเกรียบอาหารทะเล ยำผักเบี้ย ซาลาเปา เป็นต้น และอนาคตข้างหน้าชุมชนแห่งนี้ได้เปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ทางชุมชนมีการขยายสำหรับร้านค้าที่หลากหลาย

ของการจำหน่ายสินค้ามากขึ้น จัดจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนในการแสดงความเป็นตัวตนหรือแสดงศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ก่อให้เกิดความน่าสนใจต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2546) พบว่า การบริหารจัดการชุมชนการเกษตร ประมง หรือความพอใจและประทับใจที่เกิดจากได้ชม ชิม ซื้อผลิตภัณฑ์ หรือของที่ระลึก ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมงต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้จากการได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์สำหรับผู้ที่มาเที่ยว อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดรายได้แก่ชุมชนจากการจำหน่ายจากการเกษตรประมงในผลิตภัณฑ์การแปรรูปอาหารทะเลโดยกลุ่มวิสาหกิจของชุมชน และมีค่าตอบแทนจากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้มแข็งมากขึ้น ทั้งนี้ชุมชนมีความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ เช่น ศึกษาวิธีการทำปลาเกลือเค็ม กะปิ กุ้งมันกุ้ง หรือปลาแห้ง เป็นต้น พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมเกี่ยวกับการประมงเชิงเกษตรที่มีอยู่ในชุมชนต้นหยงเป่าฯ เป็นกิจกรรมที่สามารถดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวและสร้างความน่าสนใจที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมการศึกษากระบวนการแปรรูปอาหารทะเล การแปรรูปของสัตว์น้ำ เช่น ปลาเกลือเค็ม กะปิ กุ้ง มันกุ้ง กุ้งแห้ง ปลาแห้ง หรืออื่นๆ กิจกรรมการสร้างบ้านปลา กิจกรรมการสร้างปะการังเทียมแบบพื้นบ้านในทะเล โดยทำกับไม้ไผ่และมะพร้าว กิจกรรมการปลูกหญ้าทะเล กิจกรรมการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ รวมไปถึงกิจกรรมการตกปลาเกลือ หรือปลาชนิดอื่นๆ คือมีการจัดกิจกรรมเหล่านี้ในทุกๆ ปี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริจรรยา ประพุดิจ (2553) พบว่า ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ คือความสามารถของการท่องเที่ยวที่สร้างความรู้จากเข้ามาท่องเที่ยว และเก็บประสบการณ์จากการมาท่องเที่ยว รวมถึงความสนุกสนานที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการปรับปรุงในการบริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เข้มแข็งมากขึ้น อีกทั้งสร้างความน่าสนใจของกิจกรรมในท้องถิ่นนั้นๆ ที่มีความเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้จะตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอีกครั้ง ทั้งนี้ชุมชนมีการให้บริการด้านความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว เช่น เอกสาร หรือ แผ่นพับ บอร์ด หรือป้ายแสดงข้อมูลหรือความรู้ด้านการเกษตร และการสาธิตวิธี

ปฏิบัติ พบว่า ชุมชนมีการเตรียมข้อมูลสำหรับการให้บริการในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงดิบ หรือการให้ข้อมูลแบบบอกต่อๆ เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำ การเลี้ยงปู เลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง และเกี่ยวกับสัตว์น้ำ เป็นต้น และเป็นข้อมูลในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ จากประสบการณ์ของคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ชุมชนมานาน และสามารถแสดงศักยภาพที่ชัดเจนในด้านของข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนที่มีความโดดเด่นและเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เกศณีย์ สัตตรัตน์ขจร (2550) พบว่า รูปแบบของการให้ความรู้หรือเป็นข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยวที่เป็นการนำทรัพยากรทางด้านการเกษตรประมง เช่น ทางทะเล บ่อเลี้ยงปลา กุ้ง ปู เพื่อมาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สร้างความหลากหลายและน่าสนใจ รวมถึงการเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมโดยนักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมความงามและพักผ่อนหย่อนใจเป็นการสร้างโอกาสและรายได้เสริมให้กับชาวเกษตรประมงนั้นๆ และทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนมีจุดการให้บริการด้านยานพาหนะเยี่ยมชมสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีการจัดแบ่งหน้าที่สำหรับการบริการของทุกฝ่ายที่มีบทบาทภายในชุมชน ให้มีการดูแลสำหรับจุดสำคัญในการให้บริการให้กับนักท่องเที่ยว มีการจัดตั้งเวรในแต่ละฝ่าย เพื่อให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบร่วมกัน มีจุดให้บริการรถหรือยานพาหนะ เพื่อใช้ในการท่องเที่ยวสัญจรภายในชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ (2549, น. 12-15) ได้กล่าวถึง จุดการจัดให้มีเขตบริการหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เช่น ยานพาหนะ สำหรับการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งในแต่ละจุดของแหล่งท่องเที่ยวควรจัดให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสมและเป็นพื้นที่ราบมากพอที่จะจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการข้อมูลและความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีเอกสารสิ่งพิมพ์ นิทรรศการ แผ่นป้ายบรรยายจัดให้เส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดิน ป่า ให้สามารถแนะนำและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติ รวมถึงสิ่งที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสมมากที่สุด การให้บริการติดต่อสื่อสารสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ การให้บริการส่งจดหมาย โทรศัพท์ ทั้งในและต่างประเทศ บริการอินเทอร์เน็ต เป็นต้น พบว่า มีการติดต่อ

สื่อสารทางโซเชียลเน็ตเวิร์คทางโทรศัพท์ และทางเพจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของกูเลา เค็มไอรังปันตัย เป็นต้น เพื่อความสะดวก และรวดเร็วในการประสานงานอย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รัชฎาพร เลิศโกคานนท์ และวิเชียร เลิศโกคานนท์ (2557) พบว่า ความมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว โดยอาจรู้จักโดยการเล่าบอกต่อๆ ในการสื่อสารกันว่า สวยงาม น่าสนใจ แปลกตา และมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรประมงที่น่าตื่นเต้น อีกทั้งมีวัฒนธรรมพื้นบ้านที่หาดูได้ยากการบอกเล่าดังกล่าวจะทำให้สถานที่นั้นๆ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมงที่มีชื่อเสียง นอกจากการบอกเล่าแล้ว ความมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักอาจเกิดขึ้นได้จากการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐโดยใช้สื่อต่างๆ หรือการจัดพิมพ์โบรชัวร์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นได้นอกจากนี้ชุมชนมีการให้บริการด้านการฝึกอบรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ การให้บริการอุปกรณ์ฝึก ทักษะเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการให้บริการฝึกอบรมทางอาชีพ เป็นต้น พบว่า กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งมีศูนย์ฝึกอบรมอาชีพในการให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไอรังปันตัยในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแปรรูปของอาหารทะเล ด้านการประกอบอาชีพของชาวประมง หรือวิถีชีวิตของชาวประมง ที่สะอาด และเป็นการแปรรูปของอาหารทะเลที่จะไม่เจือปนของสารเคมี อีกทั้งยังเป็นศูนย์เรียนรู้ของการบริหารทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อำนาจ รักษาพล (2548) ได้ทำการประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเกาะยาวน้อยตำบลเกาะยาวน้อยอำเภอเกาะยาวน้อยจังหวัดพังงา พบว่า ความพร้อมขององค์กรชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การยอมรับและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในกิจกรรม และการเรียนรู้ร่วมกันของการขยายเครือข่าย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมงของการเพิ่มทักษะในการเรียนรู้ด้วยตัวเองที่เข้มแข็ง ซึ่งผลการศึกษา มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงที่ชุมชนต้นหยงเปาว์ที่ได้รับรางวัลของของกลุ่มเครือข่ายภายในชุมชน ได้แก่ 1) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรดีเด่นจากมูลนิธิของดอกเตอร์ สุรพงษ์ สุตารา 2) เครือข่ายบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนของกรมทรัพยากร

ทางทะเลและชายฝั่ง และ 3) รางวัลวิจัยดีเด่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย
สกวปี 2560 ซึ่งทำให้เป็นที่ยอมรับของชุมชนสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ว่าเป็นชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การรองรับ การบริการ และเป็นต้น
แบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมงที่เข้มแข็ง และชุมชนมีการให้บริการ
สำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ แหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับ บริการ
ผู้สูงอายุและคนพิการ ได้แก่ ห้องน้ำ ทางลาดเอียง ทางสัญจร สื่อ เพื่อการเรียนรู้และ
ฝึกอาชีพผู้สูงอายุและคนพิการ เป็นต้น พบว่า ถ้าทางชุมชนต้นหยงเปาว์ได้เปิดให้เป็น
แหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ทางชุมชนจะต้องมีการตระหนักในการจัดวางหรือ
การให้บริการพื้นที่ท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุหรือคนพิการ เช่น มีทาง
ลาดเอียง ห้องน้ำสำหรับผู้พิการหรือผู้สูงอายุ และมีกิจกรรมอบรมผู้สูงอายุ ฟังธรรม
และมีการจับรางวัล เพื่อให้ผู้สูงอายุได้คลายเครียดบ้าง และเพิ่มพื้นที่ที่เป็นพื้นที่พักผ่อน
หย่อนใจให้มากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการและผู้สูงอายุในการใช้บริการ
ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รัชฎาพร
เลิศโกคานนท์ และวิเชียร เลิศโกคานนท์ (2557) พบว่า ปัจจัยที่เป็นการบริการขั้น
พื้นฐานที่จะทำให้นักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ จึงมีความจำเป็นและให้ความ
สำคัญของกลุ่มนักท่องเที่ยวนี้ เพื่อการอำนวยความสะดวก และการความสะดวกสบาย
ในการให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้สามารถมาท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นๆ ได้
โดยทั่วไปสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวต้องการ คือ มีพื้นที่ลาดเอียง มีสุขา
สำหรับผู้พิการหรือผู้สูงอายุที่สะอาด มีสถานบริการ สถานเริงรมย์ สถานรักษาพยาบาล
ระบบรักษาความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกนี้ควรมีพร้อมทั้งทางด้านปริมาณ
และคุณภาพ

4. ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ชุมชนมีความโดดเด่นด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาใช้ในการประกอบ
อาชีพของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาเกลือเค็ม กะปิ กุ้ง มั่นกุ้ง โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
เป็นต้น พบว่า ความโดดเด่นของชุมชนต้นหยงเปาว์ โดยส่วนใหญ่เป็นชาวประมง
พื้นบ้านและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตรประมง

เช่น การทำแห การลอบปู ลอบกุ้ง โฝงผาง การถักอวนด้วยมือโดยไม่ได้ใช้เทคโนโลยีเข้ามา รวมถึงกระบวนการแปรรูปของอาหารพื้นถิ่นที่มาทอดลงชิม และเข้ามาสัมผัสจริงถึงรสชาติของอาหารพื้นบ้าน เช่น กาปูชื้อเบ๊ะหรือยำผักเบี้ย ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของ ราณี อิลิซัยกุล และคณะ (2558) พบว่า ประเทศไทยมีความโดดเด่นของผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย มีภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ด้านการเกษตร เทคโนโลยีการเกษตร รวมทั้งความงดงามของทรัพยากรธรรมชาติและภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยว แม้สถานที่ทางการเกษตรจะตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาและการแปรรูปพันธุ์สัตว์น้ำทางการเกษตรประมง เพื่อจำหน่ายและเป็นการสร้างรายได้หลักให้กับชุมชนที่เข้มแข็ง ความโดดเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของการหาเช้า – กินค่ำ และคนในชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมง ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งปลา กุ้ง หอย และปู จากการออกทะเล และอีกส่วนหนึ่งเป็นประมงพื้นบ้านที่ออกหาในแม่น้ำลำคลอง แต่ในขณะเดียวกันมีบางครัวเรือนจะดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น มีการเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกเองกินเอง บางส่วนเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2553) ได้กล่าวว่า จากโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการบริหารจัดการโดยรัฐของ (หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน บริษัทเอกชน วิสาหกิจชุมชน และบุคคลทั่วไป เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และยึดหลักตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ชุมชนมีสภาพธรรมชาติและความสะดวกสบายของแหล่งท่องเที่ยว มีความสวยงามตามธรรมชาติที่ได้รับการและตกแต่งภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม และกลมกลืนกับธรรมชาติ เช่น จุดชมวิวยาวของชายหาดต้นหยงเปาว์ ป่าชายเลน เป็นต้น พบว่า ชุมชนต้นหยงเปาว์มีความสวยงามทางธรรมชาติที่หลากหลาย ได้แก่ 1) ชายหาดหรือทรายที่สะอาด 2) มีป่าชายเลนที่ขึ้นชื่อว่ามีคุณค่าสมบูรณ์มากที่สุดของจังหวัดปัตตานี เนื่องจากเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่สวยงาม 3) มีการเยี่ยมชมบรรยากาศริมทะเล มีการปรับภูมิทัศน์ชุมชนให้มีความสวยงามและสะอาด 4) มีการปลูกต้นสน เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเปิดเป็นสถานที่เรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น มีนักเรียนของโรงเรียนใกล้เคียง

ภายในชุมชนมาทัศนศึกษาหรือเรียนนอกห้องเรียน 5) มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ และหลากหลาย และ 6) มีจุดชมวิวของพระอาทิตย์ขึ้น-พระอาทิตย์ตกในช่วงตอนเย็น อีกทั้งมีการชมป่าโกงกางในป่าชายเลน มีทรัพยากรสัตว์น้ำที่หลากหลาย และมีเส้นทางที่น่าสนใจของวิธีการศึกษาเรียนรู้โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโอริ่งปันต์ยี่ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปอาหารทะเล เช่น ปลาเกลือเค็ม กะปิกุ้ง มันกุ้ง กุ้งแห้ง ปลาแห้ง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ชฎาพร ขุนทองเพชร (2550) ทำการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษาถ้ำภูผาเพชร พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การรักษาระบบนิเวศ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสาธารณะด้านการศึกษาความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่และการจัดการโดยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเกษตรประมง การแข่งขันพายเรือ การวาดลวดลายเรือกอกและกิจกรรมการสะบัดปลาออกจากอวน การถักอวนแต่ละชนิด เป็นต้น พบว่า ชุมชนต้นหยงเปาว์มีอัตลักษณ์ในกิจกรรมที่โดดเด่น คือ 1) วิถีชีวิตของชุมชนประมงพื้นบ้านหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมง ที่เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวประมงชายฝั่งและในแม่น้ำลำคลอง 2) กิจกรรมการผจญภัยในการล่องเรือในป่าโกงกางของป่าชายเลน เพื่อเยี่ยมชมความสวยงามของพืชพรรณของแต่ละชนิดที่สวยงามตามธรรมชาติ 3) กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต 4) กิจกรรมการใช้ภูมิปัญญาในเรื่องของการแปรรูปอาหารทะเล เช่น ปลาเกลือเค็ม กะปิกุ้ง มันกุ้ง กุ้งแห้ง ปลาแห้ง ข้าวเกรียบ เป็นต้น 5) ภูมิปัญญาในเรื่องของการใช้เครื่องมือประมง เช่น การสร้างบ้านปลา โดยการทิ้งซั้งปะการังเทียม การปลูกหญ้าเทียม เป็นต้น 6) กิจกรรมการจัดงานเมาลิด 7) กิจกรรมการแข่งขันพายเรือของทุกๆ ปีในช่วงวันฮารีรายอ 8) กิจกรรมการสะบัดปลา 9) การวาดลวดลายเรือกอกและ 10) กิจกรรมการตกปลาในทะเล เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ กฤษณ์ ไครตสมบัติ (2553) ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ด้านการดึงดูดใจของสภาพทางธรรมชาติและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ทั้งนี้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวในการสร้างความน่าสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยว
เชิงเกษตรประเภทที่หลากหลาย สร้างสรรค์ และสามารถสร้างมูลค่าทางการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

- ด้านผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรมีการพัฒนา
คุณภาพให้ได้มาตรฐานและควรมีมาตรการป้องกันการนำผลิตภัณฑ์จากแหล่งเกษตร
อื่นมาจำหน่ายแทน ทั้งนี้เพื่อรักษาคุณภาพของสินค้าภายในชุมชน และเพื่อคุ้มครอง
สิทธิผู้บริโภคพึงได้รับมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

- ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนต้นหยงเปาว์ ตำบลท่าก้ำ อำเภอนองจิก จังหวัด
ปัตตานี เพื่อค้นหารูปแบบการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ น่าสนใจ และสามารถดึงดูด
นักท่องเที่ยวได้

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง “การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน
ต้นหยงเปาว์ ตำบลท่าก้ำ อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี” สำเร็จลงได้ด้วยความ
กรุณาจากหลายท่านที่ได้อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษา แนะนำ
แนวทางที่ถูกต้องอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษา ดร.ประจวบ ทองศรี ที่ได้กรุณา
แนะนำและให้คำปรึกษา แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆของปัญหาเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์
ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและเสียสละเวลาของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอ
ขอบพระคุณ ไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ทุกท่าน บิดา มารดา และเพื่อนร่วมรุ่น ที่สนับสนุน และเป็นกำลังใจให้กับผู้ศึกษาเป็นอย่างดีเสมอมา ตลอดจนทุกท่านที่เกี่ยวข้องซึ่งมิได้กล่าวนาม ณ ที่นี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). *ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558 – 2560*. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2560, จาก: <http://www.mots.go.th>
- กฤษฎณ์ ไครตสมบัติ. (2553). *การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- เกศณีย์ สัตตรัตน์ขจร. (2550). *การศึกษาศาสนาความเป็นไปได้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร: กรณีศึกษาหมู่บ้านปางมะโอ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง*. (การค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- โกมล วงศ์อนันต์ และอภิชา ประกอบแสง. (2555). *ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงกลยุทธ์ขั้นสูง*. สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2561, จาก: <http://www.stou.ac.th>
- ชญาพร ขุนทองเพชร. (2550). *การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาอำเภูปาพะเยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา).
- นิรุรินทร์ ไล่พันธ์. (2544). *ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนางย้อย จังหวัดอุบลราชธานี*. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2561, จาก: <http://search.lib.cmu.ac.th>
- ไบเฟิร์น วงษ์บัวงาม และมุขสุดา พูลสวัสดิ์. (2556). *การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โครงการที่ได้รับรางวัลจากการประกวดผลงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภาคการเกษตรในเขตกรุงเทพและปริมณฑล*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

- ประชาชาติธุรกิจเศรษฐกิจในประเทศ. (2561). *สศก.ประเมินท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ 8-9% เม็ดเงินกว่า 1.38 หมื่นล้าน*. สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2561, จาก: <https://www.prachachat.net>
- มนัสสินี บุญมีศรีสง่า. (2558). การให้ความหมายรูปแบบและกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวแบบดาร์กทัวร์ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(2), 571-592.
- ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ. (2549). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.
- ราณี อธิชัยกุล และคณะ. (2558). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไทยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอาเซียน*. สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2561, จาก: <http://www.sms-stou.org>.
- รัชฎาพร เลิศโกศานนท์ และวิเชียร เลิศโกศานนท์. (2557). *การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านเหมืองกุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2560, จาก: <https://www.tci-thaijo.org>
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิวัฒน์ชัย บุญญานุพงศ์. (2544). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน กรณี: ศึกษาชุมชนมอญบ้านเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- ศิริจรรยา ประพุดติกิจ. (2553). *การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดตราด เพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. (ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).

- ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2546). *ความหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. สืบค้นเมื่อ: 22 กันยายน 2561, จาก: <http://www.travelmaehongson.orglagrotourism-th.html>
- สำนักงานทะเบียนและบัตรอำเภอหนองจิก จ.ปัตตานี. (2562). *ข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี*. สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2562, จาก: <https://www.thakamcham.go.th/detail.php?id=645>
- สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. (2553). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. (ฉบับที่2). กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). *การสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย พ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- สินธุ์ สโรบล. (2546). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน (แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ)*. เชียงใหม่: โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- อมรรัตน์ วงศ์เป็ง. (2554). *ปัจจัยทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวประเทศไทยของนักท่องเที่ยวชาวยุโรป*. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาธุรกิจระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- อานาจ รักษาพล. (2548). *การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเกาะยาวน้อย ตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (Third edition). New York : Harper and Row Publication.

ความคิดเห็นของประชาชนและบุคลากรท้องถิ่นในเรื่องการควบรวม
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอขามสะแกแสง
จังหวัดนครราชสีมา
Citizens and Officials' Opinion on Amalgamation of Local
Administrative Organizations in Kham Sakaesaeng District,
Nakhon Ratchasima Province

ปณิดา แสนหล้า¹ และ กฤษวรรณ โล่ห์วัชรินทร์²

Panida Sanla¹ and Grichawat Lowatcharin²

¹นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต

¹Student, Master of Public Administration Program,

¹วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น

^{1,2}College of Local Administration

^{1,2}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2}KhonKaen University

บทคัดย่อ

การควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแนวทางที่มุ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดทำบริการสาธารณะในระดับท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรและประชาชนต่อการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบลหนองหัวฟานและตำบลขามสะแกแสง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา และเพื่อศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหากมีการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบสำรวจ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 แห่ง จำนวน

32 คน และกลุ่มประชาชนในเขตตำบลหนองหัวฟานและตำบลขามสะแกแสง จำนวน
392 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มบุคลากรและประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน
เนื่องจากจะทำให้มีบุคลากรและงบประมาณเพิ่มขึ้น บุคลากรมีการแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ในการทำงาน สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและบริการสาธารณะ
ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นโยบายการพัฒนาตำบลไปในทิศทางเดียวกัน
ช่วยลดงบประมาณด้านบุคลากรทางการเมือง และเกิดการแข่งขันทางการเมืองที่
หลากหลายทำให้ประชาชนมีโอกาสเลือกนักการเมืองที่มีความรู้ความสามารถได้มาก
ขึ้น สำหรับผลกระทบต่อการบริการสาธารณะที่อาจเกิดขึ้น พบว่า บุคลากรและ
ประชาชนเกรงว่าหมู่บ้านที่ไม่มีสมาชิกสภาท้องถิ่นจะไม่ได้รับการดูแล เนื่องจากจำนวน
สมาชิกสภาจะลดลงตามโครงสร้างที่เปลี่ยนไป

คำสำคัญ: การควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, บริการสาธารณะ, การเมืองท้องถิ่น

Abstract

Municipal amalgamation is an approach promoted by the national government to enhance efficiency of service provision at the local level. The current study aimed to examine local citizens and officials' opinion on possible amalgamations of local administrative organizations (LAOs) in Nong Hua Fan and Kham Sakaesaeng Subdistricts, Kham Sakaesaeng District, Nakhon Ratchasima Province, and to examine effects that might happen after such amalgamations. A survey design was employed with two target groups: first, a group of 32 local officials from 4 LAOs; and second, a sample of 392 local citizens selected via a systematic random sampling technique.

Findings show that most of local citizens and officials agree with a potential amalgamation of LAOs in their respective sub-district due to the following reasons: there would be an increase in personnel and budgetary resources; local officials would have a wider range of experiences; local problems and needs would be addressed more efficiently; there would be more inclusive policy formulation; there would be a substantial reduction in expenses for elected officials; and there would be a greater opportunity to elect more qualified local politicians because the competition is more intense. Regarding potential effects of the amalgamation, local citizens and officials are worried that some communities might not be as well represented because of the reduced number of council members under the new structure.

Keywords: Municipal Amalgamation, Public Service, Local Politics

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นไทยถือกำเนิดมาเป็นเวลานานกว่าหนึ่งศตวรรษ นับตั้งแต่มีการจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2435 (ธนศวร เจริญเมือง, 2542) เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐบาลในการให้บริการสาธารณะให้เกิดความทั่วถึง มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดสุขาภิบาลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440 ให้มีหน้าที่ดำเนินการรักษาความสะอาด ป้องกันโรค ทำลายขยะมูลฝอย และจัดหาสถานที่ถ่ายสุสำหรับประชาชนทั่วไป (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2559, น. 9) และในปี พ.ศ. 2448 มีการจัดตั้งสุขาภิบาลท่าฉลอม ขึ้นในหัวเมืองเป็นแห่งแรก ในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองมาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และได้เปลี่ยนระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินเป็นราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 สำหรับราชการส่วนท้องถิ่น รัฐบาลได้จัดตั้งเทศบาลขึ้นตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476 กำหนดเทศบาลให้มี 3 ระดับ คือ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล (สถาบันพระปกเกล้า, ม.ป.ป.) เพื่อให้เป็นสถาบันขั้นต้นสำหรับสอนให้ประชาชนเข้าใจการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และได้จัดตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดขึ้น ในปี พ.ศ. 2498 เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของการปกครองท้องถิ่นในเขตเทศบาล และสุขาภิบาล โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่นอกเขตเทศบาล และสุขาภิบาล เพื่อให้ประชาชนที่อยู่นอกเขตได้รับการบริการสาธารณะอย่างทั่วถึง แต่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบอันยาวนานในช่วงปี พ.ศ. 2500-2530 การปกครองท้องถิ่นถูกลดความสำคัญลง จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และได้ปรับปรุงพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 โดยให้ดำเนินกิจการในเรื่องที่องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถดำเนินการเองได้ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การจัดบริการสาธารณะมีประสิทธิภาพทั่วถึง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

แม้ว่าการปกครองท้องถิ่นมีประวัติมายาวนานจนถึงปัจจุบัน แต่การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงประสบกับปัญหาการบริหารงานที่ยังขาดศักยภาพขาดประสิทธิภาพ ส่งผลกระทบต่อการจัดทำบริการสาธารณะ ภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความซ้ำซ้อนกัน ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีมากถึง 7,853 แห่ง (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2560) ทำให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติส่งผลให้มาตรฐานในการจัดบริการสาธารณะ ให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ส่งผลให้การพัฒนาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่มีการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน และในการจัดสรรงบประมาณจากรัฐทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันไม่สามารถรองรับภารกิจที่ถ่ายโอนในอนาคตได้ การแก้ไขปัญหาคือความทับซ้อนของพื้นที่และภารกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงเป็นเรื่องที่สำคัญซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทมากที่สุดในการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน บทบาทนี้จะทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบด้วยกัน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งทั้ง 3 รูปแบบ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในด้านบทบาท อำนาจ และหน้าที่ และแตกต่างกันในด้านขนาดพื้นที่ รายได้ จำนวนประชากร จำนวนสมาชิกสภาภาระงบประมาณ (เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน) จำนวนเขตเลือกตั้งและจำนวนประชากร ต่อจำนวนสมาชิกสภาระหว่างท้องถิ่นในเขตพื้นที่ชนบทและในเขตพื้นที่เมือง นอกจากนี้ยังมีความทับซ้อนกันของพื้นที่ในบางรูปแบบที่มีพื้นที่ติดต่อกัน (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2559) ในด้านรายได้ และงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังประสบกับปัญหาแม้จะสามารถหารายได้ด้วยตนเอง แต่ยังคงพึ่งพางบประมาณจากส่วนกลางเป็นหลักส่งผลให้ขาดอิสระในการบริหารงาน (ดิเรก บัณฑิตวิวัฒน์ และกอบกุล رایะนาคร, 2552) ปัญหาการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก ซึ่งไม่มีโครงสร้างและบุคลากรรองรับการจัดบริการสาธารณะที่มีขนาดใหญ่ หรือรองรับการถ่ายโอนภารกิจขนาดใหญ่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จากปัญหาข้างต้นส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับการบริการสาธารณะอย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากท้องถิ่นเองยังขาดความรู้ ความชำนาญในการจัดทำบริการ

สาธารณะที่ต้องใช้เทคนิค ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2559)

อำเภอลำทะเมนชัย เป็นหนึ่งใน 32 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 7 ตำบล ได้แก่ ตำบลลำทะเมนชัย, ตำบลโนนเมือง, ตำบลเมืองนาท, ตำบลชีวก, ตำบลพะวงด, ตำบลหนองหัวฟาน, ตำบลเมืองเกษตร และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 9 แห่ง โดยมี 2 ตำบล คือ ตำบลลำทะเมนชัย และตำบลหนองหัวฟาน ที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 รูปแบบในพื้นที่ตำบลเดียวกัน คือ เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

ตำบลลำทะเมนชัยมีพื้นที่ 42 ตารางกิโลเมตร โดยเทศบาลตำบลลำทะเมนชัย มีพื้นที่ทั้งหมด 3.11 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 5,263 คน มีรายรับประมาณการปี พ.ศ. 2560 จำนวน 46,309,531.48 บาท พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตชุมชน เป็นแหล่งการค้าขาย การขนส่งของอำเภอลำทะเมนชัย (เทศบาลตำบลลำทะเมนชัย, ม.ป.ป.) ในขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลลำทะเมนชัย มีพื้นที่ทั้งหมด 60 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 15 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 7,270 คน มีรายรับประมาณการปี พ.ศ. 2560 จำนวน 35,920,000 บาท พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำไร่ทำนา และป่าสาธารณะ (องค์การบริหารส่วนตำบลลำทะเมนชัย, ม.ป.ป.)

ตำบลหนองหัวฟานมีพื้นที่ 47.87 ตารางกิโลเมตร เทศบาลตำบลหนองหัวฟาน มีพื้นที่ทั้งหมด 6.40 ตารางกิโลเมตร รับผิดชอบพื้นที่ 5 ชุมชน มีประชากรจำนวน 3,488 คน มีรายรับประมาณการปี พ.ศ. 2560 จำนวน 52,500,000 ล้านบาท พื้นที่ครอบคลุมในเขตชุมชนที่เป็นแหล่งการค้าขาย การขนส่งของตำบล (เทศบาลตำบลหนองหัวฟาน, ม.ป.ป.) ในขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหัวฟานมีพื้นที่ทั้งหมด 41.47 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่รับผิดชอบ 9 หมู่บ้าน มีประชากรจำนวน 3,669 คน (ข้อมูลสำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อ 30 ธันวาคม 2560) มีรายรับประมาณการปี พ.ศ. 2560 จำนวน 24,723,690.18 ล้านบาท มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งตำบลพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 249 กำหนดให้ “การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบใดให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และความสามารถในการปกครองตนเองในด้านรายได้ จำนวน และความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบ” และร่างประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้บัญญัติการควบรวม และการรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ในส่วนที่ 2 มาตรา 15 กำหนด “ให้ควบรวมเทศบาลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่าสี่ล้านบาท หรือมีจำนวนประชากรต่ำกว่าเจ็ดพันคนเข้าด้วยกัน หรือกับเทศบาลแห่งอื่นที่มีพื้นที่ติดกัน และในอำเภอเดียวกันภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีผลบังคับใช้” (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2559) ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับจึงได้มีแนวคิดในการทำวิจัย เพื่อสำรวจความคิดเห็นผู้บริหาร ประธาน หรือรองประธานสภาท้องถิ่น พนักงานเทศบาล พนักงานส่วนตำบลในสายงานอำนวยการ และสายงานผู้บริหาร และประชาชนในท้องถิ่น หากมีการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลเดียวกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในตำบลหนองหัวฟานและตำบลสามสะแกแสง ต่อการควบรวมเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน
2. เพื่อศึกษาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นทางด้านการเมือง การบริหารองค์กร และการจัดทำบริการสาธารณะเมื่อมีการควบรวมเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่ตำบลหนองหัวฟานและตำบลสามสะแกแสง

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (municipal amalgamation, consolidation, หรือ merger) เป็นแนวคิดที่นำมาใช้เพื่อเป็นเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพ และศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการ

สาธารณะ ที่เริ่มมีบทบาทในการจัดทำบริการสาธารณะเพิ่มมากขึ้น จากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับความท้าทายในการจัดทำบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพ โดยมองว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ขาดประสิทธิภาพและศักยภาพ เนื่องจากมีขนาดเล็กเกินไป จึงนำมาสู่การหาขนาดที่เหมาะสม (optimal size) อันเป็นที่มาของแนวคิดการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดบริการสาธารณะ (พบสุข ชำของ, 2560) บนฐานความคิดที่เกี่ยวข้องกับการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 ด้าน คือ ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดสรรทรัพยากร และประสิทธิภาพทางเทคนิค ให้ความสอดคล้องกับบริบทของทุน และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ปรากฏในพื้นที่ นอกจากกระบวนการในการควบรวมทางด้านเศรษฐศาสตร์ในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะแล้ว ฐานความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นเมื่อมีการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นกระบวนการที่ต้องให้ความสำคัญอีกประการหนึ่ง

1. ทฤษฎีว่าด้วยประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะ (Efficiency in Service Delivery)

ประสิทธิภาพ (efficiency) เป็นผลของการปฏิบัติงานที่เป็นไปตามเป้าหมาย ผลการปฏิบัติงานที่เป็นไปตามเป้าหมายถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ในทางตรงกันข้ามถ้ามีผลการปฏิบัติงานที่ไม่ดีถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำ (ศักดิ์ดา สบาย, 2553) หรือหมายถึง การทำงานที่ประหยัด รวดเร็ว และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าทั้ง เงิน คน วัสดุ และเวลา (เอกพงศ์ กระแสอินทร์, 2554) ในส่วนมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะสาขาวิชาการคลังสาธารณะ (public finance) มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญสองประเด็น คือ ประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร และประสิทธิภาพทางเทคนิค (Dowding & Mergoupis, 2003 อ้างถึงใน กฤษวรรณ์ ไล่วัชรินทร์, 2560) ดังนี้

ประสิทธิภาพการจัดสรรทรัพยากร (allocative efficiency) หมายถึง ประสิทธิภาพในการจัดสรรสินค้า หรือบริการที่ทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ประชาชน

และสามารถลดต้นทุนค่าเสียโอกาสต่ำสุดหรือการใช้ทรัพยากรน้อยสุดจากผลผลิต (Cambridge dictionaries, 2561)

ประสิทธิภาพทางเทคนิค (technical efficiency) หมายถึง ประสิทธิภาพที่เกิดจากการที่รัฐบาลสามารถลดต้นทุนการผลิต และการบริการสาธารณะจากความสามารถในการผลิตปัจจัยนำเข้าได้สูงกว่าการผลิตปัจจัยนำเข้าในระดับเดียวกัน (Jimenez & Hendrick, 2010 อ้างถึงใน กฤษวรรณ ไส้หัวขรินทร์, 2560) ประสิทธิภาพทางเทคนิค โดยทั่วไปสามารถเกิดขึ้นได้จากการประหยัดโดยเพิ่มขนาด และการประหยัดโดยเพิ่มขอบข่าย ทั้งนี้ การประหยัดโดยเพิ่มขนาด (economies of scale) หมายถึง การประหยัดต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยลดลงเมื่อมีการขยายการผลิตที่มากขึ้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ม.ป.ป.) และการประหยัดโดยเพิ่มขอบข่าย (economies of scope) หมายถึง การประหยัดต้นทุนในการผลิตสินค้าหลายชนิดในองค์กรเดียวกัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ม.ป.ป.)

โดยสรุป ประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการควมรวมองค์ประกอบของส่วนท้องถิ่น คือการที่รัฐสามารถจัดสรรสินค้าและบริการสาธารณะได้อย่างตรงตามความต้องการของประชาชน โดยสามารถลดต้นทุนเฉลี่ยผลผลิตต่อหน่วยลดลง นั่นคือการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทำให้ต้นทุนต่อหัวลดลงที่เรียกว่า การประหยัดโดยเพิ่มขนาด และการประหยัดจากการทำงานที่คุ้มค่ากับการใช้ทรัพยากรไม่ว่าจะเป็น เงิน คน วัสดุ และเวลา

2. ทฤษฎีว่าด้วยประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น (Local Democracy)

ประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น (local democracy) คือ ประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรง นั่นคือการเน้นให้ประชาชนปกครองตนเอง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำในการช่วยงานสาธารณะของท้องถิ่น (อนเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2545)

ประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น (local democracy) เป็นแนวคิดที่มากับชุมชนขนาดเล็กนั้นคือเป็นเรื่องของประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) การลงเสียงประชามติ (referendum) และการเลือกผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่แทนตน หรือเรียกว่าระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) (บุษกร ปลีคิง, 2558)

การปกครองในระดับท้องถิ่นก่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งระดับชุมชน และระดับประเทศ เพราะการปกครองท้องถิ่นเป็นประชาธิปไตยโดยพื้นฐาน เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ถูกตรวจสอบโดยสภาท้องถิ่น และประชาชน (Charles Tiebout, 1956 อ้างถึงใน ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, พิชิต รัชตพิบูลภพ, ดารุณี พุ่มแก้ว, พิชิตชัย กิ่งแก้ว, 2559, น. 2) ในขณะที่ นันทวัฒน์ บรมานันท์ (2544, น. 27) กล่าวว่า ประชาธิปไตยท้องถิ่น คือ การที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการของท้องถิ่น ซึ่งมี 2 รูปแบบ รูปแบบแรก คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการของท้องถิ่นเพื่อรับทราบผลการดำเนินงาน การตัดสินใจของผู้บริหารท้องถิ่นรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการเกี่ยวกับการดำเนินงานบางประเภทของท้องถิ่นซึ่งถือเป็นรูปแบบที่สำคัญของการมีส่วนร่วมรูปแบบที่สอง คือ การให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านกระบวนการเลือกตั้งเข้าไปเป็นสมาชิกสภาหรือผู้บริหารท้องถิ่น

นอกจากนี้การปกครองท้องถิ่นยังก่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งระดับชุมชน และระดับชาติ 6 ประการ ดังนี้ ประการแรก ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง (Greater political participation by the people) การมีผู้นำท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งทำให้ประชาชนเกิดความสนใจเข้าร่วมการเสนอนโยบายทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น

ประการที่สอง ผู้นำชุมชนเกิดความรับผิดชอบต่อประชาชน (Accountability) ซึ่งหมายถึง “พันธะสัญญาหรือความรับผิดชอบต่อประชาชนในทางการเมืองที่ผู้มาจากการเลือกตั้งมีต่อผู้เลือกตั้ง” ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งตัวแทน และตัวแทนเหล่านั้นต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนเมื่อเข้าไปทำงานอะไรผลงานเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนรวมที่จะต้องอธิบายให้ได้ จอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart Mill) กล่าวว่าถือเป็นสิทธิของเอกชนและกลุ่มท้องถิ่นที่จะตรวจสอบและควบคุมการปกครองระดับท้องถิ่นเพื่อป้องกันการชิงอำนาจที่เกินขอบเขต อิลวิสทาเกอร์ (Yivisaker) เห็นว่ารัฐบาลที่ดีต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้เลือกตั้ง และประชาชนสามารถเข้าหาข้าราชการได้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2555, น. 38)

ประการที่สาม การปกครองท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งจะสามารถบริหารจัดการแบบเผด็จการได้ เพราะเมื่อท้องถิ่นเข้มแข็ง สถาบันการเมืองมีความมั่นคง การใช้อำนาจแบบเผด็จการจากส่วนกลางจะเป็นไปได้ยากขึ้น

ประการที่สี่ การเมืองท้องถิ่นเป็นเวทีสร้างนักการเมืองระดับชาติในแง่ที่จะพัฒนาประชาธิปไตย เมื่อผู้นำท้องถิ่นได้เรียนรู้การเมืองในระดับท้องถิ่น จนกระทั่งส่งผลให้มีความศรัทธาจากประชาชน เขยิบจากการได้รับเลือกตั้งจากสมาชิกสภาเทศบาลมาเป็นสมาชิกสภาจังหวัด และมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ประการที่ห้า การสร้างประชาธิปไตย และการพัฒนาการเมืองที่มั่นคงต้องเริ่มจากการสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นก่อน แล้วจึงขยายไปสู่ระดับประเทศ ดังนั้นการปกครองท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับชาติ เพราะทำให้เกิดการพัฒนาการเมืองในวงกว้าง ประชาชนเรียนรู้ถึงวิธีการเลือกตั้ง การตัดสินใจ การต่อสู้แข่งขันกันตามวิถีทางการเมืองในที่สุดประชาชนจะรู้จักรักษาผลประโยชน์ของตน

ประการที่หก การปกครองท้องถิ่นจะก่อให้เกิดการเรียนรู้วิถีทางการเมืองของประชาชน (politicization) เพราะการเมืองท้องถิ่นมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับชาติ นั่นคือการมีกิจกรรมทางการเมืองเกิดขึ้นอยู่เสมอในท้องถิ่นต่าง ๆ กิจกรรมเหล่านั้นจะส่งผลให้การเมืองในท้องถิ่นมีชีวิตชีวา นำไปสู่ถนนแห่งประชาธิปไตย การบริหารกิจการท้องถิ่นจะส่งผลต่อประชาชนมากกว่าการบริหารงานของรัฐ (เกวิทย์ พวงงาม, 2555, น. 39)

โดยสรุป ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นคือรากฐานที่สำคัญในการสร้างประชาธิปไตย ไปสู่ระดับประเทศ เพราะการปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนเรียนรู้ถึงวิธีการเลือกตั้ง การตัดสินใจ การจุดกระตุ้นความสนใจ ทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น ในที่สุดประชาชนจะรู้จักรักษาผลประโยชน์ของตน สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการเข้าสู่วิถีทางการเมืองของประชาชน ทั้งนี้ ก็เกิดคำถามถึงผลกระทบที่จะตามมาเมื่อมีการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั่นคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่ขึ้นอาจเกิดช่องว่างระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (survey research) โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (questionnaires) จากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในตำบลหนองหัวฟาน และตำบลขามสะแกแสง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา รวมถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทางด้านการเมือง การบริหารองค์กร และการจัดทำบริการสาธารณะเมื่อมีการควบรวมเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน

ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 1. นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. ประธานสภา และรองประธานสภาท้องถิ่น 3. ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวหน้าสำนักงานปลัด ผู้อำนวยการกอง จำนวน 32 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มประชาชน แบ่งตามเขตพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่ง กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยประชากรในเขตเทศบาลตำบลหนองหัวฟานจำนวน 3,488 คน ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหัวฟานจำนวน 3,669 คน ประชากรในเขตเทศบาลตำบลขามสะแกแสง จำนวน 5,263 คน ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลขามสะแกแสง จำนวน 7,270 คน โดยรวมมีประชากรทั้งสิ้น จำนวน 19,690 คน ผู้วิจัยกำหนดการสุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรของแต่ละพื้นที่ได้กลุ่มตัวอย่างของประชากรในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 392 คน และหาสัดส่วนขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 คน จากจำนวนประชากรในเขตตำบลหนองหัวฟานและตำบลขามสะแกแสง โดยวิธีการเทียบสัดส่วนประชากรในเขตตำบลหนองหัวฟานและตำบลขามสะแกแสงแต่ละหมู่บ้านกับขนาดกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มประชากรกำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้โอกาสความน่าจะเป็นทางสถิติ (probability sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) ค่าอันตรภาคเท่ากับ 50

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. กลุ่มประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่ง และสรุปผลการวิเคราะห์และจำแนกผลการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 ความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานในปัจจุบันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประเด็นที่ 2 ความคิดเห็นต่อการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประเด็นที่ 3 ความคิดเห็นต่อผลกระทบด้านบริการสาธารณะ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.1 ความคิดเห็นของบุคลากรต่อสภาพการดำเนินงานในปัจจุบันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่งส่วนใหญ่ พบว่า การดำเนินงานในปัจจุบันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นสามารถจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมด้านบุคลากร ด้านงบประมาณในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองปัญหา ความต้องการ และแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างทั่วถึงตรงตามความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานผ่านการตรวจสอบ การติดตามประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบการเข้าร่วมประชาคมรับฟังความคิดเห็น ปัญหา ความต้องการ การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบคณะกรรมการต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น คณะกรรมการตรวจรับงานจ้าง เป็นต้น

ในขณะเดียวกันความคิดเห็นของบุคลากรบางส่วน พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันยังประสบกับปัญหาในด้านข้อจำกัดตามระเบียบกฎหมายที่ไม่ชัดเจน และการกำกับ ดูแลของรัฐบาลกลางทำให้เกิดผลกระทบต่อการบริหารงาน และการจัดทำบริการสาธารณะ

1.2 ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่งส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน (ตารางที่ 1) เพราะจะทำให้มีบุคลากรและงบประมาณเพิ่มขึ้น บุคลากรมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานสามารถแก้ไขปัญหา ความต้องการของประชาชนได้รวดเร็วขึ้น การบริการสาธารณะและการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในตำบลเป็นไปอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน นอกจากนี้การควบรวมยังช่วยลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน ทางด้านการเมืองท้องถิ่นจะช่วยลดงบประมาณด้านบุคลากร ประชาชนสามารถคัดค้านการเมืองที่มีประสิทธิภาพได้มากขึ้น เพราะจะเกิดการแข่งขันที่หลากหลาย นโยบายการพัฒนภายในตำบลไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้การบริหารงาน และการจัดทำบริการสาธารณะเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (n=25)

ท่านเห็นด้วยหรือไม่หากมีการควบรวมกัน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ ตำบลเดียวกัน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.1 เทศบาลตำบลหนองหัวฟาน	4	57.1	3	42.9
1.2 องค์การบริหารส่วนตำบล หนองหัวฟาน	5	71.4	2	28.6
1.3 เทศบาลตำบลขามสะแกแสง	3	60.0	2	40.0
1.4 องค์การบริหารส่วนตำบล ขามสะแกแสง	3	50.0	3	50.0

บุคลากรที่ไม่เห็นด้วยมีความคิดเห็นว่า การควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีข้อจำกัดในเรื่องความซ้ำซ้อนของการกำหนดตำแหน่งการบริหารงานบุคคลระหว่าง 2 องค์กรเมื่อมีการควมรวมกันจึงจำเป็นต้องมีการจัดการการบริหารงานบุคคลให้มีความชัดเจน เพราะเมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้นการบริหารงานย่อมมีความยุ่งยาก และซับซ้อน และจะส่งผลให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลเดินทางมาติดต่อราชการยากขึ้น ด้านการเมืองจะส่งผลต่อรูปแบบทางการเมืองที่ไม่ชัดเจนจำนวนผู้แทนประชาชนลดลง อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาหมู่บ้านที่ไม่มีผู้แทนทางการเมืองเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างหมู่บ้านขนาดเล็ก และหมู่บ้านขนาดใหญ่ และการแข่งขันทางการเมืองจะรุนแรงมากขึ้น

1.3 ความคิดเห็นต่อผลกระทบด้านบริการสาธารณะ

ความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่ง ต่อผลกระทบด้านบริการสาธารณะพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า 1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน อาจส่งผลกระทบ เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความซ้ำซ้อนกันของเขตพื้นที่ที่อยู่ติดกัน การดำเนินงานด้านโครงสร้างพื้นฐานอาจส่งผลกระทบต่อประชาชน จึงต้องสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบต่อการควมรวมก่อน เข้าดำเนินการ 2. ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต ไม่ส่งผลกระทบ เพราะมีบุคลากรในการรับผิดชอบการดำเนินงานเพิ่มขึ้นทำให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถวางแผนการดำเนินงานในตำบลได้ต่อเนื่องในระยะยาวได้ 3. ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย ไม่ส่งผลกระทบ เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งมีบุคลากรในการดำเนินการอยู่แล้ว เมื่อควมรวมจะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานทำให้การดำเนินงานทั่วถึง และมีประสิทธิภาพมากขึ้น 4. ด้านการส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ไม่ส่งผลกระทบ เพราะทำให้มีงบประมาณในการดำเนินการเพิ่มขึ้น อีกทั้งตำบลหนองหัวฟาน และตำบลขามสะแกแสงไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 5. ด้านการศึกษา ไม่ส่งผลกระทบ เพราะมีบุคลากรในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น และเด็กนักเรียนที่อยู่ในเขตและนอกเขตสามารถเรียนร่วมกันได้ 6. ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ส่งผลกระทบ เพราะมีงบประมาณในการดำเนิน

การมากขึ้น และการพัฒนาระหว่างพื้นที่ทับซ้อนของทั้ง 2 หน่วยงานได้รับการพัฒนา
ไปในทิศทางเดียวกัน 7. ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ไม่ส่งผลกระทบ เพราะประชาชนของทั้ง 2 หน่วยงาน มีประเพณี วัฒนธรรม
ที่เหมือนกัน 8. ด้านการปศุสัตว์ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะมีบุคลากรและงบประมาณ
เพิ่มขึ้นประชาชนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม 9. ด้านสาธารณสุขไม่ส่ง
ผลกระทบ เพราะการดำเนินงานของทั้ง 2 หน่วยงานใช้บริการโรงพยาบาลส่งเสริมสุข
ภาพตำบลร่วมกันอยู่แล้ว เมื่อรวมกันจะทำให้การทำงานง่ายขึ้น 10. ด้านป้องกันและ
บรรเทาสาธารณภัย ไม่ส่งผลกระทบ เพราะทำให้มีบุคลากร เครื่องมือในการดำเนินงาน
เพิ่มขึ้นสามารถให้การช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. กลุ่มประชาชน

2.1 ความคิดเห็นของประชาชนต่อสภาพการดำเนินงานในปัจจุบัน
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความคิดเห็นของประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่ง
ส่วนใหญ่ พบว่า การดำเนินงานในปัจจุบันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถ
ให้ความช่วยเหลือแก้ไขและปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้มากขึ้น ประชาชน
สามารถเข้าถึงการบริการสาธารณะได้มากขึ้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร้องเรียน
ร้องทุกข์การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันสามารถทำได้
หลากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร้องเรียนโดยตรงต่อผู้บริหาร ร้องเรียน
ผ่านเว็บไซต์ หรือการรับข่าวสารการบริการสาธารณะผ่านการประชาสัมพันธ์ การแจ้ง
ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ออกรับฟังปัญหา ความต้องการผ่านการ
ประชาคม รับฟังความคิดเห็น ปัญหา ความต้องการของประชาชนทำให้การช่วยเหลือ
การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนสามารถทำได้รวดเร็วขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในขณะที่ความคิดเห็นบางส่วน พบว่า การดำเนินงานในปัจจุบัน
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมีบุคลากรในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่
สามารถแก้ไขปัญหาความต้องการให้กับประชาชนได้ เพราะงบประมาณมีไม่เพียงพอ
ต่อความต้องการของประชาชน เจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน
ทำให้การแก้ไขปัญหาล่าช้า มีการออกรับฟังปัญหาความต้องการของประชาชน

แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ นอกจากนี้การดำเนินงานของนายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีแผนนโยบายแต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

2.2 ความคิดเห็นของประชาชนต่อการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ความคิดเห็นของประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่งส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน (ตารางที่ 2) เพราะทำให้การติดต่อราชการในจุดเดียว การบริหารงานไม่กระจัดกระจาย ลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนของทั้ง 2 หน่วยงานที่อยู่ในตำบลเดียวกัน การจัดระบบการบริหารงานควรไปในทิศทางเดียวกัน การพัฒนาพื้นที่ในเขต และนอกเขตควรเท่าเทียม นอกจากนี้พื้นที่ อบต. มีเขตรับผิดชอบกว้างขวาง แต่งบประมาณในการพัฒนามีไม่เพียงพอ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้ และการควมรวมยังเป็นการลดงบประมาณด้านบุคลากร ประชาชนสามารถเลือกนักการเมืองที่มีความรู้ความสามารถ พร้อมเข้ามาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้มากขึ้น การแข่งขันทางการเมืองที่หลากหลาย มีการเปลี่ยนผันในการปกครองของทั้ง 2 องค์การ และมีการสร้างการเมืองการปกครองที่แปลกใหม่

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นของประชาชนต่อการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (n=386)

ท่านเห็นด้วยหรือไม่หากมีการควมรวมกัน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ ตำบลเดียวกัน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.1 เทศบาลตำบลหนองหัวฟาน	52	76.5	16	23.5
1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหัวฟาน	40	57.1	30	42.9
1.3 เทศบาลตำบลขามสะแกแสง	68	65.4	36	34.6
1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลขามสะแกแสง	84	58.3	60	41.7

ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยกับการควบรวมมีความคิดเห็นว่า การควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำให้องค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้นการบริหารงานไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง ประชาชนในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลไม่สามารถเข้าถึงการบริการสาธารณะได้ การเดินทางของประชาชนเพื่อติดต่อราชการต้องเดินทางลำบากขึ้นเนื่องจากเขตพื้นที่กว้างขึ้น ปัญหาความต้องการมีมากขึ้น ในด้านการบริหารงานจะอยู่ภายใต้ระบบพวกพ้อง เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกทางการเมือง หากไม่มีการจัดระบบการบริหารที่เป็นระบบและเป็นธรรม การแยกการบริหารออกจากกันของทั้ง 2 หน่วยงานดังเช่นปัจจุบันจะทำให้ประชาชนเข้าถึงการบริการได้มากกว่า

2.3 ความคิดเห็นต่อผลกระทบด้านบริการสาธารณะ

ความคิดเห็นของประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 4 แห่งต่อผลกระทบด้านบริการสาธารณะพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า 1. ด้านโครงสร้างพื้นฐานไม่ส่งผลกระทบ เพราะทำให้มีงบประมาณในการพัฒนามากขึ้น การพัฒนาด้านโครงสร้างสามารถทำได้อย่างทั่วถึงทั้งหมู่บ้านที่อยู่ในเขต และนอกเขต 2. ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตส่วนใหญ่ไม่ส่งผลกระทบ เพราะมีบุคลากรงบประมาณในการดำเนินการมากขึ้น การพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันทั้งตำบล นอกจากนี้แต่ละหมู่บ้านมี อสม. ช่วยดูแลอยู่แล้ว 3. ด้านการจัดระเบียบชุมชน สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อยส่วนใหญ่ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะทั้ง 2 หน่วยงานมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนคอยประสานงานในแต่ละหมู่บ้านทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น การดำเนินงานในภาพรวมของตำบลมีความเข้มแข็งมากขึ้น 4. ด้านการส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานของตำบลไปในทิศทางเดียวกัน การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น 5. ด้านการศึกษาส่วนใหญ่ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำงานร่วมกันได้ทำให้ทุกหมู่บ้านสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ง่ายขึ้น การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น 6. ด้านการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะทำให้เกิดความร่วมมือในการบริหารจัดการ การพัฒนาตำบลไปในทิศทางเดียวกันการดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น 7. ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะประชาชนของทั้ง 2 หน่วยงานมีจารีตประเพณีคล้ายกันอยู่แล้ว 8. ด้านการปศุสัตว์ส่วนใหญ่ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น 9. ด้านสาธารณสุขส่วนใหญ่ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะเกิดความร่วมมือของทั้ง 2 หน่วยงานการพัฒนาจะไปในทิศทางเดียวกัน 10. ด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยส่วนใหญ่ ไม่ส่งผลกระทบ เพราะเทศบาลมีเครื่องมือมากกว่า อบต.การควบรวมจะทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงความคิดเห็นของบุคลากรและประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นทางด้านการเมือง การบริหารองค์กร และการจัดทำบริการสาธารณะเมื่อมีการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ตำบลหนองหัวพาน ตำบลสามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้สามารถนำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานในปัจจุบันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บุคลากรและประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การดำเนินงานในปัจจุบันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการของประชาชนได้นอกจากนี้ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น ผ่านการเข้าร่วมประชาคมท้องถิ่น การเข้าร่วมเป็นกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง กรรมการพัฒนาท้องถิ่น กรรมการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งเป็นไปตามหลักการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ (1) เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น (2) ปรับปรุงการให้บริการสาธารณะผ่านการเสริมสร้างความรับผิดชอบจากล่างสู่บน (3) ประชาชนได้รับผลทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ (The World Bank, 20126) ในขณะที่เดียวกันความคิดเห็นบางส่วนเห็นว่าการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันยังประสบกับปัญหาด้าน

ข้อจำกัดของกฎหมายที่ไม่ชัดเจน การกำกับดูแลของรัฐบาลกลางส่งผลกระทบต่อ
การบริหารจัดการ รวมถึงปัญหาจากตัวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองที่ไม่สามารถ
บริหารจัดการ และจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะยังขาด
งบประมาณที่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน
การจัดทำบริการสาธารณะขนาดใหญ่ที่ต้องใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ทำให้องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กประสบกับปัญหาการขาดประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ
ด้านการดำเนินงาน ซึ่งเป็นไปตามรายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูป
ประเทศ ด้านการปกครองท้องถิ่น (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2559)

ความคิดเห็นต่อการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บุคลากรและประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการควมรวมองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน เพราะจะทำให้ทิศทางการพัฒนาภายในตำบล
ไปในทิศทางเดียวกัน การบริหารงานไม่กระจัดกระจาย และช่วยลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน
ของทั้ง 2 หน่วยงาน นอกจากนี้ด้านการบริหารงานจะทำให้มีบุคลากร และงบประมาณ
ในการพัฒนาเพิ่มขึ้น การจัดทำบริการสาธารณะ การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน
ของประชาชนภายในตำบลทั่วถึง และเท่าเทียม ด้านการเมืองจะช่วยลดงบประมาณ
ด้านบุคลากร และทำให้เกิดการแข่งขันที่หลากหลายขึ้น ได้คนที่มีความรู้ความสามารถ
เข้ามาบริหารงาน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฟ่ำไส เสนาธรรม
(2551) ที่พบว่า การยุบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์
ทำให้เกิดการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน ประชาชนได้รับการบริการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
นอกจากนี้ลักษณะโครงสร้าง และการบริหารองค์กรมีความใกล้เคียงกันแตกต่างกัน
เพียง ชื่อ ขนาดพื้นที่ และงบประมาณเท่านั้น

ส่วนผลกระทบต่อการควมรวมด้านการเมือง ผลการศึกษาชี้ว่าบุคลากรและ
ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าจะส่งผลให้จำนวนสมาชิกสภาท้องถิ่นลดลง เกิดการแข่งขัน
ทางการเมืองอย่างมาก และค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผล
การศึกษาของศักดา ชาญยุทธ (2554) ที่พบว่า ความหลากหลายขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นทำให้เกิดความซ้ำซ้อนกันของอำนาจหน้าที่ การจัดตั้งขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นกว่า 7,000 แห่ง ทำให้ศักยภาพของแต่ละพื้นที่ไม่เท่าเทียมกันจึงเป็นปัญหา

และอุปสรรคต่อการกระจายอำนาจให้เกิดความเท่าเทียมกันได้ และสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ สุทธิพงษ์ ขุนฤทธิ์ (2551) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะมีการยุบรวมองค์การบริหารส่วนตำบลละโนดเข้ากับเทศบาลตำบลละโนด เพื่อยกฐานะ เป็นเทศบาลเมืองละโนด เพราะการที่ตำบลละโนดแบ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็น 2 รูปแบบในตำบลเดียวกันทำให้เกิดความสับสนเปลืองงบประมาณ และประชาชน ในเขต อบต.ละโนดอยากให้พื้นที่ที่มีความเจริญเทียบเท่าเทศบาล ในขณะที่ผู้นำท้องถิ่น ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยที่จะมีการยุบรวม อบต.ละโนดเข้ากับเทศบาลตำบลละโนด เพราะยังคงยึดประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก กลัวการสูญเสียอำนาจทางการเมือง สูญเสียผลประโยชน์หากตัวเองหรือกลุ่มไม่ได้รับการเลือกตั้ง เนื่องจากการแข่งขัน ทางการเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ความคิดเห็นต่อผลกระทบด้านบริการสาธารณะ

ความคิดเห็นของกลุ่มบุคลากร พบว่า การดำเนินงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน จะส่งผลกระทบเมื่อมีการควมรวมกัน เนื่องจากในพื้นที่ที่มีความทับซ้อนกันของเขต พื้นที่ที่อยู่ติดกัน ทำให้การดำเนินงานด้านโครงสร้างพื้นฐานอาจส่งผลกระทบ ต่อประชาชน ในการดำเนินงานด้านบริการสาธารณะอื่น ๆ พบว่า ไม่ส่งผลกระทบ เพราะเมื่อมีการควมรวมกันของทั้ง 2 หน่วยงานซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตตำบลเดียวกันที่มีความคล้ายคลึงกันในด้านวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และประวัติความเป็นมา ความคล้ายคลึงเหล่านี้จะทำให้การดำเนินงาน หรือการจัดบริการสาธารณะสามารถกระทำได้ง่ายขึ้นโดยไม่ส่งผลกระทบ

ความคิดเห็นของประชาชน พบว่า การดำเนินงานด้านบริการสาธารณะไม่มี ผลกระทบ เพราะการควมรวมจะทำให้มีบุคลากร และงบประมาณในการจัดทำบริการ สาธารณะมากขึ้น ทำให้ท้องถิ่นสามารถจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผลมากขึ้น สอดคล้องกับเป้าหมายด้านเศรษฐศาสตร์ และฐานคติของกลุ่มที่ สนับสนุนการควมรวมที่ว่า “ใหญ่กว่าคือดีกว่า” ที่เชื่อว่าการควมรวมองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่จะก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่า เช่น 1. ในเรื่องประสิทธิภาพ ของการควมรวมที่มีเหตุผลสำคัญเกี่ยวพันกับเรื่องการประหยัดโดยเพิ่มขนาด ที่เชื่อว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่กว่าสามารถประหยัดต้นทุนการจัดบริการ

สาธารณะได้มากกว่า 2. องค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่จะทำให้มีทรัพยากรทางการเงินในการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น 3. องค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่สามารถจัดทำภารกิจหลากหลายมากขึ้น (พบสุข ชำของ, 2560)

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นความคิดเห็นที่กล่าวมาข้างต้น จากข้อเท็จจริงที่ว่า องค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นในตำบลหนองหัวพาน และตำบลขามสะแกแสงที่มีรูปแบบองค์ประกอบของส่วนท้องถิ่น 2 รูปแบบในเขตตำบลเดียวกันนั้น มีความแตกต่างเพียงชื่อขนาดพื้นที่ และรายได้ ในขณะที่ความแตกต่างในเรื่องความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี เหมือนกันเมื่อมีการควบรวมกันให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อให้สามารถจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถลดต้นทุนในการจัดทำบริการสาธารณะได้ตามเหตุผลด้านเศรษฐศาสตร์การควบรวม อีกทั้งประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นก็กระทบเพียงนักการเมืองท้องถิ่นที่มีจำนวนลดลง และการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น แต่จะส่งผลให้ได้นักการเมืองที่มีความรู้ ความสามารถมาพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น ในส่วนการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้ว่าท้องถิ่นที่ในปัจจุบันมีระเบียบ กฎหมายให้เปิดโอกาสให้กับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของท้องถิ่นอยู่แล้ว ในขณะที่ด้านการบริหารงานที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการจัดแบ่งตำแหน่งของสายงานที่มีความซ้ำซ้อนกัน เมื่อมีการควบรวมกันนั้นต้องมีการกำหนดระเบียบ กฎหมายให้มีความชัดเจนส่งผลกระทบต่อที่น้อยที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของบุคลากร และประชาชนต่อการควบรวมองค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ตำบลเดียวกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะข้อมูลเชิงปฏิบัติการ ข้อมูลเชิงนโยบาย และข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กสามารถจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพหลากหลาย เท่าเทียม และทั่วถึงกับความต้องการของประชาชน และรองรับการกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางได้นั้น องค์ประกอบของ

ส่วนท้องถิ่นควรร่วมมือกันในการจัดทำบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ที่แท้จริงแก่ประชาชนในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนการจัดบริการสาธารณะอีกด้วย

1.2 ส่งเสริมให้ผู้นำท้องถิ่นและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการฝึกอบรมตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่งให้มีความรู้ ความสามารถ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 รัฐบาลกลางควรส่งเสริมการควมรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอสามสะแกแสงเข้าด้วยกัน เพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพหลากหลาย ประชาชนภายในตำบลได้รับบริการที่เท่าเทียมกัน การพัฒนาภายในตำบลไปในทิศทางเดียวกัน และยังช่วยลดงบประมาณด้านการบริหารจัดการลงด้วย

2.2 รัฐบาลกลางควรจัดสรรงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสามารถรองรับการกระจายอำนาจในอนาคตได้

2.3 แก้ไขระเบียบ กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น เพื่อให้การเลือกตั้งระดับท้องถิ่นเป็นไปโดยกลไกภาคประชาชน ให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานของผู้นำท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นให้ปฏิบัติโดยเกิดประโยชน์ เพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560). *ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. ค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2560, สืบค้นจาก <http://www.dla.go.th/index.jsp>
- กฤษฎารัตน์ไฉ่วชรินทร์. (2560). บทเรียนจากการควบรวมรัฐบาลท้องถิ่นในต่างประเทศ. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 15(2), 64-70
- โกวิทย์ พวงงาม. (2550). *การปกครองท้องถิ่นไทยหลักการและมิติใหม่ในอนาคต* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2555). *การปกครองท้องถิ่นว่าด้วยทฤษฎี แนวคิด และหลักการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, พิชิต รัชตพิบูลภาพ, ดารุณี พุ่มแก้ว, พิชิตชัย กิ่งแก้ว. (2559). *การคลังท้องถิ่นการขยายฐานรายได้และลดความเหลื่อมล้ำ*. กรุงเทพฯ: พี.เอ. ลีฟวิ่ง.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, และกอบกุล رایะนาคร. (2552). *การขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการจัดบริการสาธารณะที่ดี*. กรุงเทพฯ: ทีดีวีพี.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2540). *100 ปี ของการปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440 – 2540*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2544). *การปกครองท้องถิ่นฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร.
- บุษกร ปลื้มคง. (2558). *บทบาทของสภาองค์กรชุมชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น กรณีศึกษา สภาองค์กรชุมชนในจังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พบสุข ชำชอง. (2560). *เหตุผลของการควบรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทสากล. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 13(2), 161-185.
- ฟ้าใส เสนาธรรม. (2551). *ผลกระทบของการยุบรวมองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบล: กรณีศึกษาตำบลบ้านปิน อำเภอลอง จังหวัดแพร่*. การศึกษาอิสระหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเมือง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. (2546). เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารท้องถิ่น
Local administration. กรุงเทพฯ: นาน้ำกึ่งการพิมพ์.
- ศักดิ์ดา สบาย. (2553) *การพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะของเทศบาล:
ศึกษาเฉพาะกรณีของเทศบาลตำบลศาลเจ้าไก่อต้อ อำเภอลาดยาว จังหวัด
นครสวรรค์*. การศึกษาอิสระหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศักดิ์ดา หาญยุทธ. (2554). รูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบท
ประเทศไทย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, 2(2), 13-22.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2560). *การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น*. ค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2560,
สืบค้นจาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=หน้าหลัก>
- สถาบันพระปกเกล้า. (2561). *การปกครองท้องถิ่น*. ค้นเมื่อ 25 มกราคม 2561, สืบค้น
จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การปกครองส่วนท้องถิ่น>
- สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ. (2559). *รายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนการ
ปฏิรูปประเทศด้านการปกครองท้องถิ่น สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เรื่อง
การปฏิรูปแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น พ.ศ. 2559*. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, สืบค้นจาก [http://library2.
parliament.go.th/giventake/content_nrsa2558/d080159-03](http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrsa2558/d080159-03).
- สุทธิพงษ์ ขุนฤทธิ์. (2551). *การยุบรวมองค์การบริหารส่วนตำบลระโนดเข้ากับเทศบาล
ตำบลระโนด เพื่อยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองระโนด*. การศึกษาอิสระหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เอกพงศ์ กระแสนินทร์. (2554). *การปรับปรุงประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะ
ขึ้นพื้นฐานด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตขององค์การบริหารส่วนตำบลชีวก
อำเภอสามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา*. การศึกษาอิสระหลักสูตรปริญญา
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2545). *ประชาธิปไตยท้องถิ่น: สาระสำคัญของการเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่น*. นนทบุรี: มิติใหม่.

The World Bank (2012). *การเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะของไทย. รายงานการบริหารการ เงินการคลังสาธารณะของประเทศไทย*. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560, สืบค้นจาก <https://www.worldbank.org/th/news/press-release/2012/05/10/addressing-regional-disparities-in-service-delivery-thailands-next-development-challenge-says-thailand-public-finance-management-review-report>

“1 ตำบล 1 แผนพัฒนา” แนวทางการปฏิรูปการบริหารจัดการ ท้องถิ่น โดยการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง

‘One Tambol; One Plan’ An Approach for Area-Based Local Administration Reform

สถาพร เรืองธรรม¹ และ อัญชนา แสงแก้ว²

Sataporn Roengtam¹ and Anchana Sangkhaw²

¹กลุ่มวิชารัฐประศาสนศาสตร์

¹สาขาวิชาสังคมศาสตร์

²กลุ่มวิจัยนโยบายสาธารณะ

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{1,2}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2}Khon Kaen University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการที่นำเสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบลที่ทุกฝ่ายได้เข้ามาร่วมรับผิดชอบอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น การศึกษาที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยจะใช้วิธีการเลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจง โดยจะทำการคัดเลือกเอาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดต่างๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นหน่วยงานที่มีประวัติผลการปฏิบัติงานดีเด่นทางด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทางด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และการเก็บรวบรวมจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วน กลุ่มองค์กรชุมชน กำนันตำบล และกลุ่มประชาชนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ผลการศึกษาพบว่า การที่จะสามารถทำให้แผนพัฒนาท้องถิ่นถูกนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง จำเป็นที่จะต้องพัฒนานบนฐานคิดใหม่นั้นคือ จะต้องพยายามในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ที่อยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการปัญหา และความต้องการของทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน และจัดทำเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นเพียงแผนเดียวที่ทุกฝ่าย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลฯ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน ได้เข้ามาร่วมมือกันในการจัดทำขึ้นตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นของกระบวนการจัดทำ หรืออาจจะเรียกได้ว่า เป็นการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นรูปแบบใหม่ภายใต้แนวคิด “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา” (One Tambol One Plan: OTOP) โดยทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล และประชาชนจะต้องมีการปรับความสัมพันธ์ในการดำเนินงานร่วมกันในลักษณะที่เรียกว่า 4 Cos ได้แก่ การปฏิบัติงานร่วม (Co-Operation) การบริหารงานร่วม (Co-Management) การเป็นเจ้าของร่วม (Co-Ownership) และการมีพันธะสัญญาร่วม (Co-Commitment)

คำสำคัญ: การบริหารจัดการท้องถิ่น, การบริหารโดยใช้เป็นพื้นที่เป็นตัวตั้ง, การปฏิบัติงานร่วม, การบริหารงานร่วม, การเป็นเจ้าของร่วม, การมีพันธะสัญญาร่วม

Abstract

The purpose of this article is to present the guidelines for the development of the local development plan of the Tambol administration organization and the municipality where all parties have come to take responsibility which is a way to develop the administration of the local government organization to be more efficient and effective. The qualitative method is applied. The specific research areas are purposively selected. Those are the Tambol administrative organizations in various provinces of the northeast region, which is an organization with an outstanding record of performance in promoting public participation in the formulation of local development plans. There are 3 groups of key informants purposively selected, namely the executive group, administrative organization, and community organizing group and the people who have participated in the development plan. The study indicated that local development plans, which have more potential to solve problems and truly respond to the needs of the people, have to be developed by new thinking. That is based on the integration of problems and the needs of all parties together then use these to formulate a single local development plan that all departments join hands in creating from the beginning of the process. This study calls a new local development plan under the concept of “One Tambol One Development Plan” (OTOP). That is both subdistrict administrative organizations/municipality and local people have to adjust the working relations together in the manner known as 4 Cos, namely joint operations (Co-Operation), joint management (Co-Management), joint owner (Co-Ownership), and the joint commitment (Co-Commitment).

Keywords: Local Governance, Area Based Administration, Co-Operation, Co-Management, Co-Ownership, Co-Commitment

บทนำ

อาจจะกล่าวได้ว่า ที่ผ่านมากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นส่วนใหญ่แล้ว ถูกผูกขาดโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ถูกควบคุมและตัดสินใจโดยนักการเมือง และข้าราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลแทบจะทั้งหมด ในขณะที่ประชาชนและภาคส่วนต่างๆ ได้รับโอกาสให้ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวไม่มากเท่าที่ควร และนอกจากนี้ การได้รับโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ก็มักจะเป็นไปในลักษณะของการเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลในลักษณะต่างๆ แก่องค์การบริหารส่วนตำบลเท่านั้น แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการตัดสินใจในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแต่อย่างใด

ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ ถึงแม้้องค์การบริหารส่วนตำบลจะสามารถจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขึ้นมาได้ แต่ด้วยขาดมิติของการทำงานแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการนำแผนพัฒนาฯ เหล่านั้นไปปฏิบัติจึงไม่สามารถเกิดผลของการพัฒนาได้ตามที่คาดหวัง กล่าวคือ ถึงแม้จะสามารถปฏิบัติงานจนสำเร็จลุล่วงได้ตามเป้าหมายที่กำหนด แต่ในเชิงผลลัพธ์ของการพัฒนา ไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ ทั้งนี้เพราะ โครงการ และกิจกรรมส่วนใหญ่ที่ถูกนำมาปฏิบัติ นั้น เป็นโครงการและกิจกรรมที่ถูกกำหนดจากองค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลเป็นหลัก ถึงแม้ในแผนพัฒนาฯ จะได้มีการนำเอาโครงการ และกิจกรรมที่ภาคประชาชนได้จัดทำขึ้นไปบรรจุเอาไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นก็ตาม แต่โครงการเหล่านี้ มักไม่ได้รับความสนใจในการนำไปปฏิบัติมากเท่ากับโครงการที่กำหนดโดยองค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาล

การศึกษานี้จึงเสนอว่า การที่จะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาแผนพัฒนาท้องถิ่น ให้สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง จำเป็นที่จะต้องพัฒนابนฐานคิดใหม่ นั่นคือ จะต้องพยายามในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ที่อยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการปัญหา และความต้องการของทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน และจัดทำเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นเพียงแผนเดียวที่ทุกฝ่าย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน ได้เข้ามาร่วมมือกันในการจัดทำขึ้นตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นของกระบวนการจัดทำ หรือ

อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นรูปแบบใหม่ภายใต้แนวคิด “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา” (One Tambol One Plan) ซึ่งอยู่บนฐานคิดของการทำงานร่วมกัน (Co-Working) ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล กับประชาชน ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ทั้งนี้ อาจรวมถึงผู้นำท้องถิ่นที่เช่นกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยงานราชการต่างๆ ในพื้นที่ด้วย โดยทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันรับผิดชอบในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ โดยถือว่า ทุกฝ่ายมีภารกิจร่วมกันในการดำเนินงานดังกล่าว (Engagement) โดยที่แต่ละฝ่ายจะเข้ามาร่วมมือกันรับผิดชอบในฐานะที่ “มีความเป็นหุ้นส่วน” (Partnership) ที่มีความเสมอภาคกันในการทำงาน นั่นคือ ทั้งฝ่าย องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนต่างก็ทำร่วมมือในการทำงานโดยมีฐานที่เท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีบทบาทหน้าที่ของตนเอง และทำงานร่วมกันได้อย่างมีอิสระ ปราศจากการแทรกแซง หรือครอบงำจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และจะต้องร่วมกันตัดสินใจในการดำเนินงาน ที่จะส่งผลต่อการจัดทำแผนพัฒนาตำบลในทุกครั้ง โดยทุกฝ่ายจะต้องเข้ามาร่วมมือกันในการดำเนินงานดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอโดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกกีดกันออกจากกระบวนการไปได้ (Inclusiveness)

ซึ่งผลของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลดังกล่าวข้างต้นนั้น จะทำให้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่ทำให้แผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นแผนพัฒนาของทุกภาคส่วน นั่นคือ ทำให้ทุกภาคส่วนมีความเป็นเจ้าของแผนพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน (Co-Ownership) ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปัญหา และความต้องการของทุกฝ่ายได้ถูกนำมาบูรณาการร่วมกัน โดยทุกภาคส่วนจำนำเอาปัญหาเหล่านั้น มาพิจารณาตัดสินใจจัดทำเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มีความครอบคลุมความต้องการของทุกภาคส่วนได้ ซึ่งจะทำให้ปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของประชาชนไม่ถูกละทิ้งไป เนื่องจากปัญหา และความต้องการดังกล่าว นั้น ได้ถูกนำเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับปัญหา และความต้องการขององค์การบริหารส่วนตำบล และภาคส่วนอื่นๆ จนกลายเป็นพันธะสัญญา (Commitment) ที่จะต้องนำเอาโครงการ และกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นไปปฏิบัติ โดยไม่ความรู้สึกว่าเป็นแผนของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอีกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบลตามแนวคิด “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา”
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิด “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา”

แนวคิดว่าด้วยการเข้าร่วมรับผิดชอบของพลเมือง เพื่อการยกระดับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

สถาพร เริงธรรม (2560) กล่าวว่าที่ผ่านมา กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น มักถูกควบคุมด้วยกลไกการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานราชการต่างๆ ในพื้นที่เป็นหลัก หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแบบรวมศูนย์อำนาจ ซึ่งมักจะใช้มุมมองเพียงด้านเดียวเท่านั้น ได้แก่ มุมมองของรัฐที่ประกอบด้วยนักการเมือง และข้าราชการเป็นหลัก ซึ่งการดำเนินงานลักษณะดังกล่าว ได้ส่งผลให้นโยบายสาธารณะที่ถูกกำหนดขึ้นมานั้น ยังไม่สามารถที่จะใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้อย่างเพียงพอ และเหมาะสม ทั้งนี้เพราะ ในสังคมหนึ่งๆ นั้นจะประกอบไปด้วยองค์กรภาคส่วนต่างๆ รวมถึงประชาชนทั่วไปอยู่ด้วย ดังนั้น การดำเนินกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่พึงประสงค์ และคาดหวังได้ถึงผลสำเร็จตามที่ต้องการนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการรอบแนวคิดและทัศนคติทางการเมืองในด้านบวกกับเรื่องสิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าของประชาชนในสังคม การพัฒนากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในทิศทางที่ถูกต้อง จะต้องพยายามก้าวออกมาจากมิติของการรวมศูนย์อำนาจการดำเนินทั้งหมดไว้ที่รัฐ และจะต้องเพิ่มอำนาจและบทบาทหน้าที่ของประชาชน และองค์กรภาคส่วนต่างๆ ภายนอกรัฐ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในลักษณะของ “การร่วมรับผิดชอบ” (Engagement) ระหว่างรัฐและประชาชนในลักษณะที่ทั้ง 2 ฝ่ายมีความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันแบบเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสามารถถูก

นำมาใช้เพื่อการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติให้เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tholen, 2016)

การพัฒนาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น จะต้องเกิดขึ้นจากการร่วมมือกันของรัฐ และประชาชนทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ดี สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งการดำเนินการตามแนวคิดดังกล่าวได้นั้น รัฐจะต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมประชาชนทุกภาคส่วนมีความตระหนัก และเข้าร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในทุกขั้นตอนได้ตลอดเวลา (Klijn, Koppenjan and Franciscus, 2016)

กระบวนการเปลี่ยนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ถูกรวมศูนย์อำนาจไว้ที่รัฐ ไปสู่การเป็นกระบวนการที่ปฏิบัติการอยู่ใน “พื้นที่สาธารณะ” (Public sphere) เพื่อให้ได้นโยบายสาธารณะที่สร้างประโยชน์ให้กับทุกภาคส่วน และทุกพื้นที่ได้อย่างเป็นธรรม และเท่าเทียมนั้น สิ่งสำคัญคือ จะต้องมีความเชื่อพื้นฐานว่า ประชาชนทุกคนในสังคมไม่ว่า จะเป็นนักการเมือง ข้าราชการ นักธุรกิจ ภาคประชาสังคม และประชาชน มีความเสมอภาคกัน และมีสิทธิที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบในการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และสังคมของตนเองอย่างเท่าเทียม และเสมอภาค (Korkut, Mahendran, Bucken-Knapp, and Robert, 2015)

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุง และพัฒนาให้สามารถใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น โดยจะต้องคำนึงถึงความสำคัญของการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้ “เข้าร่วมรับผิดชอบ” (Public Engagement) ดำเนินกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในทุกขั้นตอน และทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว สามารถทำได้โดยผ่านการเพิ่มอำนาจบริหารจัดการตนเองให้กับองค์กรต่างๆ และประชาชนที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ ให้ได้มีโอกาสในการใช้ความรู้ความสามารถของตนเองในการเข้าร่วมรับผิดชอบต่อรัฐทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในทุกขั้นตอน (Mervio, 2015)

ฉะนั้น การพัฒนากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยการถ่ายโอนอำนาจการดำเนินกระบวนการฯ ไปให้กับองค์กรต่างๆ และประชาชนในชุมชนท้องถิ่นจึงนับเป็นการปรับสมดุลของการดำเนินงานทางด้านนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและสถานการณ์ในปัจจุบัน และอนาคตที่จะแปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเท่ากับเป็นการ “ลดอำนาจรัฐ และเพิ่มอำนาจประชาชน” ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยมีหลักการสำคัญคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชน และองค์กรต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่นสามารถร่วมกับรัฐในการรับผิดชอบต่อการจัดการกับชุมชนของตนเอง และสังคมให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งทางด้านการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินผลนโยบาย และการตัดสินใจยุติ หรือพัฒนานโยบายสาธารณะที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของพวกเขา (Wildemeersch, Bouverne-De, Maria and Gert, 2014)

หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการส่งเสริมให้ประชาชน และองค์กรต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมรับผิดชอบในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นดังที่เสนอข้างต้นคือ “หลักการกระจายอำนาจแนวนอน” (Horizontal Decentralization) หรือการกระจายอำนาจจากรัฐ (ไม่ว่าราชการส่วนกลาง หรือส่วน ท้องถิ่น) ไปสู่ชุมชน และภาคประชาสังคม โดยยอมรับในการในการทำงานร่วมกันในฐานะ “ความเป็นหุ้นส่วน” (Partnership) ที่มีสถานภาพในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการปรับสมดุลของอำนาจภายในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นระหว่างรัฐกับประชาชน และองค์กรนอกภาครัฐ โดยมีกฎหมายรับรองสถานภาพของชุมชนท้องถิ่น การเพิ่มบทบาทของชุมชนและภาคประชาสังคม (Smith, DeShazo, and Lanham, 2015)

การสนับสนุนบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นจึงเป็นการปรับสมดุลภาพของบทบาทของรัฐ กับบทบาทของชุมชน องค์กรชุมชน ภาคประชาสังคม และประชาชนภายในชุมชนท้องถิ่นให้สอดคล้องและสมดุลกัน โดยเน้นย้ำในหลักการที่รัฐ และองค์กรของรัฐทุกระดับจะต้องเอื้ออำนวยและสนับสนุนให้ชุมชน และประชาชนเข้ามามีบทบาทโดยตรงในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานแบบ “การรับเหมาทำแทน” ของรัฐ และหน่วยงานของรัฐ (Ventriss, 2016)

การให้อำนาจแก่ประชาชน และองค์กรต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจึงเป็นเรื่องจำเป็น เพื่อที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนนั้นๆ ได้มีสิทธิ และโอกาสในการเลือกดำเนินการในสิ่งที่พวกเขาเห็นว่า เป็นประโยชน์กับพวกเขามากที่สุด และดีกว่าการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ ไม่ได้อยู่ในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ ที่อาจทำให้ความเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ ของชุมชนเกิดความผิดพลาด หรือคลาดเคลื่อน ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐ และประชาชนในท้องถิ่นได้ เพราะฉะนั้น การเพิ่มอำนาจ และบทบาทให้กับชุมชนได้เข้าร่วมรับผิดชอบในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา ปกป้อง และคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงช่วยลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรที่จะเกิดขึ้นได้ (Sancino, 2016)

แนวโน้มการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นจึงควรมีการถ่ายโอนไปให้อำนาจของประชาชนในการเข้าร่วมรับผิดชอบให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพราะในเวลานี้กระบวนการนโยบายแบบรวมศูนย์อำนาจไว้กับรัฐ แทบจะไม่สามารถใช้ในการแก้ไขปัญหาสำคัญๆ ที่เกิดขึ้นชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศได้ เพราะสังคมไทยได้เปลี่ยนไปมากในทุกๆ ด้าน ประชาชนมีความหลากหลายทางด้านความคิด อุดมการณ์ และผลประโยชน์จนไม่อาจใช้วิธีการตัดสินใจเชิงนโยบายแบบสั่งการจากข้างบนลงล่าง หรือการใช้นโยบายเดียว แต่นำไปใช้เหมือนกันทั่วประเทศ จึงไม่ใช่หนทางที่ดีที่สุดในการนำมาใช้ในการบริหารประเทศอีกต่อไป แต่หนทางที่ดีที่สุดคือการให้อำนาจประชาชนแก้ปัญหาของตนเอง ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนสามารถร่วมกับรัฐ และหน่วยงานของรัฐในการผลักดันกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในการจัดการกับปัญหาความเดือดร้อน และความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง (Fischer, 2016)

การพัฒนากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิดนี้ เป็นการปรับปรุงโดยอาศัยพลังของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น มาหนุนเสริมการทำงานของรัฐบาล และหน่วยงานของรัฐ โดยเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศ และชุมชนท้องถิ่นของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น เป็นการปรับเปลี่ยนทิศทางการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายจากสั่งการจากข้างบนลงล่าง มาเป็นรับฟังจากข้างล่างขึ้นไป และ

สร้างการร่วมรับผิดชอบในการตัดสินใจเชิงนโยบายร่วมกันระหว่างรัฐ กับประชาชนในพื้นที่ต่างๆ โดยทุกฝ่ายจะมีบทบาทหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน (Rogers and Orr, 2011)

กล่าวโดยสรุป สาระสำคัญของการทบทวนวรรณกรรมนี้สามารถแบ่งออกได้ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ ประการแรก Tholen (2016) Klijn, Koppenjan และ Franciscus (2016) ร่วมกับ Mervio (2015) เสนอว่า การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับการปรับดุลอำนาจระหว่างรัฐ และประชาชน และองค์กรต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่น ไม่ให้อำนาจอยู่ในมือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป โดยจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้ร่วมรับผิดชอบกับหน่วยงานของรัฐในการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย

ประการที่สอง Sancino (2016) ร่วมกับ Korkut, Mahendran, Bucken-Knapp และ Robert (2015) ร่วมกับ สรุปว่า กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิดนี้จะยึดเอาชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง ซึ่งมีค่าเท่ากับเอาประชาชน ชุมชน และองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางของการดำเนินกระบวนการนโยบาย จะช่วยให้สามารถระดมทรัพยากรที่จำเป็นมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี

ประการที่สาม Smith, DeShazo, และ Lanham (2015) ร่วมกับ Ventriss (2016) เสนอว่า การส่งเสริมให้ประชาชน และองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นถือว่าเป็นหลักการสำคัญ นั่นคือ จะต้องพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมรับผิดชอบได้มากขึ้น โดยมีรัฐคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนการเข้าร่วมรับผิดชอบของประชาชน ตามโอกาส และควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม ที่จะส่งเสริมให้ประชาชนสามารถใช้ความคิดของตนเอง ในการเข้าร่วมตัดสินใจในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในทุกขั้นตอน

ประการที่สี่ Rogers และ Orr (2011) ร่วมกับ Ombler, Marie; Rivera-Muñoz และ Graciela (2016) สรุปว่า สาระสำคัญของแนวคิดนี้คือ ต้องยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้วิธีการแบบประชาธิปไตย เป็นเครื่องมือในการสร้างโอกาสให้ประชาชนเกิดความคิด และแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็น ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและสังคม

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อให้สามารถสร้างผล การวิจัยที่ตอบสนองต่อคำถาม และวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ได้ต่อไป โดยจะใช้วิธีการเลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจง โดยจะทำการคัดเลือกเอาองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดต่างๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 4 จังหวัดๆ ละ 5 แห่ง โดยองค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบลที่ถูกคัดเลือกมาเข้าร่วมโครงการนั้น จะเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิผลการปฏิบัติงานดีเด่นทางด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ทางด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และมีคณะผู้บริหาร ตลอดจนข้าราชการที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีความตั้งใจจริงในการขับเคลื่อนงานดังกล่าวร่วมกับประชาชน และภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่อย่างจริงจัง ซึ่งจะทำการเชิญคณะบุคคลกลุ่มต่างๆ เข้ามาร่วมเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมถึงเป็นผู้ร่วมดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Key Participatory Participants) อีกด้วย โดยคณะผู้วิจัยได้เลือกเชิญอย่างเจาะจง (Purposive Invitation) กลุ่มคณะบุคคลต่างๆ 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วน กลุ่มองค์กรชุมชน กำนันตำบล และกลุ่มประชาชนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการจัดทำแผนพัฒนาตำบล แห่งละ 5 คน โดยจะทำการเก็บรวบรวมด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษา

1. กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบลที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบได้อย่างแท้จริง

จากผลการศึกษาการนำเอาแนวคิด “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา” มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล สามารถนำเสนอลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายได้ดังนี้

(1) การร่วมกันสรุปบทเรียนและสร้างเป้าหมายของการพัฒนาท้องถิ่น เป็นขั้นตอนลำดับแรกของการดำเนินงานการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนฯ นั่นคือ ก่อนที่จะมีการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องร่วมกับประชาชนองค์กรชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ ทำการถอดบทเรียนการพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านมาว่า ประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวอย่างไร อะไรคือปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ หรือความล้มเหลวเหล่านั้น นั่นคือ ต้องให้ทุกฝ่ายทุกองค์กรได้เข้าใจปัญหาและสาเหตุร่วมกัน และกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันให้ได้เสียก่อน จึงจะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

(2) การสร้างทุนทางสังคม เป็นขั้นตอนที่ดำเนินการภายหลังจากที่ทุกองค์กร ได้มีความเห็นร่วมกันแล้วว่าจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในขั้นตอนนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะร่วมกับประชาชนและองค์กรชุมชนจัดการประชุมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้เกิด “ความไว้วางใจ” ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน และองค์กรชุมชนที่เข้าร่วมดำเนินงาน โดยเห็นเป้าหมายร่วมกันที่สำคัญว่า การดำเนินงานตามแนวคิดนี้ให้ประสบผลสำเร็จจะต้องสร้างทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นเพื่อเสริมพลังความร่วมมือจากเครือข่ายองค์กรต่างๆ ในการเข้ามาร่วมรับผิดชอบกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงจะสามารถขับเคลื่อนการทำงานให้เกิดขึ้นได้

(3) การสนับสนุนการดำเนินงานของประชาชนและองค์กรชุมชนที่เข้าร่วมรับผิดชอบเป็นขั้นตอนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องกำหนดให้หน่วยงานภายในองค์กร ดำเนินการติดตามสนับสนุนการดำเนินงานของประชาชนและองค์กรชุมชน ในการร่วมรับผิดชอบจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง คอยสนับสนุนทางวิชาการ และคอยติดตามสนับสนุนให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานของประชาชนและองค์กรชุมชน ในระหว่างดำเนินการกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้การเข้าร่วมรับผิดชอบของประชาชนและองค์กรชุมชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(4) การร่วมกันจัดทำฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ภายหลังจาก ที่ได้มีการสร้างการเป้าหมายในการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกันระหว่างองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นกับประชาชนและองค์กรชุมชนได้แล้ว ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมรับผิดชอบในการจัดทำแผนฯ จะร่วมมือกันในการรวบรวมข้อมูลที่สำคัญสำหรับการนำมาใช้ เพื่อให้สามารถจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้โดยในขั้นตอนนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องร่วมกับประชาชนและองค์กรชุมชนในการกำหนดข้อมูลที่ต้องนำมาใช้ จากนั้นจะร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลเหล่านั้นด้วยวิธีการต่างๆ ข้อมูลที่ได้จะถูกส่งมาให้คณะทำงานที่ประกอบด้วยผู้แทนของหน่วยงานต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้แทนประชาชนและองค์กรชุมชนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่งตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ แปลผล และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะระบุได้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการในการแก้ไขปัญหา หรือความต้องการในการพัฒนาด้านต่างๆ ของท้องถิ่นได้

(5) การร่วมกันรับรองข้อมูล เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นหลังจากที่ทุกองค์กรได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ร่วมกันแล้ว ในขั้นตอนนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะนำเอาข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์แล้ว นำกลับไปยังพื้นที่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนรับทราบข้อมูลและร่วมกันในการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาตามที่ปรากฏในข้อมูล ที่นำไปเสนอ เพื่อจัดทำเป็นชุดข้อเสนอระดับตำบล จากนั้นจึงนำกลับมายังคณะทำงาน ในการสรุปและยกร่างเป็นแผนพัฒนาต่อไป

(6) การร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ในขั้นตอนนี้เป็นการจัดทำร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยคณะทำงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้น ประกอบด้วย ตัวแทนของหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กรร่วมกับตัวแทนของประชาชนและองค์กรชุมชน จะนำเอาข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่างๆ ที่ได้รับการพิจารณาในพื้นที่ มาจัดทำเป็นร่างแผนพัฒนาท้องถิ่น จากนั้นคณะทำงานดังกล่าวจะนำเอาร่างแผนพัฒนาฯ กลับไปในพื้นที่ เพื่อทำประชาคมในแต่ละหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนทุกหมู่บ้านได้รับทราบและแสดงความคิดเห็น ตลอดจนได้ร่วมลงมติรับรองร่างธรรมนูญประชาชนฯ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ ควรมีการดำเนินงานอย่างน้อย 2 รอบ นั่นคือ รอบรับฟังความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข และรอบการลงมติของประชาชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ประชาชนทั้งตำบลสามารถร่วมกับองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นทำข้อตกลงร่วมกันได้ผ่านการร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาตำบล
ภายใต้แนวคิด 1 ตำบล 1 แผนพัฒนา

(7) สร้างความเชื่อมโยงกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ ในขั้นตอนนี้อองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นจะนำเอาร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นผลมาจากการประมวล
ข้อเสนอในการพัฒนาจากระดับพื้นที่ ไปใช้ในการสร้างการรับรู้ให้กับองค์กรอื่นๆ
นอกเครือข่าย และหน่วยงานราชการต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ
ร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นดังกล่าว และเชิญชวนให้หน่วยงานและองค์กรเหล่านี้มาร่วมกัน
พัฒนาร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปใช้ในการ
ขยายผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาท้องถิ่นตามที่กำหนดไว้
ตั้งแต่เริ่มต้นต่อไป

(8) การกำหนดแนวทางการนำเอาแผนพัฒนาท้องถิ่นไปปฏิบัติ เป็นขั้นตอน
ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะนำเอาแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ได้รับการประกาศใช้แล้ว
มาจัดทำเป็นข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบัญญัติ ซึ่งนับว่า
เป็นกลไกสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการนำเอาแผนพัฒนาฯ ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะ
ข้อบัญญัติ หรือเทศบัญญัตินั้นจะเป็นเครื่องมือทางการบริหารที่สำคัญขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะได้มีการระบุว่าโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ถูกกำหนดไว้
ในแผนฯ จะได้รับการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนหรือไม่ มากน้อยเพียงใดและ
เพียงพอที่จะใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานหรือไม่ ในขั้นตอนนี้จะต้องมีตัวแทน
ของประชาชนและองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการรับฟังผลการจัดทำ
ข้อบัญญัติ หรือเทศบัญญัติ เพื่อที่จะได้ร่วมรับทราบและรับรองว่าแผนพัฒนาท้องถิ่น
ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนและองค์กรชุมชนรวมถึงภาคส่วนต่างๆ
ที่ได้ร่วมกันรับผิดชอบจัดทำขึ้นนั้น จะถูกนำไปปฏิบัติเพื่อให้ประสบความสำเร็จตาม
เป้าหมายการพัฒนาที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันกำหนดขึ้น

(9) การนำเอาแผนพัฒนาท้องถิ่นไปปฏิบัติร่วมกันระหว่างองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นกับประชาชนและองค์กรชุมชน ภายหลังจากที่ประกาศใช้ข้อบัญญัติขององค์
การบริหารส่วนตำบลและเทศบัญญัติแล้วนั้น ขั้นตอนต่อไปคือ หน่วยงานราชการต่างๆ
ภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องนำเอาข้อบัญญัติฯ หรือเทศบัญญัติดังกล่าว

ไปปฏิบัติ ทั้งนี้ รูปแบบหรือขั้นตอนในการนำไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับกระเปาะขั้นตอน การดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน แต่หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้คือองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมรับ ผิดชอบ ในการนำเอาข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติไปปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้ตามเงื่อนไข ที่แต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดขึ้น

กล่าวโดยสรุป ผลของการนำเอาแนวคิด “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา” มาใช้ เพื่อการยกระดับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้ประชาชนที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมรับ ผิดชอบในการดำเนินงานนั้น ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแบบเดิมที่ใช้งานกันอยู่ใน ปัจจุบัน 3 ประการด้วยกัน ได้ดังนี้

ประการที่แรก ทางด้านการใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน พบว่า ในการทำงาน การพัฒนาชุมชนนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานจากเดิม ที่เป็นผู้ผูกขาดการดำเนินงาน แต่เพียงฝ่ายเดียว มาเป็นผู้คอยออกแบบแนวทางการทำงานที่มุ่งให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นกับประชาชนให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งกระบวนการจัดทำแผน

ประการที่สอง ด้านการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร พบว่า องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นได้มีการมอบหมายให้หน่วยงานภายในทั้งหมดมีหน้าที่ในการเป็นศูนย์ ประสานงานระหว่างประชาชนและองค์กรชุมชนในพื้นที่ในการจัดทำแผนพัฒนา ท้องถิ่น และทำหน้าที่เป็นฝ่ายติดตามสนับสนุนการการให้คำแนะนำในการทำงาน ขององค์กรชุมชนในพื้นที่ทางด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างจากการ ทำงานในรูปแบบเดิมที่ไม่เคยได้มีการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิดภารกิจ ในส่วนนี้ โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภายในองค์กรฯใหม่ดังกล่าว มีผลทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการทำงานที่เปิดกว้างเพิ่มมากขึ้น และสามารถ ทำงานใกล้ชิดกับกับประชาชนได้มากขึ้นกว่าเดิม และมีส่วนช่วยให้เกิดการเข้าร่วม รับ ผิดชอบระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม เพิ่มขึ้น

ประการที่สาม ด้านวัฒนธรรมการปฏิบัติงาน พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบลได้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานในระบบเปิด เป็นการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการรับฟังปัญหาและความต้องการของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนบริการสาธารณะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากเดิมที่นิยมใช้วัฒนธรรมการทำงานในระบบปิด นั่นคือ ยึดถือเอาตัวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองเป็นศูนย์กลางในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น

2. ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเข้าร่วมรับผิดชอบได้อย่างแท้จริงระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน

จากการศึกษาพบว่า การที่จะสามารถพัฒนาระบบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามแนวทาง “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา” นั่นคือ สามารถจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ทุกฝ่ายได้เข้ามาร่วมกับรับผิดชอบอย่างแท้จริงในการจัดทำตั้งแต่จุดเริ่มต้นของกระบวนการ จนถึงขั้นตอนสุดท้ายได้นั้น ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบล และประชาชนจะต้องมีการปรับความสัมพันธ์ในการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปจากผลการศึกษาทั้งหมดว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการที่สนับสนุนให้สามารถทำให้การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิดนี้ให้ประสบความสำเร็จได้ โดยประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่เรียกว่า 4 COs ดังนี้

(1) Co-Operation ได้แก่ 2 ฝ่าย จะต้องร่วมกับปฏิบัติหน้าที่ในฐานะของการเป็นหุ้นส่วนร่วมกัน ไม่ได้มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ครอบงำ หรือชี้นำสั่งการอีกฝ่ายได้ โดยจะต้องมีเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน มีการออกแบบการทำงานร่วมกัน และมีการตัดสินใจร่วมกันทุกครั้ง

โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกฝ่ายได้มีความคิดเห็นตรงกันว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาระบบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางนี้คือ “การเสริมสร้างบทบาทของประชาชน และองค์กรในชุมชนท้องถิ่น” ให้เข้าร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานร่วมกับรัฐ และหน่วยงานของรัฐ ในการจัดทำนโยบายสาธารณะต่างๆ ให้สามารถ

นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเองโดยตรง ดังเช่น การเข้าร่วมรับผิดชอบตัดสินใจทำโครงการพัฒนาท้องถิ่นของตน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนเข้าหมู่บ้าน หรือการตัดสินใจประเด็นที่กว้างขวางกว่าระดับท้องถิ่น เช่น การสร้างบ่อกำจัดขยะ เชื้อน หรือโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ฯลฯ

(2) Co-Management ได้แก่ ทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องร่วมกันบริหารงานอย่างสม่ำเสมอ นั่นคือ ในการดำเนินงาน และตัดสินใจแต่ละครั้ง ทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องเข้าร่วมกันติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การดำเนินกระบวนการจัดทำแผนฯ และการประกาศใช้แผนฯ

โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกฝ่ายได้มีความคิดเห็นตรงกันว่า กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเช่นนี้ จะให้ความสำคัญอันดับแรกกับ “ความเป็นพลเมือง” นั่นคือ การทำให้ประชาชนตระหนักในความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตนเอง และสังคม และต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อทุกคนในชุมชนท้องถิ่น และสังคม กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแบบนี้ ต้องการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่คือ การเพิ่มอำนาจให้ประชาชน และองค์กรในชุมชนท้องถิ่น เน้นพื้นที่เป็นตัวตั้ง ไม่ใช่รัฐ และหน่วยงานของรัฐเป็นตัวตั้ง เป็นการส่งต่ออำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผิดชอบในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง และสังคมให้มากขึ้น ในขณะที่เน้นให้รัฐหันมาให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่สนับสนุน กระตุ้น ประสานงาน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นกำลังหลักในการแก้ปัญหา และพัฒนาประเทศให้มากขึ้น

(3) Co-Ownership ได้แก่ ทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องมีสถานะเป็นเจ้าของในแผนพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน นั่นคือ ทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องมีความรู้สึกที่ แผนพัฒนาท้องถิ่นไม่ได้เป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเป็นแผนฯ ที่ทุกฝ่ายจะต้องไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดทำ รวมไปถึงขั้นตอนสุดท้ายนั่นคือการประกาศใช้แผนฯ ตลอดจนจะต้องร่วมกันรับผิดชอบในผลต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นมาในระหว่างการทำงานร่วมกันด้วย

โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกฝ่ายได้มีความคิดเห็นตรงกันว่า หัวใจของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแบบนี้คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมี “ความรู้สึกเป็นเจ้าของนโยบาย” (Policy Ownership) ผ่านการทำให้ประชาชนรู้สึกที่ นโยบายสาธารณะ

สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ และในสังคมของพวกเขาได้จริง โดยส่งเสริมให้ประชาชนได้ยกระดับตนเองขึ้นเป็นพลเมือง ที่ได้เข้าร่วมรับผิดชอบในการดำเนินกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองตั้งแต่เริ่มต้นให้ได้มากที่สุด นั่นคือ การทำให้พลเมืองได้เข้ามามีส่วนในการกำหนดว่า อะไรเป็นสิ่งที่พวกเขาต้องการ และจะอย่างไรจึงจะทำให้สามารถบรรลุความต้องการตามที่พวกเขาคาดหวังเอาไว้ได้ ซึ่งเป็นความพยายามในการแก้ปัญหาของนโยบายสาธารณะที่ผ่านมา ที่มักมุ่งไปที่การพยายามจะสร้างธรรมาภิบาลให้กับรัฐในการดำเนินกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น โดยเน้นไปที่การสร้างโปร่งใส ความมีประสิทธิภาพ สร้างหลักนิติธรรม เน้นการสร้างผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับรัฐเป็นตัวหลัก (Main Actor) ในการดำเนินกระบวนการนโยบาย ผ่านการเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญ กฎหมายและกฎระเบียบอยู่เสมอ

(4) Co-Commitment ได้แก่ ทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องมีส่วนร่วมกันในการผลักดันและขับเคลื่อนการจัดทำแผนอย่างจริงจัง โดยทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องร่วมกันจัดทำเป็นข้อตกลง ในการทำงานและร่วมกันดำเนินงานตามข้อตกลงดังกล่าวอย่างเคร่งครัด รวมไปถึงจะต้องร่วมกันทุ่มเทใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ในการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานตามข้อตกลงดังกล่าวอย่างเต็มความสามารถ

โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกฝ่ายได้มีความคิดเห็นตรงกันว่า กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิดที่วางนี้ เน้นย้ำว่า นโยบายสาธารณะคือ ผลของการร่วมกันกระทำกิจเพื่อส่วนรวม หรือแก้ปัญหาให้ส่วนรวม โดยคำว่าส่วนรวมนี้อาจจะหมายถึงชุมชน ชุมชน ชุมชน สมาคม ท้องถิ่น ภูมิภาค หรือประเทศชาติ ก็ได้ นโยบายสาธารณะเป็นผลมาจากการมุ่งเน้นให้ ประชาชน หรือพลเมืองได้เข้าร่วมรับผิดชอบ ให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวม ผ่านการประสานผลประโยชน์เฉพาะตน เฉพาะกลุ่ม เข้ากับผลประโยชน์ส่วนรวม การเน้นส่วนรวมเป็นหลักนี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสามารถสร้าง “ความเป็นพลเมือง” ที่มีคุณธรรม และจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับประชาชน กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิดนี้ จึงมีความเชื่อมโยง กับความมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อที่จะสามารถสร้างระบอบที่ทำให้บุคคล หรือหมู่คณะต่างๆ ต้องไม่เป็นเพียงผู้รับ

บริการ (Client) แต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องการให้ประชาชนเป็นพลเมืองผู้มีความรับผิดชอบ ต่อชุมชนท้องถิ่น และส่วนรวม เป็นกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ส่งเสริม “พลเมืองเข้าร่วมรับผิดชอบ” (Citizen Engagement) ผ่านการให้ศึกษาทางการเมือง แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีสำนึกของความเป็นพลเมืองที่มีความรักในท้องถิ่น สังคม และอยากเข้าไปร่วมรับผิดชอบในการตัดสินใจทางนโยบายที่จะสามารถ แก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และสังคมส่วนรวมให้ได้มากที่สุด

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการนำเสนอผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิด “1 ตำบล 1 แผนพัฒนา” สามารถทำให้องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบลสามารถที่จะพัฒนาการปฏิบัติงานของตนให้มีความใกล้ชิดกับ ประชาชนมากขึ้น สามารถกำหนดรูปแบบและแนวทางการปฏิบัติงานภายในองค์กรฯ ที่มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงาน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ตลอดจนได้มีการกำหนดกลวิธี ที่มีความเหมาะสมต่อการนำมาใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของประชาชน ให้สามารถ สร้างการมีส่วนร่วมกับเทศบาลในการจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างเป็นรูปธรรม และปฏิบัติได้จริง จนสามารถกล่าวได้ว่า ด้วยการพัฒนาแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติ ดังกล่าวข้างต้น มีผลทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยนี้ สามารถ ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ที่ได้อาศัยพลังของประชาชนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยหลักในการสนับสนุนการทำงาน ทั้งทางด้านการกำหนดนโยบายและแผน การบริหารงาน การกำกับดูแล และประเมินผล

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถนำมาอธิบายเพิ่มเติมร่วมกับกับแนวคิดและ ผลการวิจัยของการศึกษาที่ผ่านมา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในทางวิชาการ ที่จะ เป็นข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ในการศึกษาและการพัฒนากระบวนการจัดทำแผน พัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นต่อไปได้ดังนี้

1. การส่งเสริมการทำงานร่วมกัน (Co-Operation) ในกระบวนการจัดทำแผน พัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิดนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Jane Wills (2015) และ เอนก

เหล่าธรรมทัศน์ (2555) ที่เสนอว่า เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนากระบวนการนโยบายสาธารณะคือ ภาครัฐจะต้องจูงใจส่งเสริมให้ประชาชน และองค์กรในชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถในการใช้สิทธิของตนเองร่วมกับรัฐ และหน่วยงานของรัฐทุกระดับในการจัดทำ นโยบายสาธารณะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน (Popular Responsiveness) ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น และสังคม เพื่อให้การดำเนินการกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปเพื่อการรับประกันเสรีภาพของประชาชนในการใช้อำนาจร่วมกับรัฐส่วนกลาง และท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ส่งเสริมเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

2. การส่งเสริมการร่วมกันบริหารงานในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ (Co-Management) ตามแนวคิดนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Christian Bason (2017) และ Daniela Ciaffi และ Nick Gallent (2014) เสนอว่า กระบวนการนโยบายสาธารณะตามแนวความคิดนี้ จะใช้พื้นที่สาธารณะเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้พลเมือง และรัฐได้เข้ามาร่วมรับผิดชอบในกระบวนการ โดยจะให้แต่ละฝ่ายได้มีพื้นที่ ในการเสนอความเห็นอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจร่วมกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล และสามารถนำไปใช้ในการสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น และในสังคมส่วนรวมได้อย่างแท้จริง มากกว่าการตัดสินใจโดยรัฐแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนเช่นที่ผ่านมา

3. การมีสถานะความเป็นเจ้าของร่วมกัน (Co-Ownership) ในแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิดนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Jennifer Girouard และ Carmen Sirianni (2014) ที่เสนอว่า กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแบบนี้ เป็นความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยให้คุณค่ากับการเข้ามาร่วมรับผิดชอบของพลเมืองในฐานะที่ประชาชนเข้ามาเป็นเจ้าของชุมชนท้องถิ่น และบ้านเมือง ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รองรับประโยชน์จากนโยบายที่รัฐเป็นผู้กำหนดให้เท่านั้น แต่เป็นพลเมืองที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ที่จะต้องเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และสังคมของตนเอง

4. การส่งเสริมให้ทุกฝ่ายเข้ามามีพันธะร่วมกัน (Co-Commitment) ในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาท้องถิ่นตามแนวคิดนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Warren Magnusson (2015) และ Hollie Russon Gilman (2016) ที่เสนอว่า การที่ทุกฝ่ายมีฉันทามติในการดำเนินกระบวนการนโยบายสาธารณะ เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนจากการตัดสินใจแต่เพียงฝ่ายเดียว หรือผ่านกระบวนการตัดสินใจแบบปิดของรัฐ มาเป็นการให้ผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงเข้ามารวมอยู่ในกระบวนการตัดสินใจ โดยกำหนดให้ทุกฝ่ายเข้ามาเป็น “เจ้าภาพร่วมกัน” ตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นระดับท้องถิ่นขึ้นมา จนถึงระดับชาติ ดังนั้น กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ได้เสนอไว้ดังกล่าวนี้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมให้มีสังคมประชาธิปไตยที่ดี (Good Democratic Society) ให้เกิดขึ้นได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านการปกครองท้องถิ่น. (2559). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น*. ค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2560 จาก http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrsa_nrsa2558/d070559-02.pdf
- สถาพร เจริญธรรม. (2560). *นโยบายสาธารณะของประชาชน*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2555). *การกระจายอำนาจ=การคืนอำนาจสู่การจัดการตนเองของชุมชน ท้องถิ่น และสังคม*. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูป.
- Bason, C. (2017). *Leading public design*. Bristol: Policy Press.
- Ciaffi, D. Gallent, N. (2014). *Community Action and Planning: Contexts, Drivers and Outcomes*. Bristol: Policy Press.
- Erik-Hans, K. and Johannes, F.M. (2016). *Governance Networks in the Public Sector*. Abingdon, Oxon: Routledge.

- Fischer, H.W. (2016). Beyond Participation and Accountability: Theorizing Representation in Local Democracy. *World Development*. October, 111-122.
- Gilman, H.R. (2016). *Participatory Budgeting and Civic Tech: The Revival of Citizen Engagement*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Girouard, J. and Sirianni, C. (2014). *Varieties of Civic Innovation: Deliberative, Collaborative, Network, and Narrative Approaches*. Nashville: Vanderbilt University Press.
- Korkut, U., Mahendran, K., Bucken-Knapp, G.C. and Robert H. (2015). *Discursive Governance in Politics, Policy, and the Public Sphere*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Magnusson, W. (2015). *Local Self-Government and the Right to the City*. McGill-Queen's Studies in Urban Governance. Vol. 1. Montreal.
- Mervio, M.M. (2015). *Management and Participation in the Public Sphere*. Hershey, PA: Information Science Reference.
- Ombler, J., Russell, M. and Rivera-Muñoz, G. (2016). Local Councils and Public Consultation extending the reach of democracy. *Policy Quarterly*, November. 12(4), 20-27.
- Rogers, J. and Orr, M. (2011). *Public Engagement for Public Education: Joining Forces to Revitalize Democracy and Equalize Schools*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Sancino, A. (2016). 'The Meta Co-production of Community Outcomes: Towards a Citizens' Capabilities Approach'. *Voluntas, International Journal of Voluntary & Nonprofit Organizations*. February. Vol. 27. Issue 1, 409-424.
- Smith, Z.A, DeShazo, J. and Lanham, L. (2015). *Developing Civic Engagement in Urban Public Art Programs*. Rowman & Littlefield Publishers.

- Tholen, B. (2016). Drawing the Line: On the Public/Private Distinction in Debates on New Modes of Governance. *Public Integrity*, 18(3), 237-253.
- Ventriss, C. (2016). Investing in People: Toward a Co-Possibility Model for Citizen Engagement. *International Journal of Public Administration*. November, 39(13), 1020-1030.
- Wildemeersch, D., Bouverne-De, B., Maria, B. and Gert, D. (2014). *Civic Learning, Democratic Citizenship and the Public Sphere*. Springer.
- Wills, J. (2015). *Locating Localism: Statecraft, Citizenship and Democracy*. Bristol: Policy Press.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร
ของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา
Factors affecting Traffic Rule Compliance Behavior
of Motorcycle Riders in Songkhla Province

อิสระ ทองสามสี¹ และกันยปริน ทองสามสี^{2*}
Isara Tongsamsi¹ and Kanyaprin Tongsamsi^{2*}

^{1,2} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{1,2} Faculty of Humanities and Social Sciences

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สงขลา

¹Songkhla Rajabhat University, Songkhla

²มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี

²Prince of Songkla University, Pattani

*Corresponding author: E-mail address: kanyaprin.s@psu.ac.th

บทคัดย่อ

ความนิยมการขับขี่รถจักรยานยนต์ที่เพิ่มมากขึ้นในประเทศไทยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับจำนวนผู้ประสบอุบัติเหตุทางถนนทั่วประเทศ ซึ่งพบว่าร้อยละ 76 เกิดจากการใช้รถจักรยานยนต์และมักจะได้รับการบาดเจ็บอย่างรุนแรง การวิจัยครั้งนี้มุ่งอธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร และพยากรณ์อิทธิพลคั่นกลางของเจตนาเชิงพฤติกรรมที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกับพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา โดยใช้แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากคนหนุ่มสาวอายุ 15-25 ปีที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลาซึ่งเป็นประชากรไม่จำกัดจำนวน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวกจำนวน 590 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคโมเดลสมการโครงสร้างกำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน ผลการวิจัยพบว่าโมเดลสมการโครงสร้างตาม

รูปแบบของทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนสามารถอธิบายความแปรปรวนของเจตนา
เชิงพฤติกรรมและพฤติกรรมตามแผนได้ตามกฎจราจรได้ร้อยละ 77.6 และร้อยละ 65.3
ตามลำดับโดยเจตคติต่อพฤติกรรม และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลทางตรงต่อ
เจตนาเชิงพฤติกรรม และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมมีอิทธิพล
ทางตรงต่อพฤติกรรมตามแผน นอกจากนั้น เจตนาเชิงพฤติกรรมมีอิทธิพล
คั่นกลางความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม
กับพฤติกรรมตามแผน ผลการวิจัยครั้งนี้ยืนยันในเบื้องต้นว่าทฤษฎี
พฤติกรรมตามแผนสามารถอธิบายพฤติกรรมซี้รถจักรยานยนต์ของคนหนุ่มสาว
ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำกับวินัยจราจรสามารถนำผล
การวิจัยไปใช้ในการคาดการณ์พฤติกรรมตามแผนและป้องกันปัญหา
อุบัติเหตุบนท้องถนน

คำสำคัญ: เจตนาเชิงพฤติกรรม, การปฏิบัติตามกฎจราจร, ผู้ขับซี้รถจักรยานยนต์ ,
จังหวัดสงขลา

Abstract

The increasing popularity of motorcycles in Thailand was a significant concern as motorcycle riders represent 76% of all road accidents and an even greater proportion of serious injuries. This study was to explain factors affecting traffic rule compliance behavior and determine the mediator effect of behavioral intention in the relationship between perceived behavioral control and traffic rule compliance behavior. Data were collected from young people aged 15-25 years who had ridden motorcycles in Songkhla province by means of structured questionnaires. The infinite population selected 590 people by using the convenience sampling method. Data were analyzed with partial least square structural equation modeling technique. The results showed that the TPB model explained 77.6% of the variance in compliance intentions and 65.3% of compliance behavior. Besides, the direct effect of attitude and subjective norm on behavioral intention, and perceived behavioral control on traffic rule compliance behavior were also confirmed in this study. The findings clearly demonstrated that the relationship between perceived behavioral control and traffic rule compliance behavior was better understood if the influence of behavioral intention, as a mediating variable of the aforementioned relationship, was taken into account. To summarize, the findings of this study provided a preliminary support for the theory of planned behavior as an effective framework for examining rule compliance in young riders. Therefore, the agencies involved in the traffic discipline can utilize the results to predict traffic compliance and to prevent the road accidents.

Keywords: Behavioral Intention, Traffic Rule Compliance, Motorcycle Riders, Songkhla Province

บทนำ

อุบัติเหตุจราจรทางบกในประเทศไทยเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ประเทศชาติต้องสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน และทรัพยากรที่ใช้ในการรักษาเยียวมาเป็นจำนวนมาก และเป็นสาเหตุการตายอันดับสองรองจากโรคมะเร็ง (Mohammed, Ambak, Mosa, Syamsunur, 2019) แนวโน้มของปัญหาได้ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุบัติเหตุจราจรที่เกิดจากการขับขี่รถจักรยานยนต์ซึ่งผู้ขับขี่ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ หากต้องมาเสียชีวิต บาดเจ็บ และทุพพลภาพก่อนวัยอันควรย่อมส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่ปรากฏในสถิติอุบัติเหตุจราจรในประเทศไทยระหว่างวันที่ 11-17 เมษายน พ.ศ. 2560 ซึ่งอยู่ในช่วงการรณรงค์ 7 วันอันตรายของเทศกาลสงกรานต์ พบว่า มีผู้เสียชีวิตมากถึง 390 ราย เกิดอุบัติเหตุรวม 3,690 ครั้ง มีผู้บาดเจ็บรวม 3,808 คน โดยสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุ 3 อันดับแรกคือเมาแล้วขับ 1,589 ครั้ง ขับรถเร็วเกินกำหนด 1,028 ครั้ง และตัดหน้ากระชั้นชิด 547 ครั้ง ประเภทยานพาหนะที่เกิดอุบัติเหตุสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่ รถจักรยานยนต์ 3,230 คัน และรถจักรยาน 260 คัน ส่วนจังหวัดที่เกิดอุบัติเหตุสะสมสูงสุด ได้แก่ อุดรธานี 161 ครั้ง จังหวัดที่มีผู้เสียชีวิตสะสมสูงสุด ได้แก่ นครราชสีมา 17 ราย จังหวัดที่มีผู้บาดเจ็บสะสมสูงสุด ได้แก่ อุดรธานี 168 ราย จังหวัดที่ไม่มีผู้เสียชีวิต 4 จังหวัด ได้แก่ กระบี่ นราธิวาส แม่ฮ่องสอน และสมุทรสงคราม และจังหวัดที่ไม่มีผู้บาดเจ็บ 1 จังหวัด ได้แก่ ชัยภูมิ (ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน, 2560) สาเหตุของอุบัติเหตุเกิดขึ้นจากพฤติกรรม การขับขี่ที่ไม่เคารพกฎจราจร สภาพยานพาหนะที่ไม่พร้อมใช้งาน ลักษณะทางกายภาพของท้องถนน และสภาพแวดล้อมในขณะขับขี่ (Mohammed, Ambak, Mosa, Syamsunur, 2019)

จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมือง การปกครอง และการท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนล่าง ปัญหาการฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยรถยนต์และการขนส่งทางบกประเภทรถจักรยานยนต์เพิ่มปริมาณขึ้นพร้อม ๆ กับ ความเจริญและการขยายตัวของเมืองที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาซึ่งนำไปสู่ปัญหาอุบัติเหตุจราจรตามมา ดังปรากฏจากสถิติการรับแจ้งคดีอุบัติเหตุการจราจรทางบก จำแนกตาม

ประเภทรถ ความเสียหาย และผู้ต้องหา ปีงบประมาณ 2556 ถึงปี 2558 ของจังหวัดสงขลา จำนวน 1,243 ราย พบว่า ประเภทรถที่รับแจ้งคดีอุบัติเหตุมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่รถจักรยานยนต์ จำนวน 707 ราย รองลงมาเป็นรถบรรทุกขนาดเล็ก (ปิคอัพ) จำนวน 386 ราย และรถยนต์นั่ง จำนวน 266 ราย ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) สอดคล้องกับสถิติการเปรียบเทียบปรับผู้ฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยรถยนต์ จำแนกตามประเภทรถ ไตรมาสที่ 1-2 ปีงบประมาณ 2560 ของสำนักงานขนส่งจังหวัดสงขลา จำนวน 8,364 ราย พบว่า รถจักรยานยนต์เป็นประเภทรถที่มีผู้ฝ่าฝืนกฎหมายมากเป็นอันดับสอง จำนวน 2,371 ราย รองจากรถยนต์ส่วนบุคคลไม่เกิน 7 คน จำนวน 3,803 ราย เท่านั้น (สำนักงานขนส่งจังหวัดสงขลา, 2560) จากปัญหาอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับการขับขี่รถจักรยานยนต์ในอันดับต้นของจังหวัดสงขลา มีสาเหตุเกิดขึ้นได้ทั้งจากผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์มีพฤติกรรมการขับขี่ที่ไม่ปลอดภัย การไม่เคารพกฎจราจร และสภาพของรถจักรยานยนต์ที่ไม่พร้อมใช้งาน ดังนั้น หากมีการทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมการขับขี่จะสามารถควบคุมและป้องกันอุบัติเหตุจราจรได้เช่นเดียวกับปัญหาอาชญากรรมประเภทอื่น ๆ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งคาดการณ์พฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของผู้ที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลาโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยโมเดลสมการโครงสร้างและทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนผลลัพธ์ที่ได้จะไปสู่การกำหนดนโยบาย แผนงานและโครงการเพื่อควบคุมและป้องกันปัญหาอุบัติเหตุจราจรทางบกในจังหวัดสงขลาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่ออธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์จังหวัดสงขลา
2. เพื่อพยากรณ์อิทธิพลคั่นกลางของเจตนาเชิงพฤติกรรมที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกับพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์จังหวัดสงขลา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของคนหนุ่มสาวที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลทางตรง อิทธิพลคั่นกลาง และอิทธิพลกำกับต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของคนหนุ่มสาวที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำกับวินัยจราจร ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานขนส่งจังหวัดสงขลา มูลนิธิเมาไม่ขับ และสื่อมวลชน ไปใช้ประโยชน์ในการคาดการณ์พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของคนหนุ่มสาวที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา และการควบคุมและป้องกันปัญหาอุบัติเหตุจราจร

นิยามศัพท์เฉพาะ

เจตคติต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของคนหนุ่มสาวที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา หมายถึง ความรู้สึกในเชิงบวกหรือลบที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ที่ส่งผลต่อความปลอดภัยหรือเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายในประเด็นการขับขี่ด้วยความระมัดระวังให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การขับขี่จนเกิดทักษะและความชำนาญ การมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังขับขี่บนท้องถนนที่มีการจราจรและสภาพแวดล้อมเช่นใด การไม่ขับขี่หากดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กินยาที่ทำให้ง่วง รู้สึกเหนื่อย หรือสภาพจิตใจไม่ปกติ การขับขี่โดยหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎจราจรเพื่อให้เดินทางถึงที่หมายโดยเร็ว การขับขี่เกินขีดความสามารถทางร่างกายหรือจิตใจของตนเอง และการขับขี่ผิดเินหรือใช้ความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด โดยเชื่อว่าหากแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วจะได้รับผลเชิงบวกก็จะมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมนั้น ในทางตรงข้าม หากเชื่อว่าแสดงพฤติกรรมนั้นแล้วจะได้รับผลเชิงลบ ก็จะมีแนวโน้มที่จะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้น

การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของคนหนุ่มสาวที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา หมายถึง ความรู้สึกของผู้ขับขี่

รถจักรยานยนต์ว่าบุคคลอื่นที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตตนต้องการหรือไม่ต้องการ ให้แสดงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรที่ส่งผลต่อความปลอดภัยหรือเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายในประเด็นการขับขี่ด้วยความระมัดระวังให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การขับขี่จนเกิดทักษะและความชำนาญ การมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังขับขี่บนท้องถนนที่มีการจราจรและสภาพแวดล้อมเช่นใด การไม่ขับขี่หากดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กินยาที่ทำให้ง่วง รู้สึกเหนื่อย หรือสภาพจิตใจไม่ปกติ การขับขี่โดยหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎจราจรเพื่อให้เดินทางถึงที่หมายโดยเร็ว การขับขี่เกินขีดความสามารถทางร่างกายหรือจิตใจของตนเอง และการขับขี่ผิดใจหรือใช้ความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด

การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของคนหนุ่มสาวที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา หมายถึง การแปลความหมายจากสถานการณ์รอบข้างของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ว่าเป็นเรื่องยากหรือง่ายที่จะแสดงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรที่ส่งผลต่อความปลอดภัยหรือเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายในประเด็นการขับขี่ด้วยความระมัดระวังให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การขับขี่จนเกิดทักษะและความชำนาญ การมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังขับขี่บนท้องถนนที่มีการจราจรและสภาพแวดล้อมเช่นใด การไม่ขับขี่หากดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กินยาที่ทำให้ง่วง รู้สึกเหนื่อย หรือสภาพจิตใจไม่ปกติ การขับขี่โดยหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎจราจรเพื่อให้เดินทางถึงที่หมายโดยเร็ว การขับขี่เกินขีดความสามารถทางร่างกายหรือจิตใจของตนเอง และการขับขี่ผิดใจหรือใช้ความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด

เจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรของคนหนุ่มสาวที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา หมายถึง ความเป็นไปได้หรือโอกาสของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ที่จะแสดงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรที่ส่งผลต่อความปลอดภัยหรือเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายในประเด็นการขับขี่ด้วยความระมัดระวังให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การขับขี่จนเกิดทักษะและความชำนาญ การมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังขับขี่บนท้องถนนที่มีการจราจรและสภาพแวดล้อมเช่นใด การไม่ขับขี่หากดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กินยาที่ทำให้ง่วง รู้สึกเหนื่อย หรือสภาพจิตใจไม่ปกติ การขับขี่

โดยหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎจราจรเพื่อให้เดินทางถึงที่หมายโดยเร็ว การขับที่เกินขีดความสามารถทางร่างกายหรือจิตใจของตนเอง และการขับที่ผิดแผนหรือใช้ความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด

พฤติกรรมกาปฏิบัติตามกฎจราจรของคนหนุ่มสาวที่ขับที่รถจักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลา หมายถึง พฤติกรรมของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์ที่แสดงออกถึงการปฏิบัติตามกฎจราจรที่ส่งผลต่อความปลอดภัยหรือสุ่มเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายในประเด็นการขับด้วยความระมัดระวังให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การขับที่จนเกิดทักษะและความชำนาญ การมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังขับบนท้องถนนที่มีการจราจรและสภาพแวดล้อมเช่นใด การไม่ขับที่หากดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กินยาที่ทำให้ง่วง รู้สึกเหนื่อย หรือสภาพจิตใจไม่ปกติ การขับที่โดยหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎจราจรเพื่อให้เดินทางถึงที่หมายโดยเร็ว การขับที่เกินขีดความสามารถทางร่างกายหรือจิตใจของตนเอง และการขับที่ผิดแผนหรือใช้ความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด

คนหนุ่มสาว หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวสามารถยื่นขอใบอนุญาตขับที่รถจักรยานยนต์ได้ และเป็นผู้ที่เคยขับที่รถจักรยานยนต์ในเขตจังหวัดสงขลา

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (The Theory of Planned Behavior) ซึ่งเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมที่ใช้ทำนายพฤติกรรมของบุคคล พัฒนามาจากทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action) การแสดงพฤติกรรมดังกล่าวมีทั้งพฤติกรรมเดี่ยว (Single Action) และกลุ่มของพฤติกรรม (Behavioral Categories) โดยทฤษฎีนี้สามารถนำไปใช้คาดการณ์และทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมได้เป็นอย่างดี (Ajzen, 2015; Ajzen & Sheikh, 2013; Ajzen, 2012; Ajzen, 2011; Ajzen, 1991) สารสำคัญของทฤษฎีนี้ ได้แก่

1. พฤติกรรมของบุคคล (Behavior: B) เกิดจากเจตนาเชิงพฤติกรรมหรือความตั้งใจแสดงพฤติกรรม (Intention: I) โดยเป็นตัวบ่งบอกว่าบุคคลได้พยายามมากน้อยเพียงใดที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ยิ่งบุคคลมีความพยายามมาก โอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะแสดงพฤติกรรมย่อมมากตามไปด้วย

2. เจตนาเชิงพฤติกรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยสามประการ ได้แก่ เจตคติต่อพฤติกรรม (Attitude toward the Behavior: AB) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (Subjective Norm: SN) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control: PBC) ดังนี้

2.1 เจตคติต่อพฤติกรรมเป็นการประเมินทางบวกหรือลบต่อการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับผลของพฤติกรรม (Behavioral Beliefs) หากบุคคลเชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมจะนำไปสู่ผลทางบวก เขาก็จะมีเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรม ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลเชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมจะนำไปสู่ผลทางลบ เขาก็จะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้น ในขณะที่เดียวกัน เจตคติต่อพฤติกรรมยังขึ้นอยู่กับ การประเมินผลของพฤติกรรม (Evaluation of Consequences) อีกทางหนึ่งด้วยเช่นเดียวกัน

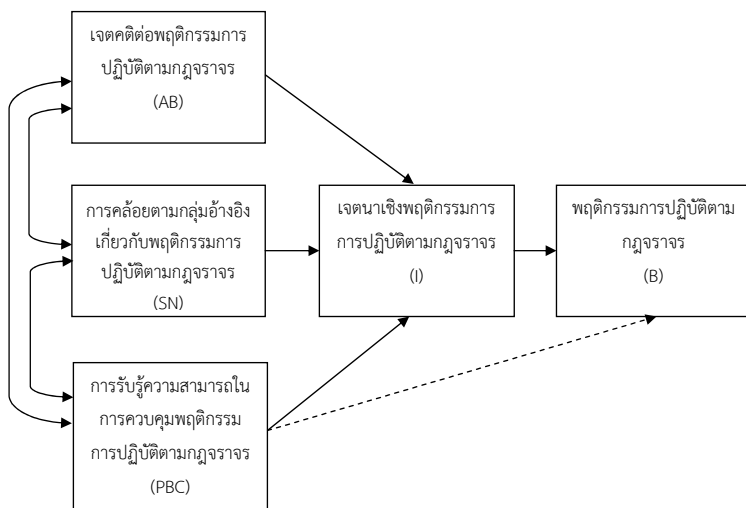
2.2 การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเป็นการรับรู้ว่าคุณค่าอื่น ๆ ที่มีความสำคัญสำหรับตนต้องการหรือไม่ต้องการให้แสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (Normative Beliefs) หากบุคคลเชื่อว่าคนอื่นที่สำคัญสำหรับตนคิดว่าเขาควรแสดงพฤติกรรม เขาก็มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรม ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลเชื่อว่าคนอื่นที่สำคัญสำหรับตนคิดว่าเขาไม่ควรแสดงพฤติกรรม เขาก็มีแนวโน้มที่จะไม่แสดงพฤติกรรมนั้น ในขณะที่เดียวกัน การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงยังขึ้นอยู่กับ การรับรู้หรือแรงจูงใจของบุคคลว่าตนต้องแสดงพฤติกรรมตามกลุ่มอ้างอิง (Motivation to Comply) มากน้อยเพียงใดอีกทางหนึ่งด้วยเช่นเดียวกัน

2.3 การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเป็นการรับรู้ของบุคคลว่าเป็นเรื่องยากหรือง่ายที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุม (Control Beliefs) ว่าตนมีโอกาสรหรือทรัพยากรต่างๆ อาทิ ประสบการณ์ หรือข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในการแสดงพฤติกรรมนั้นมากน้อยเพียงใด และยังขึ้นอยู่กับ การรับรู้การควบคุม (Perceived Powers) ว่าตนมีปัจจัยบางอย่างที่สามารถสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการแสดงพฤติกรรมหรือไม่

3. เจตคติต่อพฤติกรรม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเป็นบวกมากเท่าใด บุคคลย่อมมีเจตนาเชิงพฤติกรรมมากขึ้น

เท่านั้น ซึ่งส่งผลให้การทำนายพฤติกรรมมีความถูกต้องตามมา ด้วยเหตุนี้ เจตคติต่อพฤติกรรม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมจึงมีอิทธิพลร่วมกันต่อเจตนาเชิงพฤติกรรม ในขณะเดียวกัน เจตนาเชิงพฤติกรรมก็มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรม แต่ในบางกรณีที่บุคคลมีการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความเป็นจริง อาจมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ของบุคคลโดยตรง

จากรายละเอียดข้างต้นสามารถนำทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนมาประยุกต์ใช้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน

ขณะเดียวกันมีงานวิจัยที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลนานาชาติที่ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร และพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมด้วยวิธีการปริทัศน์แบบพรรณนา (Narrative Literature Review) จากฐานข้อมูล

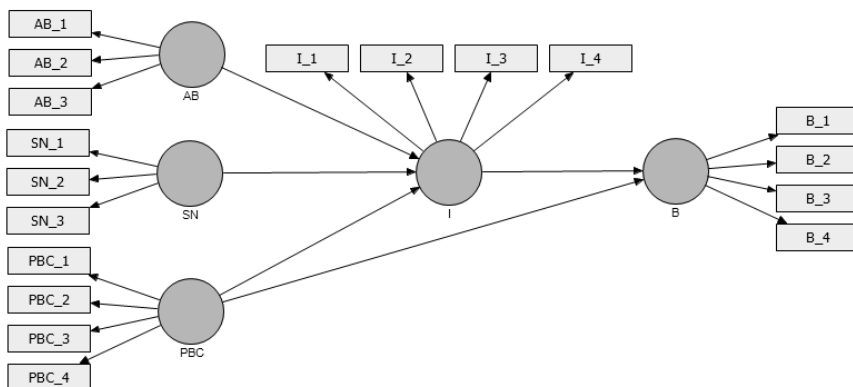
อิเล็กทรอนิกส์ SciVerse ScienceDirect และ Scopus ตั้งแต่ปี ค.ศ.2010 เป็นต้นมา พบว่ามีงานวิจัยจำนวน 15 เรื่อง ผลการสังเคราะห์พบว่า เป็นการวิจัยเชิงสำรวจทั้งหมด รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ จำนวน 6 เรื่อง แบบสอบถาม จำนวน 4 เรื่อง แบบสอบถามทางไปรษณีย์ จำนวน 2 เรื่อง แบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 เรื่อง และ สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ จำนวน 1 เรื่อง วิเคราะห์ข้อมูลใช้การถดถอยพหุแบบเชิงชั้น จำนวน 9 เรื่อง และโมเดลสมการโครงสร้าง จำนวน 6 เรื่อง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาน้อยที่สุด จำนวน 103 คน มากที่สุด จำนวน 4,929 คน ประเทศที่ทำวิจัย ได้แก่ ฝรั่งเศส จำนวน 3 เรื่อง อิหร่าน จำนวน 2 เรื่อง สกอตแลนด์ สหราชอาณาจักร ตุรกี ออสเตรเลีย ไต้หวัน ไทย เวียดนาม อินโดนีเซีย และกัมพูชา ประเทศละ 1 เรื่อง ค่าสัมประสิทธิ์ความถูกต้องของการพยากรณ์มีค่ามากที่สุด คือ .75 (75%) และน้อยที่สุด คือ .04 (4%) ขณะที่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพบดังนี้

ตาราง 1 ผลการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ	งานวิจัยที่ค้นพบ
เจตคติต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (AB) มีอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ	Eyssartier, Meineri & Gueguen, 2017; Lheureux, Auzoult, Charlois, Hardy-Massard & Minary, 2016; Trinha & Le, 2016; Susilo, Joewono & Vandebona, 2015; Brijis, Brijis, Sann, Trinhm, Wets & Ruiter, 2014; Chortton, Conner & Jamson, 2012; Ozkan, Lajunen, Dogruyol, Yildirim & Coymak, 2012; Palat & Delhomme, 2012; Ali, Saeed, Ali & Haida, 2011; Chen & Chen, 2011; Elliott, 2010
การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (SN) มีอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ	Eyssartier, Meineri & Gueguen, 2017; Lheureux, Auzoult, Charlois, Hardy-Massard & Minary, 2016; Tankasem, Satiennam & Satiennam, 2016; Susilo, Joewono & Vandebona, 2015; Leandro, 2012; Ozkan, Lajunen, Dogruyol, Yildirim & Coymak, 2012; Palat & Delhomme, 2012; Ali, Saeed, Ali & Haida, 2011; Elliott, 2010
การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) มีอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ	Lheureux, Auzoult, Charlois, Hardy-Massard & Minary, 2016; Tankasem, Satiennam & Satiennam, 2016; Trinha & Le, 2016; Susilo, Joewono & Vandebona, 2015; Brijis, Brijis, Sann, Trinhm, Wets & Ruiter, 2014; Ozkan, Lajunen, Dogruyol, Yildirim & Coymak, 2012; Tunnicliff, Watson, White, Hyde, Schonfeld & Wishart, 2012; Ali, Saeed, Ali & Haida, 2011; Elliott, 2010
การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ	Ghasemzadeha, Babazadeha, Allahverdi pourb, Sadeghi-Bazarganic & Kouzekanani, 2017; Lheureux, Auzoult, Charlois, Hardy-Massard & Minary, 2016; Brijis, Brijis, Sann, Trinhm, Wets & Ruiter, 2014; Leandro, 2012; Ozkan, Lajunen, Dogruyol, Yildirim & Coymak, 2012; Ali, Saeed, Ali & Haida, 2011
เจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ	Lheureux, Auzoult, Charlois, Hardy-Massard & Minary, 2016; Trinha & Le, 2016; Susilo, Joewono & Vandebona, 2015; Brijis, Brijis, Sann, Trinhm, Wets & Ruiter, 2014; Leandro, 2012; Ozkan, Lajunen, Dogruyol, Yildirim & Coymak, 2012; Ali, Saeed, Ali & Haida, 2011; Chen & Chen, 2011

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen (2015) ที่กล่าวมาข้างต้น และการทบทวนวรรณกรรม สามารถพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

ประชากรในการวิจัยเป็นกลุ่มสาวที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถยื่นขอใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์ได้ และเป็นผู้ที่เคยขับขี่รถจักรยานยนต์ในเขตจังหวัดสงขลา จึงจัดเป็นประชากรแบบไม่จำกัดจำนวน (Infinite Population) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างพิจารณาจากอำนาจการทดสอบ (Level of Statistical Power) ที่ร้อยละ 80 จำนวนสูงสุดของตัวแปรแฝงภายนอกที่ใช้ทำนายตัวแปรแฝงภายใน คือ 3 ตัวแปร และค่าสัมประสิทธิ์ความถูกต้องของการพยากรณ์ คือ .10 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 (Hair, Hult, Ringle, & Sarstedt., 2014) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 590 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม จำนวน 6 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 7 ข้อ ตอนที่ 2 ถึงตอนที่ 6 แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ปรับปรุงมาจากแบบสอบถามที่ใช้วัดพฤติกรรม

การปฏิบัติตามกฎจราจรของผู้ขับขีรถจักรยานยนต์ของ Watson, Tunnicliff, White, Schonfeld, & Wishart (2007) มีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยด้วยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา 5 ท่าน จากนั้นจึงนำผลการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ข้อคำถามที่ใช้ได้คือข้อที่มีค่าตั้งแต่ .5 ขึ้นไป ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงเนื้อหาในข้อคำถามแต่ละข้อตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับผู้ขับขีรถจักรยานยนต์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) ปรากฏว่าแบบสอบถามวัดเจตคติต่อพฤติกรรมกาปฏิบัติตามกฎจราจรมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .765 โดยค่าความเชื่อมั่นของแต่ละตอนมีดังนี้ ตอนที่ 2 วัดเจตคติต่อพฤติกรรมกาปฏิบัติตามกฎจราจร จำนวน 3 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .765 ตอนที่ 3 วัดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมกาปฏิบัติตามกฎจราจร จำนวน 3 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .828 ตอนที่ 4 วัดการรับรู้ความ สามารถในการควบคุมพฤติกรรมกาปฏิบัติตามกฎจราจร จำนวน 4 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .801 ตอนที่ 5 วัดเจตนาเชิงพฤติกรรมกาปฏิบัติตามกฎจราจร จำนวน 4 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .775 และ ตอนที่ 6 วัดพฤติกรรมกาปฏิบัติตามกฎจราจร จำนวน 4 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .775

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยโมเดลสมการโครงสร้างกำลังสองน้อยที่สุดบางส่วน (A Partial Least Square Structural Equation Modeling) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SmartPLS 2.0 (Ringle, Wende, & Will, 2005) การวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ขั้นตอน ได้แก่

1. การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ประกอบไปด้วย

- 1.1 การวิเคราะห์ภาวะร่วมเส้นตรงพหุของตัวแปรแฝง พิจารณาจากค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) ควรมีค่าสูงกว่า .2 และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (VIF) ควรมีค่าต่ำกว่า 5.0

1.2 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล พิจารณาจากระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p Value) ของค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล (β) ซึ่งคำนวณด้วยค่าสถิติทดสอบที (t Value) โดยสมมุติฐานการวิจัยจะได้รับการยอมรับที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 เมื่อค่าสถิติทดสอบทีมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 1.96 ส่วนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ค่าสถิติทดสอบทีมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 2.58

1.3 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความถูกต้องของการพยากรณ์ (R^2) ซึ่งแสดงถึงขนาดความแปรปรวนของตัวแปรแฝงภายในที่อธิบายได้ด้วยตัวแปรแฝงภายนอก โดยค่าสัมประสิทธิ์ความถูกต้องของการพยากรณ์มีค่าเท่ากับ .25 (25%) .50 (50%) และ .75 (75%) แสดงว่าตัวแปรแฝงภายนอกมีความถูกต้องของการพยากรณ์ตัวแปรแฝงภายในระดับน้อย ปานกลาง และมาก ตามลำดับ

1.4 การวิเคราะห์ขนาดอิทธิพล (f^2) ซึ่งแสดงถึงขนาดความแปรปรวนของตัวแปรแฝงภายในที่อธิบายได้ด้วยตัวแปรแฝงภายนอกตัวใดตัวหนึ่งเพียงตัวเดียว โดยขนาดอิทธิพลมีค่าเท่ากับ .02 .15 และ .35 แสดงว่าตัวแปรแฝงภายนอกดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างแท้จริงต่อตัวแปรแฝงภายในระดับน้อย ปานกลางและมาก ตามลำดับ

2. การวิเคราะห์อิทธิพลคั่นกลาง (Mediating Analysis) พิจารณาจากระดับนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรงของตัวแปรแฝงภายนอกกับตัวแปรแฝงภายในที่ไม่มีตัวแปรแฝงตัวที่สามคั่นกลาง ระดับนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรแฝงภายนอกกับตัวแปรแฝงภายใน และขนาดของอิทธิพลทางอ้อมเมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลรวม (VAF) ถ้ามีค่าต่ำกว่า .20 แสดงว่าตัวแปรแฝงตัวที่สามไม่มีอิทธิพลคั่นกลาง (No Mediation) หากขนาดของอิทธิพลทางอ้อมเมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลรวมมีค่าระหว่าง .20 ถึง .80 แสดงว่าตัวแปรแฝงตัวที่สามมีอิทธิพลคั่นกลางบางส่วน (Partial Mediation) และหากขนาดของอิทธิพลทางอ้อมเมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลรวมมีค่าสูงกว่า .80 แสดงว่าตัวแปรแฝงตัวที่สามมีอิทธิพลคั่นกลางทั้งหมด (Full Mediation)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

1. การวิเคราะห์ภาวะร่วมเส้นตรงพหุของตัวแปรแฝง

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลจะมีความถูกต้องเมื่อตัวแปรแฝงภายนอกหรือตัวแปรพหุการถดถอยไม่มีความสัมพันธ์กันเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือเกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุของตัวแปรแฝง โดยพิจารณาจากค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) ควรมีค่าสูงกว่า .2 และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (VIF) ควรมีค่าต่ำกว่า 5.0 (Hair, Ringle & Sarstedt, 2011) ซึ่งเมื่อพิจารณาตาราง 7 พบว่า ตัวแปรพหุการถดถอยทั้งสองชุดมีค่าความคงทนของการยอมรับระหว่าง .250 ถึง .356 และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวนระหว่าง 2.809 ถึง 4.003 สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งหมายความว่าโมเดลสมการโครงสร้างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ไม่เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุของตัวแปรแฝงภายนอก

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ภาวะร่วมเส้นตรงเชิงพหุของตัวแปรแฝง

ชุดที่หนึ่ง: พหุการถดถอยตัวแปรแฝง I			ชุดที่สอง: พหุการถดถอยตัวแปรแฝง B		
ตัวแปรพหุการถดถอย	Tolerance	VIF	ตัวแปรพหุการถดถอย	Tolerance	VIF
AB	.356	2.809	I	.292	3.429
SN	.250	4.003	PBC	.292	3.429
PBC	.272	3.677			

2. การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล

ผลการวิเคราะห์พบว่า เจตคติต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (AB) มีอิทธิพลทางตรงต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) ($\beta=.216$, $t=5.691$) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (SN) มีอิทธิพลทางตรงต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) ($\beta=.309$, $t=6.376$) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) มีอิทธิพลทางตรงต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) ($\beta=.420$, $t=8.228$) เจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) มีอิทธิพลทางตรงต่อ

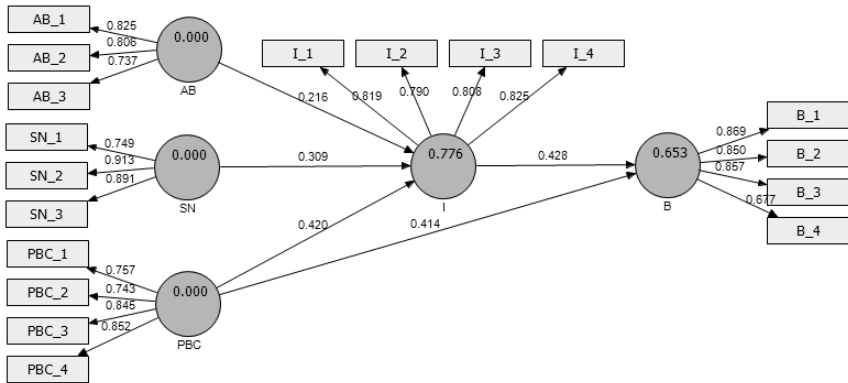
พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B) ($\beta=.428, t=5.738$) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (β) ($b=.414, t=5.744$)

3. การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความถูกต้องของการพยากรณ์

เมื่อพิจารณาภาพที่ 2 พบว่าเจตคติต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (AB) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (SN) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) ได้ร้อยละ 77.6 ($R^2=.776$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก ในขณะที่เจตคติต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (AB) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (SN) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) และเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B) ได้ร้อยละ 65.3 ($R^2=.653$) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

4. การวิเคราะห์ขนาดอิทธิพล

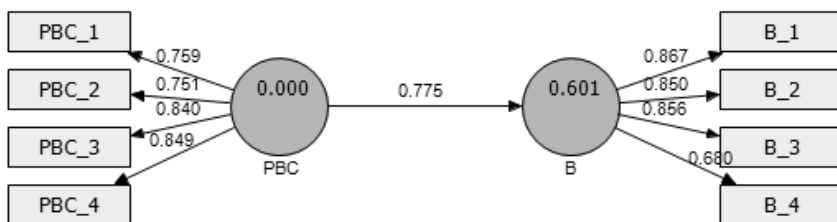
ผลการวิจัยพบว่า เจตคติต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (AB) มีขนาดอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) ระดับน้อย ($f^2=.058$) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (SN) มีขนาดอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) ระดับน้อย ($f^2=.107$) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) มีขนาดอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) ระดับปานกลาง ($f^2=.219$) เจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) มีขนาดอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B) ระดับปานกลาง ($f^2=.150$) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) มีขนาดอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B) ระดับน้อย ($f^2=.144$)

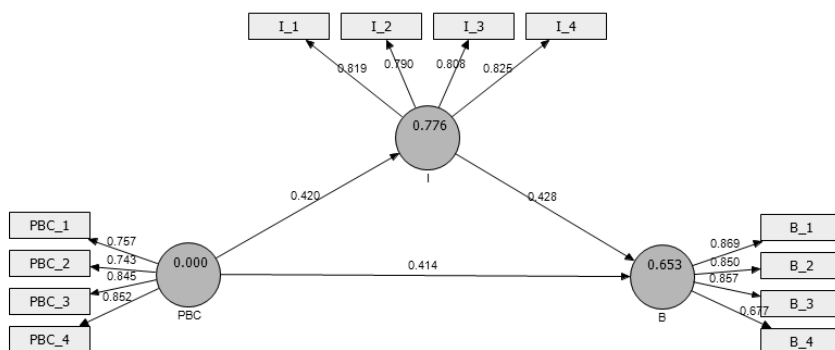
ภาพที่ 2 โมเดลสมการโครงสร้างแสดงค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล ค่าน้ำหนักของตัวชี้วัด และค่าสัมประสิทธิ์ความถูกต้องของการพยากรณ์

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลคั่นกลาง

เมื่อพิจารณาจากภาพที่ 3 และภาพที่ 4 พบว่า การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B) ถึงแม้ไม่มีตัวแปรเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) คั่นกลาง ($\beta=.775$, $t=36.356$) การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B) ($\beta=.180$, $t=5.158$) และขนาดของอิทธิพลทางอ้อมเมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลรวมมีค่าเท่ากับ .303 แสดงว่าตัวแปรเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (I) มีอิทธิพลคั่นกลางบางส่วนในความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) กับพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร (B)

ภาพที่ 3 โมเดลสมการโครงสร้างแสดงอิทธิพลทางตรงของตัวแปรแฝงการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) ไปยังตัวแปรแฝงพฤติกรรมปฏิบัติตามกฎจราจร (B) โดยไม่มีตัวแปรแฝงเจตนาเชิงพฤติกรรมปฏิบัติตามกฎจราจร (I) คั่นกลาง

ภาพที่ 4 โมเดลสมการโครงสร้างแสดงอิทธิพลทางตรงของตัวแปรแฝงการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมปฏิบัติตามกฎจราจร (PBC) ไปยังตัวแปรแฝงพฤติกรรมปฏิบัติตามกฎจราจร (B) โดยมีตัวแปรแฝงเจตนาเชิงพฤติกรรมปฏิบัติตามกฎจราจร (I) เป็นตัวแปรคั่นกลาง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าเจตคติต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร สามารถทำนายเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรได้ร้อยละ 77.6 ซึ่งอยู่ในระดับมาก ขณะเดียวกันเจตคติต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร และเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร สามารถทำนายพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรได้ร้อยละ 65.3 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง สามารถอภิปรายความสัมพันธ์ของข้อค้นพบได้ดังนี้

1. เจตคติต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Eyssartier, Meineri, & Gueguen (2017) Lheureux, et al. (2016) Trinha & Le (2016) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ เนื่องจากเจตคติต่อพฤติกรรมเป็นการประเมินทางบวกหรือลบต่อการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับผลของพฤติกรรม หากบุคคลเชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมจะนำไปสู่ผลทางบวก เขาก็จะมีเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมในทางตรงกันข้าม หากบุคคลเชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมจะนำไปสู่ผลทางลบ เขาก็จะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้น ในขณะเดียวกันเจตคติต่อพฤติกรรมยังขึ้นอยู่กับการประเมินผลของพฤติกรรมอีกทางหนึ่งด้วยเช่นเดียวกัน

2. การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ Eyssartier, Meineri, & Gueguen (2017) Lheureux, et al. (2016) Trinha & Le (2016) ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ เนื่องจากการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเป็นการรับรู้ว่าคุณค่าอื่นๆ ที่มีความสำคัญสำหรับตนต้องการหรือไม่ต้องการให้แสดงพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง หากบุคคล

เชื่อว่าคนอื่นที่สำคัญสำหรับตนคิดว่าเขาควรแสดงพฤติกรรม เขาก็มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรม ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลเชื่อว่าคนอื่นที่สำคัญสำหรับตนคิดว่าเขาไม่ควรแสดงพฤติกรรม เขาก็มีแนวโน้มที่จะไม่แสดงพฤติกรรมนั้น ในขณะที่เดียวกัน การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงยังขึ้นอยู่กับการรับรู้หรือแรงจูงใจของบุคคลว่าตนต้องแสดงพฤติกรรมตามกลุ่มอ้างอิงมากน้อยเพียงใดอีกทางหนึ่งด้วยเช่นเดียวกัน

3. การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร มีอิทธิพลทางตรงต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ Lheureux, et al. (2016) Tankasem, Satiennam & Satiennam (2016) ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยข้างต้น เนื่องจากการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเป็นการรับรู้ของบุคคลว่าเป็นเรื่องยากหรือง่ายที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุมว่าตนมีโอกาสหรือทรัพยากรต่างๆ อาทิ ประสิทธิภาพ หรือข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในการแสดงพฤติกรรมนั้นมากน้อยเพียงใด และยังขึ้นอยู่กับการรับรู้การควบคุมว่าตนมีปัจจัยบางอย่างที่สามารถสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการแสดงพฤติกรรมหรือไม่

4. เจตนาเชิงพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ Lheureux, et al. (2016) Trinha & Le (2016) Susilo, Joewono & Vandebona (2015) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยดังกล่าวเนื่องจากพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากเจตนาเชิงพฤติกรรมหรือความตั้งใจแสดงพฤติกรรม ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกว่าบุคคลได้พยายามมากน้อยเพียงใดที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ยิ่งบุคคลมีความพยายามมาก โอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะแสดงพฤติกรรมย่อมมากตามไปด้วย

5. การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ Ghasemzadeha, et al. (2017) Lheureux, et al. (2016) Brijis, et al. (2014) ข้อมูล

เชิงประจักษ์นี้สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ เนื่องจากในบางกรณีที่บุคคลมีการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความเป็นจริง อาจมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ของบุคคลโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านเจตนาเชิงพฤติกรรม

6. เจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรมีอิทธิพลคั่นกลางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของ Lheureux, et al. (2016) Trinha & Le (2016) Susilo, Joewono & Vandebona (2015) ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยระดับนานาชาติ อันเนื่องด้วยเมื่อบุคคลรับรู้โดยอาศัยประสบการณ์ หรือข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่สามารถสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ เขาย่อมแสดงออกถึงระดับของความพยายามที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ซึ่งยิ่งบุคคลมีความพยายามมาก โอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะแสดงพฤติกรรมย่อมมากตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่าเจตนาเชิงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรสูงที่สุด ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์การพัฒนาเอกชนควรจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความตั้งใจดีหรือเจตนาการปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัดของคนหนุ่มสาว ด้วยการนำเสนอผลกระทบที่เกิดจากการละเมิดกฎจราจรที่สร้างความเดือดร้อนหรืออันตรายทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม เมื่อผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์มีเจตนาที่ดีก็จะนำไปสู่พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเข้มงวด ขณะเดียวกันการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรมีอิทธิพลต่อเจตนาเชิงพฤติกรรมและการปฏิบัติตามกฎจราจร สามารถจัดกระทำได้โดยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบังคับใช้กฎหมายจราจรอย่างจริงจังเพื่อไม่ให้คนหนุ่มสาวที่ขับขี่จักรยานยนต์ในจังหวัดสงขลาเชื่อว่าตนมีโอกาสที่จะละเมิดกฎจราจรได้โดยง่าย และควรจัดกิจกรรมให้ดารา นักร้อง

นักแสดงวัยรุ่นที่มีชื่อเสียงออกมารณรงค์ให้คนหนุ่มสาวขับซิ่งรถจักรยานยนต์โดยปฏิบัติตามกฎจราจร เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าหากปฏิบัติตามกฎจราจรจะได้รับการยอมรับและชื่นชมจากบุคคลทั่วไป

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดในการทำนายพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรโดยใช้กรอบทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนเท่านั้น ซึ่งพบว่าทั้ง 4 ตัวแปรสามารถอธิบายพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรได้ร้อยละ 77.6 แสดงให้เห็นว่ายังมีตัวแปรอื่นที่สามารถอธิบายพฤติกรรมนี้ได้ ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรทบทวนวรรณกรรมปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎจราจรเพิ่มเติมเพื่อพัฒนารอบแนวคิดการวิจัยและใช้ในการรวบรวมหลากหลายพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ การศึกษานี้เน้นพฤติกรรมการขับซิ่งรถจักรยานยนต์ของคนหนุ่มสาวเท่านั้น แต่อุบัติเหตุบนท้องถนนยังเกิดขึ้นจากสาเหตุอื่นอีก จึงควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมผู้ใช้รถใช้ถนนที่ก่อให้เกิดความสูญเสียและผลกระทบในวงกว้าง และศึกษาในกลุ่มบุคคลในช่วงวัยที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน. (2560). สถิติและข้อมูลช่วงเทศกาลสงกรานต์ระหว่างวันที่ 11 เมษายน 2560 ถึง 17 เมษายน 2560. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2560, จาก <http://www.roadsafetythailand.com/main/index.php/data-statistics-th/statsongkranday>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). สถิติการรับแจ้งคดีอุบัติเหตุการจราจรทางบก จำแนกตามประเภทความเสียหาย และผู้ต้องหา จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2556-2558. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- สำนักงานขนส่งจังหวัดสงขลา. (2560). สถิติการเปรียบเทียบปรับผู้ฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยรถยนต์ จำแนกตามประเภทของปีงบประมาณ 2560. สงขลา : ผู้แต่ง.
- Ajzen, I. (2015). The theory of planned behaviour is alive and well, and not ready to retire: a commentary on Sniehotta, Priesseu, and Araújo-Soares. *Health Psychology Review*. 9(2), 131-137.

- Ajzen, I. (2012). The theory of planned behavior. In P. A. M. Lange, A. W. Kruglanski & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (Vol. 1, pp. 438-459). London, UK: Sage.
- Ajzen, I. (2011). The theory of planned behavior: Reactions and reflections. *Psychology & Health*, 26 (9), 1113-1127.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Ajzen, I. & Sheikh, S. (2013). Action versus inaction: Anticipated affect in the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 43(1), 155-162.
- Ali, M., Saeed, M. M. S., Ali, M. M. & Haida, N. (2011). Determinants of helmet use behaviour among employed motorcycle riders in Yazd, Iran based on theory of planned behavior. *Injury*. 42, 864-869.
- Brijs, K., Brijs, T., Sann, S., Trinhm, T. A., Wets, G. & Ruiter, R. A. C. (2014). Psychological determinants of motorcycle helmet use among young adults in Cambodia. *Transportation Research Part F*. 26, 273-290.
- Chen, C. F. & Chen, C. W. (2011). Speeding for fun? Exploring the speeding behavior of riders of heavy motorcycles using the theory of planned behavior and psychological flow theory. *Accident Analysis and Prevention*. 43, 983-990.
- Chorlton, K., Conner, M. & Jamson, S. (2012). Identifying the psychological determinants of risky riding: An application of an extended Theory of Planned Behaviour. *Accident Analysis and Prevention*. 49, 142-153.
- Elliott, M. (2010). Predicting motorcyclists' intentions to speed: Effects of selected cognitions from the theory of planned behaviour, self-identity and social identity. *Accident Analysis and Prevention*. 42, 718-725.

- Eyssartier, C., Meineri, S. & Gueguen, N. (2017). Motorcyclists' intention to exceed the speed limit on a 90 km/h]road: Effect of the type of motorcycles. *Transportation Research Part F*. 45, 183-193.
- Ghasemzadeha, S., Babazadeha, T., Allahverdipourb, H., Sadeghi-Bazargani, H. & Kouzekanani, K. (2017). Cognitive-behavioral determinants of using helmet by motorcyclists in a rural community. *Journal of Transport & Health*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jth.2017.04.007>.
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M. & Sarstedt, M. (2014). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hair, J. F., Ringle, C. M. & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a silver bullet. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 19(2), 139–151.
- Leandro, M. (2012). Young drivers and speed selection: A model guided by the Theory of Planned Behavior. *Transportation Research Part F*. 15, 219-232.
- Lheureux, F., Auzoult, L., Charlois, C., Hardy-Massard, S. & Minary, J. P. (2016). Traffic offences: planned or habitual? Using the theory of planned behaviour and habit strength to explain frequency and magnitude of speeding and driving under the influence of alcohol. *British Journal of Psychology*. 107, 52-71.
- Mohammed, A. A, Ambak, K., Mosa, A.M. & Syamsunur, D. (2019). A review of the traffic accidents and related practices worldwide. *The Open Transportation Journal*. 11, 65-83. DOI: 10.2174/1874447801913010065
- Ozkan, T., Lajunen, T., Dogruyol, B., Yildirim, Z. & Coymak, A. (2012). Motorcycle accidents, rider behaviour, and psychological models. *Accident Analysis and Prevention*. 49, 124-132.

- Palat, B. & Delhomme, P. (2012). What factors can predict why drivers go through yellow traffic lights? An approach based on an extended Theory of Planned Behavior. *Safety Science*. 50, 408-417.
- Ringle, C. M., Wende, S. & Will, A. (2005). *SmartPLS 2.0.M3*. Hamburg: SmartPLS, <http://www.smartpls.de>.
- Susilo, Y. O., Joewono, T. B. & Vandebona, U. (2015). Reasons underlying behaviour of motorcyclists disregarding traffic regulations in urban areas of Indonesia. *Accident Analysis and Prevention*. 75, 272-284.
- Tankasem, P., Satiennam, T. & Satiennam, W. (2016). Psychological factors influencing speeding intentions of car drivers and motorcycle riders in urban road environments. *International Journal of Technology*. 7, 1179-1186.
- Trinha, T. A. & Le, T. P.L. (2016). Motorcycle helmet usage among children passengers: role of parents as promoter. *Procedia Engineering*. 142, 10-17.
- Tunnickliff, D. J., Watson, B. C., White, K. M., Hyde, M. K., Schonfeld, C. C. & Wishart, D. E. (2012). Understanding the factors influencing safe and unsafe motorcycle rider intentions. *Accident Analysis and Prevention*. 49, 133-141.
- Watson, B., Tunnickliff, D., White, K., Schonfeld, C. & Wishart, D. (2007). *Psychological and Social Factors Influencing Motorcycle Rider Intentions and Behavior*. Australia: Australian Transport Safety Bureau.

การแปรผันคำศัพท์ภาษาของจังหวัดลำพูนตามตัวแปรอายุ

Lexical Variations of Yong Language in Lamphun Province

by Age Variables

ปิยาภรณ์ ไชยพันธุ์¹ และยุทธพร นาคสุข²

Piyaporn Chaipun¹ and Yuttaporn Naksuk²

¹สาขาวิชาภาษาไทย

¹Program in Thai

¹คณะภาษาต่างประเทศ

¹Faculty of Foreign Language

¹มหาวิทยาลัยอุ้งจิ่ง นอร์มอล

¹Qujing Normal University

²สาขาวิชาภาษาศาสตร์

²Program in Linguistics

²สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

²Research Institute for Languages and Cultures of Asia

²มหาวิทยาลัยมหิดล

²Mahidol University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการแปรรูปศัพท์และรูปแบบการแปรการใช้ศัพท์ภาษาของในพื้นที่ 7 อำเภอของจังหวัดลำพูน โดยแบ่งผู้พูดภาษาของออกเป็นสามระดับอายุ ได้แก่ ระดับอายุที่ 1 (วัยสูงอายุ) มีอายุ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 21 คน ระดับอายุที่ 2 (วัยกลางคน) มีอายุระหว่าง 35 – 45 ปี จำนวน 21 คน และระดับอายุที่ 3 (วัยรุ่น) มีอายุระหว่าง 18 – 25 ปี จำนวน 21 คน รวมจำนวนผู้บอกภาษาทั้งสิ้น 63 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือรายการหน่วยอรรถจำนวน

30 หน่วยอรรถ ซึ่งคัดเลือกแล้วว่าเป็นหน่วยอรรถที่มีศัพท์ภาษาของใช้เป็นของตัวเอง และมีรูปศัพท์ต่างจากภาษาอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นกลาง

ผลการศึกษาลักษณะการแปรรูปศัพท์ภาษาของพบอยู่ 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ การแปรรูปศัพท์ของศัพท์เดียวกัน พบอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ การละพยางค์และการเพิ่มพยางค์ ลักษณะที่สอง คือ การแปรรูปศัพท์อันเนื่องมาจากการใช้ศัพท์ต่างกัน พบอยู่ 4 รูปแบบ ได้แก่ การนำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงมาใช้แทน การนำศัพท์ที่เป็นคำบอกชนิดหรือบอกลักษณะมาใช้แทน การยืมศัพท์จากภาษาไทยถิ่นอื่น และการสร้างศัพท์ใหม่

ผลการศึกษารูปแบบการแปรการใช้ศัพท์ภาษาของ พบอยู่ 3 รูปแบบใหญ่ 5 รูปแบบย่อย ได้แก่ 1) ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้เหมือนกัน พบ 1 รูปแบบย่อย คือ 2) ศัพท์ที่ผู้พูดสองระดับอายุใช้เหมือนกัน พบ 3 รูปแบบย่อย และ 3) ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ต่างกัน พบ 1 รูปแบบย่อย โดยผู้พูดระดับอายุที่ 1 มีความถี่ของการใช้ศัพท์เก่าในภาษาของมากที่สุด ผู้พูดระดับอายุที่ 3 มีความถี่ของการใช้เฉพาะศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่มากที่สุด และผู้พูดระดับอายุที่ 2 มีความถี่ของการใช้ศัพท์ภาษาของร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือร่วมกับศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่มากที่สุด

นอกจากนี้การใช้ศัพท์เก่าในภาษาของของผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับระดับอายุที่ 3 มีการใช้ศัพท์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งในอนาคตอาจส่งผลให้ศัพท์บางศัพท์ในภาษาของถูกแทนที่ด้วยศัพท์ที่ยืมมาจากภาษาไทยถิ่นอื่นจนนำไปสู่การสูญศัพท์ในที่สุด

คำสำคัญ : การแปรศัพท์, ภาษาของ, จังหวัดลำพูน, คนสามระดับอายุ

Abstract

The objective of this research is to study lexical variations and lexical usage variations of Yong language in 7 districts of Lamphun Province. Informants were divided into 3 age groups: age group 1 (elderly) consisted of 21 informants (55 years or older), age group 2 (middle age) consisted of 21 informants (35 - 45 years), and age group 3 (adolescent) consisted of 21 informants (18 - 25 years). Altogether there were a total of 63 informants. The tool used in collecting data was a selected list of 30 semantic units consisted of lexicons found only in Yong language and with different lexical forms from those of nearby languages, namely Northern Thai and Central Thai.

The study of Yong lexical variations revealed that the lexical variations can be divided into 2 groups. The first group is the variation of the same lexicons which was found in 2 aspects: syllable omission and syllable addition. The second group is the variation from usage of different lexicons. This kind of variation was found in 4 aspects: the replacement of lexicons with similar meaning, the replacement of lexicons with categorized or descriptive meaning, the borrowing of lexicons from other local Thai languages, and the creation of new lexicons.

The study of Yong lexical usage variations revealed that the usage variations can be divided into 3 main forms with 5 patterns, which are 1) the same usage of lexicons in all three age groups (1 pattern), 2) the same usage of lexicons in two age groups (3 patterns), and 3) the different usage of lexicons in all three age groups (1 pattern). The informants in age group 1 had the most frequency of using old Yong lexicons. The informants in age group 3 had the most frequency of using only lexicons from other Thai dialects or using newly created lexicons. The informants in age group 2 had the most frequency of

using Yong lexicons together with lexicons from other Thai dialects or with newly created lexicons.

In addition, the usage of old Yong lexicons of the informants in age group 1 and 3 was significantly different with statistical value of 0.05, which may result in the Yong lexicons being replaced by borrowed lexicons from other Thai dialects, and eventually lead to the loss of Yong lexicons in the future.

Keywords: Lexical Variation, Yong Language, Lamphun Province, Three Age Groups

บทนำ

จังหวัดลำพูนประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน เช่น ไทยยอง ไทยยวน ไทยลื้อ มอญ กะเหรี่ยง ฯลฯ โดยมีชาติพันธุ์ไทยยองเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุด คือมีจำนวนราวร้อยละ 70-80 ของประชากรทั้งจังหวัด แท้จริงแล้วชาวไทยยองเป็นชาวไทยลื้อกลุ่มหนึ่งซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองยอง ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา (โครงการพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและชาติพันธุ์ล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551) ในปี พ.ศ. 2348 พระเจ้ากาวิละ กษัตริย์แห่งเมืองเชียงใหม่ได้กวาดต้อนผู้คนจากเมืองยองเข้ามาอยู่ในเมืองลำพูนเพื่อชิงความได้เปรียบเหนือเมืองอื่น เนื่องจากเมืองยองเป็นเมืองชายขอบที่อยู่ระหว่างศูนย์อำนาจใหญ่ได้แก่ พม่า จีน เชียงรุ้ง เชียงตุง เชียงแสน เชียงใหม่ และหลวงพระบาง ประกอบกับในช่วงเวลานั้นพระเจ้ากาวิละต้องการจะฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่และเมืองลำพูนขึ้นมาอีกครั้งหลังจากที่บ้านเมืองได้รับความเสียหายอย่างหนักจากสงคราม พระองค์ได้ดำเนินนโยบายรวบรวมและกวาดต้อนผู้คนจากเมืองยองแบบเทศวิธี คือ การโยกย้ายผู้คนมาทั้งโครงสร้างของสังคม ประกอบด้วย เจ้าเมือง บุตรภรรยา ญาติพี่น้อง ขุนนาง พระสงฆ์ ตลอดจนไพร่พลเป็นจำนวนมาก (แสง มาละแซม, 2544: น. 32) ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้เมืองลำพูนมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยลื้อจากเมืองยอง แต่คนกลุ่มนี้นิยามเรียกตัวเองว่า ชาวไทยยอง หรือ ชาวยอง มากกว่าจะเรียกว่า ชาวไทยลื้อ ทั้งนี้เพื่อต้องการบ่งบอกถึงถิ่นฐานเดิมของตนนั่นเอง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยยองมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ภาษาหลักที่ใช้สื่อสารกันคือภาษายอง ซึ่งคล้ายคลึงกับภาษาไทยถิ่นเหนือหรือภาษาไทยยวน ภาษายองถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญที่ทำให้ชาวไทยยองสามารถดำรงความเป็นชาติพันธุ์ของตนไว้ได้อย่างเข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน

ตั้งแต่ชาวไทยยองได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองลำพูนสมัยพระเจ้ากาวิละ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนับเป็นเวลา 200 กว่าปีมาแล้ว ในยุคแรกชาวไทยยองได้มีการติดต่อกับชาวไทยยวนหรือชาวล้านนามากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ เพราะอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ต่อมาเมื่อมีการผนวกอาณาจักรล้านนาเข้ากับราชอาณาจักรสยามชาวไทยยองก็ได้มีโอกาสติดต่อกับชาวไทยภาคกลางมากขึ้น ได้เรียนภาษาไทยมาตรฐาน

จากระบบการศึกษาในโรงเรียนและจากสื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจว่าปัจจุบันสถานะของภาษาของเป็นอย่างไร ชาวไทยของยังรักษาคำศัพท์เก่าในภาษาของตนไว้ได้หรือไม่ และได้รับอิทธิพลด้านศัพท์จากภาษาอื่นที่อยู่ข้างเคียงมากน้อยเพียงใด

จากการสำรวจงานที่ศึกษาภาษาของที่ผ่านมาพบว่า มีผู้ศึกษาเรื่องระบบเสียงมากที่สุด รองลงมาเป็นงานวิจัยที่ศึกษาด้านคำศัพท์ ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยของจรรยาลักษณ์ คันธะวงค์ (2553) ศึกษาวิเคราะห์การใช้คำศัพท์ภาษาของของบุคคลสามระดับอายุในอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน งานวิจัยของศิริรัตน์ มูลด้อย (2553) ศึกษาวิเคราะห์การแปรของภาษาของด้านคำศัพท์และการใช้คำศัพท์ของคนสามระดับอายุในตำบลบวกค่าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และงานวิจัยของธีรรัตน์ จัปใจนาย (2555) ศึกษาการปนภาษาคำเมืองในภาษาของ บ้านป่าบงหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย: กรณีศึกษาคำศัพท์ เป็นต้น งานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมามีเพียงงานวิจัยของจรรยาลักษณ์ คันธะวงค์ (2553) เท่านั้นที่ศึกษาคำศัพท์ภาษาของในจังหวัดลำพูน แต่ได้ศึกษาในพื้นที่อำเภอป่าซางเพียงอำเภอเดียว ยังไม่มีผู้ใดศึกษาการแปรด้านศัพท์ภาษาของครอบคลุมทุกอำเภอมาก่อน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาภาษาของให้ครอบคลุมทุกอำเภอของจังหวัดลำพูนในประเด็นการแปรรูปศัพท์และการแปรการใช้ศัพท์ในกลุ่มผู้พูด 3 ระดับอายุ ได้แก่ กลุ่มวัยสูงอายุ กลุ่มวัยกลางคน และกลุ่มวัยรุ่น เนื่องจากการใช้ภาษาของผู้พูดต่างวัยกันสามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ความเปลี่ยนแปลงของภาษาได้ กล่าวคือ ถ้าศึกษาภาษาของคนสูงอายุได้ไปจนถึงภาษาของคนวัยรุ่น อาจช่วยให้มองเห็นภาพภาษาที่แปรจากอดีตไปสู่อนาคตได้ ทั้งนี้โดยถือว่าวัยสูงอายุเป็นตัวแทนของช่วงเวลาในอดีต วัยกลางคนเป็นตัวแทนของช่วงเวลาในปัจจุบัน และวัยรุ่นเป็นตัวแทนของช่วงเวลาในอนาคต เปรียบเสมือนการศึกษาการใช้ภาษาจริง ๆ ในอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มของภาษาในอนาคตนั่นเอง (ปราณี กุลละวณิชและคณะ, 2550 น. 23) นอกจากนี้ผลการศึกษาข้างอาจช่วยสร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาด้านภาษาให้แก่ชาวไทยของ และนำไปสู่ความพยายามในอันที่จะอนุรักษ์ภาษาของตนให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการแปรรูปศัพท์ในภาษาของของผู้พูดสามระดับอายุใน 7 อำเภอของจังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการแปรการใช้ศัพท์ในภาษาของของผู้พูดสามระดับอายุใน 7 อำเภอของจังหวัดลำพูน

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การคัดเลือกจุดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกจุดเก็บข้อมูลในจังหวัดลำพูนคือต้องเป็นอำเภอที่มีประชากรที่พูดภาษาของอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน โดยเก็บอำเภอละ 1 จุด จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่าจุดเก็บข้อมูลที่อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าวมีทั้งสิ้น 7 อำเภอจากทั้งหมด 8 อำเภอ อำเภอที่ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าวและไม่ถือเป็นจุดเก็บข้อมูลของงานวิจัยนี้คืออำเภอลี้ เพราะประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและกะเหรี่ยงสะกอ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547) ชื่อหมู่บ้านที่เป็นจุดเก็บข้อมูลในแต่ละอำเภอได้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชื่อหมู่บ้านและตำบลที่เป็นจุดเก็บข้อมูลทั้ง 7 อำเภอของจังหวัดลำพูน

จุดที่	หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ
1	ปงชัย	เหมืองจี้	เมืองลำพูน
2	ป่าตาล	บ้านธิ	บ้านธิ
3	สะปุ่น้อย	ป่าซาง	ป่าซาง
4	ห้วยปันจ้อย	หนองยวง	เวียงหนองล่อง
5	ทาหมื่นข้าว	ทากาศ	แม่ทา
6	เหล่ายาวใต้	เหล่ายาว	บ้านโฮ่ง
7	ทุ่งข้าวหาง	ตะเคียนปม	ทุ่งหัวช้าง

2. **การคัดเลือกผู้บอกภาษา** ผู้วิจัยคัดเลือกผู้บอกภาษาซึ่งถือเป็นตัวแทนของผู้พูดภาษาของจากจุดเก็บข้อมูลทั้งหมด 7 อำเภอของจังหวัดลำพูน โดยแต่ละอำเภอแบ่งผู้บอกภาษาออกเป็น 3 ระดับอายุ ได้แก่ ระดับอายุที่ 1 (วัยสูงอายุ) มีอายุ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 21 คน ระดับอายุที่ 2 (วัยกลางคน) มีอายุระหว่าง 35 – 45 ปี จำนวน 21 คน และระดับอายุที่ 3 (วัยรุ่น) มีอายุระหว่าง 18 – 25 ปี จำนวน 21 คน รวมจำนวนผู้บอกภาษาในการวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้น 63 คน อนึ่งการศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรหลักคือปัจจัยด้านอายุ ไม่ได้มาปัจจัยด้านเพศมาพิจารณาร่วมด้วย ดังนั้นผู้บอกภาษาในแต่ละระดับอายุจึงมีทั้งเพศชายและเพศหญิงคละกัน

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือรายการหน่วยอรรถ โดยหน่วยอรรถทั้งหมดจะต้องมีศัพท์ภาษาของใช้เป็นของตัวเอง ซึ่งต่อไปในบทความนี้จะเรียกว่า ศัพท์เก่าในภาษาของ ในเบื้องต้นผู้วิจัยซึ่งพูดภาษาของเป็นภาษาแม่ได้รวบรวมหน่วยอรรถด้วยตัวเองโดยไม่จำกัดหมวดคำจำนวน 35 หน่วยอรรถ และคัดเลือกหน่วยอรรถจากภาคผนวกในงานวิจัยของจรรยาลักษณ์ คันธะวงศ์ (2553) จำนวน 5 หน่วยอรรถ ได้แก่ จักจี้ โคลน มุม ถังน้ำ และ หั่น (เนื้อ) ขั้นตอนต่อมาผู้วิจัยได้นำรายการหน่วยอรรถที่รวบรวมได้ไปตรวจสอบกับพจนานุกรมภาษาไทยอง – ไทยและไทย – ไตยอง ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (2553) ว่าหน่วยอรรถนั้นมีศัพท์เก่าในภาษาของใช้หรือไม่ จากนั้นผู้วิจัยได้นำรายการหน่วยอรรถทั้งหมดไปตรวจสอบกับผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นภาษาแม่อีกครั้ง เพื่อให้แน่ใจว่าภาษาของและภาษาไทยถิ่นเหนือใช้ศัพท์ต่างกันจริง เพราะทั้งสองภาษามีศัพท์ใช้เหมือนกันเป็นจำนวนมาก สุดท้ายผู้วิจัยได้คัดเลือกหน่วยอรรถสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในงานวิจัยนี้จำนวน 30 หน่วยอรรถ โดยแบ่งเป็นหมวดคำนามจำนวน 16 คำและหมวดคำกริยาหรือคำคุณศัพท์จำนวน 14 คำ ดังนี้

หมวดคำนาม

1. กรรไกร	2. กะละมังซักผ้า	3. กิ่งกือ	4. ข้าว (พริก)
5. คางคก	6. ค้างคาว	7. โคลน	8. ตะแกรงบั้งปลา
9. ถังน้ำ	10. บวบงู	11. ผักกาดขนาดเล็ก	12. ผักเชียงดา
13. ผักเลียบ	14. พุท/ทีนอน	15. มะละกอ	16. มุม (บ้าน)

หมวดคำกริยาหรือคำคุณศัพท์

17. กลับ (ปลาย่าง)	18. ขยัน	19. จักจี้	20. ปลอดภัย
21. มวน (บุหรื)	22. แบน (ยาง ~)	23. รีบร้อน/รีบเร่ง	24. วิ่ง
25. วิตน้ำ	26. หก (น้ำ ~)	27. หั่น (เนื้อ)	28. เหนื่อย
29. ทุ่ (ดินสอ ~)	30. สาย (มา ~)		

4. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาโดยใช้ภาษายองในการสัมภาษณ์ ประกอบกับการใช้ของจริง รูปภาพ และการแสดงกริยาท่าทาง เพื่อให้ได้คำที่ใช้เรียกหน่วยอรรถต่าง ๆ ตามที่ต้องการ เมื่อผู้บอกภาษาบอกคำที่ใช้แทนหน่วยอรรถนั้นแล้ว ผู้วิจัยจะออกเสียงตามเพื่อตรวจสอบความถูกต้องในขั้นแรก จากนั้นจึงจดบันทึกคำนั้นด้วยสัทอักษรไทยและสัทอักษรสากล (International Phonetic Alphabet (IPA)) รวมทั้งจดบันทึกคำอธิบายหากผู้บอกภาษาให้รายละเอียดเพิ่มเติม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้บันทึกเสียงการสัมภาษณ์เก็บไว้ เพื่อใช้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในภายหลัง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้คำที่ใช้เรียกแต่ละหน่วยอรรถจากผู้บอกภาษาแล้ว ขั้นตอนต่อมาผู้วิจัยจึงนำคำทั้งหมดมาวิเคราะห์ศัพท์ตามเกณฑ์การพิจารณาศัพท์ ได้แก่ 1) เกณฑ์พิจารณาแยกเป็นคนละศัพท์หรือเป็นศัพท์เดียวกัน และ 2) เกณฑ์การพิจารณารูปแปรของศัพท์เดียวกัน ศัพท์ทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาและผ่านการวิเคราะห์ศัพท์ตามเกณฑ์ทั้งสองข้อข้างต้นแล้วจะเรียกว่า *ความถี่ของการใช้ศัพท์* จากนั้นจึงวิเคราะห์ลักษณะการแปรรูปศัพท์และรูปแบบของการใช้ศัพท์ พร้อมทั้งคำนวณหาค่าความถี่ร้อยละของการแปรศัพท์ สร้างตารางเปรียบเทียบการ

แปรศัพท์ภาษาของผู้พูดแต่ละระดับอายุ และหาความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของการใช้ศัพท์กับระดับอายุของผู้พูดภาษาของในจังหวัดลำพูนโดยใช้ค่าสถิติ T-test

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทยของที่ปรากฏในเอกสารและงานวิจัยต่างๆ อาจใช้คำหรือสะกดคำแตกต่างกันไป เช่น ไทยยอง ไทยอง ไตยอง ยอง สำหรับบทความนี้ผู้วิจัยจะเรียกว่า *ไทยยอง* เพื่อแสดงว่ากลุ่มชาติพันธุ์นี้อาศัยอยู่ในประเทศไทย ส่วนภาษาจะเรียกว่า *ภาษายอง* เพราะมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในวงวิชาการปัจจุบัน นอกจากนี้ยังใช้หลักการเดียวกันนี้ในการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไทยด้วย เช่น *ชาติพันธุ์ไทยยวน ชาติพันธุ์ไทยลื้อ เป็นต้น*

2. การถ่ายถอดเสียงภาษาของเป็นสัทอักษรสากล (IPA) ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์แทนหน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระตามงานวิจัยของวิสุทธิระ เนียมนาค (2528) ส่วนหน่วยเสียงวรรณยุกต์ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ตามงานวิจัยของดิศราพร สร้อยญาณะ (2552) ในที่นี้จะขอลำดับถึงเฉพาะสัญลักษณ์ที่ใช้ในการถ่ายถอดเสียงวรรณยุกต์ ดังนี้

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 ใช้สัญลักษณ์ / ¹ / มีสัทลักษณะเป็นเสียงกลาง-ขึ้น
หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2 ใช้สัญลักษณ์ / ² / มีสัทลักษณะเป็นเสียงกลางระดับ
หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 3 ใช้สัญลักษณ์ / ³ / มีสัทลักษณะเป็นเสียงต่ำระดับ
หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 4 ใช้สัญลักษณ์ / ⁴ / มีสัทลักษณะเป็นเสียงกลาง-ค่อนข้างต่ำระดับ

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 5 ใช้สัญลักษณ์ / ⁵ / มีสัทลักษณะเป็นเสียงกลาง-ตก
หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 6 ใช้สัญลักษณ์ / ⁶ / มีสัทลักษณะเป็นเสียงสูง-ตก

สำหรับตัวอักษรไทยที่ใช้เขียนศัพท์ภาษายองนั้น เมื่อครั้งเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้เขียนตามเสียงทั้งหมด เพื่อประโยชน์ในการสอบทานกับการถ่ายถอดเสียงด้วยสัทอักษรสากล (IPA) เช่นคำว่า น้ำ ผัก กบ ผั่ว จะสะกดตามการออกเสียงของผู้บอกภาษายองว่า น้ำ พัก กีบ ผั่ว ตามลำดับ แต่ในบทความนี้ผู้วิจัยเห็นว่าหากเขียน

ตามเสียงดังข้างต้นจะทำให้บางศัพท์มีรูปผิดเพี้ยนไปมาก อาจทำให้ผู้อ่านประสบความยุ่งยากในการสันนิษฐานรูปศัพท์และความหมายโดยไม่จำเป็น ผู้วิจัยจึงจะเขียนโดยรักษารูปศัพท์ไว้ ซึ่งอาจไม่ตรงกับการออกเสียงของผู้บอกภาษาเสียทีเดียว ดังนั้นหากต้องการทราบว่าศัพท์นั้นออกเสียงอย่างไรในภาษายองก็ให้ดูที่การถ่ายทอดด้วยสัทอักษรสากล (IPA) เป็นสำคัญ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยลักษณะการแปรรูปศัพท์และรูปแบบการแปรการใช้ศัพท์ภาษายองของผู้พูดสามระดับอายุใน 7 อำเภอของจังหวัดลำพูนได้ผลดังนี้

1. ลักษณะการแปรรูปศัพท์ภาษายองของผู้พูดสามระดับอายุในจังหวัดลำพูน

จากการศึกษาการแปรรูปศัพท์ภาษายองของผู้พูดสามระดับอายุพบการแปรอยู่ 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ การแปรรูปศัพท์ของศัพท์เดียวกัน ลักษณะที่สอง คือ การแปรรูปศัพท์อันเนื่องมาจากการใช้ศัพท์ต่างกัน

1.1 การแปรรูปศัพท์ของศัพท์เดียวกัน การแปรรูปศัพท์ในลักษณะนี้หมายถึง รูปของศัพท์เดียวกันที่มีความแตกต่างกันในด้านเสียงพยัญชนะ และ/หรือเสียงสระ และ/หรือเสียงวรรณยุกต์ หรือมีจำนวนพยางค์แตกต่างกัน โดยที่ความต่างนั้นสามารถอธิบายได้ด้วยเกณฑ์ทางเสียงหรือเกณฑ์ทางหน่วยคำ ผลการศึกษาพบการแปรรูปศัพท์ของศัพท์เดียวกันอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ การละพยางค์และการเพิ่มพยางค์

1.1.1 การละพยางค์ การละพยางค์เป็นการแปรรูปศัพท์โดยการละบางพยางค์ของศัพท์ แต่ยังคงความหมายหลักคงเดิม การละพยางค์ในงานวิจัยนี้พบเฉพาะในศัพท์เก่าในภาษายองเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษายอง	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
9. 'ถึงน้ำ'	/nam ⁶ po: ⁵ / น้ำโป	/nam ⁶ po: ⁵ / น้ำโป	/nam ⁶ po: ⁵ / น้ำโป	/nam ⁶ po: ⁵ / น้ำโป
		/po: ⁵ / โป	/po: ⁵ / โป	/po: ⁵ / โป

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 9 ‘ถั่งน้ำ’ จะเห็นว่าผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ศัพท์ น้ำโป๊ /nam⁶po และ มีรูปแปรคือ โป๊ /po:⁵/ ซึ่งมีการละพยางค์แรกคือ น้ำ /nam⁶/

1.1.2 การเพิ่มพยางค์ เป็นการแปรรูปศัพท์โดยการเพิ่มบางพยางค์ให้แก่ศัพท์ แต่ยังคงแสดงความหมายหลักคงเดิม ซึ่งพยางค์ที่เพิ่มมาอาจจะมีความหมายหรือไม่ก็ได้ การเพิ่มพยางค์ในงานวิจัยนี้พบเฉพาะในศัพท์เก่าในภาษาของเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษาของ	ระดับอายุที่ 1 2 และ 3
5. ‘คางคก’	/kop ¹ ka ² tu: ³ /	/kop ¹ ku ² lu: ³ tu: ³ / ~ /kop ¹ ka ² lu: ³ tu: ³ / ~
	กบกะตุ๋	/kop ¹ xa ² lu: ³ tu: ³ /
		กบกุหลู้ตุ๋ ~ กบกะหลู้ตุ๋ ~ กบชะหลู้ตุ๋

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 5 ‘คางคก’ จะเห็นว่าศัพท์เก่าในภาษาของ กบกะตุ๋ /kop¹ka²tu:³/ มีรูปแปรคือ กบกุหลู้ตุ๋ /kop¹ku²lu:³tu:³/ กบกะหลู้ตุ๋ / และ กบชะหลู้ตุ๋ /kop¹xa²lu:³tu:³/ ในผู้พูดทั้งสาม ระดับอายุ โดยเพิ่มพยางค์ หลู้ /lu:³/ ซึ่งไม่มีความหมายในภาษาของเข้าไปในพยางค์ที่ 3 ของศัพท์เก่า นอกจากนี้ยังมีการแปรเสียงสระจาก /a/ เป็น /u/ และมีการแปรเสียงพยัญชนะต้นจาก /k-/ เป็น /x-/ อีกด้วย

2. การแปรรูปศัพท์อันเนื่องมาจากการใช้ศัพท์ต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้พบการแปรรูปศัพท์อันเนื่องมาจากการใช้ศัพท์ต่างกันอยู่ 4 รูปแบบ ได้แก่

2.1 การนำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงมาใช้แทน การแปรรูปศัพท์ลักษณะนี้เกิดจากผู้พูดบางระดับอายุนำศัพท์อื่นในภาษาของที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาใช้แทนศัพท์เก่า ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษาของ	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
16. ‘มุ่ (บ้าน)’	/ce: ¹ /	/ce: ¹ /	/le:m ³ /	/le:m ³ /
	เจ	เจ	เหล่ม	เหล่ม

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 16 ‘มุ่ม (บ้าน)’ จะเห็นว่าผู้พูดระดับอายุที่ 1 ใช้ศัพท์เก่าในภาษายองคือ เจ /ce:1/ ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 2 และระดับอายุที่ 3 ใช้ศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันคือ เหล้ม /le:m3/ มาใช้แทน ศัพท์ว่า เหล้ม เป็นคำเดียวกับ เหลี่ยม ในภาษาไทยมาตรฐาน โดยปรกติแล้วในภาษายองจะใช้คำนี้ กับมุ่มของโต๊ะ (เหลี่ยมโต๊ะ) มุ่มของกระดาศ เป็นต้น ต่อมาจึงมีการนำคำนี้มาใช้กับ มุ่มของบ้านด้วย

2.2 การนำศัพท์ที่เป็นคำบอกชนิดหรือบอกลักษณะมาใช้แทน

การแปรรูปศัพท์ลักษณะนี้โดยมากมักเกิดกับหน่วยอรรถที่เป็นชื่อพืชผักหรือ ส่วนประกอบของพืชผัก อาจเกิดจากผู้พูดบางคนไม่รู้จักศัพท์เก่าในภาษายองที่ใช้ เรียกหน่วยอรรถนั้น จึงนำคำบอกชนิดหรือบอกลักษณะมาใช้แทน เช่น ผัก ก้าน เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษายอง	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
4. ‘ข้าว(พริก)’	/k ^w en ³ /	/k ^w en ³ /	/k ^w en ³ /	/k ^w en ³ /
	แก้วน	แก้วน	แก้วน	แก้วน
	/ku:p ³ /	/ku:p ³ /	/ku:p ³ /	/ku:p ³ /
	กูบ	กูบ	กูบ	กูบ
				/ka:n ⁵ /
				ก้าน
13. ‘ผักเลียบ’	/phak ¹ hi: ⁶ /	/phak ¹ hi: ⁶ /	/phak ¹ hi: ⁶ /	/phak ¹ hi: ⁶ /
	ผักอี	ผักอี	ผักอี	ผักอี
				/phak ¹ /
				ผัก

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 4 ‘ข้าว(พริก)’ ซึ่งหมายถึง ‘ส่วนที่ติดกับผลของพืช’ จะเห็นว่าผู้พูดระดับอายุที่ 3 บางคนใช้ศัพท์ว่า ก้าน /ka:n⁵/ ซึ่งเป็นคำบอกลักษณะ แทนศัพท์เก่าในภาษายองคือ แก้วน /k^wen³/ และ กูบ /ku:p³/ และจากตัวอย่าง ในหน่วยอรรถที่ 13 ‘ผักเลียบ’ จะเห็นว่าผู้พูดระดับอายุที่ 3 บางคนใช้ศัพท์ว่า ผัก /phak¹/ ซึ่งเป็นคำบอกชนิดแทนศัพท์เก่าในภาษายองคือ ผักอี /phak¹hi:⁶/

2.3 การยืมศัพท์จากภาษาไทยถิ่นอื่น การแปรรูปศัพท์ลักษณะนี้เกิดจากการยืมศัพท์มาจากภาษาไทยถิ่นอื่น ในงานวิจัยพบการยืมศัพท์มาจาก 2 ถิ่น คือ ภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นกลาง ซึ่งเป็นการยืมมาทั้งรูปศัพท์แล้วปรับเปลี่ยนสระ และ/หรือเสียงวรรณยุกต์ให้เข้ากับระบบเสียงภาษายอง ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษาของ	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
10. 'บวบงู'	/mʔɛ:p³/ หะแมบ	/mʔɛ:p³/ หะแมบ	/mʔɛ:p³/ หะแมบ	/mʔɛ:p³/ หะแมบ
		/mnoːj²paː¹/ หะนอยปลา	/mnoːj²/ หะนอย	/mnoːj²/ หะนอย
			/bo:p³/ ~ /mbo:p³/ โบบ ~ หะโบบ	/bo:p³/ ~ /mbo:p³/ โบบ ~ หะโบบ

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 10 'บวบงู' จะเห็นว่าผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ศัพท์เก่าในภาษายองว่า หะแมบ /mʔɛ:p³/ เหมือนกัน ผู้พูดระดับอายุที่ 1 ยังใช้ศัพท์หะนอยปลา /mnoːj²paː¹/ ผู้พูดระดับอายุที่ 2 และระดับอายุที่ 3 ใช้ศัพท์ หะนอย /mnoːj²/ ซึ่งยืมจากภาษาไทยถิ่นเหนือ นอกจากนี้ผู้พูดระดับอายุที่ 2 และระดับอายุที่ 3 ยังมีการใช้ศัพท์ โบบ /bo:p³/ ซึ่งยืมจากภาษาไทยถิ่นกลางคือ บวบ /buap³/

โดยมีการเพิ่มพยางค์หน้าให้แก่ศัพท์ที่ยืมมาเป็น หะโบบ /mbo:p³/ ซึ่งพยางค์หะ /mʔ/ ที่เพิ่มมานี้เทียบได้กับคำว่า มะ ที่ใช้เป็นคำนำหน้าผักหรือผลไม้ในภาษาไทยมาตรฐาน

2.4 การสร้างศัพท์ใหม่ การแปรรูปศัพท์ลักษณะนี้สามารถสร้างขึ้นจากคำที่มีอยู่แล้วในภาษายองหรือสร้างจากคำในภาษาไทยถิ่นอื่นก็ได้ การสร้างศัพท์ใหม่อาจเกิดจากผู้พูดบางคนไม่รู้จักศัพท์ที่ใช้เรียกหน่วยอรรถนั้นในภาษายอง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่มักจะเป็นวลีหรือกลุ่มคำ ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษายอง	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
29. 'ทู'	/puk ¹ /	/puk ¹ /	/puk ¹ /	/puk ¹ /
	ปุก	ปุก	ปุก	ปุก
		/mum ⁴ /	/mum ⁴ /	/mum ⁴ /
		มุ่ม	มุ่ม	มุ่ม
				/mle:m ¹ /
				หมะแหลม
				/mxom ² /
				หมะคม

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 29 'ทู' จะเห็นว่าผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ศัพท์เก่าในภาษายองคือ ปุก /puk¹/ และใช้คำยืมจากภาษาไทยถิ่นเหนือคือ มุ่ม num⁴/ เหมือนกัน แต่ผู้พูดระดับอายุที่ 3 บางคนสร้างศัพท์ใหม่เป็น หมะแหลม /mle:m¹/ และ หมะคม /mxom²/ ซึ่งพยางค์ หมะ /m/ ในที่นี้กร่อนเสียงจากคำปฏิเสธว่า บ่ 'ไม่' ศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่จึงแปลว่า 'ไม่แหลม' และ 'ไม่คม' ตามลำดับ

2. รูปแบบการแปรการใช้ศัพท์ภาษายองของผู้พูดสามระดับอายุในจังหวัดลำพูน

การแปรการใช้ศัพท์ภาษายองของผู้พูดทั้งสามระดับอายุสามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ ได้แก่ ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้เหมือนกัน พบ 1 รูปแบบย่อย ศัพท์ที่ผู้พูดสองระดับอายุใช้เหมือนกัน พบ 3 รูปแบบย่อย และศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ต่างกัน พบ 1 รูปแบบย่อย ทั้งนี้แบ่งการแปรการใช้ศัพท์ภาษายองออกได้เป็น 5 รูปแบบย่อย ดังนี้

1. ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้เหมือนกัน
2. ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และ 2 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 3 ใช้ต่างออกไป
3. ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 2 และ 3 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 1 ใช้ต่างออกไป

4. ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และ 3 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 2 ใช้ต่างออกไป

5. ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ต่างกัน

ทั้งนี้ศัพท์ที่ใช้เหมือนกันหรือใช้ต่างกันนี้อาจจะเป็นศัพท์เก่าในภาษาของศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่น หรืออาจเป็นศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่ก็ได้

1. ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้เหมือนกัน การใช้ศัพท์รูปแบบนี้หมายถึง การที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ศัพท์เดียวกันหรือใช้รูปแปรของศัพท์เดียวกันทั้งหมด จากการศึกษาพบผู้พูดใช้ศัพท์ในรูปแบบนี้จำนวน 11 หน่วยวรรค ได้แก่ กรรไกร โคลน ผักกาดขนาดเล็ก มะละกอ กลับ (ปลาย่าง) ขยัน จักจี้ มวน (บุหรื) วัง หก (น้ำ~) และ สาย (มา~) คิดเป็นร้อยละ 36.66 ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยวรรค	ศัพท์เก่าในภาษาของ	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
7. 'โคลน'	/xi: ⁵ -loʔ ⁴ /	/xi: ⁵ -loʔ ⁴ /	/xi: ⁵ -loʔ ⁴ /	/xi: ⁵ -loʔ ⁴ /
	ซีโละ	ซีโละ	ซีโละ	ซีโละ
		/xi: ⁵ -pɤʔ ¹ /	/xi: ⁵ -pɤʔ ¹ /	/xi: ⁵ -pɤʔ ¹ /
		ซีเปอะ	ซีเปอะ	ซีเปอะ

จากตัวอย่างในหน่วยวรรคที่ 7 'โคลน' จะเห็นว่าผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ศัพท์เหมือนกัน โดยใช้ศัพท์เก่าในภาษาของ คือ ซีโละ /xi:⁵-loʔ⁴/ ร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ คือ ซีเปอะ /xi:⁵-pɤʔ¹/

2. ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และ 2 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 3 ใช้ต่างออกไป จากการศึกษาพบการใช้ศัพท์รูปแบบนี้จำนวน 5 หน่วยวรรค ได้แก่ ขั่ว (พริก) คางคก ตะแกรงปิ้งปลา ผักเลียบ และ มุม (บ้าน) คิดเป็นร้อยละ 16.67 ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษายอง	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
8. 'ตะแกรงปิ้งปลา'	/xe:w ⁵ /	/xe:w ⁵ /	/xe:w ⁵ /	/xe:w ⁵ /
	แซ้ว	แซ้ว	แซ้ว	แซ้ว
		/teŋ ¹ /	/teŋ ¹ /	/ta ² -ke:ŋ ² /
		แตะ	แตะ	ตะแกง
				/ti: ⁴ piŋ ⁵ pa: ¹ /
				ที่ปิ้งปลา

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 8 'ตะแกรงปิ้งปลา' จะเห็นว่าผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ศัพท์เก่าในภาษายอง คือ แซ้ว /xe:w⁵/ เหมือนกัน และผู้พูดในระดับอายุที่ 1 และ 2 มีการใช้ศัพท์ที่ยืมจากภาษาไทยถิ่นเหนือเหมือนกันคือ แตะ /teŋ¹/ ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 3 มีการใช้ศัพท์ที่ยืมจากภาษาไทยถิ่นกลางคือ ตะแกง /ta²ke:ŋ²/ ซึ่งมาจากคำว่า ตะแกรง และศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่คือ ที่ปิ้งปลา /ti:⁴piŋ⁵pa:¹/

3. ศัพท์ที่พูดระดับอายุที่ 2 และ 3 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 1 ใช้ต่างออกไป จากการศึกษาพบการใช้ศัพท์รูปแบบนี้จำนวน 4 หน่วยอรรถ ได้แก่ เหนื่อย ค้างควา ถังน้ำ และปลอบ คิดเป็นร้อยละ 13.33 ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษายอง	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
28. 'เหนื่อย'	/mɔ:ŋ ⁴ /	/mɔ:ŋ ⁴ /	/mɔ:ŋ ⁴ /	/mɔ:ŋ ⁴ /
	ม่อย	ม่อย	ม่อย	ม่อย
		/ŋit ¹ /	/ŋit ¹ /	/ŋit ¹ /
		อิด	อิด	อิด
		/ʔw:n ³ /		
		อ้อน		

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 28 'เหนื่อย' จะเห็นว่าในผู้พูดทั้งสามระดับอายุมีการใช้ศัพท์เก่าในภาษายอง คือ ม่อย /mɔ:ŋ⁴/ ร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือคือ อิด /ŋit¹/ เหมือนกัน แต่มีศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 ใช้ต่างออกไป คือ อ้อน /ʔw:n³/ ซึ่งเป็นการนำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาใช้แทนศัพท์เก่าในภาษายองเพราะแต่เดิม อ้อน ใช้ในความหมายว่า 'ไม่มีกำลัง ไม่มีแรง'

4. ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และ 3 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 2 ใช้ต่างออกไป จากการศึกษาพบการใช้ศัพท์รูปแบบนี้จำนวน 2 หน่วยย่อยได้แก่ 'พุก/ทีนอน' และ 'รีบร้อน/รีบเร่ง' คิดเป็นร้อยละ 6.67 ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยย่อย	ศัพท์เก่าในภาษาของ	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
14. 'พุก/ทีนอน'	/pha: ⁵ sr: ³ / ผ้าเสอ (ผ้าเสื่อ)	/pha: ⁵ sr: ³ / ผ้าเสอ /sa ² -li: ² / สะลี	/pha: ⁵ sr: ³ / ผ้าเสอ /ti: ⁴ nc:n ² / ทีนอน	/pha: ⁵ sr: ³ / ผ้าเสอ /sa ² -li: ² / สะลี

จากตัวอย่างในหน่วยย่อยที่ 14 'พุก/ทีนอน' จะเห็นว่าผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ศัพท์เก่าในภาษาของ คือ ผ้าเสอ /pha:⁵sr:³/ เหมือนกัน และผู้พูดในระดับอายุที่ 1 และ 3 มีการใช้ศัพท์ที่ยืมจากภาษาไทยถิ่นเหนือเหมือนกันคือ สะลี /sa²-li:²/ ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 2 ใช้ศัพท์ต่างออกไปคือ ทีนอน /ti:⁴nc:n²/ ซึ่งเป็นคำที่ยืมจากภาษาไทยถิ่นกลาง

5. ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ต่างกัน จากการศึกษาพบการใช้ศัพท์รูปแบบนี้จำนวน 1 รูปแบบ คือ ผู้พูดระดับอายุที่ 1 ใช้ศัพท์เก่าในภาษาของร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่น ผู้พูดระดับอายุที่ 2 ใช้ศัพท์เก่าในภาษาของเท่านั้น และผู้พูดระดับอายุที่ 3 ใช้ศัพท์เก่าในภาษาของร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่เป็นคำบอกชนิดหรือลักษณะ จากการศึกษาพบการใช้ศัพท์รูปแบบนี้จำนวน 8 หน่วยย่อยได้แก่ กะละมังซักผ้า กิ่งกือ บวบงู ทุ่ ผักเชียงดา แบน (ยาง ~) วิตน้ำ และ หั่น (เนื้อ) คิดเป็นร้อยละ 26.67 ยกตัวอย่างเช่น

หน่วยอรรถ	ศัพท์เก่าในภาษายอง	ระดับอายุที่ 1	ระดับอายุที่ 2	ระดับอายุที่ 3
12. ‘ผักเชียงดา’	/phak ¹ mo:n ⁶ / ผักไม้้น	/phak ¹ mo:n ⁶ / ~ /phak ¹ ŋo:n ⁶ / ~ /phak ¹ ŋo:n ⁶ mu:1/ ผักไม้้น ~ ผักโง้น ~ ผักโง้นหมู	/phak ¹ mo:n ⁶ / ~ /phak ¹ ŋo:n ⁶ / ผักไม้้น ~ ผักโง้น	/phak ¹ mo:n ⁶ / ~ /phak ¹ ŋo:n ⁶ / ~ /phak ¹ ho:n ⁶ / ผักไม้้น ~ ผักโง้น ~ ผักโฮ้น /phak ¹ se:ŋ ² da:2/ ผักเซงดา /phak ¹ / ผัก

จากตัวอย่างในหน่วยอรรถที่ 12 ‘ผักเชียงดา’ จะเห็นว่าผู้พูดทั้งสามระดับอายุมีการใช้ศัพท์แตกต่างกัน คือ ผู้พูดระดับอายุที่ 1 มีการใช้ศัพท์เก่าในภาษายองคือ ผักไม้้น /phak¹mo:n⁶/ ซึ่งมีรูปแปรคือ ผักโง้น /phak¹ŋo:n⁶/ และผักโง้นหมู /phak¹ŋo:n⁶mu:1/ โดยใช้ร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ คือ ผักเซงดา /phak¹ce:ŋ²da:2/ ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 2 ใช้เฉพาะศัพท์เก่าในภาษายองคือ ผักไม้้น /phak¹mo:n⁶/ ซึ่งมีรูปแปรคือ ผักโง้น /phak¹ŋo:n⁶/ ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 3 การใช้ศัพท์เก่าในภาษายองคือ ผักไม้้น /phak¹mo:n⁶/ ซึ่งมีรูปแปรคือ ผักโง้น /phak¹ŋo:n⁶/ และผักโฮ้น /phak¹ho:n⁶/ โดยใช้ร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ คือ ผักเซงดา /phak¹se:ŋ²da:2/ และใช้ร่วมกับศัพท์ที่เป็นคำบอกชนิด คือ ผัก /phak¹/ จากการศึกษารูปแบบการแปรการใช้ศัพท์ภาษายองของผู้พูดสามระดับอายุในจังหวัดลำพูนข้างต้นพบว่าสามารถแสดงค่าร้อยละของการใช้ศัพท์ทั้ง 5 รูปแบบได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รูปแบบการใช้ศัพท์จำนวนหน่วยวรรค และร้อยละของการใช้ศัพท์ภาษาของของผู้พูดทั้งสามระดับอายุในจังหวัดลำพูน

รูปแบบที่	รูปแบบการใช้ศัพท์	จำนวนหน่วยวรรค	ร้อยละ
1	ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้เหมือนกัน	11	36.66
2	ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และ 2 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 3 ใช้ต่างออกไป	5	16.67
3	ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 2 และ 3 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 1 ใช้ต่างออกไป	4	13.33
4	ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และ 3 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 2 ใช้ต่างออกไป	2	6.67
5	ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ต่างกัน	8	26.67
รวม		30	100

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าผู้พูดภาษาของมีการใช้ศัพท์รูปแบบที่ 1 มากที่สุด คือ ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้เหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 36.66 ลำดับที่สองได้แก่ รูปแบบที่ 5 คือ ผู้ศัพท์ที่ผู้พูดทั้งสามระดับอายุใช้ต่างกัน คิดเป็นร้อยละ 26.67 ลำดับที่สามได้แก่ รูปแบบที่ 2 คือ ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และ 2 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 3 ใช้ต่างออกไป คิดเป็นร้อยละ 16.67 ลำดับที่สี่ได้แก่ รูปแบบที่ 3 คือ ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 2 และ 3 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 1 ใช้ต่างออกไป คิดเป็นร้อยละ 13.33 และลำดับสุดท้ายได้แก่ รูปแบบที่ 4 คือ ศัพท์ที่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และ 3 ใช้เหมือนกัน ส่วนผู้พูดระดับอายุที่ 2 ใช้ต่างออกไป คิดเป็นร้อยละ 6.67

3. รูปแบบการใช้ศัพท์ภาษาของของผู้พูดสามระดับอายุในจังหวัดลำพูน

เมื่อนำรายการหน่วยวรรคทั้ง 30 หน่วยวรรคไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาทั้ง 63 คน ผู้วิจัยได้คำที่ใช้เรียกหน่วยวรรคจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด $63 \times 30 = 1,890$ คำ และเมื่อวิเคราะห์คำตามเกณฑ์ที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อการวิเคราะห์ข้อมูลก็ได้ความถี่ของการใช้ศัพท์ทั้งหมด 1,890 ศัพท์เช่นกัน เมื่อนำศัพท์ทั้งหมดมาจัดกลุ่มจะได้รูปแบบการใช้ศัพท์ภาษาของของผู้พูดสามระดับอายุในจังหวัดลำพูนพบอยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่

- 1) การใช้เฉพาะศัพท์เก่าในภาษายอง
 - 2) การใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือร่วมกับศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่
 - 3) การใช้เฉพาะศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่
- ค่าความถี่ของรูปแบบการใช้ศัพท์ภาษายองของผู้พูดสามระดับอายุในจังหวัดลำพูนได้แสดงผลไว้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความถี่และค่าร้อยละของรูปแบบการใช้ศัพท์ภาษายองสามระดับอายุในจังหวัดลำพูน

รูปแบบการใช้ศัพท์	ระดับอายุและค่าความถี่		ระดับอายุที่ 1		ระดับอายุที่ 2		ระดับอายุที่ 3	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
ใช้เฉพาะศัพท์เก่าในภาษายอง	439	69.68	401	63.65	316	50.16		
ใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่	13	2.07	34	5.40	22	3.49		
ใช้เฉพาะศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่	178	28.25	195	30.95	292	46.35		
รวม	630	100	630	100	630	100		

จากตารางที่ 3 ข้างต้นจะเห็นว่าผู้พูดภาษายองทั้งสามระดับอายุมีการใช้เฉพาะศัพท์เก่าในภาษายองมากที่สุด โดยผู้พูดระดับอายุที่ 1 2 และ 3 ใช้ศัพท์เก่าในภาษายองคิดเป็นร้อยละ 69.68, 63.65 และ 50.16 ตามลำดับ รองลงมาคือใช้เฉพาะศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่โดยผู้พูดระดับอายุที่ 1 2 และ 3 ใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่คิดเป็นร้อยละ 28.25, 30.95 และ 46.35 ตามลำดับ และลำดับสุดท้ายคือใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่โดยผู้พูดระดับอายุที่ 1 2 และ 3 ใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่โดยผู้พูดระดับอายุที่ 1 2 และ 3 ใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่คิดเป็นร้อยละ 2.07, 5.40 และ 3.49 ตามลำดับ

เมื่อได้ความถี่ของการใช้ศัพท์ของผู้พูดทั้งสามระดับอายุทั้ง 3 รูปแบบตามตารางที่ 3 แล้ว จากนั้นผู้วิจัยได้นำค่าความถี่ที่ได้ไปคำนวณหาค่า t-test ด้วยโปรแกรม Microsoft Excel 2016 โดยเปรียบเทียบการใช้ศัพท์ของผู้พูดใน 2 ระดับอายุไปที่ละคู่ ได้แก่ 1) เปรียบเทียบความถี่ของการใช้ศัพท์ของผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 2 2) เปรียบเทียบความถี่ของการใช้ศัพท์ของผู้พูดระดับอายุที่ 2 กับ 3 และ 3) เปรียบเทียบความถี่ของการใช้ศัพท์ของผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 3

ผลการศึกษาพบว่า การใช้เฉพาะศัพท์เก่าในภาษายของในผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 3 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนการใช้ศัพท์เก่าในภาษายของในผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 2 และในผู้พูดระดับอายุที่ 2 กับ 3 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับการใช้ศัพท์เก่าในภาษายของร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือร่วมกับศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่พบว่าผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 2 ผู้พูดระดับอายุที่ 2 กับ 3 และผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 3 มีการใช้ศัพท์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนการใช้เฉพาะศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่พบว่า ผู้พูดระดับอายุที่ 2 กับ 3 และผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 3 มีการใช้ศัพท์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิตินี้แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของการใช้ศัพท์ของคนของแต่ละระดับอายุมีความสำคัญ เพราะเป็นค่าที่ช่วยบ่งชี้ว่าในอนาคตอาจจะเกิดการสูญเสียศัพท์เก่าในภาษายของโดยนำศัพท์จากภาษาถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่เข้ามาใช้แทน

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาลักษณะการแปรรูปศัพท์ภาษายของของผู้พูดสามระดับอายุในจังหวัดลำพูนพบการแปรอยู่ 2 ลักษณะคือ การแปรรูปศัพท์ของศัพท์เดียวกันและการแปรรูปศัพท์อันเนื่องมาจากการใช้ศัพท์ต่างกัน การแปรรูปศัพท์ของศัพท์เดียวกันพบอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ การละพยางค์และการเพิ่มพยางค์ โดยพบการละพยางค์มากที่สุด ส่วนการแปรรูปศัพท์อันเนื่องมาจากการใช้ศัพท์ต่างกันพบอยู่ 4 รูปแบบ โดยเรียงลำดับตามการพบจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังนี้ 1) การยืมศัพท์จากภาษาไทยถิ่นอื่น 2) การนำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงมาใช้แทน 3) การนำศัพท์ที่เป็น

คำบอกชนิดหรือบอกลักษณะมาใช้แทน และ 4) การสร้างศัพท์ใหม่ ซึ่งการนำศัพท์ทั้ง 4 รูปแบบมาใช้แทนศัพท์เก่าในภาษายองแสดงให้เห็นว่าศัพท์เก่าในภาษายองมีแนวโน้มที่จะสูญศัพท์ในอนาคต

ผลการศึกษาการแปรการใช้ศัพท์ในภาษายองพบว่าการใช้เฉพาะศัพท์เก่าในภาษายองในผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 3 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นใช้ศัพท์เก่าในภาษายองน้อยกว่าวัยสูงอายุอย่างชัดเจน การใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือการใช้ศัพท์เก่าในภาษายองร่วมกับศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่พบว่ามีผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 2 ผู้พูดระดับอายุที่ 2 กับ 3 และผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 3 ล้วนแต่มีการใช้ศัพท์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้ศัพท์ตั้งแต่ผู้พูดระดับอายุที่ 1 และเริ่มมีการใช้มากขึ้นในผู้พูดระดับอายุที่ 2 และมากที่สุดสำหรับผู้พูดระดับอายุที่ 3 สำหรับการใช้อย่างเฉพาะศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่พบว่ามีผู้พูดระดับอายุที่ 2 กับ 3 และผู้พูดระดับอายุที่ 1 กับ 3 มีการใช้ศัพท์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่เริ่มมีอิทธิพลอย่างมากต่อการใช้ภาษายองของผู้พูดระดับอายุที่ 3 กล่าวคือ ผู้พูดระดับอายุที่ 3 เริ่มหันมาใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่มากขึ้น ผลการศึกษาการแปรการใช้ศัพท์ในภาษายองแสดงให้เห็นว่าศัพท์เก่าในภาษายองมีแนวโน้มในการสูญศัพท์ โดยนำศัพท์จากภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่เข้ามาใช้แทน ภาษาที่มีอิทธิพลต่อภาษายองมากที่สุด คือ ภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือถือเป็นภาษากลางที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันภายในจังหวัดลำพูน ส่วนภาษาไทยถิ่นกลางหรือภาษาไทยมาตรฐานถือเป็นภาษาราชการและใช้ในระบบการศึกษาทุกระดับ นอกจากนี้ยังเป็นภาษาที่ใช้ในสื่อสารมวลชนทุกแขนงอีกด้วย ปัจจุบันผู้พูดภาษายองทุกระดับอายุสามารถใช้ภาษาไทยถิ่นกลางในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในผู้พูดระดับอายุที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่กำลังศึกษาในระบบและเป็นวัยที่ใช้สื่อประเภทต่างๆ มากที่สุด

เมื่อนำผลการศึกษาในครั้งนี้ไปเปรียบเทียบกับผลการศึกษาการแปรการใช้ศัพท์ภาษายของในงานวิจัยที่ผ่านมา ได้แก่ งานวิจัยของจรรยาลักษณ์ คันธะวงศ์ (2553) ศิริรัตน์ มูลด้อย (2553) และ ธีรารัตน์ จับใจนาย (2555) พบว่า ผลการศึกษามีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ ผู้พูดระดับอายุที่ 1 มีการใช้ศัพท์ภาษายของมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้พูดระดับอายุที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ในขณะที่ผู้พูดระดับอายุที่ 3 มีการใช้ศัพท์จากภาษาไทยถิ่นอื่นหรือศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่มากที่สุด รองลงมาคือ ผู้พูดระดับอายุที่ 2 และ 1 ตามลำดับ

นอกจากนี้ผลการศึกษา ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาการแปรด้านศัพท์ในภาษาอื่นๆ ที่ใช้ตัวแปรด้านอายุเป็นเกณฑ์ อาทิ งานวิจัยของสุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ (2556) ศึกษาเรื่องการแปรการใช้ศัพท์ในภาษาไทยดำของคนสามระดับอายุ งานวิจัยของพิณรัตน์ อัครวัฒนากุล (2555) ศึกษาเรื่องการแปรและการเปลี่ยนแปลงทางศัพท์และเสียงในภาษาไทยถิ่นที่พูดในจังหวัดน่าน ซึ่งผลการศึกษาของงานที่กล่าวมาพบว่า ผู้พูดระดับอายุที่ 1 จะรักษาศัพท์เก่าในภาษาของตนเองไว้ได้มากที่สุดและลดลงในผู้พูดระดับอายุที่ 2 และ 3 ตามลำดับ และผู้พูดระดับอายุที่ 3 มีการนำศัพท์จากภาษาอื่นมาใช้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษากการแปรด้านศัพท์ภาษายองให้ครอบคลุมทุกจังหวัดของประเทศไทยที่มีชาวไทยยองอาศัยอยู่ รวมถึงในเมืองยอง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เพื่อให้เห็นภาพรวมของการแปรด้านศัพท์ภาษายอง ซึ่งจะทำให้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภาษาและการคงอยู่ของภาษายองในทั้งสองประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- โครงการพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและชาติพันธุ์ล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2551). *ไวยากรณ์ชีวิต ศรัทธา สล้าแผ่นดิน*. เชียงใหม่: โครงการพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและชาติพันธุ์ล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จรรยาลักษณ์ คันธะวงศ์. (2553). *วิเคราะห์การใช้คำศัพท์ภาษาของของบุคคลสามระดับอายุในอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดิศราพร สร้อยญาณะ. (2552). *การศึกษาวรรณยุกต์ภาษาของเชิงกลศาสตร์: การเปรียบเทียบในบริบทคำพูดเดียวกับคำพูดต่อเนื่องและระหว่างสองรุ่นอายุ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรรัตน์ จัปใจนาย. (2555). *การปนภาษาคำเมืองในภาษาของ บ้านป่าบงหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย: กรณีศึกษาคำศัพท์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ปราณี กุลละวณิชและคณะ. (2550). *ภาษาทัศน*. พิมพ์ที่ 6. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงาน ทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล. (2555). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการแปรและการเปลี่ยนแปลงทางศัพท์และเสียงในภาษาไทยถิ่นที่พูดในจังหวัดน่าน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. (2553). *พจนานุกรมภาษาไทย-ไทยและไทย-ไทยของฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*. ลำปาง : มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- วิสุทธิระ เนียมนาค. (2528). *ระบบเสียงภาษาของซึ่งพูดในจังหวัดลำพูน: การศึกษาเปรียบเทียบแบบร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศิริรัตน์ มูลด้อย. (2553). การวิเคราะห์การแปรของภาษาของด้านคำศัพท์และการใช้คำศัพท์ของคนสามระดับอายุในตำบลบวกก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ. (2556). การแปรการใช้ศัพท์ในภาษาไทยคำของคนสามระดับอายุ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- แสงว มาละแซม. (2544). คนของย้ายแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กลยุทธ์ความสุภาพเมื่อไม่เห็นด้วยในระบบความสุภาพ

Thai Politeness Strategies for Disagreement in Politeness Systems

สโรชา รัตนเพียร

SrowchaRattanapian

มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต

Rattana Bundit University

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยครั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นศึกษากลยุทธ์ทางความสุภาพของคนไทย ซึ่งเป็นงานทางวิจัยปฏิบัติศาสตร์ตามกรอบทฤษฎีของบราวน์และเลวินสัน(1978) งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ สาขาภาษาศาสตร์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงและชาย อายุ 15-52 ปี จำนวน 400 คนเพื่อวิเคราะห์การใช้ภาษาเมื่อแสดงความไม่เห็นด้วยในระบบความสุภาพแบบอาวูโส ในสามรูปแบบ คือ แบบเพื่อนร่วมงาน แบบเพื่อน และแบบครอบครัว คำถามในงานวิจัย คือ กลุ่มตัวอย่างใช้กลยุทธ์ทางความสุภาพใดเพื่อแสดง ความไม่เห็นด้วย เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลยุทธ์การพูดตรงเพื่อแสดงการไม่เห็นด้วยในระบบครอบครัวและเพื่อน นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้กลยุทธ์ทางความสุภาพเชิงบวก เชิงลบ และการพูดอ้อมเพื่อแสดงความเคารพนับถือต่อผู้ฟังในระบบอาวูโส และระบบเพื่อนร่วมงาน

คำสำคัญ: ความสุภาพ, ความสุภาพในภาษาไทย, การแสดงความไม่เห็นด้วย, วจนปฏิบัติศาสตร์

Abstract

The paper examined politeness strategies in disagreements of 400 participants, who were native Thais of mixed genders between 15-52 years of age, in different politeness systems, including hierarchical, deference, solidarity, and family face systems following the politeness strategy framework of Brown and Levinson (1978). Data Completion Tasks (DCT) was the major research tool used to collect linguistic data when participants disagreed. The result was found that Thai participants prevalently employed bald on-record strategies (directness) when they disagreed in solidarity and family systems, while a higher number of negative politeness and off-record strategies (indirectness) were observed in hierarchy and deference face systems.

Keywords: Politeness, Thai Politeness, Disagreement, Pragmatics

Introduction

Politeness is a pragmatic field in linguistics which has been vastly researched across cultures. Linguists pay attention to how politeness functions through linguistic realization by the interlocutors so that it can be understood how people across cultures express politeness to either involve or show respect to hearers in the communication (Brown & Levinson, 1978; Scollon, Scollon, & H. Jones, 2012).

Politeness study is directly linked with the cultural dimension and social organization of each culture because the expression of any politeness strategy is extensively rooted in the values of communities. As a native Thai, there are several reasons why the researcher finds the need to study the politeness strategies when Thai interlocutors disagree; 1) Disagreement is naturally threatening to the hearer's ability to save face when the speaker is displaying dissatisfaction; 2) It has been observed that people in Thailand tend to avoid disagreeing with their interlocutors in order to avoid possible conflict; 3) According to Scollon et al. (2012), communicators express different politeness strategies across three politeness systems. If this is the case, it is suspected that Thai interlocutors express various strategies to disagree with their interlocutor.

Research question

The research question in this study is as such: What politeness strategies do Thai Participants use to disagree in three politeness systems? The study is conducted to understand different types of politeness strategies that are used when Thai participants disagree in different situations.

Literature review: Brown and Levinson (1978)'s Politeness theory

In politeness study, Brown and Levinson (1978) created politeness strategies in Politeness: Some universals in language usage to demonstrate different politeness strategies, expressed through linguistic realizations which claim universality and cross-cultural applicability.

The term 'face' is firstly introduced in Interaction Ritual by Goffman (1967), later reoccurring in Brown and Levinson's notions of face. They pay focal attention to the notion of 'face' in studying politeness. There are two faces in conveying speakers' desires or 'face-wants', including 'negative and positive face'. While negative face is the want to be undisturbed in one's actions, the positive face is the desire to be approved of that a speaker has. In other words, face, which is the public self-image, is viewed as being the basic wants that all members in the community wish to be satisfied. In an interaction, we might either endorse others' faces as they expect us to do so or defend our own face when we are threatened by others and, by this means, threaten others' faces.

Previous works of Yang (1945) and Basso (1979) support the concept of negative and positive face and its universality in looking into ethnic politeness. Brown and Levinson (1978) assert that the notion of face can be applied to analyze cross-cultural similarities and differences of how people from different ethnic backgrounds incorporate faces. Thus, the study of face is significant to the study of politeness in the intercultural communication arena, as it could be understood how different ethnic people recognize notions of face and self-esteem in their cultures and how the facial metaphor affects their lives. The study of face across cultures could be a starting point to perceiving cultural differences in interaction.

Face-threatening acts (FTAs)

Face-threatening acts (FTAs) are acts that could threaten the face-wants of the speaker (S) or the hearer or addressee (H). It is valuable to explain here the acts that could be threats to speakers' and hearers' faces.

There are acts which could pose threats to negative face and positive face. Firstly, negative face threatening acts occur when the S impedes the H's freedom of action. These acts can be those which pressurize H to do an action (orders, requests, suggestions, advice), those which push the H to accept or reject in order to satisfy the face-want of S (offers and promises) and acts which show S's desire toward H or H's goods (compliments, expressions of emotions of envy, admiration). Secondly, positive face threatening acts are indicated when S is not concerned about the H's feelings and wants. They include acts which reveal a negative assessment of H's positive face (disagreement, criticism, challenges) and those which show that S ignores H's positive face (non-cooperation, bringing up bad news or sensitive topics for discussion) (Brown & Levinson, 1978).

Politeness strategies

The choice of politeness strategies chosen from S's wants could be 1) to communicate the message of the FTA, 2) to be efficient or urgent and 3) to save the H's face. The following are strategies for redressing FTAs: Firstly, bald on record is the most direct, clear way to communicate. Secondly, on-record with redress includes positive and negative politeness. Redressive action is another strategy being used to 'give face' to H and to avoid damaging H's face. Positive politeness is used toward H's positive face or his other face. When positive face is one's wants which can be satisfied by others, the strategy could be portrayed as 'the speaker wants the hearer's wants' by being

concerned about H and treating him or her as he or she is a member of S's group who is liked and desired. Negative politeness is practiced when S recognizes the H's wants of not being impeded and respects his or her negative face-wants. It shows that S would not interfere with the freedom of action on avoidancebased strategy.

Politeness strategies in disagreement by Asian and Thai speakers have also been researched in different aspects as some examples follow; The study of polite strategies in multicultural corporation showed that distance and power between speakers and interlocutors affect the use of politeness strategies. For communication with unequal power, employees with lower power expressed indirectness to disagree with employers who have higher power. On the contrary, participants used bald-on-record strategies with listeners who have equal power such as colleagues (Samransamruajkit & Getkham, 2015). Another study of Srisuruk (2011) who studied politeness competence of Thai speakers of English found that negative politeness strategy was used the most commonly with listeners with higher power followed by bald-on-record and positive politeness.

Three politeness systems

According to Scollon et al. (2012), three politeness systems including Deference, Solidarity and Hierarchical are noticed across different contexts which are determined by the factors of Power (P) and Distance (D).

In Deference politeness system, two interlocutors have equal power but their relationship is distant (-P, +D). As their social levels are similar, the system tends to see interlocutors apply negative politeness strategies when speaking to each other. Solidarity politeness system is exemplified by solidified, close ties between speakers who can be close friends or those who wish to express

closeness to each other. They both carry equal power and a close relationship (-P, -D), and they tend to play positive politeness strategies. In Hierarchical politeness system, two interlocutors see their relationship asymmetrically as they have different status in the context. They have different power statuses (+P), thus they play different politeness strategies. Speakers who have higher power tend to use involvement strategies while those with lower power would use independence strategies.

Taxonomy of disagreements

Sornig (1977) defines disagreement as being “a reactive, requiring a prior utterance from an interlocutor” (p.364). Locher (2004) explains that disagreement is a speech act in which a speaker shows his or her dissatisfaction toward the hearer. Stalpers (1995:276) defines the term as “when participants do not share common ground with respect to a particular matter, because of a difference in opinion”. Disagreements could pose conflict in the communicators’ relationship because it is a positive face-threatening act. To reduce the conflict, disagreements can be mitigated by disagreement and politeness strategies such as being conventionally indirect or the use of hedges and giving deference (Brown and Levinson, 1978).

Muntigl and Turnbull (1998) propose the ‘taxonomy of disagreements’, with which they classify 4 types of disagreement which are Irrelevancy Claims (IC), Challenges (CH), Contradictions (CT) and Counterclaims (CC). Irrelevancy claims are acts to dispute the previous claim as being not relevant to the topic being discussed; For example, when the speaker says ‘You are straying off the topic’, he/she does not think that what his/her interlocutor mentioned is relevant to what they are talking. Next, Challenges are disagreeing acts to demonstrate that an interlocutor has not provided sufficient information. They are normally

performed through interrogative sentences such as 'Who', 'What', 'Why', 'When' and 'Where'. When Challenges are posed by an H, the acts threaten the positive face of S and could create a communication rift as S's face is damaged. Then, Contradictions are claims that the speaker made to show that what the interlocutor offered was wrong. The linguistic features of contradictions involve the use of negated sentences and negative particles such as 'no' and 'not'. Later, Counterclaims are acts which counter the previous claim through indirectness and further negotiation. Linguistic usage for counterclaiming includes positive markers, partial agreement, pauses and mitigating devices.

Rees-Miller (2000) presents the taxonomy of disagreement to explain the different types of disagreement strategies which happen when the speaker's intended content contrasts the addressees. They are divided on the degree of the intensity of disagreement expression, comprising of soft, medium and strong expression. Hedges showing partial agreement, positive comments and humors fall into the soft type. Then, negative statements and contradictions through negated lexis such as 'yes' or 'no' are medium disagreement expression. Finally, accusation, intensifiers, rhetorical questions or lexis showing judgmental attitudes are considered strong disagreement expression.

Methodology: Participants

Participants are 400 Thai native speakers whose first language is Thai. 48 percent of the respondents are male (192 persons) while 52 percent are female (208 persons). Their age ranges between 15 and 52 years old. All participants participated in the research on a voluntary basis through both offline and online means, while consent forms were signed prior to the distribution of Discourse Completion Tasks (DCT).

Research Instrument, Data collection and analysis

Discourse Completion Task (DCT), one of the research tools used in pragmatics studies of linguistic politeness, is selected to examine participants' politeness strategies in disagreement. Three sets of situation prompts are as follows:

Situation 1: ผัดไทยร้านนี้อร่อยจัง (Pad Thai here is very good.)

You:

Situation 2: สมาร์ทโฟนที่ดีที่สุด คือ หัวเว่ย (Huawei is the best smartphone.)

You:

Situation 3: หนังเรื่องนี้สนุกมากลองไปดูสิ (This movie is great. You should watch it.)

You:

The researcher collected the data by requesting for participants to fill in 3 sets of situation prompts comprised of 12 utterances to disagree with different speakers, including 1) parents, 2) professors/ bosses, 3) colleagues and 4) friends. In each set of DCT, participants were requested to fill in answers in the fastest manner to show disagreement in solidarity, deference, hierarchy and family face systems. To elaborate the point, these simulated speakers were employers/ professors with higher status (hierarchical politeness system), colleagues with equal power and a distant relationship (deference relationship) and friends with a close relationship (solidarity politeness system). It is also interesting to observe how participants disagree with their parents as their power and distant relationship vary in families. In DCT, participants do not need to fill in their names for they can accomplish the tasks freely without any obstruction or hesitation.

After participants filled in DCT prompts, all answers were collected and analyzed quantitatively to see the patterns of participants' politeness strategies. Then, linguistic realizations following the framework of Brown and Levinson (1978) were applied to understand their politeness strategies when disagreeing with speakers with different power and distance.

Findings

This section reports the findings on participants' politeness strategies that were used to disagree with different speakers in solidarity, family, hierarchical and deference politeness systems in three situations. Linguistic examples are also given to elaborate on the analysis.

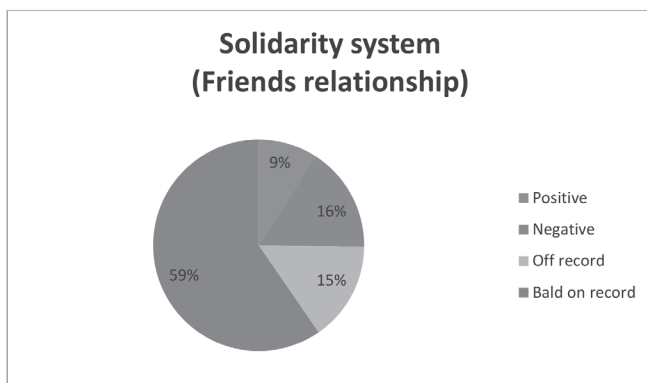

Figure 1: Politeness strategies in solidarity system

In solidarity systems between close friends, it was shown that the speakers employed bald on record strategies the most frequently (59%, 237 times) when compared to positive (9%, 38 times), negative (16%, 65 times) and off- record (15%, 60 times) strategies. This can be interpreted to show that

speakers with close relationships prefer to be direct with each other when they wish to disagree rather than employing politeness strategies to save each other's faces. Also, speakers do not need to adopt off-record strategies as they wish to better communicate direct messages to their listeners.

Certain linguistic features that were found in the solidarity system are vernacular, slang and impolite language use. Examples of vernacular in this system are:

โคตรกากเลย	'It is very bad.'
ห่วยแตกจะตาย	'It is very bad.'
ปัญญาอ่อน	'You are crazy'.

From the examples, Thai words โคตร/*Kho:t*³/, ห่วย/*huaj*²/, and ปัญญาอ่อน/*phan¹ya¹ʔɔ:n²*/are the word choices that are only used by friends with proximity, as they can be considered very rude if used with addressees who have a distant relationship and/or higher power. Also, the second pronoun normally interpreted as impolite, including แก/*ka:*¹/and มึง/*muŋ*¹/were observed. For example,

จริงหรือมึง	'Really?'
หรวะแก	'Really?'
Lastly, speakers disagreed sarcastically to create levity. For instance,	
แกเคยใช้แล้วหรือถึงบอกว่าดี	'Have you ever used it?'
อ่วยทุกอย่างละมึงอะ	'Everything is good for you?'

From the researcher's perspective, these language uses are perceived as appropriate in this context as these linguistic samples symbolized close ties among speakers when they conversed.

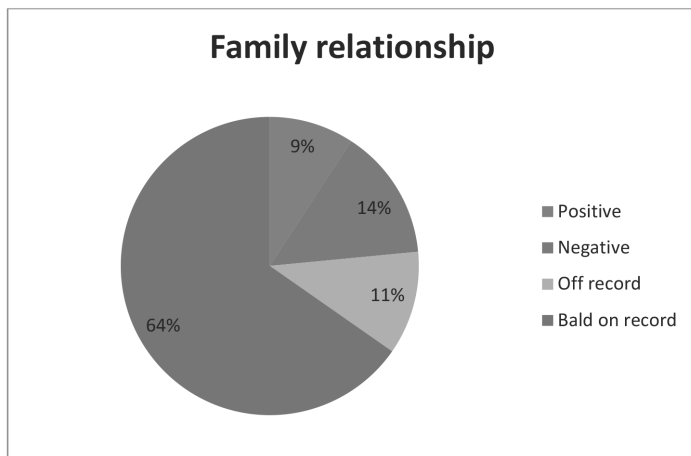

Figure 2: Politeness strategies in family relationship

Regarding politeness strategies in Thai family relationships, it was reported that bald on record strategies were mostly used (64%, 257 times), while other strategies of positive (9%, 38 times), negative (14%, 58 times) and off-record strategies (11%, 47 times) were minimally practiced. In families, speakers who were children chose to directly disagree with their parents and to be frank when speaking their opinions to their adult interlocutors. Interestingly, it was shown that a close relationship between parents and their children outweighed the power factor deriving from parents' more senior age. Thus, speakers' decisions to be direct rather than being indirect to save faces was acceptable in this politeness system. Through bald on record strategies, informal, friendly language was frequently observed in the data by the participants to address their parents to show disagreement. For instance,

ไม่เห็นอร่อยเลยแม่ เส้นก็แข็ง

'Mom, Pad Thai here is not good
and the noodles are hard.'

หนูว่าผัดไทร้านนี้จืดเกินไป

'Pad thai here is too bland.'

Also, the first pronoun หนู /nu:⁵/and ผม/phom⁵/were opted for in this politeness system to show a respectful yet friendly tone by the speakers who are younger and less experienced. The chosen direct strategies represented closer relationships between interlocutors who are blood related as they did not need to exercise various politeness strategies to attend to the hearers' faces to be liked or saved.

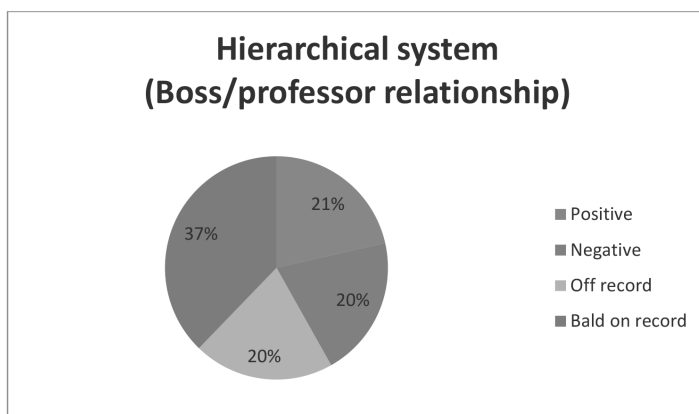

Figure 3: Politeness strategies in hierarchical system

In the hierarchical system, in which interlocutors have unequal power and distant relationships (namely the relationship of employer and employee and that of professor and student), it is observed that bald-on record strategies were mostly used by speakers to show disagreement with their listeners while positive, negative politeness and off-record strategies were used to

alleviate face-threatening acts of disagreements in equal proportion. From the data, it can be seen that bald on record was the most employed at 37% or 148 times, followed by positive at 21% or 87 times, negative at 20% or 82 times and off-record strategies at 20% or 83 times. For bald on record strategies, it is interesting to observe that speakers did not disagree bluntly with the speakers, but rather they frequently used final discourse particles *ค่ะ* /kha²/ and *ครับ* /khrap⁴/ to show their respect and politeness to the listeners who had more power. Through the use of these particles, their disagreement was less face threatening to the listeners. Also, speakers normally used the first pronoun *หนู* /nu:⁵/ and *ผม* /phom⁵/ in Thai followed by their own opinions to express their responsibility to their own utterances. For instance,

ผมคิดว่าไม่ค่อยดีเท่าไรนะคะครับ	'I don't think it is good.'
หนูไม่ค่อยชอบรสชาติมันนะคะ	'I don't really like its taste.'

For Thai native speakers, being direct might not be considered impolite as speakers purely intend to share their own ideas, without the intention of imposing threat upon the listeners.

In terms of the use of positive politeness strategies in the hierarchical system, speakers exercised the previously mentioned strategies frequently by pretending to agree with their interlocutors. For instance,

อ้อ ค่ะ ดีจริงๆ ด้วย	'Yes, it is very good.'
ใช่ครับ	'Yes, I agree'.

For negative politeness strategies, questions and hedges were employed the most commonly as speakers did not want to coerce hearers and pose face-threatening acts to them. For examples,

อาจารย์ลองใช้ไอโฟนรียังคะ อาจารย์อาจจะชอบก็ได้ค่ะ

'Professor, Have you ever tried Iphone? You might like it.'

อาจจะแล้วแต่ความพอดีของแต่ละคน

'I think It depends on each person's preference.'

In some cases, off-record strategies were practiced to avoid disagreeing with listeners, as their utterances do not have only one communicative message. For example,

หนูไม่เคยใช้เลยคะ เลยไม่รู้

'I've never used it so I don't know',

ดิฉันไม่เก่งเรื่องการดูสมาร์ทโฟน

'I have no idea about smartphones.'

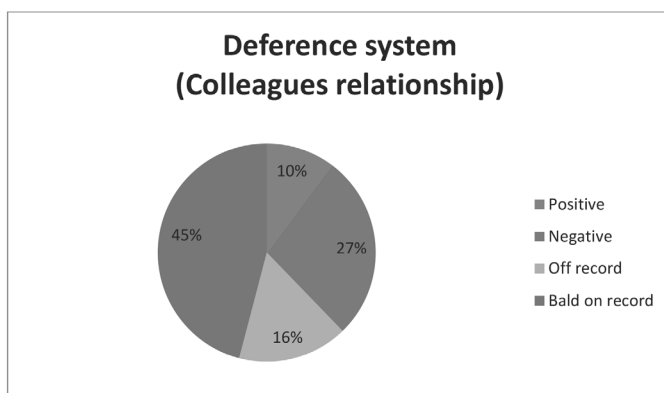

Figure 4: Politeness strategies in deference system

In the deference politeness system, Thai speakers mostly used bald on record strategies (45%, 182 times), followed by negative (27%, 108 times), off-record (16%, 67 times) and positive politeness strategies (10%, 42 times). It is assumed from politeness system theory that speakers would play negative politeness strategies to save hearers' faces, However, bald on record strategies

were seen to be dominant in this system. Thus, it can be interpreted that participants in the context of Thai workplaces presented close rather than distant relationships, which enabled them to be more direct to their counterparts. For example,

มันไม่อร่อยเลยอะ	'It is not good at all.'
ไม่ค่อยชอบอะ	'I don't like it'

These are examples of bald on record strategies through vernacular that presented relationship proximity between interlocutors. In terms of pronoun use, the first pronoun เรา/raw¹/ 'I' and ฉัน/chan⁴/ 'I' and the second pronoun เธอ/thə:¹/ 'you' were normally practiced to convey friendly address to the hearers. For instance,

เราว่ามันก็อร่อยนะ แต่เค็มไปนิดนึง	'I think it is good, yet a bit too salty.'
ฉันไม่ค่อยชอบสักเท่าไร	'I don't like it.'

To summarize the findings on participants' uses of politeness strategies, questions and hedges were mostly used for negative politeness strategies to show respect to the listener and not to impede his/her wants. For instance,

จริงดิ เดี๋ยววันหลังไปอุดหนุนบ้างละ	'Really? I will go there sometimes.'
หรือคะ แต่พี่ว่ามันไม่ค่อยถูกปากเลย	'Really? but I don't like it.'

Speakers used questions to soften their disagreement rather being direct with their opinions. Additionally, the speakers mitigated disagreements through hedges to show politeness before stating their opinion. For instance,

ก็ดีแต่ไม่มาก	'It isok but not that good.'
พอได้อยู่แต่มันไม่ค่อยถูกปากฉัน	'It isok but it is not delicious for me.'

Through hedges, utterances sound more polite and less face-threatening.

For positive politeness strategies, a small proportion of participants opted to use strategies of pretending to agree and telling white lies to avoid disagreeing with the listeners and not to cause hearers' face losses. For instance,

ร้านนี้ดี	'This restaurant is good.'
ก็อร่อยดีนี่	'This dish is good.'

Instead of being direct to disagree, speakers chose to communicate what the hearer wished to hear in order to save face and to show that his/her face is respected.

Limitations and future research

As Data Completion Tasks were chosen as the major research tool in the study, the researcher was not able to collect naturally occurring interactions of research participants from real-life settings. Also, it must be noted that this study does not presume the generalization of Thai politeness throughout Thai cultures, as the researcher was aware that politeness is culturally specific.

In terms of recommendations for future study, different research possibilities can be accomplished involving politeness issues. First, the study can be replicated in other countries which possess different cultural values in order to observe similarities and differences in politeness strategies across cultures. Second, researchers can investigate the politeness strategies of different speech acts, namely requests, promises, greetings, apologies etc.

Third, researchers can study politeness in other contexts of their interest, such as business meetings or daily transactions, to observe how interlocutors express politeness strategies in said settings.

Conclusion and Discussion

Here is concluded the research on the Thai politeness strategies in disagreements of 400 Thai participants in solidarity, deference, hierarchy and family politeness systems. It was found that politeness strategies were practiced differently according to context. The choice of strategies used generally depended on the factors of power and distance between speakers and their interlocutors. In the solidarity and family relationship systems, bald on record strategies were exercised the most frequently when participants disagreed with hearers. It was found that speakers chose to be direct to disagree with their family members and friends, as their relationships are solidified. However, the final particles /khaʔ²/ and /khrap⁴/ and consanguine kinship terms were used in family relationships to express respect but not between friends, because the former system involved power difference whereas the power factor was equal in the latter.

In terms of strategies used to disagree in workplace relationships, participants tended to be less direct and to use more negative politeness strategies to give and save the faces of hearers who were equal in power. However, the relationship of two participants can be interpreted as either close or distant depending on the linguistic choice. When fictive kinship terms such as พี่ /phi:³/ and /nɔ:⁴/ were used, close relationship could be assumed. Hedges and questions were the two most frequently used strategies by Thai participants to demonstrate the partial commitment of the speakers to their own utterances so that they showed their desire not to presume or to coerce hearers.

Finally, negative, positive politeness and off- record strategies were frequently practiced in the hierarchy politeness system when speakers with inferior power felt an important need to show deference to their superordinates. In this scenario, speakers were less direct, more self-humbling and used proper terms of address, suggesting distant and formal relationships.

References

- Basso, K. (1979). *Portraits of the whiteman*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1978). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman, E. (1967). *Interactional ritual*. New York: Doubleday.
- Locher, M. A. (2004). *Power and politeness in action: Disagreements in oral communication*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Muntigl, P., & Turnbull, W. (1998). Conversational structure and facework in arguing. *Journal of Pragmatics*, 29, 225-256.
- Rees-Miller, J. (2000). Power, severity and context in disagreement. *Journal of Pragmatics*, 32(8), 1087-1111.
- Scollon, Ron, Scollon, Suzanne Wong, & H.Jones, Rodney. (2012). *Intercultural communication: a discourse approach*. London: Wiley-Blackwell.
- Sornig, K. (1977). Disagreement and contradiction as communicative acts. *Journal of Pragmatics*, 1,347-374.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1978). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Samransamruajkit, Jantarawan, & Getkham, Kunyarut. (2015). Factor Analysis of Polite Refusal Strategies in Multicultural Corporations. *Nida Journal of Language and Communication*, 20(25), 1-30.

Srisuruk, P. (2011). *Politeness and Pragmatic Competence in Thai Speakers of English*. Doctor of Philosophy, Newcastle University.

Yang, M. C. (1945). *A Chinese village*. New York: Columbia University Press.

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสาร
ประจำปี 37 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2563)

1. ศาสตราจารย์ ดร.เศกสรรค์ ยงวณิชย์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. รองศาสตราจารย์สุณีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
3. รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธิรักษ์ ปราบนอก	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ ลาภานันท์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภกิต บัวขาว	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพฤษช์ ชามะรัตน์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนา จันทรเทาว์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
8. ดร.มนต์ชัย ผ่องศิริ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญวัฒน์ รัตนศักดิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
10. ดร.พบุษย์ ชำของ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
11. รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ จิตธนรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
12. รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญกมล ดอนขวา	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
13. ดร.บุศรินทร์ เลิศชลิตสกุล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุรัตน์ อนันนันทนธร	มหาวิทยาลัยบูรพา
15. ดร.ศรีหทัย เวลล์ส	มหาวิทยาลัยบูรพา
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล	มหาวิทยาลัยพายัพ
17. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
18. รองศาสตราจารย์ ดร.โสภณา ศรีจำปา	มหาวิทยาลัยมหิดล
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสวี วรพงษ์	มหาวิทยาลัยมหิดล
20. รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาพรรณ อุ่อบ	มหาวิทยาลัยมหิดล
21. รองศาสตราจารย์ ดร.ประมาณ เทพสงเคราะห์	มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขวัญกมล ทิพย์มโนสิงห์	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
23. รองศาสตราจารย์ ดร.เมธม สอดส่องกฤษ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
24. รองศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ มะโนรมย์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ใบสมัครสมาชิก
“วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์”

☐ สมาชิกใหม่

☐ ต่ออายุ

ชื่อ – สกุล.....

ที่อยู่.....

รหัสไปรษณีย์.....เบอร์โทรศัพท์.....

ตั้งแต่ฉบับที่.....ปีที่.....ถึงฉบับที่.....ปีที่.....รวม.....เล่ม

พร้อมนี้ได้ส่งเงินจำนวน..... บาท

บัญชี ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ชื่อบัญชี ค่าสมัครกลุ่มวิชาการ เลขที่บัญชี 551-3-02535-3 ประเภทบัญชี กระแสรายวัน

อัตราค่าบำรุง

ปีละ 300 บาท

ลงชื่อผู้สมัคร.....

(.....)

หมายเหตุ

1. ท่านสามารถโอนเงินค่าสมัครสมาชิก บัญชี ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ชื่อบัญชี ค่าสมัครกลุ่มวิชาการ เลขที่บัญชี 551-3-02535-3 ประเภทบัญชี กระแสรายวัน เมื่อดำเนินการเรียบร้อยแล้ว กรุณาส่งหลักฐานใบนำฝาก (Pay-in-Slip) ส่งมาที่ E-mail: kwanso@kku.ac.th
2. กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ กรุณาแจ้งให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 1 เดือน ก่อนเดือนสุดท้ายของกำหนดวารสารออก เพื่อความสะดวกในการส่งวารสารแก่ท่าน
3. กำหนดการออกวารสารฯ ปีละ 3 ฉบับ (มกราคม-เมษายน, พฤษภาคม-สิงหาคม, กันยายน-ธันวาคม)

**หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการ
วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น**

1. ต้องเป็นบทความหรือผลงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในกรณีเป็นภาษาอังกฤษต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญก่อนส่งกองบรรณาธิการ
3. ต้นฉบับบทความต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 ส่งบทความออนไลน์ได้ที่ www.tci-thaijo.org/index.php/HOSO
4. หน้าปก (Cover) ประกอบด้วย
 - 4.1 ชื่อบทความ (Title) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 4.2 ชื่อผู้เขียน (Authors) (ระบุเฉพาะชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องมีคำนำหน้าชื่อ ตำแหน่ง คุณวุฒิ) พร้อมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน (Author Affiliation) หากต้องการเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียนให้ระบุตอนท้ายของบทความ
 - 4.3 บทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่ควรเกินหนึ่งหน้ากระดาษ A4
 - 4.4 คำสำคัญ (Keyword) กำหนดคำสำคัญที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ทำคำค้นในระบบฐานข้อมูล ทั้งคำในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ
5. เกณฑ์การพิจารณา กองบรรณาธิการจะเป็นผู้รับผิดชอบการพิจารณา
6. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน
7. ส่วนเนื้อหา (Body of the Context) ประกอบด้วย
 - 7.1 บทนำ (Introduction) ครอบคลุมความสำคัญและที่มาของปัญหา การวิจัยวัตถุประสงค์การวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง บทนำควรเขียนในรูปเรียงความให้รวมเป็นเนื้อเดียวกัน

7.2 วิธีการวิจัย หรืออุปกรณ์และวิธีวิจัย หรือระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) อธิบายวิธีการดำเนินการวิจัยซึ่งอาจจะประกอบด้วย หัวข้อย่อยๆ เช่น ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การทดลอง การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งสอดคล้องตามวิธีการวิจัยแต่ละสาขาวิชา

7.3 สรุปและอภิปรายผล/วิจารณ์ผลการวิจัย

7.4 ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ข้อเสนอแนะแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้

7.5 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) ระบุนุแหล่งทุน หรือผู้มีส่วนสนับสนุนในการทำวิจัย เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ตามแบบที่กำหนด คือ

7.5.1 การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ให้วงเล็บชื่อผู้แต่ง (สำหรับคนไทย) หรือชื่อสกุล (สำหรับชาวต่างประเทศ) หรือชื่อนิตินบุคคลที่เป็นผู้จัดทำเอกสาร และปีที่พิมพ์ของเอกสารที่อ้างถึง นำหน้าหรือต่อท้ายข้อความที่อ้างดังตัวอย่าง

มันทนา และอุษา (2535) กล่าวว่า.....หรือ
(มันทนา และอุษา, 2535)

Miller (1993) กล่าวว่า.....หรือ.....
(Miller, 1993)

จากรายงานของ WHO (1999)หรือ.....
(WHO, 1999)

7.5.2 การอ้างอิงท้ายเรื่อง

อ้างอิงหนังสือ

พรจันท์ สุวรรณชาติ. (2539). *มาตรฐานการพยาบาลเชิง*

โครงสร้าง. กรุงเทพฯ : เจ.เอส.การพิมพ์.

Dye Thomas R. (1966). *Politics, Economics and the Public*.

Chocago: Rand McNally.

การอ้างอิงจากบทความ

รัตนา จันทร์เทวาร์. (2553). อุปลักษณะเกี่ยวกับแหล่งน้ำของ
คนขอนแก่น. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*. 27(3), 71-85.

Wenden, A.L. (2002). Learner Development in
Language Learning. *Applied Linguistics*. 23(1), 12-36.

การอ้างอิงจากเว็บไซต์

สมคิด พุทธศรี. (2555). โลกาภิวัตน์ปะทะเทคโนโลยี : นัย
ต่อการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ. สืบค้นเมื่อวันที่ 1
พฤศจิกายน 2555, จาก <http://thaipublica.org/2012/08/impact-of-globalization-of-technology/> Bontas, E.P. (2005).

*Practical experiences in building Ontology-based
Retrieved systems*. Retrieved January 20, 2006, from
[http://userpage.fu-berlin.de/~paslaru/papers/swcase
2005.pdf](http://userpage.fu-berlin.de/~paslaru/papers/swcase2005.pdf).

การสัมภาษณ์

สุวิทย์ คุณกิตติ. การควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมน้ำพอง [สัมภาษณ์].
รัฐมนตรี กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม;
20 สิงหาคม 2541.

Tapparangsi K. AIDS situation in Thailand [Interview].
The Minister, Ministry of Public Health; 17 July 1999.

8.7 ตารางและภาพประกอบ (Tables and Illustrations) จัดเรียงตามลำดับ
หรือหมายเลขที่อ้างถึงในบทความโดยวิธีเขียนควรระบุชื่อตารางไว้เหนือตาราง
และระบุชื่อหรือคำอธิบายภาพ

ใบสมัครขอส่งบทความลงตีพิมพ์

เรียน บรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์

ข้าพเจ้า ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ชื่อ-สกุล.....

ตำแหน่ง

☐ ศาสตราจารย์ ☐ รองศาสตราจารย์ ☐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ☐ อาจารย์

☐ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท/ปริญญาเอก) หลักสูตร.....

สาขา.....มหาวิทยาลัย.....

อื่นๆ ระบุ.....

สถานที่ทำงาน

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....E-mail.....

มีความประสงค์ขอส่งบทความ เรื่อง :

ชื่อบทความ (ภาษาไทย).....

.....

ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษ).....

.....

บรรณาธิการสามารถติดต่อข้าพเจ้าได้ที่ ☐ สถานที่ทำงานที่ระบุข้างต้น ☐ ที่อยู่ดังต่อไปนี้

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....E-mail.....

กรณีที่ไม่สามารถติดต่อข้าพเจ้าได้ บรรณาธิการสามารถติดต่อบุคคลดังต่อไปนี้

ชื่อ-สกุล.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....E-mail.....

มีความเกี่ยวข้องเป็น.....

ข้าพเจ้า ขอรับรองว่าบทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น

ลงชื่อ.....เจ้าของบทความ
(.....)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้ายินยอมให้นำผลงานวิจัย/บทความนี้ลงพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ โดยมีชื่อข้าพเจ้าเป็นผู้ร่วมวิจัย

ลงชื่อ.....ผู้ยินยอม
(.....)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อเรื่องภาษาไทย (ขนาด 18 ตัวหนา)

English Title (Font size 18 bold)

ชื่อผู้แต่ง¹, ชื่อผู้แต่ง², ชื่อผู้แต่ง³ (ขนาด 14)

Author¹, Author², Author³ (ขนาด 14)

^{1,2,3} สาขาวิชา..... (ขนาด 12)

^{1,2,3} Program in(ขนาด 12)

^{1,2,3} มหาวิทยาลัย..... (ขนาด 12)

^{1,2,3} University (ขนาด 12)

บทคัดย่อ

เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย.....
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย.....
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย.....
.....

คำสำคัญ : คำสำคัญ1, คำสำคัญ2, คำสำคัญ3

Abstract

เนื้อหาบทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....
.....

Keywords : Keywords1, Keywords2, Keywords3

บทนำ (Introduction)

เนื้อหาบทความ.....

เนื้อหาบทความ.....

เนื้อหาบทความ.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

เอกสารอ้างอิง (References, Bibliography)

APA Style
